

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

EXECUTIVE – MBA

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΑΡΤΙΚΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κρίσεις στην Ρωσία το 1998 και 2007-2008. Διαφορές και ομοιότητες

**ΧΑΡΙΤΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
(EMBA – 1150)**

Οκτώβριος 2013

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη : E-MBA» με τίτλο Κρίσεις στην Ρωσία το 1998 και 2007-2008. Διαφορές και ομοιότητες

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... Χαριτίδης Δημήτριος

Ημερομηνία..... 29-10-2013

Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο 1. Θεωρητικό υπόβαθρο καταστάσεων κρίσης στην οικονομία των χωρών	5
1.1. Η ουσία της κρίσης και η φύση της.....	5
1.2. Γεω-οικονομικές και γεω-πολιτικές κρίσεις του μέλλοντος στα πλαίσια εξέλιξης των κρατών και ιστορικής αναδρομής.	12
Κεφάλαιο 2. Ανάλυση των κρίσεων στη Ρωσία το 1998 και 2007-2008	366
2.1. Η ουσία των κρίσεων στη Ρωσική Ομοσπονδία	366
2.2. Κύριοι δείκτες της κρίσης του 1998.....	69
2.3. Κύριοι δείκτες της κρίσης του 2007-2008	89
Κεφάλαιο 3. Η πολιτική της Ρωσίας ενάντια στην κρίση την περίοδο των κρίσεων του 1998 και 2007-2008.....	1111
3.1. Βασικά στάδια του προγράμματος κατά της κρίσης του 1998.....	1111
3.2. Βασικά στάδια του προγράμματος κατά της κρίσης του 2007-2008.....	1222
3.3. Προτάσεις για πιθανές πρόσθετες δράσεις διαχείρισης της Ρωσίας	1255
Επίλογος.....	129
Βιβλιογραφία	1344
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	1368

Εισαγωγή

Στην παγκόσμια ιστορία, υπήρξαν πολυάριθμες οικονομικές κρίσεις ποικίλης κλίμακας και φύσεως. Σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, ενίσχυσης των σχέσεων της εθνικής οικονομίας διαφόρων χωρών, ενεργοποίησης της δραστηριότητας των πολυεθνικών μονοπωλίων αυξάνει η πιθανότητα ώστε η παγκόσμια κρίση να επαναλαμβάνεται με μεγαλύτερη συχνότητα.

Οι οικονομικές κρίσεις συνδέονται διαλεκτικά με τις εξωτερικές αντικειμενικές συνθήκες και αναπαράγουν εκείνο το οικονομικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται. Οι σύγχρονες τάσεις στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας και ιδιαίτερα ο υπερτροφισμός του χρηματοπιστωτικού τομέα και η ασυμφωνία του με την πραγματική οικονομία, μεταβάλλουν την οικονομική φύση των κρίσεων.

Η αύξηση των αρνητικών και καταστροφικών συνεπειών της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης καθιστά επίκαιρες τις μελέτες που ασχολούνται με τη συσχέτιση εθνικών και παγκόσμιων οικονομικών κρίσεων, τον διαχωρισμό των βασικών δεικτών και καναλιών της εξάπλωσής τους, καθώς επίσης και με την ανάπτυξη και αξιολόγηση των κύριων μέτρων κατά της κρίσης υπό τις παρούσες συνθήκες.

Ο ανοιχτός χαρακτήρας της οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης ήταν η αιτία να παρασυρθεί ταχέως η οικονομία της χώρας από την παγκόσμια οικονομική κρίση την οποία έφεραν οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί των ΗΠΑ στα μέσα του 2008. Η εθνική οικονομία της Ρωσίας, ως κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας δοκιμάστηκε τόσο από τις θετικές όσο και από τις αρνητικές επιρροές της παγκοσμιοποίησης. Δεν έχει επαρκείς δυνάμεις και μέσα για να αντιστρέψει τον αντίκτυπο στην παγκόσμια οικονομία. Το κύριο ζήτημα σε αυτό το στάδιο είναι η έξοδος από την παρατεταμένη κοινωνική και οικονομική κρίση, η έγκαιρη αλλαγή του προσανατολισμού από την εξαγωγή πρώτων υλών στην καινοτόμο ανάπτυξη.

Για την αλλαγή της φύσης και του χαρακτήρα των σύγχρονων κρίσεων απαιτείται η ανάπτυξη νέων, επαρκών για τις εξωτερικές συνθήκες μέτρων κατά της κρίσης. Προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τις αιτίες της και να αναπτύξουμε ένα πλαίσιο δράσης, το οποίο θα μας επιτρέψει στο μέλλον να προβλέψουμε την πιθανότητα εμφάνισης κρίσεων διαφόρων μεγεθών, συμπεριλαμβανομένων των παγκόσμιων και εθνικών.

Βαθμός επιστημονικής διερεύνησης του ζητήματος. Τη θεωρητική βάση της διερεύνησης των οικονομικών κρίσεων και κύκλων έθεσαν οι επιστήμονες F. Bastiat, F. Wieser, W. Jevons, J.M Keynes, J.B Clark, N.Nt. Κοντράτιεβ (Н.Д. Кондратьев), F. List, T. R. Malthus, K. Marx, A. Marshall, C. Menger, J.S. Mill, H. P. Minsky, W. Mitchell, D. Ricardo, J.B. Say, J. C. Sismondi, A. Smith, I. Fisher, M. Friedman, A. Hansen, R. F. Harrod, J.A. Schumpeter, F. Engels.

Στην ανάλυση των σύγχρονων οικονομικών κρίσεων και κύκλων αφιέρωσαν τα έργα τους οι Ρώσοι επιστήμονες Β.Σ Μπότσκο (Β.С. Бочко), Λ.Μ Γκριγκόριεφ (Л.М. Григорьева), Κ.Μ Γερμολάεφ (Κ.Н. Ермолаева), Λ.Λ Ιγκόνινα (Л.Л.Игоной), Μπ.Π Πλισέβσκι(Б.П. Плышевского), Β.Μ Πολτέροβιτς (Β.М. Полтеровича), Α. Ι. Ρουμπινστέιν (Α.Я. Рубинштейна), Σ.Σ Σουλάκσιν (С.С. Сулакшина), Α.Β. Ουλιουκάεφ (Α.В. Улюкаева), Γ.Φ Σαμράι (Ю.Ф. Шамрая), Γ.Β Γιάκοβτς (Ю.В. Яковца), οι ξένοι επιστήμονες -Α. Blundell-Wignall, Μ. Wolf, R.A. Mundell, G. Mensh, N. Roubini, E. Phelps, M. Schularick, E. Helpman κ.α.

Στο πλαίσιο της μελέτης του μηχανισμού και των καναλιών εξάπλωσης της κρίσης ξεχωρίζουν τα έργα τόσο των ξένων επιστημόνων όπως οι Β. Eichengreen, С. Viplosh, F. Gavazzi, R. Dornbusch, G. Calvo, G. Kaminsky, С. M. Reinhart, R. Rigobon, С.Е. Rouse, R. Smith, С. Favero, K. Forbs, S. Edwards, όσο και των εθνικών επιστημόνων Α.Ντ. Αντριάκοφ (Α.Д. Андрякова), Σ.Ρ. Μοϊσιέεφ (С.Р. Моисеева), Ε.Τ. Γούρβιτς (Ε.Т.Гурвича), Ζ.Α. Πιλιπένκο (З.А.Пилипенко).

Τα προβλήματα της παγκοσμιοποίησης θίγονται στα έργα των σύγχρονων οικονομολόγων R.E. Allen, T. Levitt, καθώς επίσης και στα έργα των Ρώσων ερευνητών Ε.Φ Αβντοκούσιν (Ε.Ф.Авдокушина), Ν.Ζ. Αλιέβα (Н.З. Алиевой), Α.Ι Μπούρκιν (Α.И. Буркина), Ε.Μπ. Ιβούσκινα (Ε.Б. Ивушкиной), Σ.Ι. Ντόλγκοφ (С.И. Долгова), Γκ. Β. Κοζλόβα (Γ.В. Козловой), Ο.Ι. Λαντράτοφ (Ο.И. Лантратова), Β.Σ. Πάνκοφ (Β.С. Панькова), Γκ. Α. Φεντοσέεβα (Γ.А. Федосеевой), Β.Μ. Γιούριεφ (Β.М. Юрьева).

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση των τάσεων της κρίσης στη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία και η επιρροή τους στην οικονομία της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Στόχοι της μελέτης:

- Η διερεύνηση της ουσίας της κρίσης ως οικονομικό φαινόμενο,
- Ο καθορισμός των γεω-οικονομικών και γεωπολιτικών κρίσεων στο μέλλον στα πλαίσια της σύγχρονης ανάπτυξης των κρατών και της ιστορική προοπτικής,
- Ο προσδιορισμός της ουσίας της κρίσης στη Ρωσική Ομοσπονδία,
- Ο προσδιορισμός των κύριων δεικτών της κρίσης του 1998
- Ο προσδιορισμός των κύριων δεικτών της κρίσης του 2007-2008
- Η περιγραφή των κύριων σταδίων τους προγράμματος του 1998 κατά της κρίσης
- Η περιγραφή των κύριων σταδίων τους προγράμματος του 2007-2008 κατά της κρίσης
- Η εξέταση των προτάσεων για επιπρόσθετες ενέργειες στη Ρωσία, προκειμένου να εξαλειφθούν οι επιπτώσεις της κρίσης.

Αντικείμενο της μελέτης αποτελούν η εξέλιξη της κρίσης σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, η αλληλεξάρτησή και η αλληλεπίδρασή τους, καθώς επίσης οι οικονομικές σχέσεις των συμμετεχόντων στις διεθνείς και εθνικές αγορές στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης και εξάπλωσης της κρίσης.

Κεφάλαιο 1. Θεωρητικό υπόβαθρο καταστάσεων κρίσης στην οικονομία των χωρών

1.1. Η ουσία της κρίσης και η φύση της

Η πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από συνεχείς και λίαν δυναμικές μεταβολές επηρεάζει αισθητά όλες τις πτυχές της κοινωνίας, απαιτεί από εκείνη ανάλογη αντίδραση από άποψη διαχείρισης προς την αυτοσυντήρηση και αυτο-ανάπτυξη. Αυτό έχει να κάνει σαφώς και με την οικονομική συνιστώσα αυτής της πραγματικότητας, την οποία, με όλη την ποικιλομορφία της, μπορούμε να εξετάσουμε υπό το πρίσμα της δημιουργίας, αλληλεπίδρασης, ανασχηματισμού, εξέλιξης και μετασχηματισμού των οικονομικών συστημάτων. Προτείνουμε να εξετάζεται το οικονομικό σύστημα που διαμορφώνεται ιστορικά και μεταλλάσσεται, δρα και εξελίσσεται στα πλαίσια του επικοινωνιακού πεδίου της αγοράς, ως ένα σύνολο αλληλεπιδρόμενων παραγόντων, που ενώνονται με γνώμονα την αντικειμενικά λειτουργική, θεσμική και κινητήρια συνοχή. Από θέση διαχείρισης ακριβώς εκείνο το πλήθος των αλληλεπιδρόμενων οικονομικών συμφερόντων, προσδοκιών και δράσεων αυτών των παραγόντων αποτελεί το εσωτερικό περιεχόμενο του συστήματος, που περιλαμβάνει τις ορθολογικές κι μη ορθολογικές συνιστώσες, την αδιάκοπη αντιπαράθεση και αλληλοδιείσδυση των οποίων καθορίζει ο μόνιμος χαρακτήρας των φαινομένων κρίσης στη λειτουργία του συστήματος.

Όταν γίνεται αναφορά στην οικονομική φύση της κρίσης του οικονομικού συστήματος, συνήθως εστιάζουμε την προσοχή μας στα παρακάτω σημεία:

1. Κατά παράδοση ως κρίση νοείται ένα απρογραμμάτιστο, ανεπιθύμητο, με περιορισμένο χρονικό διάστημα, σημείο καμπής (κρίσιμο στάδιο) στην αλληλουχία των διεργασιών, γεγονότων και δράσεων, το οποίο μπορεί να εμποδίσει σημαντικά ή να καταστήσει αδύνατη τη λειτουργία του συστήματος.
2. Τα αίτια της κρίσης θεωρούνται η ασυμφωνία μεταξύ των αναγκών και των δυνατοτήτων του συστήματος, που εκδηλώνεται πρωτίστως ως χάσμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης των προϊόντων του συστήματος. Η φύση αυτής της ασυμφωνίας έχει διπλό χαρακτήρα, μπορεί να προκληθεί τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς παράγοντες.
3. Όσον αφορά το εσωτερικό περιεχόμενο η κρίση είναι μια επαναστατική έκρηξη που ταραξεί την εξελικτική ανάπτυξη του συστήματος και συμβάλλει στην μετάβαση του σε περιορισμένο χρονικό διάστημα σε μια νέα, πιο άρτια υπόσταση. Καθώς ο ρυθμός εξέλιξης των διαφόρων συστημάτων διαφέρει σημαντικά, τα στάδια επιτάχυνσης επίσης δεν συμπίπτουν. Στη μία περίπτωση, η δυναμική μιας σειράς γεγονότων λειτουργίας του συστήματος, που έχει μια

εξελικτική πορεία ανάπτυξης, μπορεί αισθητά να ενισχύσει τη δυναμική μιας αντίστοιχης σειράς ενός άλλου συστήματος, για το οποίο ένα τέτοιο καθεστώς λειτουργίας ήδη εξετάζεται ως επαναστατικός. Όλα αυτά μαρτυρούν την προφανή σχετικότητα της έννοιας της κρίσης.

4. Όσον αφορά τη λειτουργικότητα, η κρίση έχει δυαδική φύση, ταυτόχρονα οικοδομεί και αποδομεί, δηλαδή δημιουργεί το υπόβαθρο και τις συνθήκες για περαιτέρω ανάπτυξη και αποδεσμεύει από την προηγούμενη επιχειρηματική στρατηγική. Στη δυναμική ανάπτυξης των συστημάτων η κρίση έχει τρεις βασικές λειτουργίες:

- απότομη εξασθένηση και εξάλειψη των πετपालιωμένων στοιχείων του κυρίαρχου συστήματος, που όμως έχει εξαντλήσει τις δυνατότητές του,
- “ανοίγει το δρόμο” για την έγκριση αρχικά των ασθενέστερων στοιχείων του νέου συστήματος,
- Τεστ αντοχής και μεταβίβαση ως κληρονομιά εκείνων των στοιχείων του συστήματος, που συσσωρεύονται και μεταφέρονται στο μέλλον.

5. Ως προς τη μορφή της εκδήλωσής της η κρίση αποτελεί μια περίοδο αστάθειας, ή μια τέτοια κατάσταση του συστήματος όπου αναμένονται σημαντικές αλλαγές οι οποίες:

- απειλούν το ίδιο το γεγονός της ύπαρξης της,
- απαιτούν επείγοντα (έκτακτης ανάγκης) μέτρα δράσης σε συνθήκες αυξημένης αβεβαιότητας, περιορισμένου χρόνου και ελλιπούς πληροφόρησης
- απειλούν τους στόχους και τις αξίες του συστήματος,
- φέρουν σοβαρές συνέπειες,
- προσφέρουν νέες δυνατότητες,
- αυξάνουν τις εντάσεις στις σχέσεις και (ή) τις αλλάζουν,
- διαμορφώνουν μια αγχωτική κατάσταση,
- μειώνουν τον έλεγχο της κατάστασης.

6. Στην πιο ακραία εκδήλωσή της, η κρίση δεν εμφανίζεται ξαφνικά αλλά είναι το αποτέλεσμα της ανάπτυξης συγκεκριμένων διαδικασιών, οι οποίες προκλήθηκαν τόσο από το ίδιο το οικονομικό σύστημα όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς.

7. Ένδειξη του βάθους της σύγκρουσης αποτελεί ο δείκτης επάρκειας κεφαλαίου κίνησης του συστήματος ή της φερεγγυότητας του. Όταν υπάρχουν αρκετά μετρητά, η κρίση φέρει ασαφή μορφή. Εάν το κεφάλαιο δεν επαρκεί για να καλύψει τις τρέχουσες χρηματοπιστωτικές και οικονομικές ανάγκες, η κρίση περνάει σε σαφή ή οξεία φάση¹.

¹ Губин В.А. Эссе о кризисе: скрытый кризис // *Аудит и финансовый анализ*, 2008. - №3. - С. 37–42; Губин В.А. Эссе о кризисе: острый преодолимый кризис // *Аудит и финансовый анализ*, 2008. - №4. - С.370–372; Губин В.А. Антикризисные процедуры в управлении предприятием // *Вестник ИНЖЭКОН*, 2008. - выпуск 2 (21). - С.146–151.

(Γκούμπιν Β.Α. Δοκίμιο για την κρίση: κρυφή κρίση // Έλεγχος και οικονομική ανάλυση, 2008. - №3. - σελ. 37–42, στο ίδιο: οξεία κρίση που υπερνικάται // Έλεγχος και οικονομική ανάλυση, 2008. - №3. - σελ.370–372, στο ίδιο: διαδικασίες κατά της κρίσης στη διοίκηση επιχειρήσεων // Δελτίο INZHEKON, 2008 — έκδοση 2 (21). - σελ.146–151)

Φαίνεται ότι τα προτεινόμενα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της κρίσης δεν αποκαλύπτουν πλήρως την οικονομική της φύση, η οποία βασίζεται στην πλήρη εξέταση των βασικών θεμελίων του οικονομικού συστήματος, που προσανατολίζεται στην άνευ όρων πραγματοποίηση των οικονομικών συμφερόντων, προσδοκιών και δράσεων που περιλαμβάνονται στο σύστημα των παραγόντων.

Ο βαθμός του ορθολογισμού των συμφερόντων αυτών, των προσδοκιών, και των δράσεων προτείνουμε να εξετάζονται τόσο από τη θέση του ίδιου του συστήματος (υποκειμενοποιημένη ουσία), όσο κι από τη θέση του πεδίου επικοινωνίας του (αντικειμενοποιημένη ουσία). Την υποκειμενοποιημένη ουσία του οικονομικού συστήματος συνθέτει το σύνολο των συμφερόντων, των προσδοκιών και των δράσεων φορείς των οποίων είναι οι παράγοντες που αποτελούν το σύστημα. Η αντικειμενοποιημένη ουσία του συστήματος αντιπροσωπεύεται από εκείνο το μέρος των συμφερόντων, των προσδοκιών και των δράσεων το οποίο έχει νόμιμο χαρακτήρα και αναγνωρίζεται από άλλους συμμετέχοντες στο πεδίο επικοινωνίας της. Η μόνιμη ασυμφωνία μεταξύ αντικειμενοποιημένης και υποκειμενοποιημένης ουσίας προκαθορίζει μια διαρκή σύγκρουση του συστήματος με τις αγορές, υπόστρωμα ανάπτυξης της οποίας είναι ο αστάθμητος παράγοντας ο οποίος κυριαρχεί στην εγχώρια πρακτική. Αυτό οφείλεται στην παραδοσιακή για τη Ρωσία διπολικότητα των συμφερόντων των επιμέρους κοινωνικο-οικονομικών ομάδων σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον και την υπερβολή στις αλληλοπροσδοκίες τους. Αυτά τα σε μεγάλο βαθμό ανταγωνιστικά συμφέροντα και προσδοκίες στην οικονομική ζωή, όχι μόνο δεν εξαλείφονται, αλλά διατηρούνται, αναπτύσσονται, καλλιεργούνται, ωριμάζουν και μέσα σε μια στιγμή καταστρέφονται απότομα, οδηγώντας σε επαναστατικές αλλαγές στο σύστημα και τη μετάβασή του σε μια νέα υπόσταση. Οι παραπάνω ριζικές αλλαγές παραδοσιακά εκλαμβάνονται ως κρίση. Ωστόσο, ο ορισμός αυτός φαίνεται να είναι περιορισμένος και να μην αντικατοπτρίζει πλήρως τη φύση της κρίσης, η οποία θα πρέπει να νοείται ως όχι ένα στιγμιαίο, περιορισμένης χρονικής διάρκειας- μα επαναστατικό γεγονός, αλλά ως διαδικασία ανάπτυξης της σύγκρουσης του οικονομικού συστήματος με το περιβάλλον της εξωτερικής αγοράς μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα το γεγονός αυτό. Από αυτήν την άποψη η κρίση, ως κατηγορία της οικονομίας, θα πρέπει να εξετάζεται ως μια μόνιμη διαδικασία ανάπτυξης της σύγκρουσης του οικονομικού συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον αγοράς λόγω ασυμφωνίας των κινήτρων, των συμφερόντων τους, προσδοκιών και δράσεων, που εκδηλώνεται μέσα από την σύγκρουση της αντικειμενοποιημένης και υποκειμενοποιημένης ουσίας του ίδιου του οικονομικού συστήματος. Η έννοια της κρίσης ως διαδικασία μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την αληθινή φύση των κρίσεων στην οικονομία, οι οποίες δεν εμφανίζονται ξαφνικά και απρόσμενα, αλλά είναι εκεί τοποθετημένες από την αρχή, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργικότητας και ανάπτυξης οποιουδήποτε

οικονομικού συστήματος, ικανές υπό μια συγκεκριμένη εκδοχή εξέλιξης των γεγονότων, να το οδηγήσει σε πτώχευση².

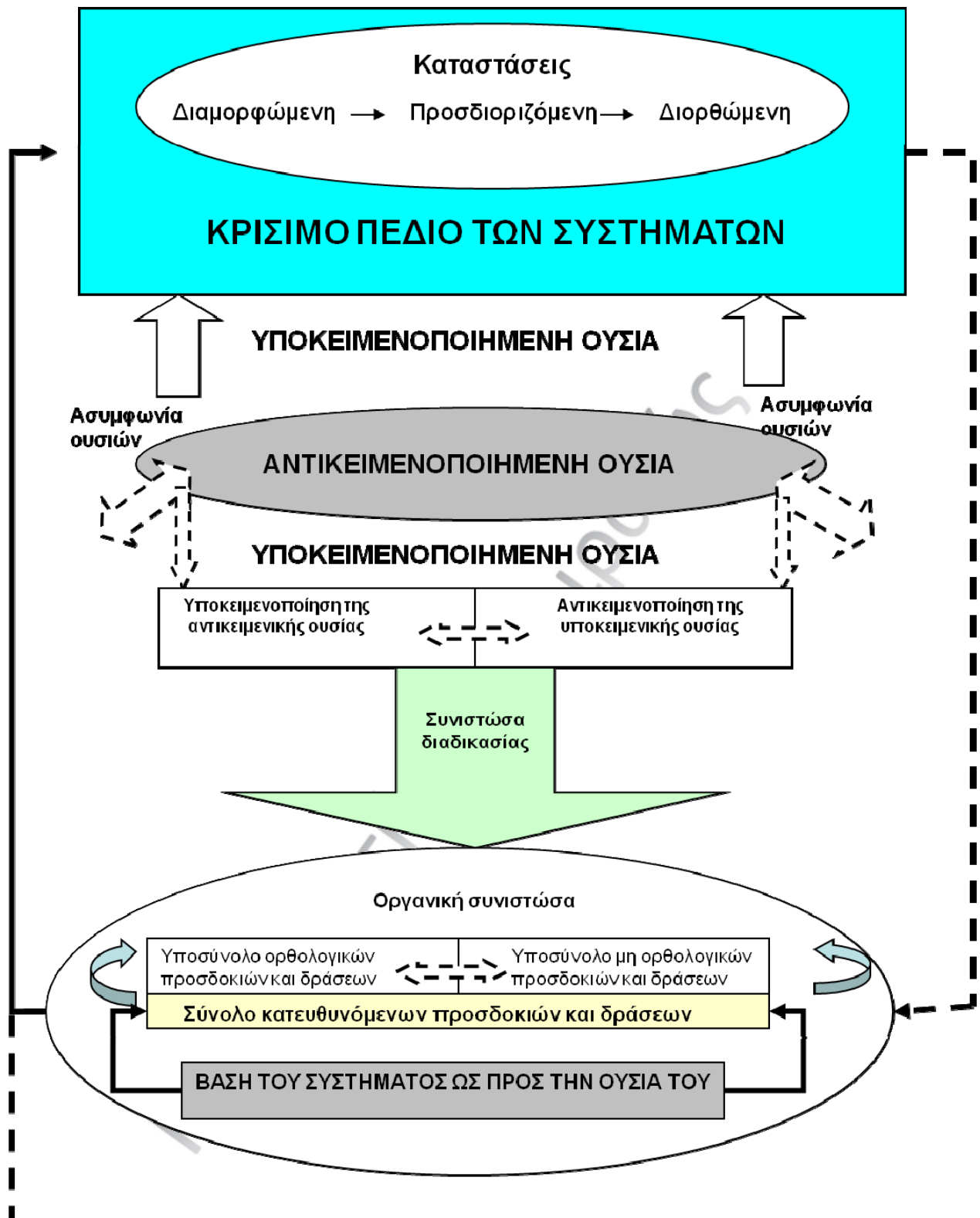
Με τον όρο πτώχευση ενός οικονομικού συστήματος εννοούμε την αδυναμία του να ικανοποιήσει πλήρως τις απαιτήσεις των πιστωτών για τις οικονομικές υποχρεώσεις και την αποπληρωμή των υποχρεωτικών εισφορών, λόγω: α) της ασυμφωνίας της αντικειμενοποιημένης και υποκειμενοποιημένης ουσίας, β) της εξέλιξης σύγκρουσης του συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς, γ) η οποία αναγνωρίστηκε σύμφωνα με τις υπάρχουσες διατάξεις δ) η οποία οδηγεί στη διάλυση του συστήματος.

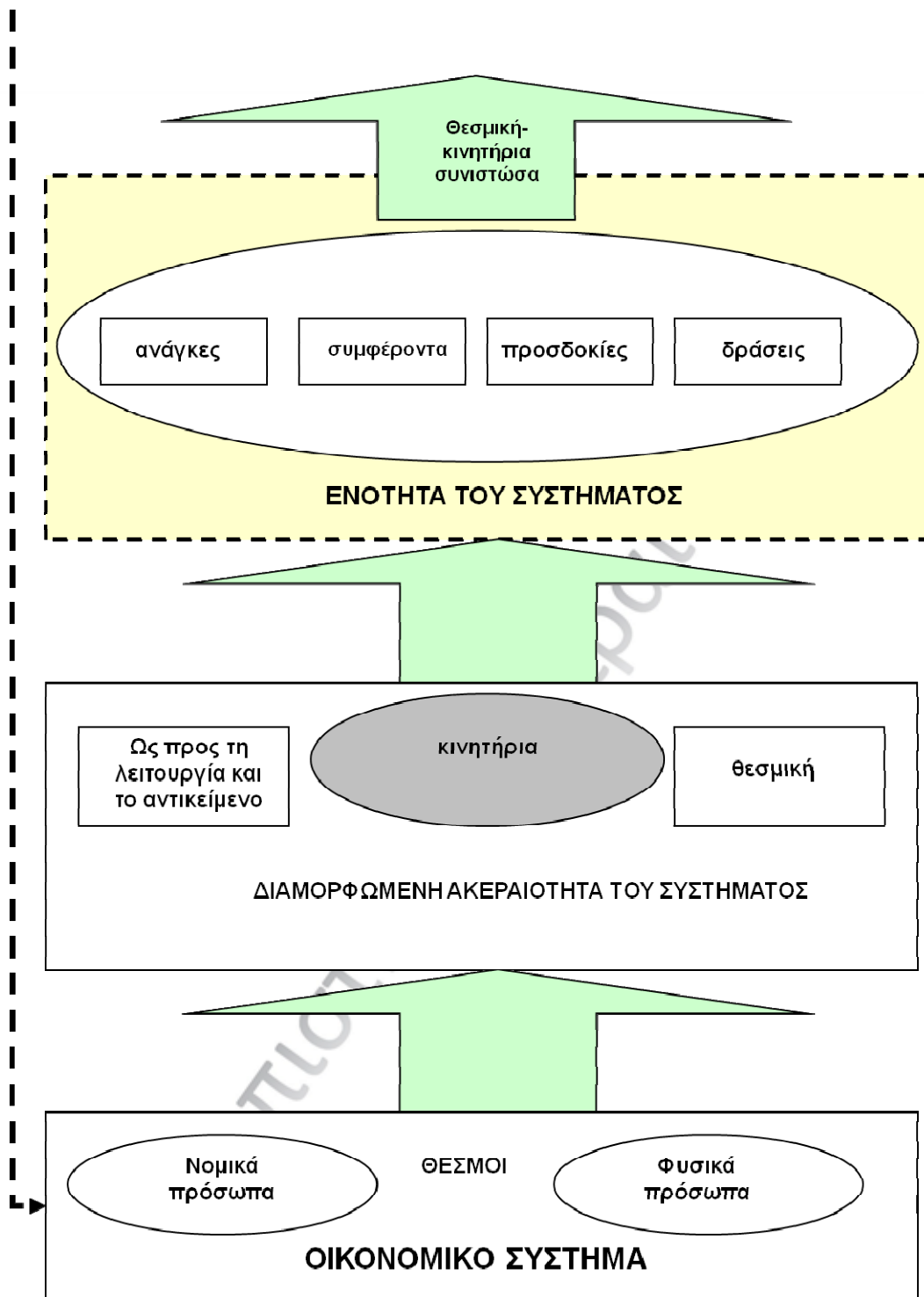
Η σφαίρα αλληλεπίδρασης του οικονομικού συστήματος και του εξωτερικού περιβάλλοντος της αγοράς, στην οποία υπάρχουν παράλογες προσδοκίες και ενέργειες των πλευρών, οι οποίες είναι ικανές να προκαλέσουν τη σύγκρουσή τους και να οδηγήσουν σε πτώχευση του συστήματος, θα πρέπει να εξετάζεται ως κρίσιμο πεδίο του οικονομικού συστήματος. Κατά τη διαδικασία της διαμόρφωσης και της ανάπτυξης του οικονομικού συστήματος με συνεχείς ρυθμούς διαχέεται το κρίσιμο πεδίο του, το οποίο χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση και τη διεύθυνση μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων σε νέους τομείς αλληλεπίδρασης του συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς (Εικόνα 1). Οι διαστάσεις διάχυσης του κρίσιμου πεδίου χαρακτηρίζεται από τον βαθμό παρουσίας μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων σε συγκεκριμένους τομείς. Η διάχυση του κρίσιμου πεδίου δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη διάλυση της παρούσας κατάστασης, της οργάνωσης και της δομής του οικονομικού συστήματος. Κατ' αυτήν την άποψη με τον όρο απειλή της κρίσης προτείνεται να εννοούμε τον κίνδυνο διάλυσης του οικονομικού συστήματος, ως αποτέλεσμα ανάπτυξης της σύγκρουσης του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς.

Όπως φαίνεται, ο παραπάνω κίνδυνος και όχι η αυτή καθ' αυτή σύγκρουση του συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς, θα πρέπει να αποτελέσει πρωταρχικό στόχο της μελέτης του οικονομικού συστήματος ως αντικείμενο διαχείρισης. Ως δείκτης του βάθους της σύγκρουσης και, ως εκ τούτου, δείκτης της κρίσιμης κατάστασης του συστήματος, προτείνεται να εξετάζεται η σχέση μεταξύ των ορθολογικών και μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων. Βάσει της παραπάνω συσχέτισης προτείνεται να προσδιορίζεται το εύρος διάχυσης του κρίσιμου πεδίου και οι αντίστοιχοι *a priori*, λανθάνοντες, πραγματικοί, νόμιμοι, και καταστροφικοί βαθμοί απειλής της κρίσης.

² Губин В.А., Губин Г.В. О концептуальных подходах к антикризисному управлению современным субъектом предпринимательства // Российское предпринимательство, 2008. - №4. - С. 74–77.

(Γκούμπιν Β.Α, Γκούμπιν Γ.Β. Περί εννοιολογικών προσεγγίσεων για τη διαχείριση των κρίσεων από τους σύγχρονους επιχειρηματικούς παράγοντες / Ρώσικη Επιχειρηματικότητα, 2008. - №4. - σελ. 74–77.

Εικ.1. Η φύση των φαινομένων της κρίσης στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος

Η *a priori* απειλή κρίσης αποτελεί έναν ήδη υπάρχοντα μη ανατρέψιμο κίνδυνο διάλυσης του οικονομικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξέλιξης της σύγκρουσής του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς. Η λανθάνουσα απειλή κρίσης αποτελεί έναν κρυφό (προφανώς ανεκδήλωτο) κίνδυνο διάλυσης του οικονομικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξέλιξης της σύγκρουσής του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς.

Η πραγματική απειλή κρίσης αποτελεί έναν πραγματικό, εμφανή κίνδυνο διάλυσης του οικονομικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξέλιξης της σύγκρουσής του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς. Η νόμιμη απειλή κρίσης αποτελεί τον επίσημα αναγνωρισμένο κίνδυνο διάλυσης του οικονομικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξέλιξης της σύγκρουσής του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς. Η καταστροφική απειλή κρίσης αποτελεί το επίσημα αναγνωρισμένο γεγονός διάλυσης του οικονομικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξέλιξης της σύγκρουσής του με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς.³

Οι αντιστοιχίες των διαστάσεων διάχυσης των κρίσιμων πεδίων και των βαθμών της απειλής κρίσης του οικονομικού συστήματος παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1

Διαστάσεις διάχυσης των κρίσιμων πεδίων και βαθμοί της απειλής κρίσης του οικονομικού συστήματος

Συσχέτιση των ορθολογικών και μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων του συστήματος	Διαστάσεις διάχυσης του κρίσιμου πεδίου	Βαθμοί της κρίσιμης απειλής
Απόλυτη επικράτηση των ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων	Ελάχιστη	a priori
Εξειδικευμένη ή απλή επικράτηση των ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων	Αυξημένη	Λανθάνων
Απλή επικράτηση μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων	Επικρατούσα	Πραγματικός
Εξειδικευμένη επικράτηση μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων	Κυρίαρχη	Νόμιμος
Απόλυτη επικράτηση των μη ορθολογικών προσδοκιών και δράσεων	Μέγιστη	Καταστροφικός

Οι θέσεις που παρουσιάζονται στον πίνακα χαρακτηρίζουν τις κυκλικές εκδηλώσεις της απειλής κρίσης στα πλαίσια εξέλιξης μιας διαρκούς σύγκρουσης του οικονομικού συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς (Παράρτημα 1).⁴

³ Губин В.А. О диагностике кризисного состояния предприятия // Проблемы современной экономики, 2008. - № 2. - С.125–127.

(Γκούμπιν Β.Α. Για τη διαγνωστική της κατάστασης κρίσης // Ζητήματα της σύγχρονης οικονομίας, 2008. - № 2. - С.125–127).

⁴ Губин В.А. О процессном подходе к антикризисному управлению предприятием // Тамбовского университета: серия экономика, 2009. - № 6. - С.60–62.

(Γκούμπιν Β.Α. Για τη διαδικασία προσέγγισης της διοίκησης επιχειρήσεων κατά της κρίσης // Δελτίου του Πανεπιστημίου της περιοχής του Ταμπόφ: σειρά οικονομικά, - № 6. - σελ.60–62).

Φαίνεται ότι ο χρόνος συνεχούς παρουσίας της απειλής κρίσης και η διαφοροποίηση των σταδίων της μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο στην αλληλεπίδραση του οικονομικού συστήματος με το εξωτερικό περιβάλλον της αγοράς, αλλά σε σχεδόν οποιαδήποτε άλλη μορφή κοινωνικής επικοινωνίας (Παράρτημα 2).⁵

Η προτεινόμενη αντιμετώπιση απειλής της κρίσης και προσέγγιση όσον αφορά τη δομή των βαθμών της αποτελούν τον θεμέλιο λίθο για την ανάπτυξη των επιστημονικών απόψεων σχετικά με τη φύση της οικονομικής κρίσης και τη σημασία διαχείρισης του οικονομικού συστήματος ως μέσο εξορθολογισμού των οικονομικών συμφερόντων του, που θα επιτρέψει τη συνεχή παρακολούθηση και εξάλειψη της απειλής της κρίσης, δημιουργώντας συνθήκες για αρμονική λειτουργία και ανάπτυξη του συστήματος.

1.2. Γεω-οικονομικές και γεω-πολιτικές κρίσεις του μέλλοντος στα πλαίσια εξέλιξης των κρατών και ιστορικής αναδρομής.

Ο Ακάεφ Α.Α (Акаев А.А) μαζί με μια ομάδα οικονομολόγων ανέλυσε τις θεωρητικές βάσεις διαχείρισης των κρίσεων και των τρεχουσών τάσεων της παγκόσμιας οικονομίας και πρότεινε τα παρακάτω μοντέλα ανάπτυξης της οικονομίας στο εγγύτερο μέλλον (γεωπολιτική και γεω-οικονομική πτυχή).

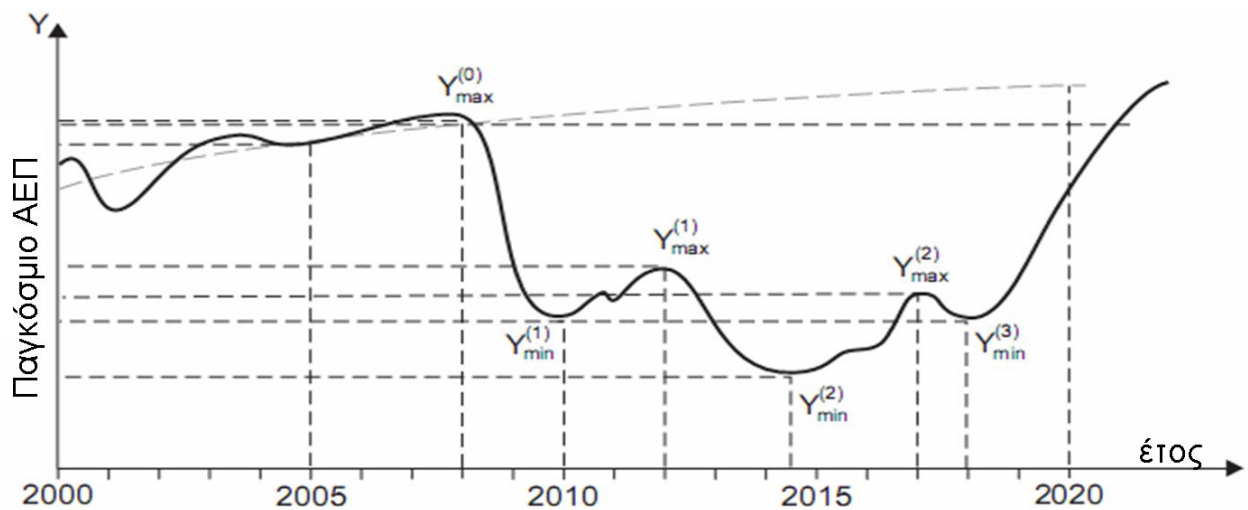
Θα εξετάσουμε πρώτα τη μεσοπρόθεσμη πρόγνωση της παγκόσμιας δυναμικής έως το 2020, για την περίοδο της υπόλοιπης φάσης των μεγάλων κρίσεων (έτη 2005-2017). Η πρόβλεψη της δυναμικής ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας που εφαρμόζουμε⁶, και λαμβάνει υπόψη την αλληλεπίδραση των κύκλων Kondratiev, Kuznets, Juglar και Kitchin απεικονίζεται στην Εικ. 2.

⁵ Губин В.А. О структуризации кризисных ситуаций экономической системы по признаку рациональности её экономических интересов. // Научный журнал КубГАУ, 2012. - № 76.

(Γκούμπιν Β.Α. Για τη δόμηση των καταστάσεων κρίσης του οικονομικού συστήματος σύμφωνα με τη λογική των οικονομικών του συμφερόντων. // Επιστημονικό περιοδικό ΚυβΓΑΥ, 2012. - № 76).

⁶ Акаев А.А., Пантин В.И., Айвазов А.Э. Анализ динамики движения мирового экономического кризиса на основе теории циклов. — Доклад на Первом Российском экономическом конгрессе, МГУ, 10 декабря 2009 г

(Ακάεβ Α.Α, Πάντιν Β.Ι., Αϊβάζοφ Α.Ε. Ανάλυση της δυναμικής κίνησης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης βάση της θεωρίας των κύκλων. - Ομιλία στο Πρώτο οικονομικό Συνέδριο της Ρωσίας, Κρατικό Πανεπιστήμιο Μόσχας, 10 Δεκεμβρίου 2009).

Εικόνα 2 . - Η δυναμική του διεθνούς Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος την περίοδο 2000-2020

Όπως φαίνεται από την παραπάνω εικόνα, στη φάση των μεγάλων αναταραχών παρατηρούμε δύο αρκετά μεγάλες καμπές και μια μικρή, με την αρχή τους να βρίσκεται αντίστοιχα στα έτη 2008, 2012 και 2016, ενώ το κατώτερο σημείο της ύφεσης φτάνει στο 2014. Πρόκειται για μια προσεγγιστική εικόνα που όμως δείχνει μια ποιοτική συμφωνία με την τυπική εσωτερική δομή των καθοδικών κυμάτων του κύκλου Kondratiev, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Σε πρόσφατη μελέτη μας⁷, εφαρμόζοντας μαθηματικό μοντέλο με μοναδικότητα, προβλέψαμε ότι είναι πιθανό να υπάρξει μια δεύτερη κρίσιμη ύφεση νωρίτερα — ήδη στα μέσα του τρέχοντος έτους. Με αυτόν τον τρόπο η δυναμική της παγκόσμιας οικονομίας διαχωρίζει με σαφήνεια την κατώτερη φάση των μεγάλων αναταραχών σε τρία μέρη, καθένα από τα οποία ολοκληρώνεται με μια κρίσιμη ύφεση: η πρώτη — το 2005-2008, η δεύτερη — το 2009-2012, η τρίτη — το 2012-2016.

Έτσι, με βάση την ομοιότητα στη δομή των φάσεων των μεγάλων αναταραχών και αναλύοντας τα γεγονότα που συνδέονται με τις προηγούμενες φάσεις των μεγάλων αναταραχών του 1813-1849 και 1921-1945, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι αυτή η φάση ξεκινάει με μια σχετικά ρηχή, αλλά σημαντική οικονομική και πολιτική κρίση, η οποία παραβιάζει τη σταθερότητα της οικονομικής ανάπτυξης. Κατόπιν αυξάνεται ραγδαία η πολιτική, οικονομική και κοινωνική αστάθεια σε παγκόσμιο επίπεδο και ολοκληρώνεται με μια μεγάλη παγκόσμια κυκλική οικονομική κρίση η οποία αποτελεί ορόσημο στην ανάπτυξη του παγκόσμιου οικονομικού και πολιτικού συστήματος. Δεδομένου ότι μια μεγάλη κυκλική κρίση συμβαίνει μια φορά στα 30-40 χρόνια, και αποτελεί την πλέον βαθύτερη, αποσταθεροποιεί το παγκόσμιο δημοσιονομικό-οικονομικό και πολιτικό σύστημα, προκαλώντας αύξηση των

⁷ *Акаев А.А., Садовничий В.А., Коротаев А.В. О возможности предсказания нынешнего глобального кризиса и его второй волны // Экономическая политика, 2010. - № 6. - С. 39–46.*

(*Ακάεβ Α.Α., Σαντόβτσιν Β.Α., Κοροτάεφ Α.Β. Για τις δυνατότητες πρόβλεψης της παρούσας παγκόσμιας κρίσης και του δεύτερου κύματός της // Οικονομική πολιτική, 2010 - № 6. - σελ. 39–46.*

κοινωνικών εντάσεων καθώς και των εντάσεων στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική πολλών χωρών.

Εάν παρατηρήσουμε τα γεγονότα στον κόσμο τα τελευταία χρόνια (2005-2010), βλέπουμε ότι ταιριάζουν αρκετά στο παραπάνω σενάριο. Καθώς το κέντρο της παρούσας παγκόσμιας κρίσης έγινε η Αμερική, θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην οικονομική ανάπτυξη των Ηνωμένων Πολιτειών στις αρχές του αιώνα (ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ το 2000 - 3,7%, το 2001 - 0,8%, το 2002 -1,6%, το 2003 - 2,5%, το 2004 – 3,6%, το 2005 - 3,1% το 2006 – 2,9%, το 2007 - 1,9%). Παρατηρούμε ότι, μετά την ανάκαμψη από την παγκόσμια κρίση του 2001, η οικονομία των ΗΠΑ άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται, όμως το 2006 οι ρυθμοί ανάπτυξης άρχισαν και πάλι να πέφτουν. Αυτό δεν ήταν τυχαίο, αλλά το αποτέλεσμα των απρόβλεπτων, με τεράστιο κόστος πολέμων στο Αφγανιστάν και το Ιράκ.

Από την άλλη, το ίδιο έτος (2006), κήρυξε πτώχευση το πρώτο ίδρυμα υποθηκών και δανείων και σημειώθηκε ραγδαία αύξηση μη εξόφλησης των ενυπόθηκων δανείων από τους δανειολήπτες. Έναν χρόνο νωρίτερα, το 2005, σταμάτησε η οικοδόμηση κατοικιών στις ΗΠΑ, επιβραδύνθηκαν οι πωλήσεις, μειώθηκε η αγοραστική τους αξία. Ήδη έκτοτε οι περισσότερο διορατικοί ειδικοί, ανάμεσά τους και ο καθ. Nouriel Roubini κατέληξαν στο συμπέρασμα της αναπόφευκτης καταστροφής η οποία ήταν ταχεία και συνέβη στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008, αρχής γενομένης από την πτώχευση μιας από τις μεγαλύτερες τράπεζες, τη Lehman Brothers, η οποία οδήγησε το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα στο χείλος του γκρεμού. Ήδη στις 25 Σεπτεμβρίου του 2008 ο ομοσπονδιακός υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Peer Steinbrück δήλωσε προφητικά ότι "ο ρόλος των ΗΠΑ ως υπερδύναμη έχει τελειώσει." Η χρηματοπιστωτική κρίση αμέσως μετατράπηκε σε μια γενικευμένη οικονομική κρίση και ουσιαστικά σχεδόν σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες άρχισε η ύφεση - μείωση παραγωγής.

Το μέγεθος της κρίσης ήταν τόσο μεγάλο που για πρώτη φορά την συνέκριναν με τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930.

Η ανεργία αυξήθηκε απότομα στον κόσμο, και ως εκ τούτου, η κρίση χτύπησε και τον κοινωνικό τομέα. Υπήρξε μια σημαντική επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων την περίοδο της κρίσης λόγω της μείωσης των μισθών και την αύξηση των τιμών στα αγαθά. Αυτό οδήγησε σε μαζικές κοινωνικές διαμαρτυρίες που εκτυλίχθηκαν σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, ενώ σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες της Μέσης Ανατολής και τη Βόρειας Αφρικής, οι διαμαρτυρίες ήταν τόσο ισχυρές που προκάλεσαν κοινωνική επανάσταση η οποία οδήγησε στην αλλαγή του καθεστώτος σε ορισμένες από αυτές τις χώρες. Αυτό το εκμεταλλεύονται σήμερα οι ΗΠΑ και η Δυτική Ευρώπη προκειμένου να επιτύχουν τους γεωπολιτικούς τους στόχους στα πλαίσια του γνωστού σχεδίου "Μεγάλη Μέση Ανατολή" (*Greater Middle East - GME*), το οποίο προσβλέπει στην αναδιαμόρφωση ολόκληρου του πολιτικού χάρτη της Εγγύς Ανατολής, το διαμελισμό και ενδεχομένως την αποδυνάμωση των δυναμικών ισχυρών κρατών και την κυριαρχία επί των πλούσιων σε ενεργειακούς πόρους περιοχών.

Στις κοινωνικές διαμαρτυρίες που οδήγησαν σε επαναστάσεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, είναι καθαρά ορατός ο σαφής σχεδιασμός, η οργάνωση και η χρήση σχεδόν όλων των νέων τεχνολογιών του πληροφοριακού πολέμου - συμπεριλαμβανομένης και της παραπληροφόρησης. Όλοι οι εμπειρογνώμονες συμφώνησαν σε ένα, ότι σε αυτά τα γεγονότα δεν έλαβαν μέρος ισλαμικές πολιτικές οργανώσεις. Οι αναφορές σε μαχητές της "Αλ Κάιντα" για ακόμη μια φορά ήταν ένας μύθος. Εμπειρογνώμονες από μουσουλμανικές χώρες τείνουν να πιστεύουν ότι πίσω από όλα αυτά τα γεγονότα βρίσκονται οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες εξακολουθούν να λειτουργούν βάσει του γνωστού σχεδίου « Μεγάλη Μέση Ανατολή».

Αφού ακόμα το 2005-2006 οι ΗΠΑ άρχισαν να αναπτύσσουν μια στρατηγική- την αποκαλούμενη Σαχέλ. Η Ουάσινγκτον εξέφρασε την ανησυχία της για την έλλειψη ελέγχου μιας τεράστιας περιοχής στην οποία δόθηκαν οι τρομοκράτες της "Αλ Κάιντα" και έμποροι ναρκωτικών μετακινούνται ελεύθερα. Η στρατηγική είχε τον εξής παράλληλο στόχο - να περιορίσει την οποιαδήποτε αυξανόμενη επιρροή της Κίνας στην περιοχή με μεγάλη προοπτική από άποψη πόρων.

Το δεύτερο μέρος της φάσης της μεγάλης κρίσης (2009-2012) χαρακτηρίζεται από βαθιά ύφεση στην οικονομία των πιο ανεπτυγμένων χωρών, καθώς και την υποχώρηση της δημοκρατίας και τη σταδιακή εγκαθίδρυση απολυταρχικών καθεστώτων στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.⁸

Επιπλέον, σε αυτήν την περίοδο παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη κοινωνική και πολιτική ένταση που πυροδότησε καίριες πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες καθόρισαν την περαιτέρω παγκόσμια ανάπτυξη μέχρι το τέλος της φάσης αυτής της μεγάλης αναταραχής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το δεύτερο μέρος της φάσης των μεγάλων αναταραχών ξεκινά με μια βαθιά κρίση στην οικονομία και τελειώνει με μια εξίσου βαθιά ύφεση. Σε μεγάλο βαθμό αυτό συνδέεται με τα δραματικά πολιτικά γεγονότα που εκτυλίσσονται σε χώρες οι οποίες έχουν πληγεί βαρύτερα από την κρίση και την ύφεση. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι από τα μέσα του τρέχοντος έτους αναμένεται δεύτερο ισχυρό κύμα κρίσης, ως συνέπεια του σκασίματος της «χρυσής φούσκας». Ουσιαστικά, αυτό θα σημάνει την κατάρρευση του δολαρίου, όπως ήδη από το 2004 έχει προειδοποιήσει ο καθηγητής Nouriel Roubini. Αν συμβεί μια τέτοια κατάρρευση, θα επιφέρει ένα βαρύ πλήγμα στην οικονομία των ΗΠΑ και σε πολλές άλλες χώρες, που είναι στενά συνδεδεμένες με αυτήν. Στην Ε.Ε, το νέο στάδιο της κρίσης θα επηρεάσει κατά κύριο λόγο τέτοιες προβληματικές χώρες, όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Ιταλία. Το δεύτερο κύμα της κρίσης ούτως ή άλλως θα αγγίξει την πλειοψηφία των χωρών ανά τον κόσμο και μπορεί να αναγκάσει την "παγκόσμια κυβέρνηση" μέσω των

⁸ *Пантин В.И. Циклы политического развития и прогноз мировой динамики в период 2010–2025 гг.: политические риски и альтернативы / В сб. «Циклы политического развития: прогностический потенциал». — М: ИМЭМО РАН, 2010.*

(Πάντιν Β.Ι. Οι κύκλοι της πολιτικής ανάπτυξης και η πρόγνωση της δυναμικής για την περίοδο 2010-2025: πολιτικά ρίσκα και εναλλακτικές λύσεις / από τη συλλογή: «Κύκλοι της πολιτικής ανάπτυξης: δυνατότητες πρόγνωσης» — Μ: ΙΜΕΜΟ ΡΑΝ, 2010.

G20 να πάρει ριζοσπαστικές αποφάσεις για το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα έναντι του δολαρίου που κατέρρευσε, για την ενίσχυση και βελτίωση της ρύθμισης των χρηματοπιστωτικών αγορών, τη δημιουργία ενός δίκαιου διεθνούς εμπορίου, τη σταθεροποίηση των τιμών των τροφίμων. Αυτές οι αποφάσεις θα καθορίσουν την αποτελεσματικότητα των παραπέρα μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης και της ύφεσης.

Οι πολιτικές, χρηματοπιστωτικές και οικονομικές κρίσεις του 2011-2012 θα είναι το προοίμιο δραματικών γεωπολιτικών γεγονότων του τελευταίου τρίτου μέρους (2013-2017) της τρέχουσας φάσης των μεγάλων αναταραχών. Πρώτον αυτά τα γεγονότα θα συνδέονται με την κατάρρευση των σημερινών γεωπολιτικών και κοινωνικών δομών που εμποδίζουν την περαιτέρω βελτίωση της καπιταλιστικής κοινωνίας, καθώς και την ανάπτυξη της διεθνούς αγοράς και της παγκοσμιοποίησης.

Στις πρωτοποριακές χώρες, με τεράστιους πόρους και ικανότητες αποτελεσματικής αξιοποίησής τους, η κρίση θα έχει αντίκτυπο με τη μορφή σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων μεταρρυθμίσεων, για το οποίο συχνά γίνεται λόγος σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι το "New Deal" του προέδρου F.D Roosevelt των Ηνωμένων Πολιτειών το οποία ξεκίνησε ακριβώς στο δεύτερο μέρος (1929-1937) της φάσης των μεγάλων αναταραχών (1920-1945) στο πρώτο τρίτο του εξελικτικού του κύκλου (1897-1982). Εάν μια χώρα βρίσκεται σε ευάλωτη γεωπολιτική και γεω-οικονομική θέση και δεν διαθέτει επαρκείς πόρους, και το σημαντικότερο - την ικανότητα να αξιοποιήσει αποτελεσματικά τους πόρους της, τότε είτε αυξάνονται οι εσωτερικές κοινωνικές της αντιθέσεις, είτε εγκαθιδρύεται ένα απολυταρχικό ή ολοκληρωτικό καθεστώς, ακολουθώντας το δρόμο της εξωτερικής επέκτασης, εισβολής στο όνομα της αύξησης των πόρων.

Συμπεραίνουμε ότι, κατά την περίοδο 2012 - 2017 ο κόσμος θα γίνει μάρτυρας των πιο σημαντικών γεωπολιτικών αλλαγών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Με μεγάλη βεβαιότητα μπορούμε να υποθέσουμε ότι στις πρωτοποριακές χώρες του κόσμου ΗΠΑ, Γερμανία, Ιαπωνία, Κίνα, Ινδία, Βραζιλία και Ρωσία - θα εφαρμοστούν ριζικές οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και θα αρχίσουν να διαμορφώνονται νέα οικονομικά και κοινωνικο-πολιτικά μοντέλα ανάπτυξης που θα ανταποκρίνονται στις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα είναι ζωτικής σημασίας για τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της και θα επεκταθούν σε όλο τον κόσμο. Σε αυτό έχουν συμβάλει τα μέγιστα οι προεδρικές εκλογές στις Ηνωμένες Πολιτείες (2012), Ρωσία (2012), Γαλλία (2012), μια αλλαγή πολιτικής ηγεσίας στην Κίνα (2012) και σε άλλες χώρες. Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες θα ενισχυθούν οι απολυταρχικές τάσεις, ενώ θα υπάρξει μια απότομη υποχώρηση της δημοκρατίας. Αυτό θα συμβάλει στην επιδείνωση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης στις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, όπου σήμερα μαίνονται επαναστάσεις.

Ακριβώς κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου θα κριθεί η τύχη των δύο μεγαλύτερων κρατών της Μέσης Ανατολής - του Ιράν και του Πακιστάν, το ένα εκ των οποίων ήδη κατέχει πυρηνικά όπλα, ενώ το άλλο το επιδιώκει έντονα. Πρόκειται ακριβώς για δύο χώρες, οι οποίες

βρίσκονται σήμερα σε ευάλωτη γεωπολιτική και γεω-οικονομική θέση. Το Πακιστάν βυθίζεται όλο και πιο βαθιά στο τέλμα του πολέμου, του χάους και της καταστροφής.

Η υποσχόμενη επί προέδρου Τζορτζ Μπους του νεότερου δημοκρατία με την απομάκρυνση του προέδρου Περβέζ Μουσάραφ δεν εδραιώθηκε. Επιπλέον, ο πρόεδρος Ασίφ Ζαρντάρι, προστατευόμενος των Ηνωμένων Πολιτειών, έγινε ο νόμιμος επικεφαλής του κράτους, ενώ ο στρατηγός Μουσάραφ είχε πραγματικά υπό έλεγχο την κατάσταση στη χώρα. Με εκείνον επιτεύχθηκε μια σχετική σταθερότητα και οικονομική ανάπτυξη. Για τη χώρα αυτή, προφανώς, η καλύτερη διέξοδος ήταν η επιστροφή σε μια ήπια μορφή στρατιωτικής δικτατορίας, διότι σε αντίθετη περίπτωση τα πυρηνικά όπλα θα έπεφταν στα χέρια ριζοσπαστών ισλαμιστών, γεγονός που θα αποτελούσε τεράστιο κίνδυνο για την γεωπολιτική σταθερότητα στη Νότια Ασία και τη Μέση Ανατολή. Όσον αφορά το Ιράν, η χώρα αυτή θα υποστεί τον πόλεμο που έχουν υποσχεθεί οι ΗΠΑ. Αφού, το Ιράν συνεχίζει να διεκδικεί την ηγεμονία στην περιοχή. Οι μοναρχίες του Περσικού Κόλπου φυσικά ανησυχούν για αυτό το ενδεχόμενο. Επιπλέον, η Τεχεράνη έχει πλέον εσωτερικά αποδυναμωθεί από τις διαμαρτυρίες που ακολούθησαν τις προεδρικές εκλογές του 2009. Σύμφωνα με έναν αριθμό εμπειρογνομόνων από τις χώρες της Εγγύς και Μέσης Ανατολής, οι εξελίξεις στη Βόρεια Αφρική δεν ήταν παρά ελιγμοί, μια προετοιμασία για την κύρια επιχείρηση, στην οποία θέλουν να προχωρήσουν οι ΗΠΑ και οι στενότεροι σύμμαχοί τους στην περιοχή – να επιφέρουν πλήγμα στο Ιράν και να πετύχουν τον διαμελισμό του.

Από το Ιράν θα πρέπει να απομείνει, σύμφωνα με τους οργανωτές, η σημαντικά συρρικνωμένη Περσία. Από τα κομμάτια του Ιράν καθώς και από εκείνα της Τουρκίας και του Ιράκ θα “ραφτεί” το ανεξάρτητο Κουρδιστάν. Οι Κούρδοι που φτάνουν τα 30 εκατομμύρια πληθυσμό στις αρχές του 20ου αιώνα χωρίστηκαν ανάμεσα στο Ιράν, το Ιράκ, την Τουρκία και τη Συρία. Όλο αυτό το διάστημα οι Κούρδοι έδιναν πολιτικό και στρατιωτικό αγώνα για το δικαίωμά τους σε ένα ανεξάρτητο κράτος. Η δημιουργία μιας αυτόνομης περιοχής του ιρακινού Κουρδιστάν, πιθανόν να άνοιξε μια νέα σελίδα στην ιστορία του κουρδικού πληθυσμού στην Εγγύς Ανατολή. Το Ιράκ χωρίζεται στους Σουνίτες του Ιράκ και στο κράτος των Αράβων Σιιτών. Σε περίπτωση αρνητικού σεναρίου ανάπτυξης το Πακιστάν θα είναι μια ανάμνηση - ένα μεγάλο μέρος του εδάφους του χωρίζεται μεταξύ του ελεύθερου Μπαλουχιστάν και το Αφγανιστάν. Ωστόσο, για τις ΗΠΑ ως μόνης ηγεμονικής δύναμης στον κόσμο αυτός ο πόλεμος θα είναι και ο τελευταίος και θα ανακόψει ολοκληρωτικά τη δύναμη και το κύρος τους. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες θα ξεκινήσει ένας μακρύς δρόμος εξαντλητικού αγώνα για μια αξιοπρεπή θέση στον νέο πολυπολικό κόσμο.

Σύμφωνα με τους ίδιους εμπειρογνώμονες, σήμερα παρατηρούμε την υλοποίηση του σχεδίου αυτού, “Μεγάλη Μέση Ανατολή”. Γι’ αυτό ποντάρουν περισσότερο στην νεολαία η οποία διαθέτει κινητά τηλέφωνα, πρόσβαση στο Διαδίκτυο και προσανατολίζεται στη Δύση. Το υπόλοιπο θα το ολοκληρώσει ο νικηφόρος πόλεμος των συμμαχικών δυνάμεων της Δύσης

υπό τη σημαία του εκδημοκρατισμού και της προστασίας των αμάχων, όπως συμβαίνει σήμερα στη Λιβύη, κατόπιν αιτήματος του Αραβικού Συνδέσμου.

Ως αποτέλεσμα η MMA θα πρέπει να θυμίζει την εικόνα την οποία έχει περιγράψει ο Jonathan Swift: ένα ενιαίο ισχυρότατο κράτος – ο Γκιούλιβερ στο πρόσωπο του Ισραήλ, που περιβάλλεται από αδύναμες χώρες – τους λιλιπούτειους. Αλλά το χάος έχει ενδιαφέρον διότι από αυτό δεν υπάρχει μια και μοναδική διέξοδος, αλλά επιτρέπει διακλαδώσεις (διαχωρισμό), και αυτό μπορεί να συμβεί και ως εξής: όλος ο ασταθής χώρος να ενωθεί υπό τη σημαία του ριζοσπαστικού Ισλάμ. Πάνω στα ερείπια των κρατών της Εγγύς Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής μπορεί να δημιουργηθεί ένα ισλαμικό χαλιφάτο.

Φυσικά, οι στρατηγικές της "MMA" επιτρέπουν και ένα τέτοιο σενάριο, όμως γι'αυτό η Δύση έχει αναπτύξει την τακτική του πολέμου κατά της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν. Με αυτόν τον τρόπο, το "MMA" θα μετατραπεί σε «ζώνη πολέμου μέχρις εσχάτων». Ήδη σήμερα το Αφγανιστάν οδηγείται στο απόλυτο χάος, όπου δεν μπορεί να υπάρξει νίκη και βαλτώνουν τα στρατεύματα των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Το Ιράκ τώρα μαστίζεται από διαθρησκευτικές και διεθνοτικές συγκρούσεις. Το Ιράν επωφελείται της κατάστασης, ότι η σιιτική πλειοψηφία του Μπαχρέιν ανέβηκε στην εξουσία, γι' αυτό εξάλλου και υποστήριξαν τους αντάρτες του Μπαχρέιν. Η άνοδος στην εξουσία των Σιιτών του Μπαχρέιν θα αποτελέσει εφιαλτήριο για τη διάδοση της ιρανικής επιρροής σε όλες τις χώρες του Κόλπου. Σε αυτήν την περίπτωση, τα κράτη της περιοχής, αποδυναμωμένα από δεκαετείς δικτατορίες και διαφθορά, θα συνεχίσουν να χάνουν τις λειτουργίες τους.

Στο Αφγανιστάν, έχουν ήδη εξαφανιστεί. Προς αυτήν την κατεύθυνση προχωρά και το Πακιστάν. Την εξουσία στα εδάφη θα διαχειρίζονται όλες οι ένοπλες ομάδες. Παντού, από το ιρακινό Κουρδιστάν έως τη Γάζα, τα κράτη αυτονομούνται, σε αυτά ενισχύονται οι τάσεις εθνικού σεπαρατισμού - από τους Κούρδους της Τουρκίας έως τους Μπαλούχους του Ιράν και του Πακιστάν.

Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι η πιθανή άνοδος στην εξουσία των ριζοσπαστών ισλαμιστών στο Πακιστάν όχι μόνο δεν ανησυχεί τους Αμερικανούς, αντίθετα, θα ενισχύσει την αμερικανική γεωπολιτική επιρροή στην περιοχή, διότι εμφανίζεται ακόμα μία πυρηνική απειλή. Και αυτό θα οδηγήσει την Ινδία να ενισχύσει τις στρατιωτικές της σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σε αυτήν την περίπτωση οι ΗΠΑ λύνουν ένα σημαντικότερο ζήτημα: αποκτούν έναν σύμμαχο στο πρόσωπο της Ινδίας η οποία θα προφυλάσσεται από τους Ταλιμπάν του Πακιστάν και του Αφγανιστάν και θα επιφέρει σοβαρό πλήγμα στην εθνική και οικονομική ασφάλεια του κύριου αντιπάλου της στον αγώνα για την ηγεσία του κόσμου - την Κίνα. Δεν είναι τυχαίο ότι η Ουάσιγκτον σκοπίμως ενισχύει τη στρατιωτική συνεργασία της με την Ινδία, με στόχο να της δώσει το ρόλο της βάσης των προμηθειών, έναν ρόλο παρόμοιο με αυτόν που έχει τώρα το Πακιστάν.

Πώς βλέπουν οι ΗΠΑ τη μελλοντική Μεγάλη Κεντρική Ασία (ΜΚΑ); Οι σημερινές χώρες της Κεντρικής Ασίας και το Καζακστάν ενώνονται- υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ - σε μια ενιαία

στρατιωτικό-στρατηγική και γεωπολιτική ενότητα με το Αφγανιστάν, η οποία μετατρέπεται σε έναν τύπο πυρήνα. Γι' αυτό το θέμα στην Κεντρική Ασία έχει ήδη εμφανιστεί ο όρος «ένωση και βασιλεία». Ο στόχος της κυριαρχίας των ΗΠΑ εκεί είναι σαφής: να αποκόψει την Κεντρική Ασία από τη Ρωσία, να περιορίσει τον χώρο επέκτασης της Κίνας στη διαμάχη της για την επιρροή στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, καθώς επίσης να ελέγξει την κατάσταση σε όλη τη Μέση Ανατολή. Κατόπιν, εάν είναι απαραίτητο, υπό το σύνθημα του Παντουρκισμού (ένωση όλων των τουρκικών λαών σε ένα ενιαίο έθνος, υπό την αιγίδα της Τουρκίας) ο "εθνικό-απελευθερωτικός πόλεμος" θα μεταφερθεί στο Xinjiang. Δεν αποτελεί μυστικό ότι οι αυτονομιστές Ουιγούροι εκπαιδεύονται στα ίδια στρατόπεδα του Πακιστάν και του Αφγανιστάν, όπου προετοιμάζονται οι μαχητές Ταλιμπάν, του ισλαμικό κινήματος του Ουζμπεκιστάν και άλλες παρόμοιες οργανώσεις. Με αυτόν τον τρόπο οι ΗΠΑ δίνουν λύση σε ένα σημαντικό ζήτημα – να κόψουν το δρόμο της Κίνας προς το πετρέλαιο – σε περιοχές με κοιτάσματα φυσικού αερίου στη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο, καθώς ο ηγετικός ρόλος του Περσικού Κόλπου σε ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας των ΗΠΑ παραμένει ακλόνητος.

Ως εκ τούτου ιδιαίτερη ανησυχία στις ασιατικές χώρες, ιδίως στην Κίνα προκαλεί η κοιλάδα Φεργκάνα. Δεν είναι περίεργο που οι ΗΠΑ προσπαθούν να καθορίσουν την στρατιωτική-πολιτική παρουσία τους, π.χ με προσπάθειες δημιουργίας βάσεων στην περιοχή Μπατκέν της Δημοκρατίας της Κιργιζίας, στην καρδιά την Περιοχής Φεργκάνα – ένα σημείο-κλειδί σε όλη την Κεντρική Ασία. Δεν είναι τυχαίο ότι οι ΗΠΑ δεν κάνουν τίποτα για να καταστρέψουν τη βάση των πόρων των τρομοκρατών στο Αφγανιστάν - το εμπόριο ναρκωτικών, το οποίο αποτελεί μεγάλη πηγή εσόδων για τη διάδοση των ιδεών του ισλαμικού ριζοσπαστισμού και του εξτρεμισμού στην περιοχή, το οποίο θα βοηθήσει στη διατήρηση της αστάθειας εκεί.

Σε περίπτωση αποσταθεροποίησης της κατάστασης σε αυτήν την περιοχή οι ΗΠΑ θα το εκμεταλλευτούν για να ξεκινήσει η εφαρμογή του σχεδίου, «ΜΚΑ». Και η αποσταθεροποίηση αυτή μπορεί να γίνει εντελώς τεχνητά, κάτι που ονομάζεται ελεγχόμενο χάος. Τόσο το έργο "ΜΜΑ" όσο και το έργο "ΜΚΑ" οι Ηνωμένες Πολιτείες θα τα εφαρμόσουν με τη μέθοδο του ελεγχόμενου χάους. Όμως το ελεγχόμενο χάος μπορεί να οδηγήσει σε μια ανεξέλεγκτη καταστροφή στην Κεντρική Ασία. Κι αυτό θα αποτελέσει άμεση απειλή για την ασφάλεια της Ρωσίας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο γνωστός Zbigniew Brzezinski διαβεβαίωνε ότι η Κεντρική Ασία είναι τα "Ευρασιατικά Βαλκάνια". Γι' αυτό, η Ρωσία, εκμεταλλεόμενη τη σημερινή ευνοϊκή κατάσταση, θα πρέπει με νέα ενέργεια να προχωρήσει στην εμβάθυνση και προώθηση των διαδικασιών ένταξης στη μετασοβιετική επικράτεια. Αυτό αφορά ιδιαίτερα την ενίσχυση της Ευρασιατικής Οικονομικής Κοινότητας και του Οργανισμού Συνθήκης Συλλογικής Ασφάλειας στο δρόμο για τον αναγκαίο σχηματισμό της Ευρασιατικής Ένωσης. Τα ζητήματα αυτά θα πρέπει να γίνουν αντικείμενο ευρείας συζήτησης στους πνευματικούς και

κοινωνικούς κύκλους των χωρών της Ευρασίας, προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα το δύσβατο μονοπάτι που θα πρέπει να διαβούν.

Ο γνωστός Αμερικανός οικονομολόγος Joseph Stiglitz έκανε την πρόγνωσή του για το 2012. Δεν κρύβει την απαισιοδοξία του για την κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας. "Το πιο θετικό πράγμα που μπορούμε να πούμε για το έτος 2011: ίσως ήταν καλύτερό από ό, τι θα είναι το 2012», - δήλωσε ο Stiglitz.

Ο οικονομολόγος προέβλεψε ότι τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα των ΗΠΑ και της Ευρώπης, η προσέγγιση σε λύση των οποίων ήταν εντελώς λάθος, θα συνέχιζαν να κλιμακώνονται και το 2012 . Οι προβλέψεις για το επόμενο έτος εξαρτώνται από τη στάση που θα κρατήσουν οι πολιτικοί, αναφέρει το Russian Business Consulting (РБК) (www.rbc.ru) .

"Οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν κουράζονται να επαναλαμβάνουν, ότι το καθήκον τους είναι η διάσωση του ευρώ. Ωστόσο, εκείνοι που θα μπορούσαν να κάνουν κάτι γι' αυτό, δεν κάνουν απολύτως τίποτα. Ομολόγησαν ότι η πιθανότητα ύφεσης αυξάνεται και οι προβληματικές χώρες της ευρωζώνης - χωρίς την επάνοδο της οικονομίας τους – δεν θα μπορέσουν να ελέγξουν τα χρέη τους. Ωστόσο, για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης δεν έκαναν τίποτα. Βρέθηκαν μέσα στο λεγόμενο «σπινάλιο του θανάτου» - αναφέρει ο σκληρός στις εκτιμήσεις του, οικονομολόγος Stiglitz.

Ο Stiglitz επίσης υποσχόταν ότι η ημέρα της κρίσης, όταν το ευρώ καταρρεύσει ή η ίδια η Ευρώπη θα λάβει τα αναγκαία μέτρα θα είναι το 2012. «Στις ΗΠΑ, το 2012, εμφανίστηκε το πρώτο πραγματικό αντίκτυπο των μέτρων λιτότητας. Οι συνέπειες δε της κρίσης των ενυπόθηκων δανείων, η οποία το 2008 παρ'ολίγον να ανατινάξει τα θεμέλια των χρηματοπιστωτικών αγορών και την οποία ουσιαστικά ποτέ δεν πολέμησαν, είναι αισθητή έως και σήμερα: οι τιμές των ακινήτων συνεχίζουν να κατεβαίνουν, αυξάνεται ο αριθμός των περιπτώσεων αναγκαστικής πώλησης κατοικιών λόγω χρέους και ως συνέπεια επιβαρύνονται περαιτέρω τα αμερικάνικα νοικοκυριά»- έδωσε τη δική του πρόγνωση για τους συμπατριώτες του ο οικονομολόγος.

Ο Stiglitz παραπονιέται ότι κανένα από τα πολιτικά κόμματα των ΗΠΑ δεν θέλουν να προσέξουν το γεγονός ότι η επισκευή του τραπεζικού συστήματος δεν ήταν αρκετή για να θεραπεύσει την οικονομία. "Τη βιωσιμότητα της οικονομίας των ΗΠΑ πριν από την κρίση διασφάλιζε μια φουσκωμένη φούσκα στην αγορά ακινήτων η οποία και οδήγησε σε έναν ακραίο βαθμό υπερκατανάλωσης. Από εκεί δεν υπάρχει δρόμος επιστροφής" - τονίζει ο εμπειρογνώμονας.

"Μακάρι τα επόμενα γεγονότα να αντικρούσουν τα επιχειρήματά μου και να κάνουν την απαισιοδοξία μου να φανεί υπερβολική. Αλλά φοβάμαι ότι τα πράγματα μπορεί να είναι ακόμα χειρότερα. Πράγματι, το 2012 μπορεί να γίνει εκείνη η χρονιά, όταν το πείραμα με το ευρώ, που αποτελεί την κορυφή μιας 50ετούς διαδικασίας οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης θα ολοκληρωθεί. Αντί όμως να θέσει ένα τέλος στη συνεχιζόμενη από το 2008, με όλες τις μεγάλες επιπτώσεις της ύφεσης, το 2012 μπορεί να φέρει μια νέα, ακόμα πιο

τρομερή φάση της βαθύτερης τα τελευταία 75 χρόνια παγκόσμιας οικονομικής κρίσης "-. συνοψίζει ο Stiglitz.

Όπως μπορούμε να κρίνουμε από το πρώτο 9μηνο του 2013, οι προβλέψεις του οικονομολόγου δεν επιβεβαιώθηκαν.

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης Nouriel Roubini σε συνέντευξή του στο Bloomberg TV, δήλωσε ότι το 2013 τα επόμενα οικονομικά προβλήματα θα είναι πιο σοβαρά από ό, τι το 2008. Σύμφωνα με τον οικονομολόγο, θα είναι η "τέλεια καταιγίδα" για την παγκόσμια οικονομία: οι πόροι για την άμβλυνση των οικονομικών κρίσεων θα είναι πλέον ελάχιστοι και η ύφεση θα σημειωθεί σε όλες τις σημαντικές περιοχές του κόσμου - για αυτό γράφει η "Βέστι Οικονομικά ([Вести Экономика](#))".⁹

Ο Roubini είναι επίσης βέβαιος ότι τα τελευταία βήματα για τη διάσωση των προβληματικών χωρών της ευρωζώνης δεν είναι επιτυχή. Η Σύνοδος Κορυφής στις Βρυξέλλες, η οποία πραγματοποιήθηκε στα τέλη Ιουνίου, υπήρξε αποτυχημένη στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Παρά την απόφαση να μειωθούν τα επιτόκια, οι ευρωπαϊκές αγορές έχασαν μετά την απόφαση περίπου 3%. Ως εκ τούτου, δεν έγιναν και σημαντικές αλλαγές.

Τα σημερινά προβλήματα δεν σχετίζονται με την έλλειψη ρευστότητας, όπως το 2008, αλλά με τη μη εξόφληση. Τα ιταλικά ομόλογα επίσης δεν βρίσκονται σε καλή κατάσταση, όλοι αναμένουν περαιτέρω αύξηση των εσόδων, η οποία σήμερα ανέρχεται σήμερα σε πάνω από 6%. Σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορούμε να αναμένουμε μια απότομη επιδείνωση της κατάστασης μέσα στις τελευταίες εβδομάδες.

Το μοναδικό ίδρυμα που είναι σε θέση σήμερα να αντιμετωπίσει τα βραχυπρόθεσμα προβλήματα είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ειδικότερα, μπορεί να παράγει μια βραχυπρόθεσμη νομισματοποίηση του χρέους.

Άλλο εάν σε αυτή τη διαδικασία θα αντισταθούν κυρίως η Γερμανία και η Ολλανδία, η Αυστρία και η Φινλανδία. Δηλαδή οι χώρες-κλειδιά της ευρωζώνης θα στηρίξουν την Άγκελα Μέρκελ και δεν επιθυμούν τέτοιου είδους μέτρα από τον ευρωπαϊκό νομισματικό ρυθμιστή, διότι τότε τα χρέη των προβληματικών χωρών θα πρέπει να τα πληρώσουν οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης.

Ο Nouriel Roubini είναι βέβαιος ότι μέχρι το 2013, η ικανότητα των πολιτικών να λάβουν σοβαρά μέτρα θα στερέψει. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, αναμένεται ύφεση. Η επιβράδυνση της ανάπτυξης της κινεζικής οικονομίας πιθανότατα να είναι πιο ισχυρή από ό, τι αρκετοί πιστεύουν.

Η οικονομία των υπόλοιπων αναπτυσσόμενων αγορών (χώρες BRICS, Μεξικό και Τουρκία) επίσης θα επιβραδυνθεί δραματικά. Από τη μία πλευρά, η ύφεση στις αναπτυσσόμενες αγορές θα είναι συνέπεια της ύφεσης της ευρωζώνης και της Μεγάλης

⁹ Рубини: новый кризис будет в 2013 году. - <http://economics.lb.ua>
(Roubini: θα υπάρξει νέα κρίση. - <http://economics.lb.ua>)

Βρετανίας από την άλλη - διότι οι ίδιες οι χώρες δεν προχωρούν σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις που ωριμάσει.

Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το ενδεχόμενο πολέμου των ΗΠΑ και του Ισραήλ κατά του Ιράν. Όλες οι απόπειρες διαπραγμάτευσης απέτυχαν, οι κυρώσεις δεν έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Έτσι, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι πιθανό να ξεκινήσουν μετά το τέλος της προεκλογικής εκστρατείας στις ΗΠΑ. Τώρα ο Ομπάμα δεν θέλει να εμπλακεί στον πόλεμο. Όμως, μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου, όποιος κι αν κερδίσει - Ομπάμα ή Ρόμνι, οι Ηνωμένες Πολιτείες πιθανόν να αποφασίσουν να επιτεθούν κατά των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων. Και τότε να δούμε πώς η τιμή του πετρελαίου θα αυξηθεί κατά δύο φορές.

Αν δούμε ταυτόχρονα την κατάρρευση της ευρωζώνης και την ύφεση στις ΗΠΑ, την "ανώμαλη προσγείωση" της κινεζικής οικονομίας, την απότομη ύφεση στις αναπτυσσόμενες αγορές και τον πόλεμο στην Εγγύς Ανατολή, τότε το 2013 θα είναι η χρονιά της «τέλειας καταιγίδας».

Ένα τέτοιο σενάριο θα είναι πολύ χειρότερο από την κρίση του 2008. Το 2008, ήταν εφικτή η μείωση επιτοκίου από το 5-6% στο μηδέν, η νομισματική άμβλυνση των QE1, QE2, QE3, η δημιουργία φορολογικών κινήτρων με αύξηση του προϋπολογισμού στο 10% του ΑΕΠ και να εγγυάται ακόμα την αποπληρωμή της βοήθειας κατά της κρίσης. Σήμερα οι αλληπάλληλοι γύροι ποσοτικής άμβλυνσης είναι ολοένα και λιγότερο αποτελεσματικοί, διότι το πρόβλημα δεν εντοπίζεται στην έλλειψη ρευστότητας όπως το 2008 αλλά στην αδυναμία εξόφλησης. Το δημοσιονομικό έλλειμμα σε διάφορες χώρες είναι τόσο μεγάλο, ώστε όλοι είναι απασχολημένοι με την προσπάθεια μείωσής του με διάφορους τρόπους. Τώρα πλέον δεν υπάρχει η δυνατότητα να παρέχουν οι τράπεζες οικονομική στήριξη. Πρώτον, διότι υπήρξε μεγάλη αντίσταση σε τέτοιες αποφάσεις από τους πολιτικούς. Δεύτερον, οι ίδιες οι κυβερνήσεις βρίσκονται κοντά στην πτώχευση. Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν υπάρχουν περιθώρια για χρήματα στον οικονομικό τομέα.

Με αυτόν τον τρόπο, σε περίπτωση ελεύθερης πτώσης των αγορών και οικονομικής ύφεσης δεν θα υπάρχουν πόροι για να απορροφηθούν τα οικονομικά σοκ. Τα τελευταία 4 χρόνια, οι χώρες ξόδεψαν το 95% των πόρων τους για την άμβλυνση των οικονομικών δυσκολιών. Το 2013, δεν υπάρχουν τέτοιες δυνατότητες.

Ο κύριος λόγος της κρίσης σύμφωνα με τον Krugman¹⁰ - είναι η νομισματική φούσκα, η δυνατότητα χρηματοδότησης συναλλαγών μέσω δανείων. Εάν οι τράπεζες δίνουν 30 φορές περισσότερα χρήματα από ό, τι υπάρχουν στους λογαριασμούς τους, κι αυτό είναι ο μέσος όρος σύμφωνα με την αμερικάνικη οικονομία, τότε έχουμε ότι ο όγκος των συναλλαγών είναι κατά 30 φορές μεγαλύτερος από τα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία. Εξού και η φούσκα.

¹⁰ [Кризис по Кругману](http://lib.stepenko.com) - <http://lib.stepenko.com>
(Η κρίση ανά κύκλους - <http://lib.stepenko.com>)

Αλλά ο Krugman διαθέτει συνταγές. Πρώτον, είναι η απελευθέρωση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου ποσού χρημάτων για τροφοδότηση των αγορών και γενικώς της οικονομίας. Δεύτερον, ο σχεδιασμός των μεγάλων κρατικών επενδύσεων σε υποδομές, όπως σε δρόμους και στην εξοικονόμηση ενέργειας. Τρίτον, η μετατροπή της αμερικανικής οικονομίας σε ανεξάρτητη, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αντέξει σε μελλοντικές κρίσεις. Ο εκλεχθείς πρόεδρος θα πρέπει να συνεχίσει να παρέχει κίνητρα, με τα οποία ασχολείται η παρούσα διοίκηση.

Ωστόσο ο Krugman ως συνήθως, είναι σκεπτικός. Ναι, η κυβέρνηση Ομπάμα αποτελεί ελπίδα γι 'αυτόν, μια μεγάλη ελπίδα, όμως μέχρι στιγμής δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία ελπίδα. Οι στόχοι του νέου προέδρου είναι καλοί, όμως το αν μπορεί να τους φτάσει, αυτό κανείς δεν το γνωρίζει. Η ομάδα είναι καλή, αλλά ο Ομπάμα δεν διοικεί μόνος του, θα αναγκαστεί να περάσει τις οικονομικές δραστηριότητες μέσα από το Κογκρέσο.

Αξίζει να σωθεί; Σίγουρα αξίζει αλλά όχι με οποιοδήποτε τίμημα. Δεν μπορούν να αφήσουν αβοήθητους τους κατασκευαστές αυτοκινήτων, όχι μόνο επειδή 10 εκατομμύρια Αμερικανοί εργάζονται σε αυτήν την παραγωγή, αλλά επίσης επειδή οι ιδιοκτήτες αυτοκινήτων θα πρέπει να είναι σίγουροι: ότι δεν θα τους εγκαταλείψουν στη μοίρα τους, ότι παράγονται τα ανταλλακτικά, ότι το μέλλον είναι εξασφαλισμένο. Αλλά βοήθεια θα πρέπει να παρέχεται μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα, για να μην παράγουν κηφήνες.

Οι φόροι; Ναι, να αυξηθούν, αλλά όχι το επόμενο έτος: η ιδιωτική κατανάλωση θα πρέπει να τονωθεί. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η κυβέρνηση λαμβάνει ετησίως 3,5 τρισεκατομμύρια δολάρια, και το σημαντικότερο – να υπάρχει σωστή διαχείριση του ποσού αυτού.

Τις σοβαρές του σκέψεις ο Krugman κρύβει πίσω από μια ειρωνεία, αν και δεν τους λείπει το βάθος. Ωστόσο, μετά τη γενικά σωστή ανάλυση δεν ακολουθούν πάντα αδιαμφισβήτητες συστάσεις.

Για παράδειγμα, η εισροή κεφαλαίων στην οικονομία αποτελεί το πρώτο σημείο συμβουλών του Krugman. Με αυτό ασχολείτο και ο Grynspan στις αρχές της δεκαετίας. Δεν υπήρχε διέξοδος – είχε ξεσπάσει σοβαρή κρίση, δεν επρόκειτο μόνο για σκάσιμο φούσκας, αλλά και αυτό που οι Αμερικάνοι συνήθισαν να υποδηλώνουν με το "9/11" -τον Σεπτέμβριο του 2001. Για κάποιο λόγο, κανείς δεν αναφέρει το γεγονός αυτό, το οποίο άλλαξε εντελώς την πορεία της ζωής των Ηνωμένων Πολιτειών και υποχρέωσε μια μεγάλη δύναμη για πρώτη φορά στην ιστορία της, να φροντίσει για την ασφάλειά της.

Οι κρατικές επενδύσεις σε έργα υποδομής είναι επίσης κάτι καλό. Όμως, οι ΗΠΑ στην περίπτωση αυτή δεν πρέπει πέσουν στο λάκκο του Ισραήλ. Τεράστια χρηματικά ποσά που εκχωρήθηκαν από την κυβέρνηση Ράμπιν σε εργολάβους, πήγαν στις τσέπες τους, χωρίς να αποφέρουν τίποτε στη χώρα. Ναι, οι δρόμοι ήταν κακοί, αλλά ακόμη και η απόδοση της κατασκευής τους δεν ήταν καλή, και όσον αφορά πια τον σχεδιασμό, αυτόν κανείς δεν τον σκέφτηκε. Οι κρατικές επιχορηγήσεις θα πρέπει να απελευθερωθούν, και μάλιστα όσο το

δυνατόν συντομότερα, και πάλι για πάρουν σειρά - για νεότερες. Ποιος εγγυάται την αποτελεσματικότητα στην Αμερικής;

Όσον αφορά το κρατικό σύστημα υγείας, και εκεί μπορούμε να παραπέμψουμε στο έργο της πατρίδας και στον κανόνα του Ραμόν. Στις ΗΠΑ η κρατικοποίηση της ιατρικής θα οδηγήσει στο ότι θα γίνει ασύμφορη η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και η επεξεργασία φαρμάκων.

Το κυριότερο είναι η μη ακριβής ανάλυση. Τα λάθη των τελευταίων οκτώ ετών είναι οι σπασμωδικές προσπάθειες να διορθωθεί η κατάσταση σήμερα, χωρίς όμως τη ριζική βελτίωση της. Ο Krugman δεν λέει τίποτα για την περίσσεια χρημάτων, από όπου χρηματοδοτούνταν οι φούσκες, ούτε για το ζήτημα των υπευθύνων των οποίων οι φούσκες φούσκωναν. Κι δεν είναι μόνο αυτό: τα προβλήματα στην αυτοκινητοβιομηχανία, αλλά και όλης της Αμερικής, βρίσκονται στη θετική διάκριση. Θέσεις εργασίας δεν παρέχονταν στους καλύτερους αλλά στους πιο "μαύρους", γεγονός το οποίο μείωνε το επίπεδο ανταγωνιστικότητας.

Η παρούσα φάση των μεγάλων αναταραχών θα ολοκληρωθεί περίπου το 2016-2017, με μια άλλη κρίση, η οποία, ωστόσο, δεν θα είναι τόσο βαθιά και βαριά όσο η κρίση του 2008-2009 και του 2011-2012. Επίσης αυτό θα σημαίνει μια μετάβαση στην ανάκαμψη σε μια νέα οικονομία, η οποία θα βασίζεται σε μια νέα τεχνολογική πραγματικότητα, μια μετάβαση από τον 5ο στον 6ο κύκλο Kondratiev. Εντούτοις η ανάκαμψη και η ανάρρωση της οικονομίας, με μεγάλη πιθανότητα, θα συνοδευτεί από σημαντικές περιφερειακές στρατιωτικές συγκρούσεις με τη συμμετοχή κορυφαίων παγκόσμιων δυνάμεων και ορισμένων αναπτυσσόμενων χωρών.

Με αυτόν τον τρόπο, όπως συμβαίνει συνήθως κατά τη μετάβαση από τον ένα κύκλο Kondratiev στον επόμενο, κατά την περίοδο 2016 - 2020 θα πραγματοποιηθούν ριζικές αλλαγές στην ισορροπία των δυνάμεων, η οποία θα συνοδεύεται από μεγάλες στρατιωτικο-πολιτικές συγκρούσεις. Οι περιοχές των στρατιωτικο-πολιτικών συγκρούσεων, κατά πάσα πιθανότητα θα είναι η Μέση Ανατολή και ακόμα η Κεντρική Ασία, όπως σημειώνεται ανωτέρω.

Αυτές μπορεί να είναι είτε νέες συγκρούσεις είτε η συνέχεια των ήδη πυροδοτούμενων μέσα στα τελευταία χρόνια μεγάλων συγκρούσεων. Κατά τη διάρκεια αυτών των συγκρούσεων θα εξαλείφονται τα εμπόδια στο δρόμο της ανάπτυξης ενός νέου τεχνολογικού συστήματος και νέου κοινωνικο-πολιτικού μοντέλου. Το νέο οικονομικό και κοινωνικο-πολιτικό μοντέλο θα αρχίσει να εδραιώνεται στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Θα υπάρξει ένα σημείο καμπής υπέρ της φάσης έναρξης επανάστασης στην παγκόσμια αγορά, θα ξεκινήσει ταχεία διάδοση καινοτόμων προϊόντων και αγαθών στις αγορές. Η παγκόσμια οικονομία θα αρχίσει να έχει μια επιτυχημένη και βιώσιμη μακροπρόθεσμη άνοδο στην κορυφή του κύματος του 6ου κύκλου Kondratiev, που ενίοτε θα διακόπτεται από ρηχές υφέσεις οι οποίες θα προκαλούνται από τους κύκλους μέσης διάρκειας Juglar - 8 με 11 ετών. Αυτό θα συνεχίζεται για περίπου 20-25 χρόνια, μέχρι το 2040.

Με αυτόν τον τρόπο, το αποτέλεσμα της παρούσας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης θα είναι αναπόφευκτα μια θεμελιώδη αλλαγή στην τοποθέτηση των δυνάμεων στον παγκόσμιο πολιτικό χάρτη. Θα λήξει η αποκλειστική στρατιωτική και πολιτική κυριαρχία των ΗΠΑ στον κόσμο, καθώς επίσης η παγκόσμια οικονομική ηγεμονία τους, η οποία διήρκεσε έναν ολόκληρο αιώνα. Οι ΗΠΑ δεν άντεξαν στη δοκιμασία της μονοπολικότητας, αφού εξαντλήθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τους συνεχείς πολέμους στην Εγγύς και Μέση Ανατολή κατά την τελευταία δεκαετία. Οι ΗΠΑ σήμερα δεν έχουν επαρκείς πόρους για να παραμείνουν ο παγκόσμιος ηγέτης. Η "Pax Americana" χιζόταν πάνω σε δύο φιλελεύθερες αρχές. Πρώτον - στον καπιταλισμό στη φιλελεύθερη μορφή του: χαμηλοί φόροι και ελάχιστη κρατική ρύθμιση στην οικονομία. Δεύτερον - στη φιλελεύθερη δημοκρατία, και μςετις Ηνωμένες Πολιτείες - οδηγός της στον κόσμο. Η αμερικανική δημοκρατία απαξίωσε τον εαυτό της, μετά από το γεγονός ότι υπό τη σημαία της ξεκίνησε ο πόλεμος στο Ιράκ και οι επανομαζόμενες έγχρωμες δημοκρατικές επαναστάσεις. Ο φιλελεύθερος καπιταλισμός κατέρρευσε το 2008. Η εποχή της Pax Americana (περίοδος της αμερικανικής ηγεμονίας στο χρηματοπιστωτικό, οικονομικό, διεθνές, πολιτικό, πολιτιστικό-πληροφοριακό πεδίο) φτάνει στο τέλος της, και στον κόσμο εμφανίζεται ένα παγκόσμιο πολυπολικό σύστημα. Το διεθνές σύστημα λήψης αποφάσεων θα αποκεντρωθεί. Η εναλλακτική του κόσμου της αντιπαράθεσης θα μπορούσε να γίνει ο κόσμος της σύμπνοιας στα συμφέροντα των μεγάλων κέντρων των δυνάμεων στο όνομα της αποτελεσματικής λύσης των καίριων παγκόσμιων ζητημάτων, η οποία θα πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο συμβιβασμό.

Η πολυπολικότητα θα απαιτήσει μια πιο δίκαιη διεθνή κατανομή του πλούτου, καθώς και τον μετασχηματισμό των διεθνών οργανισμών - ΟΗΕ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, κ.λ.π. Ιδιαίτερα όταν πλέον είναι ξεπερασμένη η θέση των διεθνών θεσμών της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης - του ΔΝΤ, της Παγκόσμιας Τράπεζας, κ.α.

Οι Kindleberger C και Aliber R. θίγουν το ζήτημα, για το εάν θα μπορούσαν σήμερα οι παραπάνω θεσμοί να αποτελούν μια αξια εναλλακτική λύση για την αμερικανική ηγεμονία που χάνει τη βαρύτητά της.¹¹

Τα ιδρύματα αυτά που συστάθηκαν στο Bretton-Woods για την επίλυση των προβλημάτων των άλλων χωρών εκτός από τις Ηνωμένες Πολιτείες, λειτουργούν με αργό ρυθμό και δείχνουν μια νωθρότητα κατά τις κρίσιμες περιόδους, όταν οι υπολογισμοί δεν αφορούν εβδομάδες, αλλά ώρες. Επιπλέον, τα κεφάλαια που διαθέτουν αυτά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εξακολουθούν να είναι πολύ μικρά για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του σήμερα, όταν οι αγορές έχουν την ανάγκη στήριξης από τις κεντρικές τράπεζες των "G7". Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές όταν το πρόβλημα δεν βρίσκεται στο γιεν ή στη λίρα, αλλά στην τεράστια αγορά του δολαρίου. Παρ'όλα τα υπάρχοντα προβλήματα, το

¹¹ *Kindleberger C. u Aliber R. Μировые финансовые кризисы. Маниа, паника и крах. — СПб.: Питер 2010. — С. 472.*

(Kindleberger C. Και Aliber R. Παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις. Μανίες, πανικοί και κραχ - μεταφρ. από τα αγγλικά, Αγ. Π., 2010 — σελ 472).

δολάριο εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως παγκόσμιο νόμισμα συναλλαγής λόγω της έλλειψης εναλλακτικής αντικατάστασής του. Η Ιαπωνία μέχρι στιγμής εξακολουθεί να υποφέρει από τα προβλήματα που σχετίζονται με τραπεζικά στεγαστικά δάνεια, ενώ η Γερμανία δεν έχει ακόμη ολοκληρώσει την ενσωμάτωση της πρώην Ανατολικής Γερμανίας στην οικονομία της. Η Ιαπωνία και η Γερμανία ήταν καλοί ακόλουθοι επί αμερικανικής ηγεσίας, την οποία και δεν προσπάθησαν να αμφισβητήσουν. Επί προεδρίας de Gaulle, η Γαλλία ήταν έτοιμη να προκαλέσει την αμερικανική πολιτική και την κυριαρχία του δολαρίου, αλλά χωρίς μεγάλη επιτυχία, ενώ επί προεδρίας Ζακ Σιράκ, η χώρα ήταν εντελώς βυθισμένη στη λύση των προσωπικών της εσωτερικών και εξωτερικών προβλημάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε θέση να επιτύχει οικονομική και χρηματοπιστωτική δύναμη, ικανή να αναλάβει το βάρος της παγκόσμιας οικονομικής ηγεμονίας. Ο κόσμος σήμερα εξακολουθεί να εξαρτάται από την αμερικανική οικονομική ηγεμονία, όμως οι Ηνωμένες Πολιτείες, συγκλονίζονται από τα δικά τους ζητήματα, κι όλο και περισσότερο απέχουν από το «κοινωνικό τους καθήκον». Οι μηχανισμοί που συστάθηκαν λειτουργούν καλά υπό ομαλές συνθήκες, αλλά σε περιόδους κρίσης από έναν ηγέτη απαιτείται κάτι περισσότερο από την εφαρμογή των καθιερωμένων διαδικασιών, πόσο μάλλον όταν η πιθανότητα ότι στο εγγύς μέλλον η παγκόσμια οικονομία θα καταφέρει να αποφύγει την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση, είναι πολύ μικρή.

Σήμερα κυριαρχούν σε αυτούς τα συμφέροντα των ΗΠΑ και της Δυτικής Ευρώπης, ενώ δεν εκπροσωπούνται επαρκώς τα συμφέροντα των χωρών με ταχεία αναπτυσσόμενες αγορές. Πρόσφατα, ακόμα και το ΔΝΤ, στην τακτική ετήσια Σύνοδό του το 2011 αναγνώρισε ότι η «συναίνεση της Ουάσινγκτον» κατέρρευσε ολοκληρωτικά, και πρότεινε να δημιουργηθεί μια τέτοια παγκόσμια οικονομία, η οποία θα έχει λιγότερα ρίσκα και αβεβαιότητα, ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα ρυθμίζεται από το κράτος, ενώ τα έσοδα και τα οφέλη θα κατανέμονται δίκαια. Οι χώρες πρέπει να συνεχίσουν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης που έχει ήδη ξεκινήσει, αλλά η ίδια η παγκοσμιοποίηση πρέπει να είναι διαφορετική – όχι καπιταλιστική με «δίκαιη και με ανθρώπινο πρόσωπο». «Η οικονομική παγκοσμιοποίηση ενίσχυσε την ανισότητα, και αυτό έγινε ένα από τα μυστικά ελατήρια της κρίσης. Για αυτό, σε μια πιο μακροπρόθεσμη προοπτική, η αειφόρος ανάπτυξη θα πρέπει να συνδέεται με μια πιο δίκαιη κατανομή των εισοδημάτων» δήλωσε ο επικεφαλής Dominique Strauss-Kahn. «Χρειαζόμαστε ένα νέο είδος παγκοσμιοποίησης, μια πιο δίκαιη παγκοσμιοποίηση, με ανθρώπινο πρόσωπο. Τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης πρέπει να κατανέμονται ευρέως και όχι μόνο σε μια χούφτα προνομιούχων ανθρώπων».

Άραγε δεν θυμίζουν όλα αυτά σοσιαλιστικές ιδέες; Με αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να πούμε ότι αντί της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης έπεται η σοσιαλιστική. Μια άλλη ιδιαιτερότητα της επερχόμενης φάσης της επανάστασης της παγκόσμιας αγοράς είναι η μετατόπιση του κέντρου της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης από τη Δύση, όπου και ήταν από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, στην Ανατολή - στην Ασία. Εάν η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση δεν αντιστρέψει τις παρατηρούμενες κατά την τελευταία δεκαετία

φάσεις, το συνολικό μερίδιο της Ανατολικής Ασίας και της Νότιας Αμερικής στο παγκόσμιο ΑΕΠ θα πρέπει μέχρι το 2020 να κυμαίνεται περίπου στο 60%, εκ των οποίων το 45% θα αντιστοιχεί μόνο στην Ασία. Και η οικονομική ανάπτυξη θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε ενίσχυση της πολιτικής βαρύτητας και της αυτονομίας της περιοχής. Με αυτόν τον τρόπο, θα μπει ένα τέλος στην ετοιμοθάνατη ιστορική δομή με κέντρο τη Δύση. Ο κύριος ανταγωνισμός θα είναι μεταξύ Κίνας και Ινδίας, ανάμεσα στον κρατικό καπιταλισμό και την παραδοσιακή δημοκρατία. Ιδιαίτερα, η Κίνα και η Ινδία - δύο μεγάλες χώρες με τον μεγαλύτερο πληθυσμό στον κόσμο - θα καθορίσουν τη βασική κατεύθυνση και τους ρυθμούς της μελλοντικής παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης.

Έτσι και πάλι αναμφίβολα η κύρια μάχη για την παγκόσμια ηγεμονία θα είναι μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας, η οποία θα καθορίσει το κοινωνικο-οικονομικό μοντέλο του μετα-βιομηχανικού κόσμου, και το κυρίαρχο είδος του πολιτικού συστήματος του 21ου αιώνα. Εν τω μεταξύ, παρουσιάζεται το εξής παράδοξο: από τη μία πλευρά - οι ΗΠΑ και το υψηλό έλλειμμα στον προϋπολογισμό, μα με ένα υψηλό επίπεδο κατανάλωσης, από την άλλη - οι ασιατικές χώρες με υψηλή επάρκεια και υψηλό επίπεδο αποταμιεύσεων. Αν τα προηγούμενα χρόνια οι πλούσιες χώρες έδιναν χρήματα στις φτωχές, έτσι ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τις κρίσεις, τώρα συμβαίνει το αντίθετο: η Κίνα, η Ιαπωνία και άλλες ασιατικές χώρες, χρηματοδοτούν τις ΗΠΑ.

Η νέα τάξη πραγμάτων γεννιέται πάντα σε εκείνο το χάος, στο οποίο ο κόσμος εισέρχεται ως αποτέλεσμα των έντονων και αιματηρών στρατιωτικών και πολιτικών συγκρούσεων σε τοπική ή παγκόσμια κλίμακα, που δημιουργούνται από μια φάση μεγάλων αναταραχών. Ο νομπελίστας Ιλιά Πριγκόζιν (Илья Пригожин)¹² αποκάλυψε ότι σε φυσικο-χημικά πολύπλοκα συστήματα, λόγω του φαινομένου της αυτο-οργάνωσης της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων, όταν αυτή διέρχεται από μια χαοτική κατάσταση γεννιέται μια νέα τάξη πραγμάτων υψηλότερου επιπέδου. Αυτή η συνενεργητική Αρχή διέπει και την κοινωνικο-πολιτική ανάπτυξη. Πράγματι, κατά το δεύτερο εξελικτικό κύκλο στο τέλος της φάσης των μεγάλων αναταραχών (1921-1945) χρειάστηκε ο πιο αιματηρός Β 'Παγκόσμιος Πόλεμος, για να επικυρωθεί το ισχύον έως σήμερα μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο συστάθηκε επί συμφωνιών στο Bretton-Woods, όπου καθιερώθηκε το δολάριο ως το βασικό παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων και ο σχηματισμός των πολυεθνικών εταιρειών. Γεννήθηκαν οι αντίστοιχοι χρηματοπιστωτικοί και οικονομικοί θεσμοί - το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Για την πολιτική στήριξη του συγκεκριμένου μοντέλου ανάπτυξης διαμορφώθηκε ο ΟΗΕ.

Όλοι αυτοί οι διεθνείς οργανισμοί δημιουργήθηκαν στις ΗΠΑ, που βγήκαν από το χάος του Β 'Παγκοσμίου Πολέμου, ως η ισχυρότερη μεγάλη δύναμη και έγιναν το κέντρο και ο ηγέτης της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας. Επιπλέον, οι ΗΠΑ ήταν το μόνο κράτος

¹² Пригожин И., Стингерс И. *Порядок из хаоса: новый диалог с природой.* — М: КомКнига, 1986. (Πριγκόζιν Ι., Στίνγκερς Ι. Η τάξη από το χάος: νέος διάλογος με τη φύση — Μ: ΚομΚνίγκα, 1986.)

που πολεμούσε και πλούτισε κατά τον πόλεμο. Μετά τη λήξη του πολέμου βρέθηκαν σε κατάσταση συντριπτικής οικονομικής υπεροχής και εκμεταλλεύονταν τα τεχνολογικά πλεονεκτήματα που αποκτήθηκαν κατά τον πόλεμο. Η Σοβιετική Ένωση, ως ο νικητής στο κύριο θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων με τη Γερμανία, ηγήθηκε του σοσιαλιστικού στρατοπέδου που δημιουργήθηκε και έγινε το κύριο κέντρο του σοσιαλιστικού συστήματος. Έτσι γεννήθηκε το διπολικό σύστημα των διεθνών σχέσεων. Η διπολική - ΗΠΑ-ΕΣΣΔ παγκόσμια τάξη πραγμάτων, ήταν το αποτέλεσμα του Β 'Παγκοσμίου Πολέμου και της ανακατανομής της εξουσίας, η οποία εγκρίθηκε στη Γιάλτα (1945), και διήρκεσε περίπου μισό αιώνα (1946-1991). Παρά το γεγονός ότι η σχετική ισοτιμία των δυνάμεων των κύριων ανταγωνιστών (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ) απέτρεπε έναν παγκόσμιο πόλεμο, η διπολική αντιπαράθεση συνέβαλε στην αναζωπύρωση πολέμων και συγκρούσεων σε όλη την παγκόσμια περιφέρεια, όπου οι ανταγωνιστές υποστήριζαν τις δύο αντίπαλες πλευρές. Ο ανταγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, μεταξύ του καπιταλιστικού και σοσιαλιστικού συστήματος κατά τον Ψυχρό Πόλεμο που ακολούθησε, από τη μία πλευρά, συνέβαλε στον πρωτοφανή ρυθμό της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης τις δεκαετίες 1950-1970, από την άλλη όμως, ο ανταγωνισμός για τον πολεμικό εξοπλισμό, παρ'ολίγο να οδηγήσει σε τρίτο παγκόσμιο πόλεμο. Όμως, ήδη τη δεκαετία του 1970 κατέστη σαφές ότι το σοσιαλιστικό σύστημα, με τη μορφή που τότε ήταν, δεν είχε καμία προοπτική. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η σοσιαλιστική ιδέα γενικά δεν έχει καμία προοπτική.

Αφού πρωτίστως από αυτό βγήκε κερδισμένος ο καπιταλισμός, από τον οποίον άρχισαν να δημιουργούνται κοινωνικά ισορροπημένα κράτη, με ζωντανά παραδείγματα τη Σουηδία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Νορβηγία, τη Φινλανδία και άλλες χώρες. Η πολιτική και οικονομική κρίση του κομμουνιστικού συστήματος, που οδήγησε στην κατάρρευση του σοσιαλιστικού συστήματος και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, επέτρεψαν στις ΗΠΑ, για σχεδόν είκοσι χρόνια να κυριαρχήσουν στον κόσμο. Οι στρατιωτικές δαπάνες (711 δις. δολάρια) των Ηνωμένων Πολιτειών- της πιο ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, αντιστοιχούν στο ήμισυ του παγκόσμιου συνόλου. Μια τέτοια άνευ προηγουμένου συγκέντρωση «σκληρής δύναμης» συνέβαλε στην περιφρόνηση για τους διεθνείς θεσμούς και οδήγησε σε στρατιωτικούς τυχοδιωκτισμούς. Χάρη στη σοφία του μεγάλου της ηγέτη Deng Xiaoping, η Κίνα άρχισε τη μετάβασή της στην οικονομία της αγοράς, διατηρώντας όμως τις βασικές αρχές του σοσιαλισμού, πετυχαίνοντας με αυτόν τον τρόπο πρωτοφανή αποτελέσματα.

Όταν, στη δεκαετία του 1970 υπήρξε και άλλη μια παγκόσμια οικονομική κρίση, ο καπιταλιστικός κόσμος την ξεπέρασε σχετικά εύκολα, γιατί διέθετε έναν ισχυρό κινητήρα στο πρόσωπο της οικονομίας των ΗΠΑ, η οποία τότε είχε ήδη αναπτύξει με επιτυχία ένα νέο τεχνολογικό σύστημα, που βασιζόταν στη μικροηλεκτρονική. Επιπλέον, οι ΗΠΑ κέρδισαν τον Ψυχρό Πόλεμο και έγιναν ο μοναδικός παγκόσμιος ηγέτης. Ενώ η Σοβιετική Ένωση, έχοντας εξαντλήσει τους πόρους της σε μια άνιση μάχη με τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν ήταν σε θέση για μια νέα τεχνολογική επανάσταση, και αυτό σύντομα οδήγησε στην κατάρρευση της

σοβιετικής οικονομίας, και εν συνεχεία, στη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και του σοσιαλιστικού συστήματος.

Η πολυπλοκότητα της σημερινής κατάστασης έγκειται ακριβώς στην έλλειψη παγκόσμιου ηγέτη. Πράγματι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι Ηνωμένες Πολιτείες σήμερα δεν έχουν τους πόρους να είναι ένας αποτελεσματικός παγκόσμιος ηγέτης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι απασχολημένη με τη διάσωση των προβληματικών οικονομιών των ευρωπαϊκών χωρών που μόλις πρόσφατα φαινόταν να είναι σε καλή κατάσταση, με μερικές ακόμη και να ευδοκούν - Ιρλανδία, Ισλανδία, Ελλάδα, ενώ ήδη παίρνουν σειρά οι Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία. Οι ειδικοί κάνουν λόγο επίσης για την ευπάθεια των οικονομιών της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Σε αυτό το δυσμενές πλαίσιο ξεχωρίζει μόνο η γερμανική οικονομία, η οποία έδειξε και πάλι την ανθεκτικότητα της και ένα μεγάλο περιθώριο ασφαλείας. Το 2010, παρουσίασε το υψηλότερο ποσοστό ανάπτυξης (3,6%) τα τελευταία είκοσι χρόνια. Το μερίδιο της Γερμανίας στο συνολικό ΑΕΠ της ΕΕ αντιστοιχεί περίπου στο 27%. Ωστόσο, στη Γερμανία, πέφτει το βάρος στην επίλυση των οικονομικών προβλημάτων του κοινού ευρωπαϊκού οίκου. Παραμένει η ατμομηχανή της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η Ιαπωνία βυθίζεται κάτω από το βάρος των δικών της πολιτικών και οικονομικών προβλημάτων, ως μια ανεπτυγμένη χώρα που βάλλεται όμως ιδιαίτερα σκληρά από την κρίση. Η πτώση των εξαγωγών ήταν αρκετά αισθητή, κάτι που οδήγησε σε απότομη και βαθιά μείωση του ΑΕΠ και επιπλέον ο πρόσφατος μεγάλος σεισμός που συνοδεύτηκε από το καταστροφικό τσουνάμι προκάλεσε σοβαρή ζημιά στην οικονομία της. Τέτοιες ισχυρές οικονομίες όπως η Κίνα και η Ινδία, επικεντρώνονται στη δική τους ανάπτυξη για να αναλάβουν την ηγετική θέση. Δεν είναι τυχαίο ότι η κινέζικη κυβέρνηση έχει αναφερθεί επανειλημμένα ότι ο ταχύς εκσυγχρονισμός της οικονομίας πραγματοποιείται αποκλειστικά με σκοπό την αντιμετώπιση των συσσωρευμένων κοινωνικών προβλημάτων και τη βελτίωση της υλικής ευημερίας του πληθυσμού, και δεν έχει καμία απαίτηση για ηγεμονία με παγκόσμιες φιλοδοξίες. Αλλά προς το παρόν μόνο αυτά. Οι βλέψεις της Κίνας για παγκόσμια ηγεσία είναι ήδη σαφείς.

Τι το κακό έχει ο κόσμος χωρίς έναν ηγέτη; Αυτό ακριβώς που συμβαίνει τώρα, που υπάρχουν οξύ προβλήματα στην παγκόσμια οικονομία υπάρχουν προβλήματα που δεν μπορούν να λυθούν, όπως λέγεται, χωρίς στιβαρό χέρι. Πρόκειται για ζωτικής σημασίας οικονομικές και νομισματικές μεταρρυθμίσεις, ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου, επίλυση του ζητήματος των τροφίμων παγκοσμίως. Το ατύχημα στο πυρηνικό εργοστάσιο «Φουκουσίμα-1» στην Ιαπωνία για μια ακόμη φορά εγείρει ερωτήματα σχετικά με την ανάπτυξη βιώσιμης ενέργειας και την κλιματική αλλαγή, κ.λ.π.

Ας πάρουμε για παράδειγμα τις αυξανόμενες αμφιβολίες σχετικά με το ειδικό καθεστώς του δολαρίου. Αν υπάρξει κατάρρευση του δολαρίου, τότε μια τρίτη πτώση του θα καταστρέψει συθέμελα το υπάρχον παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, που δημιουργήθηκε από τον πρώην διευθυντή της Federal Reserve, Alan Greenspan βασιζόμενη

στους μηχανισμούς φουσκώματος των “μπουρμούληθρων”. Η παγκόσμια οικονομία δεν θα μπορεί πλέον να ανεχθεί μια τέτοια κατάσταση, όταν ολόκληρο το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα θα βρίσκεται στο έλεος μιας ανεύθυνης και εγωιστής οικονομικής πολιτικής μιας μόνο χώρας. Οι ΗΠΑ δεν σταματούν το τυπογραφικό τους πιεστήριο και δημιουργούν κινδύνους φουσκώματος νέων φούσκων. Όλα αυτά δείχνουν ότι οι ΗΠΑ ασκούν μια μερκαντιλιστική πολιτική που αποσκοπεί στην καταστροφή των εμπορικο-οικονομικών εταίρων τους.

Στα μέσα Φεβρουαρίου του 2011, το γεγονός ότι ο κόσμος χρειάζεται ένα νέο αποθεματικό νόμισμα, ανέφερε ακόμη και ο Γενικός Διευθυντής- διαχειριστής του ΔΝΤ Ντομνίκ Στρος-Καν. Όμως όλες οι συζητήσεις καταλήγουν στην απουσία μιας εναλλακτικής λύσης έναντι του αμερικανικού νομίσματος. Πράγματι, το αποθεματικό νόμισμα θα πρέπει να κατέχει μια ανεπτυγμένη και παγκόσμια αγορά των assets με χαμηλό ρίσκο. Μέχρι στιγμής όσον αφορά αυτή τη συνθήκη η αλήθεια βρίσκεται μόνο στο πρώτο μέρος της, είναι κατάλληλο μόνο το δολάριο των ΗΠΑ. Ναι, και οι ΗΠΑ έχουν ακόμα αρκετά αποθέματα για να αποτρέψουν την μετατόπιση του δολαρίου από το βάθος του. Και γι' αυτό, παρά την όποια δυσαρέσκεια του κόσμου για το αμερικανικό νόμισμα, η θέση του είναι ακόμα αρκετά ισχυρή. Με το ευρώ είναι πιο δύσκολα, αλλά κι εδώ με τα assets- είναι αρκετά σταθερά τα γερμανικά ομόλογα. Αυτό το νόμισμα παίζει ήδη σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Θεωρητικά το ευρώ υποστηρίζεται από τη σταθερότητα και τη συνοχή του οικονομικού μπλοκ, συγκρίσιμου σε μέγεθος με τον αμερικανικό γίγαντα. Στην πράξη δε, η οικονομία απαιτεί μεγαλύτερο έλεγχο του νομισματικού μηχανισμού. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το ευρώ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα νομίσματα του μέλλοντος. Σύντομα θα εμφανιστούν πανευρωπαϊκά ομόλογα. Ένα πιθανό παγκόσμιο νόμισμα είναι και το γουάν, αλλά η Κίνα μέχρι στιγμής δεν ενδιαφέρεται καθόλου να γίνει το νόμισμα της αποθεματικό. Η έλλειψη μετατρεψιμότητας του γουάν του δίνει μια σειρά από πλεονεκτήματα. Χάρη σε αυτό το γεγονός, η Κίνα μπορεί να ρυθμίσει την πορεία του γουάν σε σχέση με το δολάριο, με τέτοιον τρόπο ώστε να μην ακριβύνει τις εξαγωγές της. Από την άλλη πλευρά, αν ο νομισματικός πόλεμος ξεσπάσει ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Κίνα, τότε οποιαδήποτε επίθεση στο κινεζικό νόμισμα θα είναι πολύ δύσκολη. Στο εγγύς μέλλον είναι πολύ πιθανό τη δεσπίζουσα θέση του δολαρίου να πάρει ένα καλάθι που θα σχηματιστεί από το αμερικανικό δολάριο, το ευρώ, το γιεν, τη στερλίνα και το γουάν. Με αυτόν τον τρόπο το δολάριο, θα είναι μόλις ένα από τα πολλά αποθεματικά νομίσματα. Αν μιλάμε για τις προοπτικές του ρουβλίου, μπορεί να γίνει ένα περιφερειακό αποθεματικό νόμισμα. Η σύγκρουση συμφερόντων των ηγετικών χωρών και η αδυναμία να υπάρξει συμφωνία είναι πλέον ορατά σε όλους. Αυτή η πολιτική αβεβαιότητα είναι έντονα αισθητή στις μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες που προτιμούν να αναπαύονται στα χρήματά τους αντί να επενδύουν, διότι δεν καταλαβαίνουν, ποιος αύριο θα καθορίσει τους κανόνες του παιχνιδιού. Ως εκ τούτου, είναι λίαν σημαντικό οι πρωτοποριακές δυνάμεις ΗΠΑ, ΕΕ και BRICS να λειτουργούν συναινετικά σχετικά με τα βασικά θέματα της παγκόσμιας

οικονομίας και της πολιτικής. Επί τη ευκαιρία, σε θέματα χρηματοπιστωτικής ρύθμισης και νομισματικής πολιτικής οι Κεντρικές Τράπεζες της Κίνας, της Ινδίας, της Βραζιλίας και της Ρωσίας βρέθηκαν στην κορυφή και ήταν καλύτερες από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η παγκόσμια σύγκρουση μεταξύ Βορρά και Νότου. Το χάσμα στην οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, που αυξανόταν στη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων, καθώς και η διεθνής επέκταση της Δύσης οδήγησε σε έναν κόσμο διαιρεμένο ανάμεσα στον πλούσιο Βορρά και τον φτωχό Νότο, ή, όπως λέγεται, μια ευημερούσα Δύση και μια δυσλειτουργική Ανατολή. Ωστόσο το εμπόριο μεταξύ Βορρά και Νότου αναπτύσσεται, αλλά συγκρατημένα: αποτελεί μόνο το 6% του παγκόσμιου τζίρου έναντι 3% το 1985, αλλά την αύξηση αυτή εξασφαλίζουν ως επί το πλείστον ορισμένες ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες. Η διατήρηση μιας σημαντικής οικονομικής ανισότητας μεταξύ Βορρά και Νότου, σε συνδυασμό με τη δημογραφική ανισορροπία οδηγεί σε μια αντιπαράθεση μεταξύ των πλούσιων και γερασμένων χωρών της Βορείου Αμερικής, της Ευρώπης και της Ιαπωνίας από τη μία πλευρά, και των φτωχών, αναπτυσσόμενων χωρών της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής από την άλλη.

Φαίνεται ότι η παρούσα γενική οικονομική κρίση οδηγεί έντονα την παγκόσμια κοινότητα στην ιδέα σύστασης ενός αποτελεσματικού διεθνούς μηχανισμού, αντιπροσωπευτικού όσον αφορά τη σύνθεσή του και καταμερισμένου με επαρκείς αρχές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των κρίσιμων καταστάσεων που απειλούν την πολιτική και οικονομική ασφάλεια τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ένας τέτοιος μηχανισμός μπορεί να αποτελέσει το πρότυπο μιας παγκόσμιας κυβέρνησης, στη δημιουργία του οποίου θα φτάσει επιτέλους η λογική της ανθρώπινης ιστορίας. Τον τελευταίο καιρό, η προσοχή του κόσμου επικεντρώνεται στις δυνατότητες αντιμετώπισης της κρίσης της "Ομάδας των 20", που ιδρύθηκε από τις ηγετικές ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Όταν τα μέλη του "G8" συνειδητοποίησαν ότι η παγκόσμια κρίση βρίσκεται προ των πυλών, αποφάσισαν να προσκαλέσουν στη λέσχη των εκλεκτών τους τις ισχυρότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες. Έτσι, τον Σεπτέμβριο του 2008, δημιουργήθηκε το G20. Η σκέψη ότι είναι πιο εύκολο όλος ο κόσμος να πολεμήσει το κακό, επιβεβαιώθηκε: η πρώτη Σύνοδος Κορυφής που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2008 και τον Απρίλιο του 2009, ήταν πολύ αποτελεσματική. Ιδιαίτερα αισιόδοξα ήταν τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής των "20" στο Λονδίνο το 2009, όταν οι ηγέτες των μεγάλων χωρών συμφώνησαν σε μια σειρά από εξαιρετικά ευαίσθητα θέματα που σχετίζονται με τη ρύθμιση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη μεταρρύθμιση του ΔΝΤ. Το 2008, πάρθηκαν σημαντικές αποφάσεις κατά της κρίσης, γεγονός που παρέτεινε τις ελπίδες για την πραγματοποίηση της ιδέας της παγκόσμιας κυβέρνησης. Οι "20" απέκτησαν το στάτους ενός οργάνου με μόνιμη λειτουργία. Ορισμένοι παρατηρητές χαρακτήρισαν την «Ομάδα των Είκοσι» σχεδόν σαν μια παγκόσμια κυβέρνηση. Ο Γάλλος πρόεδρος Νικολά Σαρκοζί δήλωσε

με ενθουσιασμό: «Το σχήμα των «20» είναι ο πρόδρομος μιας παγκόσμιας κυβέρνησης του 21ου αιώνα.»

Αν και το να αποδίδουμε στους «είκοσι» ένα τέτοιο κλισέ είναι πρόωρο, ωστόσο, σε αυτόν το μηχανισμό, μπορεί κανείς να διακρίνει το περίγραμμα του μέλλοντος της παγκόσμιας κυβέρνησης, ικανής όχι μόνο να λαμβάνει προληπτικά μέτρα κατά της κρίσης, αλλά και να παίζει ρυθμιστικό ρόλο σε σταθερές συνθήκες. Εντούτοις μόλις η απειλή της οικονομικής κρίσης άρχισε να υποχωρεί, μια ομάδα ομοϊδεατών μετατράπηκε σε αντιπάλους. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάστηκαν από την κρίση σε μικρότερο βαθμό, και ανάρρωσαν ταχύτερα από τις αναπτυγμένες. Για αυτό τα συμφέροντα των μελών των G20 είναι τόσο διαφορετικά, ώστε είναι νωρίς ακόμα να μιλάμε για την αποτελεσματικότητα των μελλοντικών τους δράσεων. Κατά την τελευταία Σύνοδο Κορυφής των G20, οι ηγέτες των μεγάλων χωρών δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν σχετικά με συγκεκριμένα βήματα στην από κοινού έξοδο της παγκόσμιας οικονομίας από την παρατεταμένη κρίση.

Το πολυσυζητημένο ζήτημα για την παγκόσμια κυβέρνηση δημιουργεί μεταξύ πολιτικών και ερευνητών αντιφατικές απόψεις. Όπως συμβαίνει συχνά στην ιστορία, οι ιδέες με προοπτική δεν πεθαίνουν, αλλά σε ορισμένα στάδια συχνά αναγεννιούνται, αποκτούν ενεργή ζωή. Ο συνδυασμός της παγκόσμιας κρίσης με την ταχεία εισβολή της παγκοσμιοποίησης, κατά τη γνώμη μου, θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην ανάγκη για ένα σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης, προκειμένου να αποφευχθεί ο ανεξέλεγκτος εγωισμός εκ μέρους μιας μικρής ομάδας χωρών. Ακριβώς η ευρεία διεθνής συνεργασία – πρωτίστως στα πλαίσια των "20" - βοήθησε τις χώρες να "συγκρατηθούν από την ολίσθηση σε μια δεύτερη Μεγάλη ύφεση", σύμφωνα με τον επικεφαλής του ΔΝΤ Στρος-Καν. Ως εκ τούτου, η αναθεώρηση της «συναίνεσης της Ουάσιγκτον» θα πρέπει να προωθεί την ενότητα των χωρών στην αντιμετώπιση παγκόσμιων οικονομικών προκλήσεων. Η κρίση απέδειξε ότι καμία χώρα από μόνη της δεν μπορεί να την αντιμετωπίσει. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης βοήθησε μια σειρά χωρών της σώζοντάς τους από βέβαιη πτώχευση. Τώρα οι "20" βοηθούν τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου. Στο μέλλον, θα ενισχυθεί ο ρόλος των περιφερειακών οικονομικών ενώσεων υπό το σύνθημα "Μόνο μαζί μπορούμε να ξεπεράσουμε τις δυσκολίες." Την "Παγκόσμια Κυβέρνηση" την φαντάζομαι περισσότερο με τη μορφή ενός Παγκόσμιου Κοινοβουλίου, που θα συστηθεί στη βάση των Ηνωμένων Εθνών και θα λειτουργεί υπό την αιγίδα ειδικευμένων παγκόσμιων οργανισμών. Τους "20" εάν τους εντάξουμε στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, θα μπορούσε να λειτουργήσει στον τομέα οικονομίας σαν ένα Συμβούλιο Ασφαλείας, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τη διασφάλιση της παγκόσμιας ασφάλειας. Φαίνεται ότι οι δημιουργοί- ιδρυτές του Ο.Η.Ε πριν από 65 χρόνια ήταν διορατικοί, ιδρύοντας μια οργάνωση που θα είναι σε θέση να υπηρετήσει την ανθρωπότητα και στους καιρούς που έρχονται.¹³

¹³ *Акаев А. Мировое правительство: процесс кристаллизации // Мир перемен, 2009. - № 4. – С.136–148.*

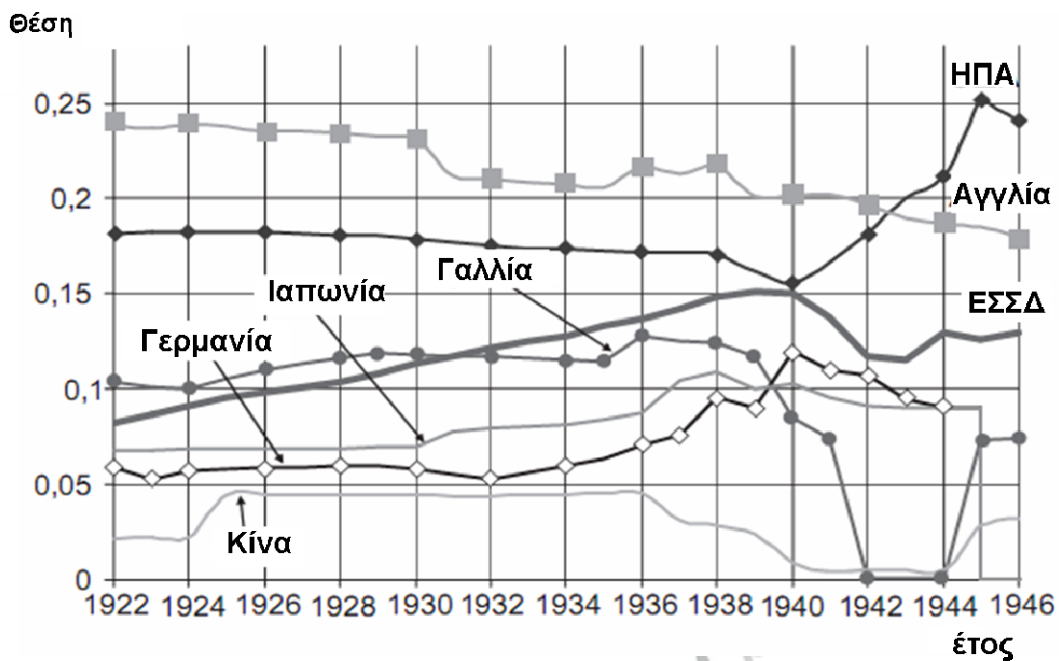
Παραπάνω τέθηκε το ζήτημα της αλλαγής του ηγέτη στην παγκόσμια ανάπτυξη. Τώρα, είναι σαφής η τάση της μάχης για την κυριαρχία μεταξύ τέτοιων γιγάντων όπως οι ΗΠΑ και η Κίνα. Ο αυτοκράτορας Ναπολέων κάποτε αποκάλυψε την Κίνα κοιμισμένο γίγαντα και προειδοποίησε ότι, όταν ο γίγαντας ξυπνήσει, θα ταρακουνήσει τον κόσμο. Φαίνεται ότι η πρόβλεψη του αυτοκράτορα γίνεται πραγματικότητα. Οι ΗΠΑ δραστηριοποιούνται παντού και πάντα, προκειμένου να περιορίσουν την άνοδο της Κίνας, όπως έκαναν πάντα με την Ευρώπη. Από την υψηλή της θέση δεν υποχωρεί και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο δήλωσε πρόσφατα ότι «η ΕΕ είναι με μοναδικό τρόπο έτοιμη να γίνει η κινητήρια δύναμη στο δρόμο προς την παγκοσμιοποίηση, βασισμένη στις αξίες και τις ηθικές αρχές, καθώς και σε κανόνες διαφάνειας». Όμως, στον ορίζοντα, στην παγκόσμια ισορροπία, ολοένα και πιο ξεκάθαρο φαίνεται το περίγραμμα της οικονομικής δύναμης των BRICS. Μέχρι στιγμής, σε αντίθεση με την ΕΕ, αυτή η ομάδα δεν αποτελεί μια οικονομική και πολιτική ενότητα. Καθένα από τα μέλη της BRIC θα πρέπει να τα εξετάζουμε - σε αυτή τη φάση, αλλά και στο επόμενο ενάμιση της δεκαετίας - ως ανεξάρτητους διεθνείς παράγοντες.

Όλα τα παραπάνω απεικονίζονται στις εικόνες 3 και 4, όπου παρουσιάζονται τα διαγράμματα που περιγράφουν τη σχετική μεταβολή στη δυναμική της γεωπολιτικής κατάστασης των πρωτοποριακών κρατών του 20ου αιώνα., η οποία υπολογίστηκε ως η γενικευμένη αδιάστατη παράμετρος με βάση τα εδαφικά, δημογραφικά, οικονομικά και στρατιωτικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας, λαμβάνοντας υπόψη την επιρροή εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων που σχετίζονται με την ποιότητα της κρατικής διοίκησης, με τη συμμετοχή των στρατιωτικό-πολιτικών συνασπισμών.¹⁴

(Ακάεβ Α. Παγκόσμια κυβέρνηση: διαδικασία κρυστάλλωσης // Мир перемен, 2009. - № 4. - σελ.136-148).

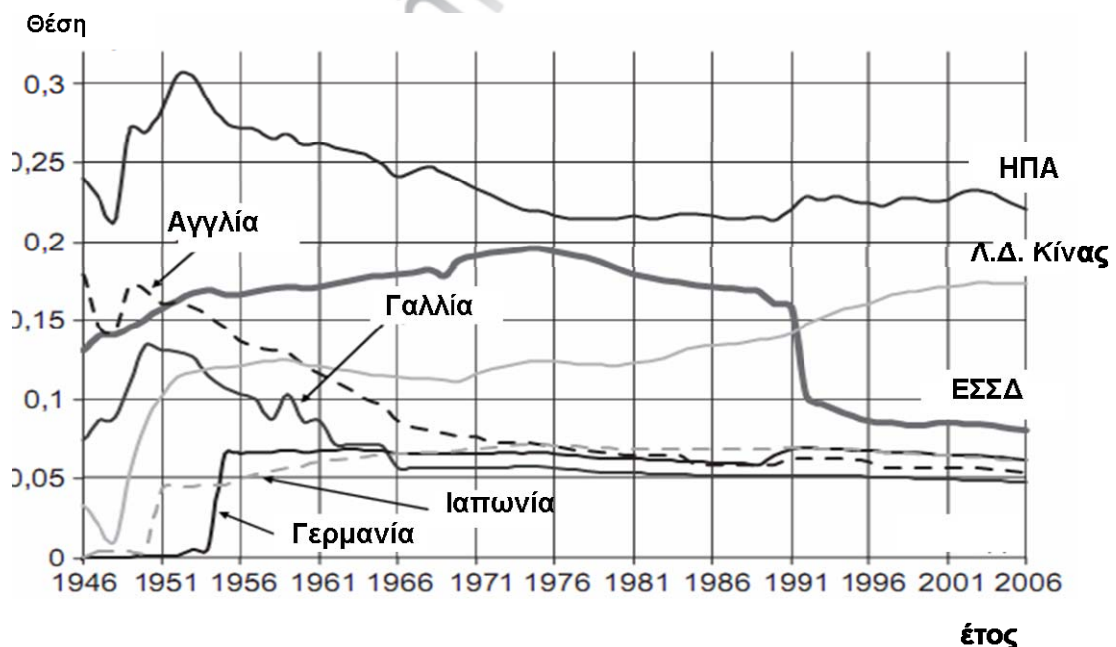
¹⁴ Винокуров Г.Н., Ковалев В.И., Малинецкий Г.Г., Малков С.Ю., Подкорытов Ю.А. Россия в контексте мировой геополитической динамики: количественная оценка исторической перспективы, современного состояния и перспектив развития / В книге «Проекты и риски будущего». — М: КРАСАНД, 2011. - С. 89-105.

(Βινοκούροφ Γ.Ι., Κόβαλιεφ Β.Ι., Μαλινέτσκι Γ.Γ., Μάλκοφ Σ.Ι., Ποντοκορίτοφ Ι.Α. Η Ρωσία ως μέρος της παγκόσμιας γεωπολιτικής δυναμικής: ποσοτικοποίηση της ιστορικής προοπτικής της παρούσας κατάστασης και προοπτικές ανάπτυξης / Στο βιβλίο «Προοπτικές και μελλοντικά ρίσκα». - Μ: ΚΡΑΣΑΝΤ, 2011. - σελ. 89-105.

Εικ. 3. - Γεωπολιτικές θέσεις των ηγετικών χωρών την περίοδο 1922-1946

Στην εικόνα 3 φαίνεται πώς έχει μεταβληθεί κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η γεωπολιτική διαμόρφωση του κόσμου. Κατ' αρχάς, την παγκόσμια ηγεσία για πρώτη φορά, μπροστά από την Αγγλία, κατέλαβαν οι ΗΠΑ. Η Γερμανία και η Ιαπωνία, ηττήθηκαν στον πόλεμο και καταλήφθηκαν από τις συμμαχικές δυνάμεις, χάνοντας εντελώς την γεωπολιτική τους θέση. Δεύτερον, η Σοβιετική Ένωση άρχισε να αναρριχάται.

Εικ. 4. - Γεωπολιτικές θέσεις των ηγετικών χωρών την περίοδο 1946-2006

Η μεταπολεμική γεωπολιτική διαμόρφωση που απεικονίζεται στην εικόνα 4, ξεχωρίζει από το γεγονός ότι σχηματίστηκαν τρεις ηγετικές ομάδες κρατών. Η πρώτη ομάδα

περιλάμβανε τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση - ηγέτες του νέου διπολικού συστήματος. Η Σοβιετική Ένωση για πρώτη φορά στην ιστορία της, κατέλαβε τη δεύτερη θέση στον κόσμο, η οποία χάθηκε με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991. Στα τέλη του αιώνα, άρχισε η σταθερή άνοδος της Κίνας. Έτσι, το διεθνές σύστημα ασφαλείας είναι τώρα σε μια μεταβατική κατάσταση. Η ένταση και ο ακλόνητος χαρακτήρας της μεταμόρφωσης δεν αφήνουν καμία αμφιβολία για τον διαρθρωτικού χαρακτήρα της.¹⁵

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

¹⁵ *Акаев А.А. Мировые финансово-экономические кризисы и глобальное латентное управление миром (основные тенденции современного мирового развития) // Мировые финансово-экономические кризисы и глобальное латентное управление миром. Материалы постоянно действующего научного семинара. – М.: Научный эксперт, 2011.*

(Ακάεβ Α.Α. Παγκόσμιες οικονομικό-χρηματοπιστωτικές κρίσεις της λανθάνουσας διακυβέρνησης του κόσμου [κύριες τάσεις της σύγχρονης παγκόσμιας ανάπτυξης] // Παγκόσμια οικονομικό-χρηματοπιστωτικές κρίσεις και η παγκόσμια λανθάνουσα διακυβέρνηση του κόσμου. Υλικό από το μόνιμο ενεργό εκπαιδευτικό σεμινάριο. – Μ.: Ναούτσνι Εξπέρτ, 2011.

Κεφάλαιο 2. Ανάλυση των κρίσεων στη Ρωσία το 1998 και 2007-2008

2.1. Η ουσία των κρίσεων στη Ρωσική Ομοσπονδία

Υπάρχουν πολλές απόψεις σχετικά με τις αιτίες της ρωσικής κρίσης του 1998. Πολλοί ερευνητές συγκλίνουν στο ότι η κρίση δεν είναι ένα στιγμιαίο γεγονός. Η διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για την κρίση γίνεται μέσα σε μεγάλη χρονική διάρκεια. Στην οικονομία συσσωρεύονται αντιφάσεις οι οποίες επιλύονται με εκρηκτικό τρόπο. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο σχηματισμός των συνθηκών κρίσης συμβαίνει τόσο σε μακροεπίπεδο όσο και σε μικροεπίπεδο.

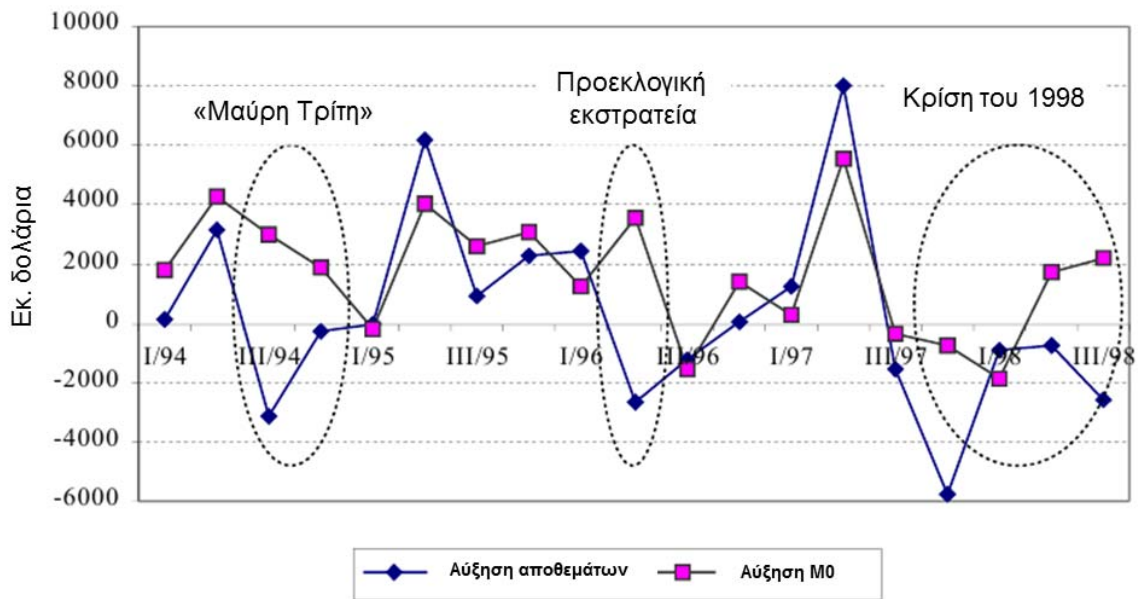
Οι κύριες κατευθύνσεις της χρηματοπιστωτικής πολιτικής, που ακολούθησε η Κυβέρνηση της Ρωσίας το 1995 – 1997 διαμορφώθηκαν στα τέλη του 1994 – αρχές του 1995. Αντιμέτωπη το 1994 με ένα τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα, με κρίση στην αγορά συναλλάγματος και στον πληθωρισμό, η Κυβέρνηση ανακοίνωσε μια πορεία με σκοπό την οικονομική σταθερότητα. Κύριος στόχος ήταν η μείωση του πληθωρισμού.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρησιμοποιήθηκαν τέτοιοι μοχλοί επιρροής στην οικονομία όπως ο περιορισμός αύξησης του χρηματικού αποθέματος και ο έλεγχος στις τιμές συναλλάγματος. Η διαχείριση του χρηματικού αποθέματος αποδείχθηκε δυνατή, μετά την απόρριψη άμεσης πίστωσης από την Κεντρική Τράπεζα της Κυβέρνησης από το 1995. Με αυτόν τον τρόπο τυπικά η χρηματοπιστωτική πολιτική ήταν ανεξάρτητη από τη δημοσιονομική πολιτική, αν και πραγματικά πλήρης ανεξαρτησία δεν είχε επιτευχθεί. Αυτό μαρτυρά το μεγάλο ειδικό βάρος της Κεντρικής Τράπεζας στη δομή των κατόχων του χαρτοφυλακίου των κρατικών εγγράφων μεγάλης αξίας καθ' όλη τη διάρκεια λειτουργίας της αγοράς βραχυπρόθεσμων κρατικών - ομοσπονδιακών ομολόγων. Στον τομέα ρύθμισης του συναλλάγματος ανακηρύχθηκε επίσημα η πολιτική "currency band". Οι απότομες διακυμάνσεις στην αγορά συναλλάγματος μπορούσαν να αποφευχθούν, λόγω της συσχέτισης έκδοσης και της δυναμικής των αποθεματικών ενεργητικών.

Όσον αφορά την οικονομία, ο όγκος των οικονομικών πόρων που θα μπορούσε εν δυνάμει να μετατραπεί σε ξένο νόμισμα, είναι ίσος με την χρηματική μονάδα M2. Η Κεντρική Τράπεζα μπορεί μέχρι ενός βαθμού να ελέγξει τον όγκο του νομισματικού αποθέματος ρυθμίζοντας τη νομισματική κυκλοφορία (χρηματική μονάδα M0).

Εάν κατά την τρέχουσα ισοτιμία συναλλάγματος οι χρηματοοικονομικές ροές μεταξύ μόνιμων και μη μόνιμων κατοίκων οδηγήσουν σε μείωση αποθεμάτων, τότε η Κεντρική Τράπεζα θα πρέπει να αποσύρει τα χρήματα από την κυκλοφορία, να μειώσει έτσι την ρευστότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και, ως εκ τούτου, να έχει τη δυνατότητα μιας κερδοσκοπικής επίθεσης στην αγορά συναλλάγματος.

Στην εικόνα 5 απεικονίζονται οι δυναμικές σειρές που χαρακτηρίζουν την αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας και την αύξηση των αποθεματικών ενεργητικών.

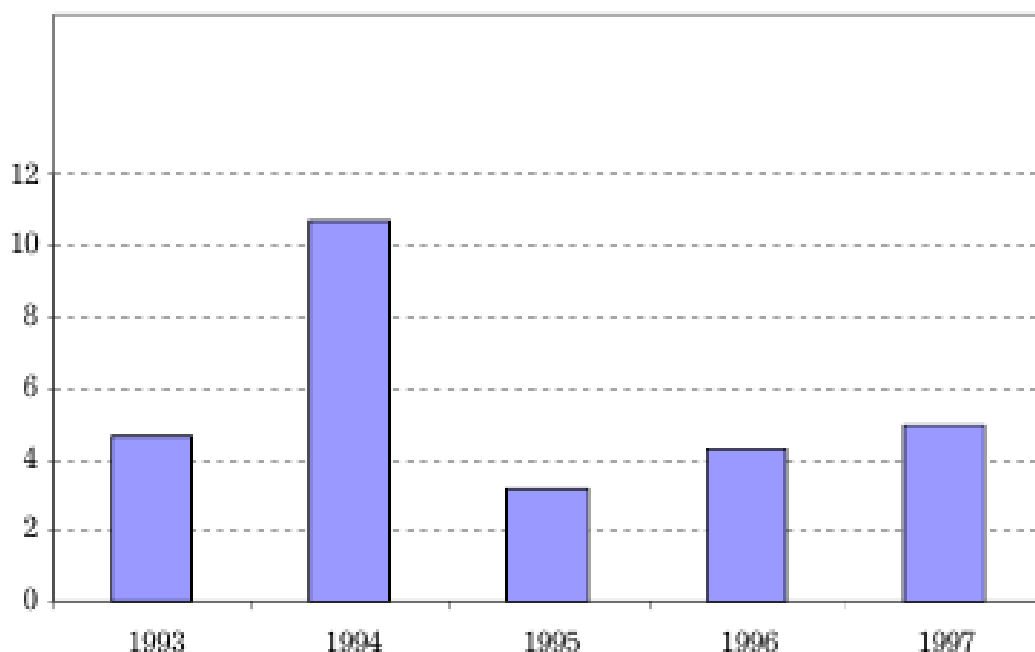
Εικ. 5. - Αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας και των αποθεματικών ενεργητικών

Όπως φαίνεται από την εικόνα, σημαντικές διαφορές στη δυναμική της νομισματικής κυκλοφορίας και του νομισματικού αποθέματος σημειώθηκαν στα χρονικά διαστήματα πριν από τις υποτιμήσεις - τον Οκτώβριο του 1994 («μαύρη» Τρίτη) και τον Αύγουστο του 1998. Πέραν αυτού, κατά το δεύτερο τετράμηνο του 1996 παρατηρήθηκε έκδοση η οποία δεν συνοδευόταν από την αύξηση αποθεματικών ενεργητικών. Σε αυτήν την περίοδο, η μακροοικονομική κατάσταση καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική αβεβαιότητα πριν από τις προεδρικές εκλογές. Οι δράσεις της Κεντρικής Τράπεζας είχαν ως στόχο την στήριξη ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Μετά τις εκλογές, η Τράπεζα άσκησε αυστηρότερη νομισματική πολιτική, γεγονός που μείωσε την ένταση στην αγορά συναλλάγματος. Η αποτελεσματικότητα της χρηματοπιστωτικής πολιτικής αποδείχθηκε στην πράξη: η άνοδος των τιμών κυμάνθηκε 22% το 1996 και στο 11% το 1997, παρατηρήθηκε αύξηση του πραγματικού χρηματικού αποθέματος, η νομισματοποίηση της οικονομίας ολοένα και αυξανόταν.

Από το 1994 υπήρξαν κάποιες αλλαγές και στην δημοσιονομική πολιτική (εικ. 6).

Το 1995, το έλλειμμα του ενοποιημένου προϋπολογισμού (όπως ορίστηκε από το Υπουργείο Οικονομικών) μειώθηκε σημαντικά συγκριτικά με το 1994. Εντούτοις, από το 1996 υπήρχε η τάση να αυξηθεί. Το 1997, το έλλειμμα του ενοποιημένου προϋπολογισμού, ως προς το ΑΕΠ, ισούτο με το έλλειμμα του προϋπολογισμού το 1993. Παρατηρήθηκε επίσης αύξηση του πρωτογενούς ελλείμματος του ενοποιημένου προϋπολογισμού, η δυναμική του οποίου έχει ως εξής: 1,32% του ΑΕΠ το 1995, 2,26% του ΑΕΠ το 1996, 3,36% του ΑΕΠ το 1997. Με αυτόν τον τρόπο η χρηματοπιστωτική πολιτική που είχε ως στόχο τη μείωση του πληθωρισμού, πραγματοποιείτο ταυτόχρονα με την πολιτική του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Χωρίς να προσφύγει σε πίστωση της Κεντρικής Τράπεζας, η κυβέρνηση

προσανατολίστηκε στις χρηματοπιστωτικές αγορές ως πηγή χρηματοδότησης του ελλείμματος του προϋπολογισμού.

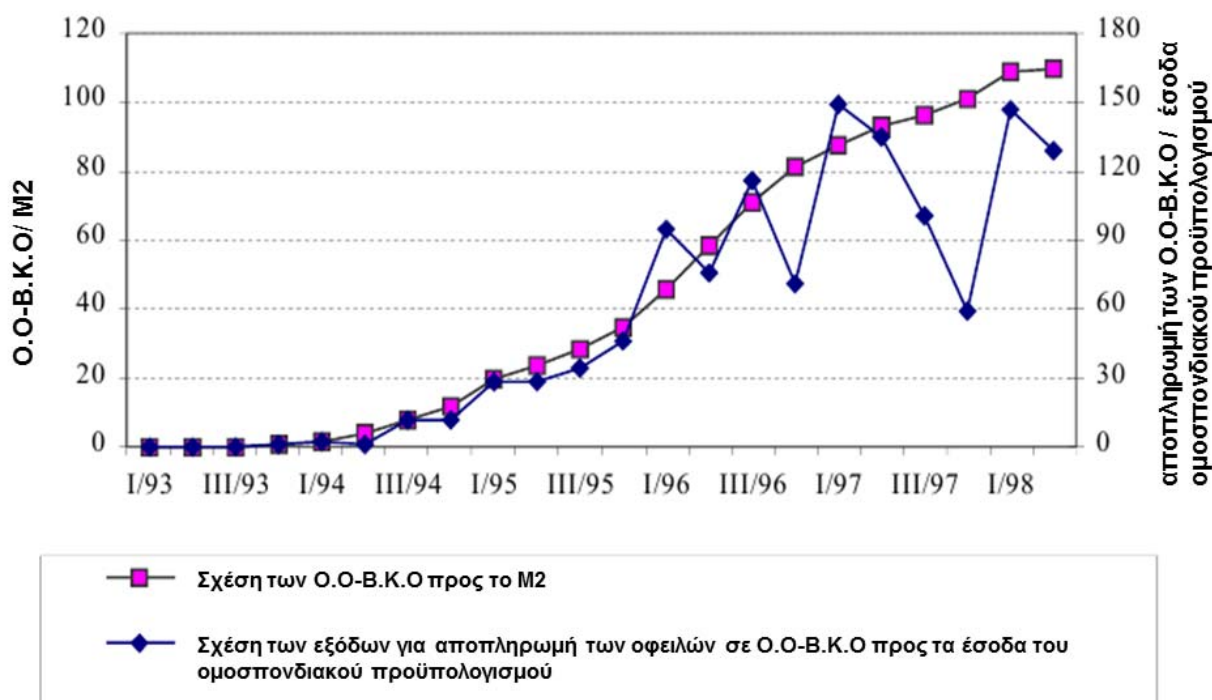
Εικόνα 6. – Έλλειμμα ενοποιημένου προϋπολογισμού (όπως ορίζει το Υπουργείο Οικονομικών), στο ποσοστό του ΑΕΠ

Θα εξετάσουμε ένα απλοποιημένο μοντέλο του εσωτερικού χρέους. Έστω ότι το εσωτερικό χρέος που εκδίδεται σε μορφή βραχυπρόθεσμων τίτλων, με μια περίοδο κυκλοφορίας n ημερών.

Τότε σε περίοδο t (λεπτότητα διαμερίσεως ίση με n μέρες) το κράτος είναι υποχρεωμένο να αποπληρώνει το παλιό εσωτερικό χρέος B_{t-1} , να εξοφλεί τους τόκους $R_{t-1} \cdot B_{t-1}$ και να καλύπτει το πρωτογενές έλλειμμα P_{Dt} . Το έλλειμμα του κράτους D_t σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή t είναι ίσο με $D_t = B_{t-1} + R_{t-1} \cdot B_{t-1} + P_{Dt}$. Τότε, είναι αναγκαία η προσέλκυση κεφαλαίων για την τοποθέτηση των τίτλων και το νέο εσωτερικό χρέος B_t ισούται με το έλλειμμα: $B_t = D_t$. Εάν στην χρηματοπιστωτική αγορά παραμείνουν τα υψηλά επιτόκια και ο προϋπολογισμός κλείνει με σταθερό το πρωτογενές έλλειμμα, τότε το εσωτερικό χρέος έχει την τάση να ανέβει. Συγκεκριμένα αυτή η κατάσταση παρατηρήθηκε στη Ρωσία το 1995 -1996.

Σε μια πρώτη προσέγγιση, η νομισματική μονάδα $M2$ μπορεί να θεωρηθεί ως εκτίμηση των συνολικών πόρων σε ρούβλια του συνολικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο περιλαμβάνει τις εμπορικές τράπεζες και την Κεντρική Τράπεζα. Το $M2$ αποτελεί υποχρέωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος απέναντι στην υπόλοιπη οικονομία. Τα κεφάλαια αυτά μπορούν να επενδυθούν σε διάφορες κατηγορίες ενεργητικών, συμπεριλαμβανομένων και των κρατικών τίτλων. Ασκώντας χρηματοπιστωτική πολιτική, η Κυβέρνηση υπαγόρευε τον όγκο χρηματικών αποθεμάτων των μόνιμων κατοίκων μέσω των οποίων ικανοποιείτο ένα μέρος της ζήτησης του κράτους για πιστώσεις.

Ακολουθώντας την πολιτική της οικονομικής σταθερότητας, η Κυβέρνηση περιορίσει την αύξηση του χρηματικού αποθέματος το 1995 - 1997. Την ίδια στιγμή, τα υψηλά επιτόκια και η αύξηση του πρωτογενούς ελλείμματος οδήγησε σε αύξηση του εσωτερικού χρέους. Οι μεγαλύτεροι ρυθμοί αύξησης του εσωτερικού χρέους, σε σχέση με την αύξηση του M2 καθ' όλη την περίοδο οδήγησαν στο γεγονός ότι η αναλογία του χαρτοφυλακίου της αγοράς των ομοσπονδιακών ομολόγων – βραχυπρόθεσμων κρατικών ομολόγων (Ο.Ο-Β.Κ.Ο) προς το νομισματικό απόθεμα έφτασε από σχεδόν μηδέν στα τέλη του 1993 στο 80% στα τέλη του 1996 (Εικ. 7, αριστερή κλίμακα).

Εικόνα 7. – Δεδομένα τριμήνου σε ποσοστά

Η υψηλή αναλογία του χρηματοπιστωτικού νομισματικού αποθέματος (σε αυτή την περίπτωση των τίτλων του δημοσίου) σε σχέση με το M2 ήταν ένα σήμα ότι οι πόροι του πιστωτή, και συγκεκριμένα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σχεδόν εξαντλήθηκαν. Έτσι, με την παρουσία υψηλής αναλογίας του εσωτερικού χρέους υπό μορφή τίτλων προς το M2 υπήρχε πιθανότητα εμφάνισης δυσκολιών στην πρωτογενή αγορά με επιπλέον έκδοση, το εσωτερικό χρέος έχανε ρευστότητα.

Στην εικόνα 7 απεικονίζεται η σχέση των εξόδων για απόσβεση του εσωτερικού χρέους προς τα έσοδα του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού (δεξιά κλίμακα). Όπως προκύπτει από το σχήμα, τα έξοδα απόσβεσης του εσωτερικού χρέους υπερέβαιναν τα έσοδα του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού κατά το τρίτο τετράμηνο του 1996, καθ' όλη τη διάρκεια του 1997 (εκτός από το τέταρτο τετράμηνο) και κατά το πρώτο εξάμηνο του 1998. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι στα τέλη του 1996 η κυβέρνηση έπεσε στην παγίδα του χρέους και δεν μπορούσε πλέον να παραιτηθεί εντελώς από την αγορά κρατικών τίτλων.

Στα τέλη του 1996, οι μακροοικονομικές συνθήκες χαρακτηρίζονταν από τα ακόλουθα: από τη μία πλευρά, οι εσωτερικοί οικονομικοί πόροι της χώρας δεν επέτρεπαν να υπολογίζον σε μια σημαντική αύξηση του δανεισμού στις χρηματοπιστωτικές αγορές, από την άλλη πλευρά, το κράτος δεν μπορούσε να αποπληρώσει τα δικά του εσωτερικά χρέη. Δημιουργήθηκε η ανάγκη να επανεξεταστεί η κατάσταση της μακροοικονομικής κυβερνητικής πολιτικής.

Μία από τις πιθανές λύσεις αποτελούσε η μεταρρύθμιση στη δημοσιονομική πολιτική. Σε αυτή την περίπτωση, καθοριστικός παράγοντας για τη δημοσιονομική πολιτική της Κυβέρνησης έπρεπε να είναι η διαχείριση του εσωτερικού χρέους.

Η αύξηση του εσωτερικού δανεισμού θα έπρεπε να συσχετίζεται με την ανάπτυξη εσωτερικών μη πληθωριστικών χρηματοπιστωτικών πόρων, που είναι οι λογαριασμοί των μόνιμων κατοίκων. Με αυτόν τον τρόπο θα ήταν δυνατό να διατηρηθεί η ρευστότητα της αγοράς των τίτλων του Δημοσίου και η απόδοση των τίτλων σε επίπεδο που θα αντιστοιχούσε στα τέλη του 1996 (όγκος χρέους με ονομαστική αξία το 80% του M2, απόδοση περίπου στο 40%). Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της πολιτικής αυτής ήταν πιθανόν η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού. Ωστόσο, οι αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική απαιτούσαν συντονισμένη δράση από τις νομοθετικές και εκτελεστικές Αρχές, κάτι που ήταν αδύνατο βάσει των πολιτικών δυνάμεων που υπήρχαν το 1996.

Μια άλλη λύση έγκειτο στην αναζήτηση πρόσθετων πηγών χρηματοδότησης, όπως για παράδειγμα την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων στην αγορά Ο.Ο-Β.Κ.Ο.

Με μια πρώτη ματιά, στο τέλος του 1996, η κατάσταση στη Ρωσία ήταν ευνοϊκή: μετά τις εκλογές υπήρξε πολιτική βεβαιότητα, η ισοτιμία του δολαρίου είχε γίνει προβλέψιμη, ο πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά. Η υψηλή απόδοση παρουσία μειωμένου νομισματικού και πολιτικού κινδύνου έκανε τη ρωσική χρηματοοικονομική αγορά ελκυστική για τους μη μόνιμους κατοίκους. Η μεγάλη εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό από το τρίτο τετράμηνο του 1996 επέτρεψε στην Κυβέρνηση να μεταφέρει στο μέλλον την επίλυση του προβλήματος του εσωτερικού χρέους και να συνεχίσει την πρακτική του δανεισμού από τις κεφαλαιαγορές με στόχο τη χρηματοδότηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού.

Ας συγκρίνουμε μερικούς μακροοικονομικούς δείκτες των χωρών που πλήττονται από την κρίση στη Λατινική Αμερική του 1995, με τους αντίστοιχους δείκτες της Ρωσία για τις αρχές του 1997 και 1998. Στη μελέτη τους¹⁶ οι συγγραφείς έκαναν έρευνα για την οικονομική κρίση του 1995. Αποκαλύφθηκε ότι σε κερδοσκοπική επίθεση στο νόμισμα εκτέθηκαν οι χώρες στις οποίες παρατηρείτο ταυτόχρονα ενίσχυση του εθνικού νομίσματος και ταχεία αύξηση του δανεισμού. Περιοριστικός παράγοντας υπήρξε η διαθεσιμότητα των συναλλαγματικών αποθεμάτων, που αποτελούσαν ένα σημαντικό μέρος του νομισματικού

¹⁶ Sachs J., Tornell A., Velasco A. Financial Crises in Emerging Markets: The Lessons from 1995, Economic Activity, v. 1, 1996, p. 147

αποθέματος M2. Για παράδειγμα, η Αργεντινή, όπου ακόμα από το 1990 είχε εισάγει ένα καθεστώς επιτροπής συναλλάγματος (Currency board) και η νομισματική βάση ήταν αυστηρά συνδεδεμένη με τα συναλλαγματικά αποθέματα, ενώ αντιμετώπιζε κρίση ρευστότητας των τραπεζών, κατάφερε ωστόσο, να αποτρέψει την υποτίμηση του νομίσματός της. Την ίδια στιγμή, το Μεξικό, τα αποθέματα του οποίου ήταν ασήμαντα σε σύγκριση με το νομισματικό απόθεμα M2, δεν απέφυγε την υποτίμηση. Στον Πίνακα 2 αναγράφονται οι αξιολογήσεις ενός αριθμού χωρών που έγιναν από τους συγγραφείς, καθώς επίσης οι αντίστοιχοι υπολογισμοί για τη Ρωσία.

Η υποτίμηση του δολαρίου ορίζεται ως η πραγματική ισοτιμία του δολαρίου (δηλαδή λαμβανομένου υπόψη του πληθωρισμού) μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα (μέσος όρος για το 1986-89 σε σύγκριση με το μέσο όρο του 1990-94), για τη Ρωσία -σε σύγκριση με το μέσο όρο για το 1993).

Η αύξηση του δανεισμού εκτιμάται ως μια αύξηση του μεριδίου δανεισμού του ΑΕΠ μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα (αλλαγές μεταξύ 1990 και 1994, για τη Ρωσία - η μέση ετήσια αύξηση του μεριδίου των Ο.Ο-Β.Κ.Ο στο ετήσιο ΑΕΠ σε σύγκριση με το 1993). Για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του δανεισμού στην αγορά τίτλων του Δημοσίου, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε έναν εναλλακτικό δείκτη: το ποσοστό του χαρτοφυλακίου Ο.Ο-Β.Κ.Ο στην ονομαστική του M2.

Πίνακας 2

Ορισμένοι μακροοικονομικοί δείκτες που χαρακτηρίζουν την πιθανότητα κρίσης

Χώρα	Χώρες που εκτέθηκαν σε κερδοσκοπικές επιθέσεις	Υποτίμηση δολαρίου σε πραγματικές τιμές	Αύξηση δανεισμού	Σχέση του M2 με τα νομισματικά αποθέματα
Αργεντινή	Ναι	-48,0	57,1	3,6
Βραζιλία	Ναι	-29,6	68,3	3,6
Χιλή	Όχι	-7,5	13,3	1,4
Κολομβία	Όχι	9,2	20,5	1,5
Ινδία	Όχι	43,0	-3,1	6,3
Ινδονησία	Όχι	11,8	0,7	4,6
Κορέα	Όχι	-10,3	8,4	6,5
Μεξικό	Ναι	-28,5	116,2	9,1
Περου	Όχι	-45,4	156,1	1,5
Ταϊβάν	Όχι	16,2	46	4,7

Βενεζουέλα	Όχι	16,2	-38,5	1,4
Ρωσία (τέλη 1996)	-	-73,6	54	3,9
Ρωσία (τέλη 1997)	-	-74,1	89	4,0

Για την 01.01.97 η αναλογία αυτή βρίσκεται στο 80%, το 01.01.98 – 99%.

Όπως μπορεί να δει κανείς από τους υπολογισμούς, οι μακροοικονομικοί δείκτες, που χαρακτηρίζουν την πιθανότητα κερδοσκοπικών επιθέσεων στη ρωσική αγορά συναλλάγματος στα τέλη του 1996, είναι αρκετά "κακοί": υπήρξε μια σημαντική πραγματική υποτίμηση του δολαρίου, καθώς και αύξηση του δανεισμού στην αγορά κρατικών τίτλων. Σύμφωνα με τον δείκτη που χαρακτηρίζει την υποτίμηση του δολαρίου, η Ρωσία στα τέλη του 1996 βρισκόταν στην πρώτη θέση.

Η αύξηση του δανεισμού στα τέλη του 1996 ήταν συγκρίσιμη με τους αντίστοιχους δείκτες για την Αργεντινή και τη Βραζιλία. Οι δύο αυτοί παράγοντες αύξησαν την πιθανότητα μιας κερδοσκοπικής επίθεσης στο ρούβλι (ακριβώς όπως και στην Αργεντινή, τη Βραζιλία και το Μεξικό). Η υψηλή αναλογία του M2 προς τα συναλλαγματικά αποθέματα χαρακτήριζε τον κίνδυνο υποτίμησης σε περίπτωση κερδοσκοπικής επίθεσης. Κατά τη διάρκεια του 1997, η κατάσταση επιδεινώθηκε κάπως, γεγονός που σχετιζόταν με την αύξηση του εσωτερικού χρέους. Οι place-to-place συγκρίσεις μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι ήδη στα τέλη του 1996 παρατηρούνταν κάποιες συνθήκες που χαρακτήριζαν την αυξημένη πιθανότητα μιας κερδοσκοπικής επίθεσης στην αγορά συναλλάγματος.

Στην παρούσα μελέτη¹⁷ εφαρμόζεται μια διαφορετική μέθοδος εκτίμησης των πιθανοτήτων της κρίσης. Προτείνεται ένας δείκτης που χαρακτηρίζει το ενδεχόμενο μιας κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Προκειμένου να διευκρινιστεί η ιδέα, η οποία αποτέλεσε τη βάση του δείκτη, εφαρμόζεται η λεγόμενη θεωρία της μυωπίας απέναντι στην καταστροφή (disaster myopia)¹⁸.

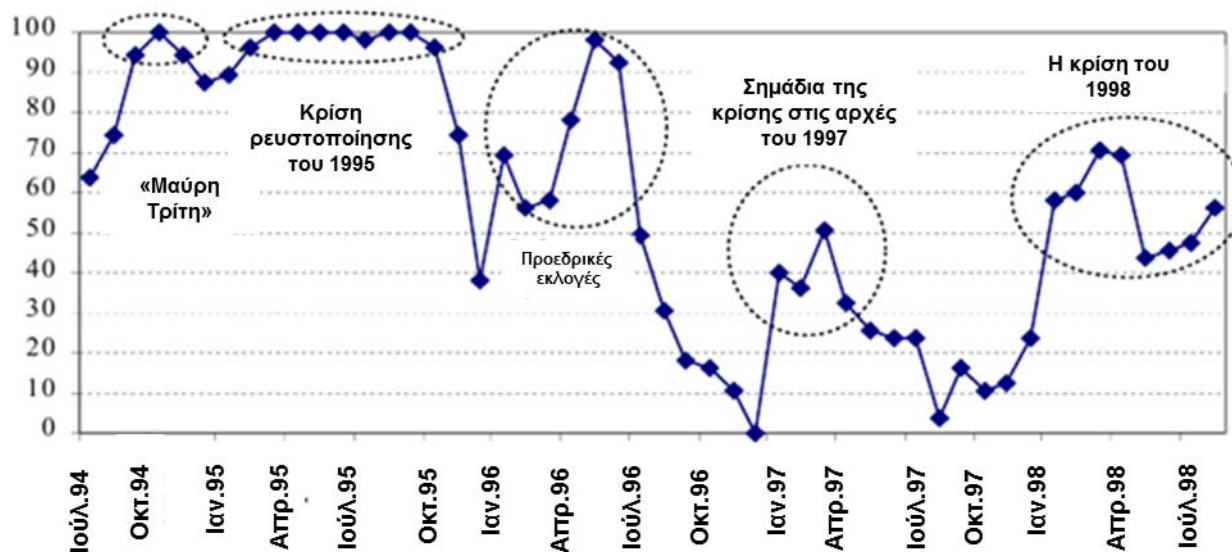
Υποθέτουμε ότι, σε συνθήκες διαφορετικές από τις συνήθεις, μπορεί να είναι εσφαλμένη η εκτίμηση του ρόλου των παραγόντων που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την επιλογή της στρατηγικής. Έτσι, με την αλλαγή στρατηγικής αυξάνεται η πιθανότητα σφαλμάτων, και κατά συνέπεια, της κρίσης.

¹⁷ Στρουτσενέβσκι Α.Α. Εμπειρική ανάλυση των χρηματοπιστωτικών κρίσεων στη Ρωσία // Οικονομικό Περιοδικό Ανώτατης Σχολής Οικονομικών, 2, № 2, 1998. σελ. 197 (Струченевский А.А. Эмпирический анализ финансовых кризисов в России // Экономический журнал Высшей школы экономики)

¹⁸ Davis E.P. Market liquidity risk, European Monetary Institute, 1992

Σύμφωνα με τις θεωρητικές προϋποθέσεις που περιγράφονται στο¹⁹, θα πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της κρίσης (π.χ., «μαύρη» Τρίτη ή Αύγουστος του 1998) και της κατάστασης κρίσης. Η κατάσταση κρίσης εμφανίζεται όταν οι οικονομικοί παράγοντες χάνουν τις συνηθισμένες συντεταγμένες και αναγκάζονται να αλλάξουν στρατηγική. Υποτίθεται ότι η κατάσταση κρίσης συμβαίνει όταν υπάρχουν αποκλίσεις από τις επικρατούσες τάσεις των βασικών μακροοικονομικών και δημοσιονομικών δεικτών (δυναμική των καθαρών εξαγωγών, gross turnover των συναλλαγματικών ισοτιμιών, του συναλλαγματικού αποθέματος M2, η ανάπτυξη της αγοράς Ο.Ο-Β.Κ.Ο, των επιτοκίων, κλπ.). Η κρίση αποτελεί αντίδραση των οικονομικών παραγόντων ως ανάγκη λειτουργίας σε μια κατάσταση κρίσης. Ο προτεινόμενος στο²⁰ δείκτης επιτρέπει την παρακολούθηση της κατάστασης κρίσης και τον εντοπισμό εκείνων των χρονικών περιόδων, όπου η πιθανότητα κρίσης αυξάνεται. Ο δείκτης κυμαίνεται από 0 έως 100. Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή, τόσο μεγαλύτερη είναι η απόκλιση από τις επικρατούσες κατά την προηγούμενη περίοδο τάσεις που παρατηρήθηκαν τους προηγούμενες τρεις μήνες.

Η εμπειρική ανάλυση δείχνει ότι ακριβώς πριν από την οικονομική κρίση, παρατηρούνται αποκλίσεις στη διάρκεια ενός αρκετά μεγάλου χρονικού διαστήματος. Στο σχήμα. 8 απεικονίζονται οι αριθμητικές τιμές του δείκτη για την περίοδο από τα μέσα του 1994 έως τα μέσα του 1998.

Εικ.8. – Βραχυπρόθεσμος δείκτης που χαρακτηρίζει την πιθανότητα κρίσης

Όπως φαίνεται οι υψηλές τιμές του δείκτη αντιστοιχούν στα ακόλουθα γεγονότα: «μαύρη» Τρίτη τον Οκτώβριο του 1994, ανατίμηση την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1995 και κρίση στη διατραπεζική αγορά τον Αύγουστο του 1995, περίοδος πολιτικής αβεβαιότητας την

¹⁹ . Στρουτσενέβσκυ Α.Α Εμπειρική ανάλυση των χρηματοπιστωτικών κρίσεων στη Ρωσία // Οικονομικό Περιοδικό Ανώτατης Σχολής Οικονομικών, 2, № 2, 1998. σελ. 197 (Струченевский А.А. Эмпирический анализ финансовых кризисов в России // Экономический журнал Высшей школы экономики)

άνοιξη του 1996 που σχετιζόταν με την εκλογή του Προέδρου της Ρωσίας, περίοδος υπό συζήτηση στις αρχές του 1997, και οικονομική κρίση του 1998.

Από την εικόνα 8 βλέπουμε ότι στις αρχές του 1997, η ένταση στις χρηματοπιστωτικές αγορές ήταν σημαντική. Η κατάσταση εξομαλύνθηκε στο τέλος του δεύτερου τριμήνου του 1997, γεγονός που οφειλόταν στην εισροή ξένου κεφαλαίου. Η εισροή ξένων κεφαλαίων επέτρεψε στην κυβέρνηση να διατηρήσει ένα αποδεκτό επίπεδο ρευστότητας για τους επενδυτές στην αγορά τίτλων Δημοσίου, ενώ στην Κεντρική Τράπεζα να αυξήσει τα συναλλαγματικά αποθέματα.

Η οικονομική κρίση του 1998 δεν θα πρέπει να συνδέεται μόνο με τα γεγονότα του Αυγούστου. Η μάχη με την κρίση μαινόταν έναν ολόκληρο χρόνο. Μερικές φάσεις αυτού του αγώνα μπορεί να δει κανείς, για παράδειγμα, στη δυναμική του προεξοφλητικού επιτοκίου. Διαχειριζόμενη το προεξοφλητικό επιτόκιο, η Κεντρική Τράπεζα ανταποκρινόταν στις αλλαγές των συνθηκών της αγοράς. Απότομες μεταβολές του προεξοφλητικού επιτοκίου αποτελούσαν δείκτη διαρθρωτικών αλλαγών στις προτιμήσεις των επενδυτών (π.χ. αναπροσανατολισμός των Ο.Ο-Β.Κ.Ο στο ξένο νόμισμα). Το 1998, το επιτόκιο αναχρηματοδότησης αυξήθηκε απότομα τον Φεβρουάριο (02,02 αύξηση από 28% έως 42%) και δύο φορές τον Μάιο (19,05 αύξηση από 30% έως 50%, 27,05% άλμα έως το 150%).

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η οικονομική αγορά έγινε ασταθής στις αρχές του 1998 και, κατά συνέπεια, δημιουργήθηκε μια κατάσταση κρίσης, που καταγράφηκε κατά τον υπολογισμό των αριθμητικών τιμών του δείκτη.²¹

Με αυτόν τον τρόπο η χρήση των δύο μεθόδων οδηγεί σε ποιοτικά παρόμοιο αποτέλεσμα: υπάρχουν ενδείξεις ότι στις αρχές του 1997, η πιθανότητα μιας οικονομικής κρίσης ήταν υψηλή. Η ανάπαυλα που έλαβε η κυβέρνηση, ως αποτέλεσμα της ενεργοποίησης των μη μόνιμων κατοίκων στην εγχώρια αγορά το 1997, δεν χρησιμοποιήθηκε για την αναθεώρηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, η χρηματοπιστωτική κρίση που είχε πλέον ωριμάσει στις αρχές του 1997, δεν αποτράπηκε αλλά μόνο πήρε αναβολή μέχρις ότου οι μη μόνιμοι κάτοικοι να απογοητευτούν με τις προοπτικές της ρωσικής χρηματοοικονομικής αγοράς.

Η σύγχρονη χρηματοπιστωτική κρίση δεν είναι συνηθισμένη.

Πρώτον έχει διεθνή χαρακτήρα. Αρχής γενομένης από τις ΗΠΑ επεκτάθηκε αρκετά γρήγορα στις περισσότερες χώρες και μετατράπηκε σε παγκόσμια κρίση. Από αυτήν την άποψη, για παράδειγμα, διαφέρει από την οικονομική κρίση του 1997-1998 στη Νοτιοανατολική Ασία, τη Ρωσία, τη Βραζιλία και μερικές άλλες χώρες.

Δεύτερον, αυτή η κρίση είναι πολύπλευρη, καλύπτοντας όλους τους τομείς της οικονομίας, δεν αφορά στενά τον οικονομικό τομέα και σίγουρα δεν είναι μια χρηματιστηριακή

20. Στρουτσενέβσκι Α.Α. Μακροοικονομικό υπόβαθρο της οικονομικής κρίσης του 1998 // Οικονομικό Περιοδικό Ανώτατης Σχολής Οικονομικών 1999- № 1.-σελ. 82. (Макροοικονομические предпосылки финансового кризиса 1998г. // Экономический журнал ВШЭ),

κρίση. Η κρίση αυτή, η οποία ξεκίνησε ως κρίση των ενυπόθηκων δανείων στις ΗΠΑ, πήρε σύντομα παν-χρηματοπιστωτικό χαρακτήρα, έπειτα εξελίχθηκε σε μια γενική οικονομική κρίση, προκαλώντας ύφεση στις ΗΠΑ, τη Δυτική Ευρώπη, την Ιαπωνία, τη μείωση των επιμέρους κλάδων και τομέων της οικονομίας σε πολλές χώρες, μια σημαντική μείωση στην ανάπτυξη της κοινωνικής παραγωγής στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η οικονομική κρίση έχει σχεδόν μετατραπεί σε κοινωνική, προκαλώντας σχεδόν καθολικά αύξηση της ανεργίας, μείωση των πραγματικών εισοδημάτων σε ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού, ριζική πτώση στην κατασκευή κατοικιών, επιδείνωση της υγείας του πληθυσμού που καταβάλλεται από άγχος και κατάθλιψη.

Τρίτον, παρατηρείται το βάθος αυτής της κρίσης. Για πολλές δεκαετίες, ο αναπτυσσόμενος καπιταλιστικός κόσμος στο σύνολό του δεν δοκιμάστηκε από μια ετήσια ύφεση που άρχισε να εμφανίζεται το 2009. Η κρίση ήταν εξαιρετικά απότομη και επώδυνη για το τραπεζικό σύστημα και τις επενδυτικές εταιρείες. Προκάλεσε μια άνευ προηγουμένου κατάρρευση των χρηματιστηριακών αγορών, μια εξαιρετικά ασυνήθιστη (σχεδόν τριπλάσια) μείωση των τιμών του πετρελαίου, μια τεράστια (το ένα τρίτο) μείωση στις τιμές των μετάλλων και πολλών άλλων πρώτων υλών. Παραδόξως όμως, στην πρώτη φάση της το 2008, προκάλεσε τον διπλασιασμό και τριπλασιασμό του πληθωρισμού στις ανεπτυγμένες χώρες και μια σημαντική επιτάχυνση του πληθωρισμού στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Μέσα από ποια κανάλια η παγκόσμια κρίση εισήλθε στη Ρωσία, ποιες οι επιπτώσεις της;

Το πρώτο κανάλι –η μαζική πώληση των ρωσικών μετοχών από ξένους κατόχους, η οποία προκάλεσε πανικό και τετραπλή κατάρρευση των χρηματιστηριακών αγορών στη Ρωσία.

Το δεύτερο κανάλι - επιδείνωση των συνθηκών δανειοδότησης προς τις ρωσικές τράπεζες, τις επιχειρήσεις και τις οργανώσεις από πλευράς διεθνών επενδυτών. Αυτό συνέπεσε με το μεγάλο ιδιωτικό εσωτερικό χρέος των επιχειρήσεων και των οργανώσεων στη Ρωσία που εκτιμάται σε περίπου 500 δισ. δολάρια, καθώς και η ανάγκη εξόφλησης αυτού του χρέους κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008, ύψους 60 δισ. δολάρια. και το 2009 - ύψους 100 δισ. δολαρίων.

Όλα αυτά οδήγησαν σε μια οξεία κρίση ρευστότητας, η οποία έθεσε στο χείλος της χρεοκοπίας κάποιες ρωσικές τράπεζες και επιχειρήσεις, και ανάγκασε το κράτος να τους παραχωρήσει μεγάλη οικονομική βοήθεια.

Το τρίτο κανάλι - μια απότομη πτώση των τιμών του πετρελαίου (από 147 δολάρια ανά βαρέλι σε 35 δολάρια ανά βαρέλι στις αρχές Δεκεμβρίου του 2008), η σημαντική μείωση των τιμών του φυσικού αερίου, η μείωση τιμών των μετάλλων (κατά περίπου 1/3) και άλλων πρώτων υλών, ενδιάμεσων προϊόντων και υλικών. Όλα αυτά συνολικά είναι περίπου το 85% των εξαγωγών της Ρωσίας: το πετρέλαιο και τα προϊόντα πετρελαίου – 40%, το φυσικό αέριο - περίπου 20%, τα μέταλλα - περίπου 15%, ενώ το υπόλοιπο (άνθρακας, σιτάρι, λίπασμα,

δασικά προϊόντα, πρώτες ύλες ουρανού, ακατέργαστα διαμάντια και κλπ.) - περισσότερο από 10%.

Με αυτόν τον τρόπο, λόγω της μείωσης τιμών του πετρελαίου και άλλων βασικών εμπορευμάτων εξαγωγής η μείωση των κερδών από τις εξαγωγές στη Ρωσία ανήλθε στα 100 δισ. δολάρια. αντί της αύξησης τους κατά 50-100 ή και περισσότερο δισ. δολ. τα προηγούμενα χρόνια. Λαμβάνοντας υπόψη και την εκροή κεφαλαίων, η οποία αναφέρθηκε παραπάνω, το ποσό των 100 δισ. δολαρίων αντί για την καθαρή εισροή το 2007 των 82 δισ. δολ., καθώς και την εξαφάνιση του πλεονάσματος του προϋπολογισμού ύψους 100-δισεκατομμυρίων δολαρίων, η εικόνα του ισοζυγίου των συναλλαγματικών πληρωμών γίνεται θλιβερή.

Τέταρτο κανάλι - μειωμένη διεθνής ζήτηση για τις ρωσικές εξαγωγές. Τα αποτελέσματα αυτά τα έχουμε εξετάσει μαζί με τις επιπτώσεις της μείωσης των τιμών των εξαγωγών. Προφανώς, θέτουν σε πολύ δύσκολη θέση επιχειρήσεις και οργανώσεις που παρέχουν προϊόντα τα οποία προορίζονται για εξαγωγή. Η απόδοσή τους θα πέσει και τα χρέη θα πρέπει να αποπληρώνονται σε μια εξαιρετικά δύσκολη συνθήκη αναχρηματοδότησης του χρέους, όπως γινόταν συνήθως στο παρελθόν. Δεν είναι τυχαίο που σε εξαιρετικά δύσκολη θέση βρέθηκαν εταιρείες τέτοιων Ρώσων «ολιγαρχών» όπως των Ο. Ντεριπάσκα, Ρ. Αμπράμοβιτς, Α. Ουσμάνοφ, Β. Ποτάνιν, Β. Λίσιν κ.α. οι οποίοι ήδη σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις έχουν χάσει έως και το 80% των ενεργητικών τους.

Η μείωση της ζήτησης για τα προϊόντα, οξυμένης από την κρίση στις πληρωμές, οδήγησαν σε μείωση της βιομηχανικής παραγωγής στη Ρωσία κατά 8,7% το Νοέμβριο του 2008, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής χάλυβα - κατά 30%, και την παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος - ακόμη και κατά 65%. Απολύτως άρχισαν να μειώνονται οι επενδύσεις και ο όγκος της κατασκευής κατοικιών, καθώς και η παραγωγή αυτοκινήτων, κινητήρων, κλπ.

Πέμπτο κανάλι – αύξηση της τιμής δολαρίου. Μόνο τους πρώτους τέσσερις μήνες του τρέχοντος έτους, η συναλλαγματική ισοτιμία του δολαρίου έναντι του ρουβλίου αυξήθηκε σχεδόν κατά 20% - από 23 ρούβλια στα 28 ρούβλια στις αρχές Δεκεμβρίου του 2008. Μια τέτοια αυξημένη ισοτιμία δολαρίου, όπως γνωρίζουμε, σχετίζεται με υψηλή ζήτηση για δολάρια, λόγω της απόσυρσης από τους επενδυτές, ειδικά τους πολυεθνικούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τις τράπεζες, των ενεργητικών τους από πολλές χώρες και τη μεταφορά τους σε ενεργητικά στοιχεία σε δολάρια, καθώς επίσης και της αυξανόμενης συσσώρευσης του αποθεματικού συναλλάγματος, το οποίο είναι το δολάριο (όπως συμβαίνει συνήθως σε περιόδους κρίσης).

Μία τέτοια ενίσχυση του δολαρίου για τη Ρωσία έχει μάλλον θετική σημασία, τονώνοντας τις ρωσικές εξαγωγές και αυξάνοντας τα οφέλη από την αντικατάσταση των εισαγωγών από την τοπική παραγωγή (import replacement) λόγω της αύξησης του κόστους των εισαγόμενων σε εμάς προϊόντων από το εξωτερικό. Αλλά από την άλλη πλευρά, αυτό υποτίμησε κατά δεκάδες δισεκατομμύρια δολάρια μέρος των διεθνών αποθεμάτων της χώρας

(χρυσού – συναλλάγματος), ένα μέρος των οποίων η Κεντρική Τράπεζα μετέτρεψε σε ευρώ και στερλίνα.

Έως και 20% ακρίβυνε όσον αφορά την ισοτιμία του ρουβλίου η απόκτηση ξένου τεχνολογικού εξοπλισμού - και αυτό αποτελεί το ήμισυ των εισαγωγών της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ως εκ τούτου, εμφανίστηκαν επιπλέον δυσκολίες στην ανανέωση των απελπιστικά πεπαλαιωμένων πάρκων αυτοκινήτων και εξοπλισμού, τα οποία κυριαρχούσαν σε πολλούς τομείς της οικονομίας. Η αποπληρωμή των οφειλών προς τους ξένους επενδυτές, επίσης, αυξήθηκε κατά 20% σε ρούβλια και έγινε πιο προβληματική.

Η ανατίμηση του δολαρίου προκάλεσε κάποιον πανικό στον πληθυσμό, ο οποίος άρχισε να αγοράζει δολάρια, για να αντικαταστήσει τις καταθέσεις του σε ρούβλια σε καταθέσεις σε δολάρια, να αποσύρει από τις τράπεζες τις καταθέσεις σε ρούβλια, μετατρέποντας αυτά τα κεφάλαια σε δολάρια και φυλάσσοντας τα στο σπίτι. Προσπαθώντας να αποτρέψει μια αλματώδη, αύξηση τιμής δολαρίου έναντι του ρουβλίου, η Κεντρική Τράπεζα αναγκάστηκε να ξοδέψει το μεγαλύτερο μέρος των διεθνών (χρυσού – συναλλάγματος) αποθεμάτων της.

Μαζί με την εκτίμηση της έκφρασης των δολαριακών διεθνών αποθεμάτων σε ευρώ και λίρες, η δαπάνη τους για τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης το συνολικό ποσό των διαθέσιμων αποθεμάτων της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα, έφτασε στο επίπεδο ρεκόρ των 597 δισεκατομμυρίων, ενώ μετά στις αρχές Δεκεμβρίου υποχώρησε στα 453 δισ. ευρώ, ή περισσότερο από 140 δισεκατομμύρια δολάρια. Και αυτό συνέβη μέσα σε μόλις τέσσερις μήνες. Έτσι, τα πολύτιμα και φαινομενικά μεγαλύτερα σε μέγεθος αποθέματα εξατμίζονται και εξαφανίζονται μπροστά στα μάτια μας.

Πιθανόν, υπάρχουν κι άλλα, όπως φαίνεται λιγότερο σημαντικά κανάλια επιρροής της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην οικονομία της Ρωσίας.

Παρατηρείται ότι κάποια φαινόμενα κρίσης στη Ρωσία εκδηλώθηκαν αρκετά πιο απότομα από ό, τι στις ΗΠΑ και στις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, για να μην αναφερθούμε στην Κίνα.²²

Μέσα στα πλαίσια της λογικής της αντι-κρίσης, αιτία της οικονομικής κρίσης στη Ρωσία αποτελεί η μεγάλη ευαισθησία του ρωσικού χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον. Ο βαθμός ευαισθησίας είναι το αποτέλεσμα της μακροοικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής στη Ρωσία, που εφαρμοζόταν επι μακρόν από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η κύρια φιλελεύθερο-μονεταριστική πλατφόρμα αυτών των πολιτικών αναπτύχθηκε από Αμερικανούς επιστήμονες στη δεκαετία του 1990 με βάση τα συμφέροντα και στα πλαίσια της στρατηγικής των ΗΠΑ και της Δυτικής συμμαχίας.

²¹ Αγκανμπεγκιάν Α.Γ. Για τις ιδιαιτερότητες της σύγχρονης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και των επιπτώσεών της στη Ρωσία // Χρήματα και Πίστωση, (Аганбегян А.Г. Об особенностях современного мирового финансового кризиса и его последствий для России. // Деньги и кредит), 2008 – №12.

Τα βασικά αξιώματα της παραπάνω πλατφόρμας έγκεινται στον προσανατολισμό της ρωσικής οικονομίας στην εξαγωγή πρώτων υλών στο εξωτερικό, στη μείωση της κυριαρχίας της στο χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα, κάνοντάς την να εξαρτάται από το εξωτερικό περιβάλλον.

Αυτά είναι:

- απονομισματοποίηση της ρωσικής οικονομίας μέχρι το επίπεδο 30% του ΑΕΠ, μείωση του όγκου του νομισματικού αποθέματος, πρωτίστως του πιστωτικού, δηλ. των μακροπρόθεσμων χρημάτων απαραίτητων στον πιστωτικό-επενδυτικό μηχανισμό της διευρυμένης αναπαραγωγής, το οποίο και οδήγησε σε αναστολή της οικονομικής ανάπτυξης και απόσυρση από την αγορά του κυρίαρχου χρηματοπιστωτικού όγκου μεγέθους από 1,3 έως 2 τρισεκατομμύρια δολάρια,
- αντικατάσταση του εθνικού νομισματικού αποθέματος ελεγχόμενου από τον ανεξέλεγκτο εξωτερικό δανεισμό και τον μηχανισμό επαναδανεισμού και εκροής κεφαλαίων, που οδήγησε το εταιρικό εξωτερικό χρέος να ξεπεράσει τα 500 δισ. δολάρια, τον όγκο κεφαλαίων στην «ελεγχόμενη από τα έξω περίοδο» να αποσύρονται με ταχύτητα 130 δισ. δολάρια μέσα σε ένα τετράμηνο (2008) και να προκύψει εξάρτηση των οικονομικών της Ρωσίας από το εξωτερικό περιβάλλον,
- ο χειρισμός της λειτουργίας εκδόσεων της Τράπεζας της Ρωσίας με γνώμονα το «currency board» είχε σαν αποτέλεσμα την εξάρτηση του όγκου των εκδόσεων από τον όγκο του συναλλάγματος που προήλθε από τον δανεισμό στο εξωτερικό και τα έσοδα από τις εξαγωγές, αντί να καθορίζεται από τις ανάγκες της εθνικής οικονομίας και της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος, κάτι το οποίο οδήγησε στο χείλος της χρεοκοπίας και μείωσε τον μακροοικονομικό ρόλο της Τράπεζας της Ρωσίας στη διατήρηση των προϊόντων εξαγωγής, ενώ επίσης οδήγησε τις εκδόσεις σε εξάρτηση από τις παγκόσμιες τιμές πετρελαίου και τη ζήτηση των εξαγωγών - παράγοντες μη ελεγχόμενους από τη Ρωσία, αλλά ελεγχόμενους και κατευθυνόμενους από τις ΗΠΑ και τη Συμμαχία,
- ο συνδεδεμένος με αυτό προσανατολισμός στο υπερτροφικό επίπεδο του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ (30%) και οι εξαγωγές της Ρωσίας (πάνω από 65%), που αντιστοιχούν στην κλαδική διάρθρωση των επενδύσεων, που παγιώνει τη μετατόπιση προς τις πρώτες ύλες,
- παράλογα υψηλό επιτόκιο αναχρηματοδότησης της Τράπεζας της Ρωσίας, η οποία δεν έχει καμία οικονομική βάση, που δυσκολεύει την αναχρηματοδότηση των τραπεζών και σε επόμενο στάδιο - του πραγματικού τομέα,
- καταστολή του μηχανισμού του τραπεζικού καταθετικού-πιστωτικού πολλαπλασιασμού του νομισματικού αποθέματος,
- κατάργηση του νομισματικού ελέγχου των τραπεζικών συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένης της εξαγωγής κεφαλαίου, της νομισματικής τραπεζικής θέσης,

της υποχρεωτικής πώλησης των συναλλαγματικών εσόδων στο κράτος, μειώνοντας έτσι τις διοικητικές ικανότητες του κράτους και διευκολύνοντας την εκροή του κεφαλαίου,

- μείωση σε λιγότερο από το 30% του ποσοστού των δημόσιων δαπανών στο ΑΕΠ, το οποίο ελαχιστοποίησε τις ρυθμιστικές λειτουργίες του κράτους,
- το οικονομικά αδικαιολόγητα χαμηλό (2-2,5 φορές σε σχέση με συγκρίσιμες χώρες) ποσοστό των μισθών στο ΑΕΠ, το οποίο μείωσε τις αποταμιεύσεις του πληθυσμού που συμμετέχει στην αναπαραγωγή του χρήματος και του δανειακού χαρτοφυλακίου, μειώνει το κίνητρο της παραγωγικής εργασίας και προκαλεί δημογραφική ζημιά,
- η παράλογη από άποψη εθνικής ασφάλειας της χώρας, δομή των διεθνών αποθεμάτων σε χρυσό συνάλλαγμα της Ρωσίας (3% νομισματικός χρυσός και το υπόλοιπο σε ξένο νόμισμα)
- η παράλογη από άποψη εθνικής ασφάλειας της χώρας, διαδικασία τοποθέτησης κρατικών περιουσιακών στοιχείων σε καταθέσεις ξένων τραπεζών με επιτόκια χαμηλότερα από το δανειακό επιτόκιο για τους οικονομικούς παράγοντες της Ρωσίας οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να δανείζονται ουσιαστικά από την ίδια τράπεζα,
- η παράλογη από άποψη εθνικής ασφάλειας της χώρας, διαδικασία τοποθέτησης των κρατικών περιουσιακών στοιχείων σε τίτλους ξένων εταιρειών, μεταφέροντας έτσι ουσιαστικά την κεφαλαιοποίηση των ρωσικών εταιρειών στην κεφαλαιοποίηση ξένων εταιρειών με κίνδυνο την πτώχευση των εταιρειών αυτών και την απώλεια των περιουσιακών στοιχείων,
- η οικονομικά αδικαιολόγητη μακρόχρονη πολιτική του πλεονάσματος του προϋπολογισμού, με αποτέλεσμα την απόσυρση κεφαλαίων των ίδιων των επιχειρήσεων, των κεφαλαίων από την επενδυτική διαδικασία ανάπτυξης και τη διαφοροποίηση της οικονομίας της Ρωσίας, η ανάπτυξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, κοινωνικά σημαντικών τομέων οικοδομής, υποδομών, της αντικατάστασης των εισαγωγών, ελαχιστοποιώντας έτσι το επίπεδο τρωτότητας της ρωσικής οικονομίας απέναντι στην κρίση,
- η εισαγωγή κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, που απαιτούσε σημαντικές δαπάνες των αποθεμάτων σε χρυσό συνάλλαγμα σε συνθήκες κερδοσκοπικών επιθέσεων στο εθνικό νόμισμα, μειώνοντας το επίπεδο δημοσιονομικής κυριαρχίας της χώρας,
- καθορισμός του επιπέδου των τελωνιακών δασμών στις εισαγωγές κάτω από αυτό που ορίζουν οι συνθήκες του ΠΟΕ πριν γίνει μέλος του ΠΟΕ, γεγονός που αυξάνει την εξάρτηση του οικονομικού συστήματος της Ρωσίας από το εξωτερικό περιβάλλον.

Είναι σημαντική η έλλειψη στη Ρωσία των εργαλειών προστασίας των εθνικών οικονομικών από τις αρνητικές συνέπειες των μεταβλητών εισροών και εκροών βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων. Πολλές από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες σε διάφορα στάδια

ανάπτυξης διέθεταν τέτοιους μηχανισμούς. Είναι γνωστοί οι σοβαροί περιορισμοί στο κερδοσκοπικό κεφάλαιο που μπήκαν στη Χιλή και είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας των επενδύσεων στη χώρα. Κύρια μορφή τους έγινε οι άμεσες μακροπρόθεσμες επενδύσεις. Η Κίνα εξακολουθεί να χρησιμοποιεί συγκεκριμένους περιορισμούς, οι οποίοι περιορίσαν σημαντικά τις επιπτώσεις από τις ταχείς αρνητικές μεταβολές στην κεφαλαιαγορά.

Το έλλειμμα του πιστωτικού χαρτοφυλακίου που προκαλείται από την τεράστια εισροή δανειακών κεφαλαίων από το εξωτερικό τα τελευταία δύο χρόνια, σε συνδυασμό με την αύξηση των εσόδων από το απότομο άλμα της τιμής του πετρελαίου, δημιούργησε φούσκες σε μια σειρά αγορών: εργασία, κατασκευή κατοικιών και γραφείων, λιανικό εμπόριο και στον καταναλωτικό τομέα. Μειώθηκε αισθητά και η παγκόσμια ζήτηση για εγχώρια παραγωγή πρώτων υλών για εξαγωγή. Η έλλειψη πόρων από το κρατικό ταμείο δεν επιτρέπει την πλήρη αντικατάσταση του παγκόσμιου κεφαλαίου που αποσύρθηκε από τη Ρωσία, η περιορισμένη στα χρόνια της απονομισματοποίησης εσωτερική ζήτηση δεν αντικαθιστά σε αυτές τις συνθήκες την εξωτερική, γι' αυτό η ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων συνεχίζει να χειροτερεύει και η οικονομική κατάσταση να επιδεινώνεται.

Στο Παράρτημα 3 απεικονίζονται τα επίπεδα των προαναφερθέντων μακροοικονομικών και δημοσιονομικών δυσαναλογιών. Στη Ρωσία, η κατάσταση είναι συχνά αποσταθεροποιημένη σε σχέση με άλλες χώρες.

Έτσι, η κύρια αιτία της ρωσικής χρηματοοικονομικής κρίσης (η υψηλή τρωτότητα του ρωσικού χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος σε σχέση με τις επιπτώσεις της εξωτερικής αγοράς) είναι το αποτέλεσμα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, της άσκησης της μακροοικονομικής και νομισματικο-πιστωτικής πολιτικής που αναπτύχθηκε εκείνα τα χρόνια, από Αμερικανούς εμπειρογνώμονες με βάση τα συμφέροντα και το πλαίσιο της στρατηγικής των ΗΠΑ και της Δυτικής συμμαχίας.²³

Όπως δείχνει η εμπειρία από τις κρίσεις του 1998 και του 2008-2009, κατά τη διάρκεια συσσώρευσης οικονομικών προβλημάτων, και εν συνεχεία της ύφεσης σε βασικούς τομείς της οικονομίας, η αποτελεσματικότητα των πολυσύνθετων μέτρων στην οικονομική πολιτική (όσο καλοσχεδιασμένα και να είναι), κατά κανόνα, είναι εξαιρετικά χαμηλή. Προφανώς το κράτος (ακόμη και όταν υπάρχουν σημαντικά αποθέματα) δεν μπορεί να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις των εξωτερικών σοκ του 1998 και του 2008. Ως εκ τούτου, στην παρούσα φάση, είναι αναπόφευκτη η μετάβαση προς τα βραχυπρόθεσμα μέτρα στην οικονομική πολιτική, μια ιδιόμορφη "χειροκίνητη" διαχείριση των διαδικασιών. Και τότε, όταν μετά από το εξωτερικό σοκ ξεκινά η φάση της ύφεσης κατά την οποία παρατηρείται μείωση της παραγωγής σε όλους τους βασικούς τομείς της οικονομίας, το κράτος ως μέρος του οικονομικού συστήματος δεν είναι επίσης σε θέση να καλύψει όλα τα κενά που έχουν δημιουργηθεί. Κατά τη διάρκεια αυτής

22. Γιακούνιν Β.Ι Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (источники, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). – Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009

της περιόδου γίνεται ιδιαίτερα επίκαιρο το πρόβλημα της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των μέτρων κατά της κρίσης και η επιλογή των τομέων της οικονομίας, οι οποίοι θα μπορούσαν να διασφαλίσουν στον μεγαλύτερο βαθμό πολλαπλό όφελος.□□ Η επίλυση αυτών των προβλημάτων είναι αδύνατη χωρίς μια ολοκληρωμένη ανάλυση της κλαδικής διάρθρωσης της οικονομίας. Η έλλειψη σαφούς κατανόησης της φύσης των διακλαδικών αλληλεπιδράσεων μπορεί για μεγάλο χρονικό διάστημα να επιβραδύνει την υλοποίηση των μέτρων κατά της κρίσης, γεγονός το οποίο οδηγεί σε αναποτελεσματική χρήση των κρατικών αποθεμάτων.

Ως εκ τούτου, η σημασία των μέτρων στην οικονομική πολιτική αυξάνεται κατά πολύ στη φάση σταθεροποίησης της οικονομικής δυναμικής, κατά την ολοκλήρωση της μετάβασης του οικονομικού συστήματος σε μια νέα κατάσταση ισορροπίας. Στο σημείο αυτό, ακόμη και μια μικρή ώθηση είναι αρκετή για να ενεργοποιήσει τον μηχανισμό της οικονομικής ανάπτυξης.

Από τα μέτρα στην οικονομική πολιτική που εφαρμόζονται στο στάδιο της σταθεροποίησης μετά την κρίση, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η ποιότητα της οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, το 1998, η υποτίμηση του ρουβλίου με το επακόλουθο «πάγωμα» των τιμών σε προϊόντα των φυσικών μονοπωλίων αποτέλεσε ώθηση για ανάκαμψη της ανάπτυξης που ακολουθήθηκε από στιβαρή αντικατάσταση των εισαγωγών.

Ο παραπάνω διαχωρισμός των φάσεων της οικονομικής ύφεσης δεν σημαίνει ότι ο ερευνητής μπορεί να καταδείξει με ακρίβεια τα όρια ολοκλήρωσης μιας φάσης και την αρχή μιας άλλης.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι οι φάσεις της κρίσης μπορούν να «αλληλεπικαλύπτουν» η μία την άλλη και η εμφάνιση της χαρακτηριστικής για τη μία φάση κρίσης μπορεί να παρατηρείται και σε άλλες φάσεις. Ο διαχωρισμός συγκεκριμένων σταδίων δείχνει απλώς ότι τα φαινόμενα που υπάρχουν σε ένα στάδιο, θα έχουν μια ιδιαίτερα οξεία εκδήλωση στη συγκεκριμένη φάση.

Θα προσπαθήσουμε να αξιολογήσουμε την κατάσταση της ρωσικής οικονομίας σε κάθε μία από τις εξεταζόμενες περιόδους. Μια πιο γενική πληροφορία σχετικά με τα δομικά χαρακτηριστικά της οικονομίας μπορούμε να πάρουμε από την ανάλυση της δομής του ΑΕΠ (Πίνακας 3).

Πίνακας 3
Δομή του ΑΕΠ, %

Δείκτης	1998	2008
ΑΕΠ	100	100
Συμπεριλαμβανομένου:	76	66
Έξοδα για τελική κατανάλωση	56	49
Οικιακής οικονομίας	19	17
Δημόσιας διοίκησης	2	0
ΜΚΟ που εξυπηρετούν την οικιακή οικονομία	15	26
Συνολικό ακαθάριστο, όλου	16	22
του βασικού κεφαλαίου	7	9
Καθαρών εξαγωγών	31	31
Εξαγωγών	25	22
Εισαγωγών		

Όπως δείχνουν τα στοιχεία στον Πίνακα 3, η δομή του ΑΕΠ στη ρωσική οικονομία έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές. Πρώτα απ' όλα, αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, το οποίο έφτασε το 2008, στο 22% του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα, μειώθηκε το μερίδιο του ΑΕΠ που χρησιμοποιήθηκε στη δημόσια διοίκηση και τις καταναλωτικές ανάγκες. Μόνο ο τομέας των εξαγωγών στη δομή του ΑΕΠ παρέμεινε αμετάβλητος. Έτσι, οι εξαγωγές τόσο το 1998, όσο και το 2008 έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της δυναμικής της οικονομίας.

Η κύρια ιδιαιτερότητα της κατάστασης που δημιουργήθηκε το 2008 είναι ότι υπήρξε μια σημαντική "συμπύεση" της εξωτερικής ζήτησης, η οποία συνοδεύτηκε από μια ραγδαία πτώση των τιμών στα βασικά προϊόντα των ρωσικών εξαγωγών. Και το 1998 παρατηρήθηκε επιδείνωση στην παγκόσμια αγορά, η οποία εκφράστηκε με την πτώση των τιμών στα βασικά προϊόντα των ρωσικών εξαγωγών, εντούτοις δεν υπήρξε σημαντική επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας, έτσι η ζήτηση στα προϊόντα ενέργειας και καυσίμων της Ρωσίας, της μεταλλουργίας, και της χημείας διατηρήθηκε.

Είναι επίσης σημαντικό να σημειώσουμε ότι η ρωσική οικονομία το 2008 ήταν λίαν διαφορετική από την οικονομία το 1998 και από άποψη εσόδων και από άποψη επενδυτικού δυναμικού και από άποψη αποθεμάτων που είχε το κράτος, οι επιχειρήσεις και το κοινό. Αρκεί να πούμε ότι μέχρι το 2008, η οικονομία της Ρωσίας όσον αφορά τα μεγέθη του ΑΕΠ είχε φτάσει σχεδόν στα προ κρίσης επίπεδα, ενώ το 1998 ήταν στο ναδίρ της πτώσης.

Ωστόσο, παρ' όλες τις διαφορές στην κατάσταση της οικονομίας το 1998 και το 2008, παραμένει επίκαιρο το ερώτημα σχετικά με τους μηχανισμούς της ανάπτυξης της κρίσης. Και η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει καθαρά πρακτικό ενδιαφέρον, επειδή επηρεάζει άμεσα την επεξεργασία λύσεων στον τομέα της οικονομικής πολιτικής. Οι οικονομικοί παράγοντες

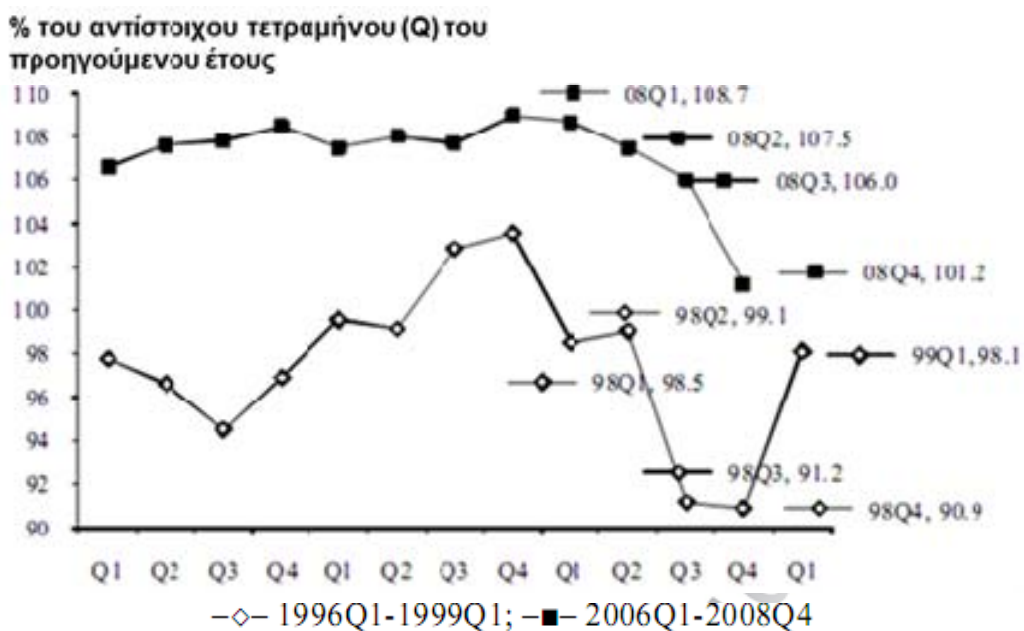
(επιχειρήσεις, πληθυσμός, κράτος) αντιδρούν στην αύξηση των δυσμενών τάσεων στην οικονομική ανάπτυξη βελτιστοποιώντας τα έξοδα, επανεξετάζοντας επενδυτικά σχέδια. □ Μπορούμε να υποθέσουμε ότι 10 χρόνια είναι ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα ώστε να αλλάξει δραματικά η συμπεριφορά των βασικών παραγόντων της οικονομίας σε συνθήκες επιδείνωσης της κατάστασης, γι' αυτό μια αναδρομική ανάλυση μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά στην επιλογή των μέτρων για την ελαχιστοποίηση των οικονομικών επιπτώσεων της κρίσης.

Πρώτα απ' όλα, στην ανάλυση των στατιστικών στοιχείων για την περίοδο 1998 - 1999. τίθεται το εξής ερώτημα: μπορούμε να ισχυριζόμαστε ότι κατά τη συγκεκριμένη περίοδο ξεκινά η οικονομική κρίση (η πρώτη της φάση);

Η δυναμική του ΑΕΠ, που αποτελεί δείκτη της οικονομίας στο σύνολό της, δείχνει ότι μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ μέχρι και το 1^ο τέταρτο του 1999 οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ (εξαιρουμένων των 3^{ου} και 4^{ου} τετάρτου του 1997) ήταν αρνητική (Εικ. 9).

Επομένως, η περίοδος 1998-1999 αποτελεί συνέχεια της οικονομικής ύφεσης των προηγούμενων ετών, μόνο με πιο γρήγορους ρυθμούς. Σε αυτό προφανώς έγκειται μια από τις βασικές διαφορές στους μηχανισμούς διαμόρφωσης και ροής της οικονομικής κρίσης του 1998 και του 2008.

Ίδια φαίνεται να είναι η κατάσταση με βάση τη μηνιαία στατιστική. Η πτώση στον βιομηχανικό κλάδο, που ακολούθησε μετά από κάποια αναζωογόνησή του (Ιούλιος 1997 - Απρίλιος 1998), θα μπορούσε να υποδεικνύει την αρχή της κρίσης, όμως η ανάκαμψη αυτή είχε αποσπασματικό χαρακτήρα, υπήρξε αρκετά αργή και ασυνεχής ώστε να θεωρηθεί μια ολοκληρωμένη πτώση των προηγούμενων ετών. Επιπλέον, θα πρέπει να τονίσουμε ότι τέτοιοι κύριοι δείκτες, όπως για παράδειγμα οι επενδύσεις στο βασικό κεφάλαιο και στην κατασκευή δεν παρουσίαζαν σταθερά θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης για πολλά χρόνια κατά την περίοδο πριν από την κρίση του 1998-1999.

Εικ. 9. – Ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ

Μια ανάλογη δυναμική ήταν χαρακτηριστική για τις μεταφορές, τη γεωργία και το χονδρικό εμπόριο. Μαζί με αυτό, η αύξηση της ανεργίας παρατηρείται ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ενώ το 1998, η κατάσταση μόνο επιδεινώθηκε, αλλά η αυτή καθ'αυτή τάση αύξησης της ανεργίας είχε διαμορφωθεί πριν από το 1998.

Έτσι, για το 1998-1999 μπορούμε να παρουσιάσουμε μόνο ως περίοδο έξαρσης μιας μακροχρόνιας ύφεσης. Αν για την περίοδο 1998-1999 μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως μια κρίση, τότε αυτή είχε σχέση κυρίως με τη σημαντική πτώση της καταναλωτικής ζήτησης, η οποία σε αντίθεση με άλλους δείκτες συνέχισε να αυξάνεται μέχρι και τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο 1998.

Τον Φεβρουάριο του 1999, η μείωση των πραγματικών μισθών σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, που είχε φτάσει στο (-41%), ήταν αρκετά σημαντική σε σχέση με τη μέγιστη μείωση των εξαγωγών στους βασικούς τομείς της οικονομίας, η οποία και παρατηρήθηκε στα τέλη του 1998. Για παράδειγμα, η μεγαλύτερη πτώση στον τομέα των μεταφορών ήταν 6,8%, στις κατασκευές - 18%, στο χονδρικό εμπόριο- 18,6%, στις επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο - 24,3%, στη γεωργία - 27%.

Παρά το γεγονός ότι η επιτάχυνση της ύφεσης στη βιομηχανία ξεκίνησε το Μάιο του 1998, ενώ η μείωση της καταναλωτικής ζήτησης τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ως πηγή αυτών των δύο φαινομένων μπορεί να θεωρηθεί η κατάσταση του εμπορικού ισοζυγίου. Οι χαμηλές τιμές στα κύρια προϊόντα των εξαγωγών της Ρωσίας και οι ταχέως αυξανόμενες εισαγωγές, ωθούμενες από μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, οδήγησαν σε μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων, μείωση της προσφοράς χρήματος στο εσωτερικό της χώρας και σε αύξηση των επιτοκίων.

Η μείωση της καταναλωτικής ζήτησης ακολούθησε μόνο μετά από 3-4 μήνες ύστερα από την ύφεση στη βιομηχανία και συνδέθηκε με υψηλό πληθωρισμό, που προκλήθηκε

κυρίως από την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και τις τιμές των εισαγόμενων εμπορευμάτων, οι οποίες τον Αύγουστο του 1998 αποτελούσαν το 60% των πόρων του λιανικού εμπορίου. Η απόφαση σχετικά με την υποτίμηση του ρουβλίου οφείλεται στην επιδείνωση του εμπορικού πλεονάσματος στη σημαντική μείωση των διεθνών αποθεμάτων και στην αδυναμία να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις σχετικά με τους όρους πληρωμής του εξωτερικού δημόσιου χρέους (εξωτερικό χρέος των οργάνων δημόσιας διοίκησης και Κεντρικής Τράπεζας), το οποίο μέχρι το τέλος του 1998 αποτελούσε το 53% του ΑΕΠ.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, πρώτον, την κατάσταση στην οικονομία της Ρωσίας κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1998 - πρώτο εξάμηνο του 1999 δύσκολα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως οικονομική κρίση. Περισσότερο θα μπορούσαμε να περιγράψουμε αυτή την περίοδο ως το τέλος μιας πολυετούς ύφεσης, που οφειλόταν σε επιπλοκές, οι οποίες επιτάχυναν τη δυναμική της ύφεσης και την έφεραν στο "ναδίρ". Δεύτερον, εάν εφαρμόσουμε τον ορισμό της οικονομικής κρίσης που έχει δοθεί ανωτέρω για την περίοδο 1998-1999 τότε η ταχεία οικονομική ύφεση διήρκεσε 17 μήνες - από τον Ιούνιο του 1998 έως τον Νοέμβριο του 1999. Τρίτον, οι επιπλοκές, που εμβάθυναν στην πολυετή ύφεση την οικονομία της Ρωσίας, προκλήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικούς προς τη ρωσική οικονομία παράγοντες, και πρωτίστως από την κατάρρευση του οικονομικού κύκλου σε διεθνείς εμπορικές αγορές.

Την ίδια στιγμή, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη διάρκεια 1991-1998 έγινε ένας σημαντικός «αποδεκατισμός» των αναποτελεσματικών βιομηχανιών, ιδρύθηκαν οι κύριοι εμπορικοί θεσμοί. Αυτό μας επιτρέπει να πούμε ότι κατά τη διάρκεια της ύφεσης, γινόταν συσσώρευση των παραγόντων που θα συνέβαλαν στην αρχή της οικονομικής ανάπτυξης. Για την ενεργοποίηση των παραγόντων ήταν απαραίτητος ένας «πυροδοτικός μηχανισμός» ο οποίος και ήταν η υποτίμηση του ρουβλίου και η «σύμπτυξη» των εισαγωγών που ακολούθησε. Ένας επιπλέον παράγοντας που συνέβαλε στην αρχή της οικονομικής ανάπτυξης το 1999 ήταν η ύπαρξη στη βιομηχανία μεγάλων αποθεμάτων ανενεργής παραγωγικής ικανότητας (Πίνακας 4).

Η ανάλυση της χρήσης παραγωγικής ικανότητας οδηγεί με την πρώτη ματιά στο συμπέρασμα για την εξάντληση στην παρούσα στιγμή των δυνατοτήτων ανάπτυξης της παραγωγής με τη χρήση της ανενεργούς παραγωγικής ικανότητας. Άρα δεν μπορούμε να περιμένουμε αντικατάσταση των εισαγωγών, συγκρίσιμη από άποψη μεγέθους με αυτή που παρατηρήθηκε το 1998. Επιπλέον, και το 2008 διατηρήθηκαν σημαντικά αποθέματα σε μια σειρά βασικών τομέων όπως: μηχανήματα και εξοπλισμοί, ηλεκτρικές συσκευές, τρόφιμα, κλωστοϋφαντουργία.

Πίνακας 4
Χρήση παραγωγικής ικανότητας ανά κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας το
1998 και το 2008, %

Δείκτης	1998	2008
Εξόρυξη ορυκτού πλούτου	69,5	82,9
Βιομηχανία επεξεργασίας όλων των	52,5	65,4
τροφίμων, συμπεριλαμβανομένων ποτού και καπνού	35,1	60,2
κλωστοϋφαντουργίας	32,3	63,5
χαρτοπολλτού και χαρτιού, εκδοτική και πολυγραφική	44,6	76,1
δράση		
χημική	49,5	65,7
μεταλλουργική και μεταλλικών εξαρτημάτων	71,2	88,8
αυτοκινήτων και εξοπλισμού	35,1	49,2
Ηλεκτρικού, ηλεκτρονικού και οπτικού εξοπλισμού	36,1	44,3
Μεταφορικών μέσων και εξοπλισμού	51,3	69,5

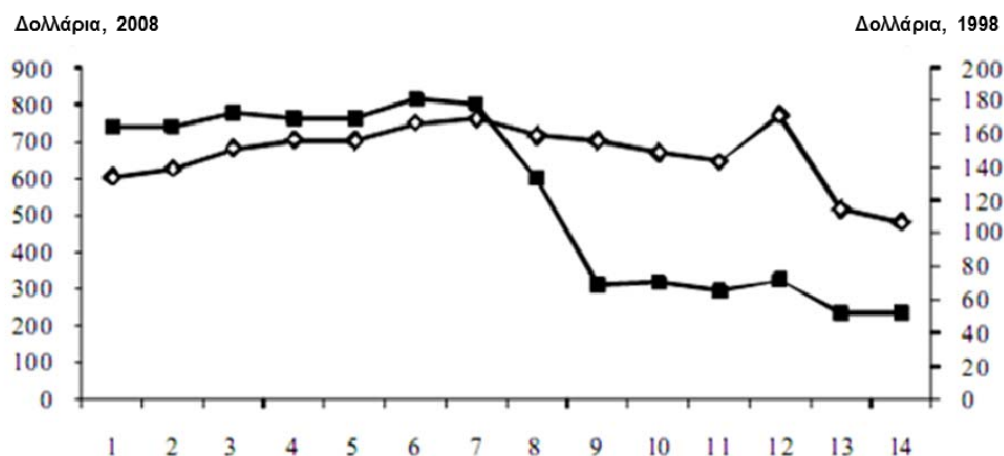
Πέραν αυτού, στην ανάλυση της χρήσης παραγωγικής ικανότητας, είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη την ποιότητά της, η οποία το 1998 και το 2008 ήταν διαφορετική. Εάν το 1998, η συντριπτική πλειοψηφία του δυναμικού παραγωγής ήταν "σοβιετικής" προέλευσης, τότε η κρίση του 2008-2009 ήρθε μετά από μια μακρά περίοδο ανάπτυξης, που βασιζόταν εντούτοις στην επέκταση της επενδυτικής ζήτησης. Είναι αρκετό να αναλύσουμε τη δομή των εισαγωγών το 2003-2008., ώστε να καταλάβουμε ότι ο εισαγόμενος στη Ρωσία σε μεγάλες ποσότητες τεχνολογικός εξοπλισμός, καθόρισε σταδιακά τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής.

Επιπλέον γίνονταν επενδύσεις σε εκείνους τους τομείς που προσανατολίζονταν στην ικανοποίηση της εγχώριας ζήτησης όπως για παράδειγμα στα εργοστάσια συναρμολόγησης αυτοκινήτων, κατασκευαστικές. Έτσι, η κρίση συνέπεσε με την περίοδο εμφάνισης των αποτελεσμάτων από τις επενδύσεις στον εκσυγχρονισμό της παραγωγής, οι οποίες αρχικά είχαν στόχο την αντικατάσταση των εισαγωγών. Ως εκ τούτου, παρά τη σχετικά υψηλότερη σε σύγκριση με το 1998 χρήση παραγωγικής ικανότητας, υπάρχει ένα σημαντικό απόθεμα της αύξησης της παραγωγής μέσω της αντικατάστασης των εισαγωγών στη βιομηχανία οικοδομικών υλικών και στην παραγωγή οχημάτων, κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, προϊόντων διατροφής.

Ωστόσο, για τον καθορισμό των διαστάσεων της πιθανής αντικατάστασης των εισαγωγών είναι απαραίτητο να εκτιμηθεί σε τι βαθμό η υποτίμηση που δημιουργήθηκε θα συμβάλει στη μείωση των εισαγωγών, καθώς επίσης και να προσδιορίσουμε εκείνους τους μηχανισμούς που συνέβαλαν στην επιβράδυνση των ρυθμών της οικονομίας κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008.

Ένας από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον όγκο των εισαγόμενων εμπορευμάτων που καταναλώνονται, είναι το μέγεθος της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού, που εκφράζεται σε ξένο νόμισμα. Η ανάλυση της δυναμικής του εν λόγω δείκτη το 1998 και το 2008 εμφανίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά.

Το 1998, ο μέσος μηνιαίος μισθός μέχρι να αρχίσει η κρίση κυμαινόταν ανάμεσα στα 160-180 δολάρια. Κατά την υποτίμηση του ρουβλίου έπεσε έως τα 50 δολάρια. (Εικ. 10).

Εικ. 10. - Η δυναμική του μέσου μηνιαίου μισθού: -◇- 2008 γ.; -■- 1998 γ.

Έτσι, η δυνατότητα του πληθυσμού να αγοράζει εισαγόμενα αγαθά περιορίστηκε αρκετά. Η κύρια διαφορά μεταξύ της κατάστασης του 2008 από το 1998 είναι ότι η υποτίμηση πραγματοποιήθηκε ομαλά και επιπλέον δεν ήταν τόσο σημαντική. Ο μέσος μηνιαίος μισθός σε δολάρια μειώθηκε από 760 τον Ιούλιο στα 480 τον Ιανουάριο. Με αυτόν τον τρόπο, η ικανότητα του πληθυσμού να αγοράζει ξένα αγαθά μειώθηκε, όχι όμως στον ίδιο βαθμό όπως το 1998. Ως εκ τούτου εμφανίζεται ο κίνδυνος ότι η έλλειψη ανάλογης προσφοράς προϊόντων από τους εγχώριους κατασκευαστές μπορεί σταδιακά να προσανατολίσει τον πληθυσμό στην αγορά εισαγόμενων εμπορευμάτων με χαμηλότερες τιμές και χαμηλή ποιότητα.

Το να αποφύγουμε ένα τέτοιο σενάριο εξέλιξης των γεγονότων είναι δυνατό χάρη στην αξιοποίηση της συσσωρευμένης όλα αυτά τα χρόνια οικονομικής ανάπτυξης του παραγωγικού δυναμικού σε κλάδους που σχετίζεται με την καταναλωτική ζήτηση. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αν οι εγχώριοι κατασκευαστές προσφέρουν ένα προϊόν ίδιας ποιότητας, αλλά σε χαμηλότερη τιμή, οι αγοραστές θα το προτιμήσουν από το εισαγόμενο ανάλογό του.

Η πρώτη φάση σταδιακής αύξησης προϋποθέσεων για οικονομική ύφεση και το 1998, και το 2008 προκλήθηκε κυρίως από εξωτερικούς παράγοντες. Κατά την άποψή μας, ένας βασικός δείκτης από τον οποίο μπορούμε να κρίνουμε την έναρξη και τη λήξη της πρώτης φάσης της κρίσης, είναι το εμπορικό πλεόνασμα.

Σε σχέση με την κρίση του 1998 να σημειώσουμε ότι η μείωση του εμπορικού πλεονάσματος άρχισε ταυτόχρονα με την πτώση των τιμών των ενεργειακών πηγών τον Απρίλιο του 1997, ωστόσο στο κρίσιμο χαμηλό επίπεδο (λιγότερο από 1 δισ. δολάρια ανά

μήνα), έπεσε το Δεκέμβριο του 1997 και βρισκόταν σχεδόν στο μηδέν μέχρι τον Ιούλιο του 1998. Η ύπαρξη της ρωσικής οικονομίας σε αυτές τις συνθήκες, περιπλεγμένης από την ανάγκη να εξοφλήσει το εξωτερικό και εγχώριο χρέος και να διατηρήσει μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, αποτέλεσε την πρώτη φάση της κρίσης, δηλαδή την ανάπτυξη κρίσιμων φαινομένων. Το 1998, αυτή ολοκληρώθηκε με την αρχή ανάπτυξης του εμπορικού ισοζυγίου, το οποίο προκλήθηκε από την υποτίμηση του ρουβλίου και τη μείωση των εισαγωγών, καθώς και την αποκατάσταση συνθηκών στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου.

Το 2008, η φάση αύξησης κρίσιμων φαινομένων ήταν πολύ μικρότερη. Η αρχή της συνδέθηκε επίσης με την πτώση των διεθνών τιμών στα προϊόντα καυσίμων και ενέργειας και με τη μείωση του εμπορικού πλεονάσματος τον Σεπτέμβριο του 2008.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τη μείωση της εξωτερικής ζήτησης στα βασικά προϊόντα των ρωσικών εξαγωγών, το 2008 σημαντική αρνητική επιρροή στη δυναμική της οικονομίας είχε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Οι συνέπειες αυτού ήταν ότι η διεθνής κεφαλαιαγορά έγινε απρόσιτη για τον ρωσικό ιδιωτικό τομέα και η απόσυρση των κεφαλαίων από τη χώρα, τον Αύγουστο-Δεκεμβρίου 2008 ανήλθε στα 165,8 δισεκατομμύρια δολ.

Η ολοκλήρωση της πρώτης φάσης πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο 2008 - Ιανουάριο 2009. Κατά την άποψή μας, αυτή τη στιγμή υπάρχει κάθε λόγος να πιστεύουμε ότι το ζενίθ της πτώσης του εμπορικού πλεονάσματος (4,6 δισεκατομμύρια δολάρια) ήταν το Δεκέμβριο του 2008. Η εκροή κεφαλαίων από τον Ιανουάριο του 2009 είχε ουσιαστικά σταματήσει. Η αύξηση των επιπτώσεων του εξωτερικού σοκ εξαλείφεται μόνο με την ανατίμηση του εθνικού νομίσματος, το οποίο επιτρέπει να εξισορροπηθεί η σχέση εθνικής και παγκόσμιας οικονομίας. Ωστόσο, η νέα ισορροπία για τις εμπορικές συναλλαγές και τη ροή κεφαλαίου, η οποία απαιτεί ανάλογη εξισορρόπηση των εγχώριων αγορών – της νομισματικής, εμπορικής και εργασιακής δύναμης – εγκαθιδρύεται πριν την τελική σταθεροποίηση του ισοζυγίου του εμπορικού πλεονάσματος και της εκροής κεφαλαίων, που οδηγεί στην επικάλυψη της αρχής ενεργού φάσης της κρίσης με τη φάση συσσώρευσης των προϋποθέσεων κρίσης.

Η εξισορρόπηση των εγχώριων αγορών σημαίνει μετάβαση στην ενεργό φάση της κρίσης, ωστόσο το να καθορίσουμε την έλευση της μπορούμε μονάχα κατόπιν γεγονότος, καθώς τη στιγμή του ξεδιπλώματος της δεύτερης φάσης, ραγδαία πτώση των δεικτών θα παρατηρηθεί πιθανότατα στη βιομηχανία, το χονδρικό εμπόριο και τις μεταφορές, και μονάχα αργότερα με κάποια χρονική καθυστέρηση και σε άλλους βασικούς τομείς. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση της χρηματικής προσφοράς λόγω της μειωμένης εισροής των εσόδων από τις εξαγωγές, και εκροής κεφαλαίων οδηγεί σε υψηλότερα επιτόκια και στον απρόσιτο χαρακτήρα των πιστώσεων ως αναπόσπαστο συστατικό της διευρυμένης αναπαραγωγής. Οι βιομηχανικές επιχειρήσεις δεν διαθέτουν πλέον πόρους για κεφάλαιο κίνησης με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να μειώσουν τη ζήτηση για ενδιάμεσα προϊόντα και να απαλλάσσονται από τα σtok. Η μείωση της χρηματικής προσφοράς οδηγεί σε συρρίκνωση της ζήτησης επενδύσεων. Ως εκ τούτου, η νέα ισορροπία στην χρηματαγορά αντικατοπτρίζεται κυρίως

στον όγκο της βιομηχανικής παραγωγής και, ανάλογα, στο χονδρικό εμπόριο και στις μεταφορές.

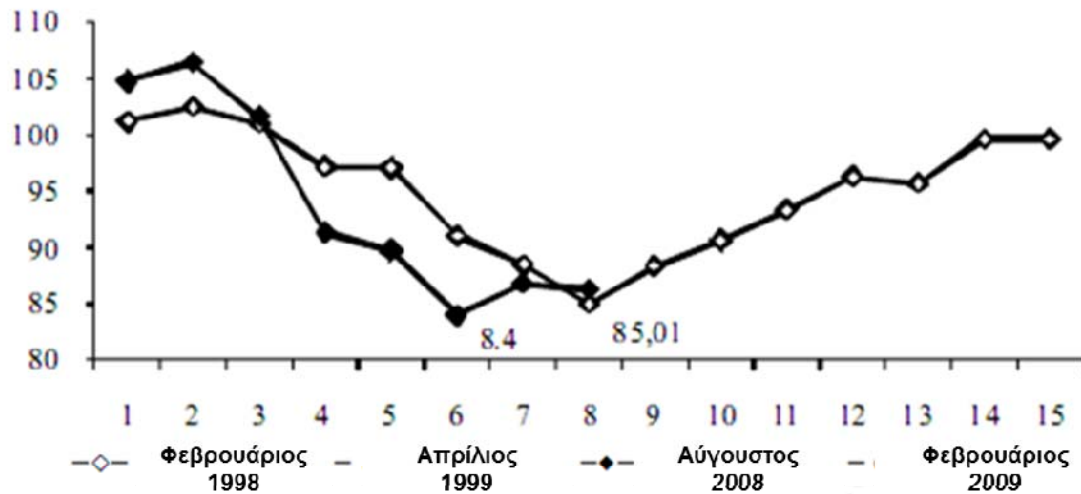
Έτσι, ως αρχή της ενεργού φάσης της κρίσης στην πρώτη περίπτωση μπορούμε να θεωρήσουμε το Μάιο του 1998 και στη δεύτερη - τον Νοέμβριο του 2008 και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει μια αλληλοεπικάλυψη της πρώτης και της δεύτερης φάσης. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μία από τις κύριες διαφορές των εξεταζόμενων περιόδων έγκειται στη δυναμική των οικονομικών δεικτών το προηγούμενο χρονικό διάστημα. Εάν λοιπόν οι εμφανίσεις κρίσεων το 1998-1999 αντιπροσωπεύουν τη συνέχεια της «οξείας» μορφής μιας μακροχρόνιας ύφεσης, τότε αντιθέτως τα τέλη του 2008 - αρχές του 2009, τη σταδιακή ανάπτυξη μετά από μακροχρόνια αύξηση. Η σημαντική αυτή διαφορά μπορεί να εκφράζεται στους ρυθμούς της οικονομικής ύφεσης: το 1998-1999 θα πρέπει να είναι μικρότεροι από την περίοδο 2008-2009. Με άλλα λόγια, η ύφεση στα τέλη του 2008 - αρχές του 2009, μπορεί να έχει μια πιο οξεία εκδήλωση από ό, τι πριν από μια δεκαετία. Επιπλέον, αυτό δείχνει την ταχύτητα με την οποία ρέει η κρίση στις αρχές του 2008. Εάν στην πρώτη περίπτωση, η πρώτη φάση διήρκεσε οκτώ μήνες, και η δεύτερη φάση ξεκίνησε έξι μήνες μετά την πρώτη, τότε στη δεύτερη περίπτωση, η πρώτη φάση διήρκεσε πέντε μήνες, αλλά η αρχή της δεύτερης φάσης ακολούθησε μετά από τρεις μήνες.

Για τη σύγκριση της ανάπτυξης της δεύτερης φάσης της κρίσης θα πρέπει να εστιάσουμε στη λεπτομέρεια. Βάσει των ανωτέρω, περί αποτελεσματικότητας μέτρων της οικονομικής πολιτικής σε διάφορα στάδια της κρίσης είναι εξαιρετικά σημαντικό να προσδιοριστεί αν αυτή η φάση έχει ολοκληρωθεί, δηλαδή εάν έχει αρχίσει μια μετάβαση προς μια φάση οικονομικής σταθερότητας.

Θα εξετάσουμε τη δυναμική της βιομηχανικής παραγωγής την περίοδο 1998-1999 και το 2008-2009. Η ύφεση στη βιομηχανία κατά την περίοδο 1998-1999 διήρκεσε από τον Μάιο του 1998 έως τον Απρίλιο του 1999 (Εικ. 11).

Η αρχή της τρέχουσας ύφεσης στη βιομηχανία σημειώνεται το Νοέμβριο του 2008. Για να συγκρίνουμε την ταχύτητα και το βάθος της ύφεσης της βιομηχανικής παραγωγής θα πρέπει να συμπεριλάβουμε στις συγκρινόμενες περιόδους, τουλάχιστον τους τρεις μήνες πριν από την ύφεση. Κατά τη διάρκεια των τριών μηνών από τη δεύτερη κρίση η πτώσης των ρυθμών ανάπτυξης στη βιομηχανία είχαν φτάσει το 16%, ενώ το χαμηλότερο σημείο της ύφεσης κατά την πρώτη κρίση στο 15%, και μόνο τον πέμπτο μήνα, δηλαδή στην ανάπτυξη της δεύτερης φάσης της κρίσης πιθανό να είναι πιο γρήγοροι.

% του αντίστοιχου μήνα του προηγούμενου έτους

Εικόνα 11. - Βιομηχανική παραγωγή:

Ωστόσο, για την ταχύτητα ροής της ύφεσης πρέπει να πληρώνουμε με το βάθος της, κι αυτό φαίνεται από τη σύγκριση της παραγωγής διάφορων ειδών βιομηχανικών προϊόντων. Για διευκόλυνση της σύγκρισης το φάσμα των βιομηχανικών προϊόντων χωρίστηκε σε πέντε ομάδες: πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, βιομηχανία τροφίμων, εμπορικά καταναλωτικά αγαθά, επενδυτικά προϊόντα, ενδιάμεσα προϊόντα. Η σύγκριση της παραγωγής σύμφωνα με τις παραπάνω ομάδες προϊόντων κατά την διάρκεια της ενεργού φάσης των δύο κρίσεις έδειξε τα ακόλουθα.

Η παραγωγή ενεργειακών πόρων έχει μια παρόμοια δυναμική. Η μείωση στην εξόρυξη ορυκτών (αν παρατηρείται) είναι πολύ μικρότερη σε σχέση με αυτήν στη βιομηχανία στο σύνολο της. Η βιομηχανία τροφίμων είναι επίσης αρκετά σταθερή στις εμφανίσεις κρίσης και ουσιαστικά είναι ανθεκτική στην ύφεση. Η μείωση στην παραγωγή των αγαθών για την τρέχουσα κατανάλωση σύμφωνα με τη δυναμική παραγωγής τέτοιων καταναλωτικών αγαθών, όπως ένδυση, υπόδυση, πλυντήρια, ψυγεία, τηλεοράσεις και αυτοκίνητα μικρού κυβισμού, είναι συγκρίσιμες στις δύο περιόδους κρίσης, ωστόσο, η πτώση στην παραγωγή διαρκών αγαθών είναι ταχύτερη και βαθύτερη στην περίοδο της δεύτερης κρίσης σε σύγκριση με την πρώτη.

Τη δεύτερη περίοδο κρίσης σε σχέση με την πρώτη η μείωση παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών είναι, επίσης, αρκετά ταχεία και βαθιά. Μέσα σε τρεις μήνες της δεύτερης κρίσης η παραγωγή των κεφαλαιουχικών αγαθών μειώθηκε στο επίπεδο του 1998, και για ορισμένα στοιχεία (παραγωγή τρακτέρ, πρέσες, μπουλντόζες, φορτηγά, λεωφορεία), μειώθηκε ακόμα πιο σημαντικά.

Για πολλά είδη ενδιάμεσων προϊόντων η συρρίκνωση της παραγωγής εμπορευμάτων στη δεύτερη κρίση ήταν μεγαλύτερη από ό, τι στην πρώτη. Κάτω από το επίπεδο του 1998-

1999 έπεσε η παραγωγή δομικών υλικών (σκυρόδεμα, γυαλί παραθύρου, τούβλο, τσιμέντο), καθώς επίσης η παραγωγή σιδηρούχων μετάλλων (σίδηρος, χάλυβας, σιδηρούχα μέταλλα) και μεμονωμένων προϊόντων της χημικής βιομηχανίας (λιπάσματα, συνθετικό καουτσούκ). Μειώθηκε αισθητά η παραγωγή ελαστικών. Ωστόσο, όπως και στην πρώτη κρίση, η ύφεση είναι σχεδόν ανεπαίσθητη στην πρωτογενή επεξεργασία του πετρελαίου και των πετρελαϊκών προϊόντων.

Η παραπάνω σύγκριση δείχνει ότι το κύριο χαρακτηριστικό της ύφεσης στη βιομηχανία κατά τη διάρκεια της δεύτερης κρίσης, είναι η σημαντική μείωση στην παραγωγή, η πώληση των οποίων είναι δυνατή μόνο με την ομαλή λειτουργία της πίστωσης (κεφαλαιακών αγαθών και διαρκών καταναλωτικών αγαθών). Αν προκύψει από την παραδοχή ότι δεν αναμένεται επιδείνωση των εξωτερικών συνθηκών (γεγονός το οποίο μαρτυρά η σταθεροποίηση του εμπορικού πλεονάσματος και η μείωση της εκροής κεφαλαίων) και στην χρηματαγορά εδραιωθεί μια νέα ισορροπία, που αντιστοιχεί στην τρέχουσα κατάσταση του ισοζυγίου πληρωμών, τότε δεν θα υπάρξει περαιτέρω μείωση της παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών και διαρκών καταναλωτικών αγαθών. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε επίσης να αναμένουμε σταθεροποίηση παραγωγής ενδιάμεσων προϊόντων κατανάλωσης. Με άλλα λόγια, το κατώτατο σημείο στη βιομηχανική ύφεση (και ως εκ τούτου, στο χονδρικό εμπόριο και τις μεταφορές) παρατηρήθηκε τον Ιανουάριο του 2008. Πέραν αυτού, σημαντική μείωση στην εισαγωγή αγαθών, η οποία στο πρώτο τετράμηνο του 2009, σύμφωνα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις, έφτασε (με πραγματικούς όρους) το 41%, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για επέκταση παραγωγής μεταποιητικής βιομηχανίας.

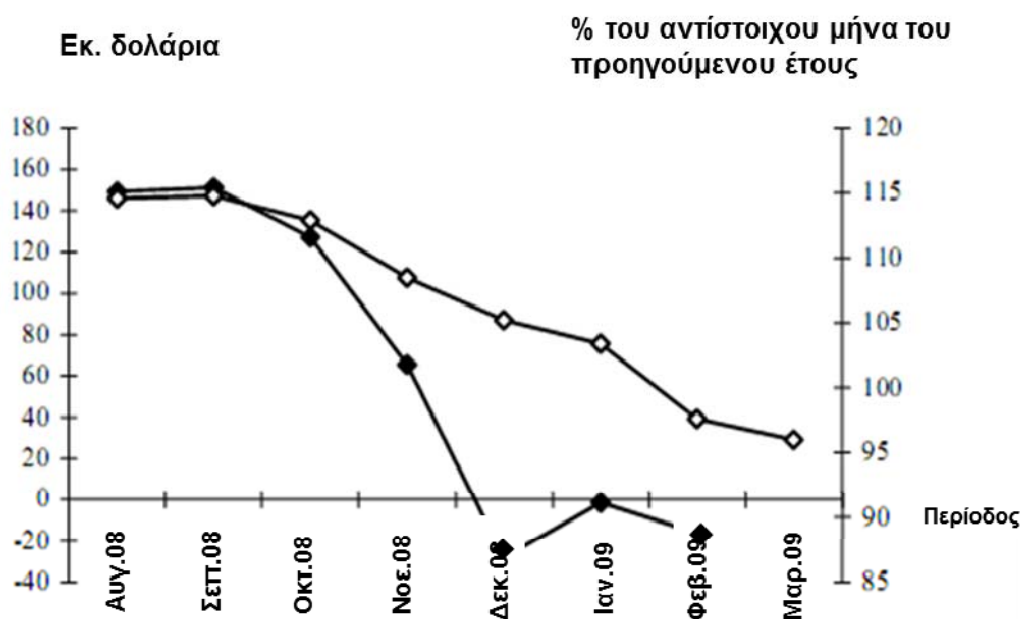
Εάν για την αρχή της ενεργούς φάσης της κρίσης κρούει τον κώδωνα του κινδύνου η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής, τότε για το τέλος της – η καταναλωτική ζήτηση τη στιγμή που φτάνει στο χαμηλότερο σημείο της. Το 1998, η καταναλωτική ζήτηση (σύμφωνα με τον τζίρο του λιανικού εμπορίου) έφτασε σε αυτό το σημείο τέσσερις μήνες μετά τη μεγαλύτερη ύφεση στη βιομηχανία. Σε παρούσες συνθήκες, αυτό μπορεί να συμβεί πολύ πιο γρήγορα, για τους παρακάτω λόγους.

Η κύρια αιτία για τη μείωση της καταναλωτικής ζήτησης το 1998-1999 ήταν η ραγδαία αύξηση του πληθωρισμού τον Αύγουστο - Σεπτέμβριο του 1998, λόγω της υποτίμησης του ρουβλίου. Παράλληλα, η επιβράδυνση της καταναλωτικής ζήτησης τον Οκτώβριο του 2008 και τον Ιανουάριο του 2009, οφείλεται κυρίως στη μείωση του καταναλωτικού δανεισμού.

Η πτώση των τιμών του πετρελαίου και η υποτίμηση του ρουβλίου στην πρώτη περίπτωση, οδήγησε σε απότομη αύξηση του πληθωρισμού, και στη δεύτερη – επηρέασαν τη μείωση του καταναλωτικού δανεισμού (βλ. Εικ. 12).

Ωστόσο, παρά τη σημαντική υποτίμηση του ρουβλίου σε σχέση με το 1998, η υποτίμηση του εθνικού νομίσματος θα οδηγήσει σε αύξηση του κόστους εισαγόμενων αγαθών, το οποίο θα επηρεάσει και τις καταναλωτικές τιμές. Αυτό σημαίνει ότι για να καθοριστούν οι προοπτικές ανάπτυξης της δυναμικής της καταναλωτικής ζήτησης είναι

απαραίτητη, εκτός από τον εν δυνάμει όγκο δανεισμού προς τον πληθυσμό, να ληφθεί υπόψη και το πιθανό όριο του πληθωρισμού.

Εικόνα 12 Δάνεια του πληθυσμού (—◆—) και τζίρος του λιανικού εμπορίου (—◇—)

Εξετάζοντας το ζήτημα για το πιθανό όριο των καταναλωτικών τιμών, θα πρέπει να σημειώσουμε την ιδιαιτερότητα της πορείας του πληθωρισμού στη Ρωσία. Κατά την άποψή μας, αυτή συνίσταται στο γεγονός ότι τα αίτια του πληθωρισμού διαμορφώνονται έξω από την εθνική οικονομία. Η κατάσταση αυτή προκλήθηκε από το γεγονός ότι σε συνθήκες ανοιχτού χαρακτήρα της εθνικής οικονομίας το ανώτατο όριο του δυνατού επιπέδου των τιμών της καταναλωτικής αγοράς υπαγορεύεται από τις τιμές εισαγωγών σε ρούβλια, δηλαδή, εξαρτάται, αφενός, από το επίπεδο των διεθνών τιμών, και αφετέρου - από τις διακυμάνσεις της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος. Καθίσταται σαφές, ότι το μέγεθος της ρωσικής αγοράς σε καταναλωτικά προϊόντα είναι μικρό και δεν μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση των διεθνών τιμών. Με τη σειρά της, η ισοτιμία του εθνικού νομίσματος, επίσης, σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από παράγοντες που προκύπτουν εκτός εθνικής οικονομίας (σε αυτούς πρωτίστως περιλαμβάνονται, οι παγκόσμιες τιμές για τα βασικά προϊόντα εξαγωγών της Ρωσίας).

Επιπλέον, το κόστος του πληθωρισμού αναγκάζει τους εγχώριους παραγωγούς να αυξάνουν συνεχώς τις τιμές πάνω από τα όρια του δυνατού ανώτατου επιπέδου των τιμών. Αυτό σημαίνει ότι για όσο οι εγχώριες τιμές των πρώτων υλών δεν ισοσταθμίζουν με το επίπεδο των διεθνών τιμών, οι καταναλωτικές τιμές θα τείνουν συνεχώς προς το υψηλότερο δυνατό επίπεδο των διεθνών τιμών, αντισταθμίζοντας το κόστος του πληθωρισμού.

Σήμερα είναι νωρίς να εξάγουμε τα οριστικά συμπεράσματα σχετικά με τις επιπτώσεις της υποτίμησης του ρουβλίου στην αύξηση των καταναλωτικών τιμών. Στην πραγματικότητα η υποτίμηση του ρουβλίου άρχισε να έχει σημαντική επίπτωση στο επίπεδο των εγχώριων

τιμών μόλις τον Φεβρουάριο του 2009, γεγονός που φαίνεται από την επιταχυνόμενη αύξηση των τιμών στα εμπορικά είδη.

Έτσι, η αύξηση των καταναλωτικών τιμών για τα εμπορικά προϊόντα έφτασε στο 1,6%, και ήταν το υψηλότερο αρχής γενομένης από το Νοέμβριο του 2000. Με τη σειρά τους, οι καταναλωτικές τιμές για επιλεγμένες ομάδες καταναλωτικών αγαθών το Φεβρουάριο 2009 αυξήθηκαν περισσότερο από 2%.

Ωστόσο, υπάρχουν δύο διαφορές μεταξύ της κρίσης το 1998-1999 και των αρχών 2009. Κατ' αρχάς, κατά την πρώτη κρίση το ρωσικό ρούβλι υποτιμήθηκε σχεδόν κατά 4 φορές σε σχέση με το δολάριο των ΗΠΑ, ενώ το 2009 (σε περίπτωση που η Κεντρική Τράπεζα θα είναι σε θέση να διατηρήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία κατά το καθορισμένο εύρος) το ρούβλι θα υποτιμηθεί στο καλάθι νομισμάτων μόλις κατά 1,3. Δεύτερον, αν κατά την πρώτη περίοδο πριν από την υποτίμηση τα αποθέματα του λιανικού εμπορίου διαμορφώθηκαν στο 60% των εισαγωγών και στο 40% της εγχώριας παραγωγής, τότε προς το τέλος του 2008, αντίστοιχα, στο 44 και 55%.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες το μέγιστο δυνατό όριο της αύξησης των καταναλωτικών τιμών μπορεί να προσεγγίζει το 25%. Αυτό είναι σαφώς χαμηλότερο από ότι το 1998-1999 και δεν θα επιφέρει απότομη μείωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού, όπως την περίοδο της πρώτης κρίσης.

Όσον αφορά τις προοπτικές του καταναλωτικού δανεισμού, αυτές σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με δύο παράγοντες: τη σταθεροποίηση του νομισματικού αποθέματος και την παύση της αύξησης της ανεργίας. Όπως προαναφέραμε, τα στατιστικά στοιχεία για την ανάπτυξη της οικονομίας της Ρωσίας ως τον Φεβρουάριο του 2009 επιτρέπουν να μιλάμε για την ολοκλήρωση της μετάβασης σε ένα νέο ισοζύγιο στη χρηματαγορά. Την ίδια στιγμή υπάρχουν λόγοι να πιστεύουμε ότι τα χειρότερα της βιομηχανικής ύφεσης έχουν περάσει, δηλαδή, η ζήτηση για εργατικό δυναμικό έχει επίσης σταθεροποιηθεί. Έτσι, περαιτέρω μείωση του μεγέθους του καταναλωτικού δανεισμού δεν αναμένεται. Αυτό σημαίνει ότι η μεγαλύτερη μείωση στην καταναλωτική ζήτηση θα συμβεί τους επόμενους μήνες, καθώς η ρωσική οικονομία έχει αρχίσει να εισέρχεται στην τρίτη φάση της οικονομικής κρίσης.

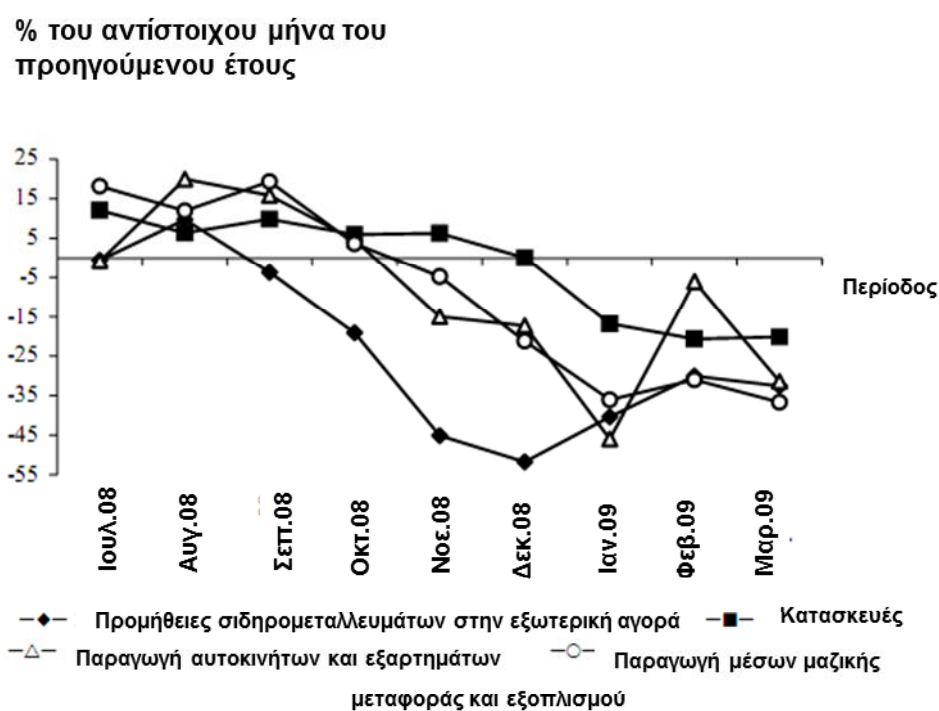
Κατά τη φάση της σταθεροποίησης στις εγχώριες αγορές (χρήματος, αγαθών και υπηρεσιών, εργατικού δυναμικού) θεμελιώνεται και διατηρείται μια νέα ισορροπία που αντιστοιχεί στις τροποποιημένες οικονομικές συνθήκες της αλληλεπίδρασης της οικονομίας με το εξωτερικό περιβάλλον. Η παρούσα φάση ανάπτυξης της κρίσης, κατά την άποψή μας, είναι η πιο επικίνδυνη, γιατί θεωρητικά (χωρίς την επίδραση των οποιωνδήποτε θετικών ερεθισμάτων - εσωτερικών ή εξωτερικών) στη νέα ισορροπία η οικονομία μπορεί να βρίσκεται για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Δεδομένου ότι η οικονομική ισορροπία στη φάση σταθεροποίησης επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων και μέσω μαζικών μειώσεων θέσεων εργασίας, η παρατεταμένη παραμονή σε αυτή την κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές

κοινωνικές συνέπειες. Ως εκ τούτου, όταν η σταθεροποίηση επιτευχθεί σε σημαντικό επίπεδο δημιουργούνται κίνδυνοι, ιδίως, εκείνου του χάσματος μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.

Κατά τη διάρκεια πορείας της κρίσης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνα τουλάχιστον δύο τέτοια χάσματα. Το πρώτο — χάσμα μεταξύ της ενδιάμεσης και της τελικής ζήτησης. Στο αρχικό στάδιο της κρίσης η μείωση του κόστους οδηγεί σε επιταχυνόμενη μείωση της ζήτησης για πρώτες ύλες. Ως αποτέλεσμα, η πτώση στους ενδιάμεσους τομείς ζήτησης (μεταλλουργία, χημικές ουσίες, ξύλο) μπορεί να είναι πιο βαθιά από ό, τι στους τομείς της τελικής ζήτησης. Ωστόσο, η σταδιακή μείωση των αποθεμάτων των κατασκευαστών οδηγεί σε αύξηση της ζήτησης σε ενδιάμεσα προϊόντα. Ανταποκρινόμενες στην αυξανόμενη ζήτηση, οι εταιρείες ενδιάμεσης ζήτησης αρχίζουν σταδιακά να αυξάνουν την παραγωγή.

Ο κίνδυνος είναι ότι η αύξηση της παραγωγής στον τομέα ενδιάμεσης ζήτησης μπορεί να είναι δυσανάλογος σε σχέση με την αύξηση της ζήτησης από εταιρείες που παράγουν τελικά προϊόντα. Σε αυτή την περίπτωση, ίσως να υπάρξει νέα επιδείνωση της κατάστασης και εμφάνιση δεύτερου «κύματος» κρίσης στην παραγωγή.

Για να εξηγήσουμε τα παραπάνω ως θέσουμε σαν παράδειγμα τη μεταλλουργία. Η μείωση της παραγωγής των σιδηρούχων μετάλλων στο τέλος του 2008 (χυτοσίδηρο, χάλυβας και τελικός χάλυβας) ήταν μία από τις σημαντικότερες σε σχέση με την μείωση παραγωγής άλλων βιομηχανικών προϊόντων (Εικ. 13).

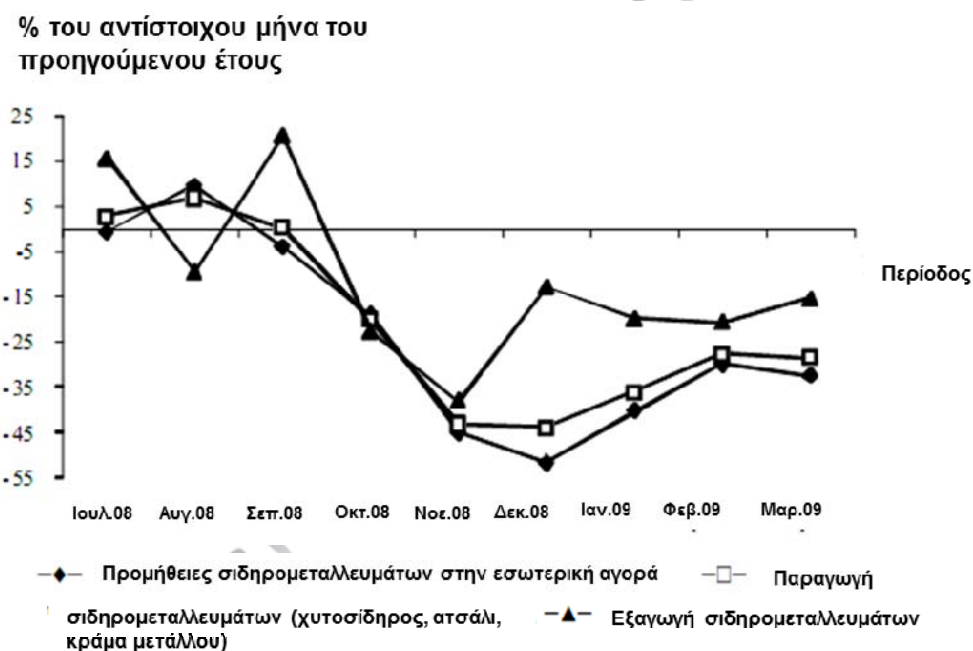

Εικόνα 13. - Δυναμικό παραγωγής σε μερικούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας

Εν μέρει η μείωση στην παραγωγή χάλυβα οφείλεται στη συρρίκνωση της εξωτερικής ζήτησης, αλλά ο κύριος λόγος για τη μείωση της παραγωγής ήταν η μείωση των προμηθειών στην εγχώρια αγορά τον Δεκέμβριο του 2008 κατά 52% συγκριτικά με τον Δεκέμβριο του 2007, όταν το peak της πτώσης των εξαγωγών παρατηρήθηκε τον Νοέμβριο του 2008 (-38%), ενώ τον Δεκέμβριο 2008 - Φεβρουάριο 2009, παρατηρήθηκε περαιτέρω μείωση των εξαγωγών.

Επιπλέον, η μείωση των προμηθειών σιδήρου στην εγχώρια αγορά ενίσχυσε κατά πολύ τη μείωση παραγωγής στους βασικούς καταναλωτές των προϊόντων αυτών (Εικ. 14).

Όπως φαίνεται στην εικόνα 14, τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του περασμένου έτους οι προμήθειες των σιδηρούχων μετάλλων στην εξωτερική αγορά έπεσαν στο 45 και 52%, όταν κατά τους ίδιους μήνες οι ρυθμοί αύξησης στις κατασκευές έφταναν στο 6,3 και 0,1 %, στην αυτοκινητοβιομηχανία και στη βιομηχανία εξοπλισμών – -17,3 και -45,9%, στη βιομηχανία μεταφορών και εξοπλισμών – -21,2 και -36% αντίστοιχα.

Εικόνα 14 -Δυναμικό των δεικτών της αγοράς των σιδηρούχων μετάλλων

Η ταχεία μείωση των προμηθειών σιδηρούχων μετάλλων στην εγχώρια αγορά σε σχέση με τη μείωση εξαγωγής σε βασικούς τομείς κατανάλωσης σιδηρούχων μετάλλων, δείχνουν από τη μία πλευρά, ότι σε συνθήκες έλλειψης χρηματικών πόρων οι καταναλωτές ενδιαμέσων προϊόντων προσπαθούσαν σε πρώτη φάση να ξοδέψουν τις προμήθειες στις αποθήκες και από την άλλη - η διατηρούμενη εγχώρια ζήτηση σε ενδιαμέσα προϊόντα, η οποία αύξησε την εγχώρια παραγωγή και στα πλαίσια εξάντλησης των αποθεματικών προϊόντων παρακινούσε σε ανάκτηση της αύξησης εξαγωγής σιδηρούχων μετάλλων στις αρχές του 2009.

Το δεύτερο χάσμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης σχετίζεται με τη δυναμική της καταναλωτικής ζήτησης. Είναι γνωστό ότι ανάμεσα στη δυναμική παραγωγής και στα εισοδήματα του πληθυσμού υπάρχει χρονοκαθυστέρηση. Ακόμη και στην περίπτωση μείωσης των εισοδημάτων υπάρχει ένα χρονικό διάστημα που είναι σε θέση να διατηρεί το επίπεδο της κατανάλωσης με αποταμιεύσεις. Ωστόσο, σε περίπτωση παρατεταμένης κρίσης η μείωση της κατανάλωσης του πληθυσμού είναι αναπόφευκτη. Μετά την αρχή αύξησης παραγωγής η αύξηση εισοδήματος συμβαίνει με κάποια χρονοκαθυστέρηση, για αυτό υπάρχει κίνδυνος ύφεσης σε τομείς που καλύπτουν της ανάγκες των νοικοκυριών, ο οποίος θα μπορούσε επίσης να δυσκολέψει σημαντικά την έξοδο από την κρίση.

Μια άλλη ομάδα κινδύνου έχει να κάνει με σημαντικές αποφάσεις στον τομέα της οικονομικής πολιτικής. Η πείρα δείχνει ότι η απάντηση στις προκλήσεις που επιβάλλει η οικονομική κρίση, βρίσκεται στον τρόπο που λαμβάνονται τα επιχειρησιακά μέτρα οικονομικού και διοικητικού χαρακτήρα. Από αυτή την άποψη, τα όργανα εξουσίας που λαμβάνουν τις αποφάσεις προσανατολίζονται στην τρέχουσα στατιστική, η οποία κατά την οξεία φάση της κρίσης διαστρεβλώνει σημαντικά την πραγματικότητα. Με βάση αυτή τη στατιστική λαμβάνονται αποφάσεις για μείωση των δαπανών, των επενδυτικών προγραμμάτων κλπ. Την ίδια στιγμή, τα προγράμματα αυτά έχουν σχεδιαστεί για να εφαρμοστούν μέσο-μακροπρόθεσμα, κάτι το οποίο απαιτεί διαμόρφωση σημαντικού υποβάθρου. Δεν πρέπει λοιπόν να ισχυριζόμαστε ότι τέτοιου είδους προγράμματα είναι απαραίτητο να εφαρμοστούν με κάθε κόστος. Το θέμα είναι ότι οι αποφάσεις για τα πλέον σημαντικά ζητήματα θα πρέπει να λαμβάνονται πολύ ισορροπημένα.

Ως παράδειγμα ας αναφέρουμε την απόφαση για τη μείωση των επενδυτικών σχεδίων της Α.Ε "Russian Railways" (Σιδηρόδρομοι Ρωσίας) και τις εταιρείες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Στα τέλη του 2008, η ηγεσία των ρωσικών σιδηροδρόμων ανέμενε το 2009 να μειώσει τον κύκλο εργασιών (freight turnover) κατά 19% ενώ η παγιωμένη άποψη των εταιρειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας τους οδηγούσε στο γεγονός ότι η μείωση κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί να φτάσει έως και το 8%. Τον Μάρτιο του 2009, η μείωση του κύκλου εργασιών της RR μειώθηκε στο 20% (από 37% το Δεκέμβριο του 2008), ενώ η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας έφτασε στο 4,5% (8,5% τον Ιανουάριο του 2009.) Όπως φαίνεται, τον Μάρτιο του 2009, η οικονομία έφτασε σχεδόν σε εκείνα τα επίπεδα πτώσης του κύκλου εργασιών και κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, που είχαν προβλεφθεί για το έτος. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η πιο οξεία φάση της κρίσης έχει ήδη περάσει, μπορούμε να υπολογίσουμε ότι στο τέλος του έτους τα αποτελέσματα θα πρέπει να έχουν βελτιωθεί σημαντικά. Προκύπτει το ερώτημα πόσο μπορεί να επηρεάσει η μείωση των επενδυτικών προγραμμάτων την περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας. Είναι σαφές ότι, εάν μιλάμε για μια ιδιωτική επιχείρηση, τα επενδυτικά προγράμματα θα πρέπει να διαμορφώνονται από τη διοίκηση της εταιρείας και τους μετόχους. Αν πρόκειται για ένα φυσικό μονοπώλιο, τότε εδώ περιπλέκονται τα πράγματα. Το κράτος καθορίζει τις τιμές, εστιάζοντας,

μεταξύ άλλων, και στην εφαρμογή της συγκεκριμένης στρατηγικής για οικονομική ανάπτυξη. Το πρόγραμμα ανάπτυξης των σιδηροδρομικών γραμμών και της ηλεκτρικής ενέργειας είναι η ραχοκοκαλιά, διαμορφώνουν τη ζήτηση προϊόντων σε ένα ευρύ φάσμα βιομηχανικών κλάδων, εξασφαλίζουν την απομάκρυνση των βασικών περιορισμών της υποδομής στην οικονομική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, οι λύσεις για τη σημαντική μείωση των επενδύσεων στην ανάπτυξη εταιρειών υποδομής θα πρέπει να είναι λογικές και ισορροπημένες.

Το παραπάνω παράδειγμα με τις προβλέψεις για μείωση της ζήτησης στις μεταφορές φορτίων και την ηλεκτρική ενέργεια υποδεικνύει άλλη μια ιδιαιτερότητα της «κρίσιμης» σκέψης: όταν η επιδείνωση της τρέχουσας κατάστασης οδηγεί στο γεγονός ότι ακόμα και στη διαχείριση των μεγάλων επιχειρήσεων την εκδηλώνει και στη μεσοπρόθεσμη προοπτική. Μια τέτοια σκέψη, η ανάλυση της οποίας θα πρέπει να πραγματοποιηθεί, κυρίως από πλευράς ψυχολογίας, αποτελεί άλλη μια εκδήλωση κρίσης, και σίγουρα θα επηρεάσει στο σύνολο τα οικονομικά αποτελέσματα.

Η αξιολόγηση των πιο κοινών συνεπειών αυτών των αποφάσεων οδηγεί στα ακόλουθα αποτελέσματα. Με τη μείωση κατά το ήμισυ των επενδύσεων στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας το 2009 η υποχρηματοδότηση των έργων για τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων θα φτάσει περίπου στο 10% του συνόλου των προβλεπόμενων επενδύσεων που σχεδιάστηκαν μέχρι το 2012, και στο 6% των προγραμματισμένων μέχρι το 2015. Ως συνέπεια της μείωσης των επενδύσεων μπορεί να είναι και η μείωση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι το 2012 στο 14% (9 εκατομμύρια kW) και το 2015 στο 10% (12 εκατομμύρια kW). Αυτό με τη σειρά του θα μειώσει την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας κατά 55,2 δισεκατομμύρια κιλοβατώρες το 2012 και 73,5 δισεκατομμύρια κιλοβατώρες το 2015. Ας υποθέσουμε ότι η πρόβλεψη της αύξησης κατανάλωσης, η οποία αντικατοπτρίζεται στα προγραμματικά έγγραφα για την ανάπτυξη του ενεργειακού κλάδου, είναι υπερτιμημένη (1241 δισεκατομμύρια kWh το 2015). Ωστόσο, μπορούμε να πούμε ότι, σε ετήσια αύξηση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας ακόμα και κατά 2,2% το 2009-2015 προκύπτει μια σοβαρή πίεση στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς οι εγκαταστάσεις παραγωγής δύσκολα θα ανταποκριθούν στην τρέχουσα ζήτηση.

Η εφαρμογή μεγάλων επενδυτικών σχεδίων είναι ακόμα πιο σημαντική, αν υποθέσουμε ότι η μεγαλύτερη απόδοση στη μελλοντική ανάπτυξη της χώρας μας μπορεί να επιτευχθεί υπό τη συνθήκη εξόδου της ρωσικής οικονομίας από τη φάση σταθεροποίησης, χωρίς εξωτερική υποστήριξη, κάτι που κατά την άποψή μας, είναι αρκετά πιθανό. Προς το παρόν, η Ρωσία έχει μια μοναδική ευκαιρία να δημιουργήσει έναν μηχανισμό οικονομικής ανάπτυξης, η κινητήρια δύναμη της οποίας θα βασίζεται στην εγχώρια αγορά. Αλλά: με αυτό δεν εννοούμε την ανάγκη να απαρνηθεί από τα οφέλη τα οποία η χώρα μπορεί να λάβει ως εξαγωγέας πρώτων υλών. Μιλάμε μόνο για το ότι η εξαγωγή πρώτων υλών δεν θα πρέπει να είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Στην πραγματικότητα και η μεταλλουργία, και η χημική βιομηχανία της χώρας δημιουργήθηκαν κάποτε για να καλύψουν τις εσωτερικές ανάγκες της οικονομίας. Καθίσταται σαφές ότι, η ανάπτυξη στην κατασκευή, στην αεροναυπηγική, στην αυτοκινητοβιομηχανία, τη ναυπηγική βιομηχανία - τομείς με τους οποίους συνδέεται το μέλλον της ρωσικής βιομηχανίας, υποδεικνύει ενδεχόμενη ζήτηση για μέταλλα σε βαθμό αντίστοιχο με τον όγκο των εξαγωγών²⁴.

Με αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να βγάλουμε τα εξής βασικά συμπεράσματα.

Σχετικά με την αρχή της κρίσης μπορεί κανείς να κρίνει από τη δυναμική των βασικών μηνιαίων δεικτών της οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, ο προσδιορισμός της αρχής της κρίσης σύμφωνα με τις τρέχουσες μακροοικονομικές στατιστικές είναι δυνατός μόνο ως μεταγεγονός. Ο καθορισμός των κορυφαίων δεικτών της κρίσης αυτή τη στιγμή αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα.

Η ανάλυση της ανάπτυξης της οικονομικής κρίσης είναι προτιμότερο να οικοδομηθεί με βάση του καθορισμού των επιμέρους φάσεων της. Αυτές οι φάσεις μπορεί να είναι οι: "φάση αύξησης εμφάνισης της κρίσης", "ενεργός φάση", "φάση σταθεροποίησης" και "φάση αποκατάστασης της ανάπτυξης". Η ανάλυση δείχνει ότι τον Φεβρουάριο του 2009, στη ρωσική οικονομία ολοκληρωνόταν η ενεργός φάση της οικονομικής κρίσης και άρχισε η σταθεροποίηση, που προηγείται της φάσης ενεργούς αποκατάστασης.

Τα μέτρα της οικονομικής πολιτικής είναι ιδιαίτερα επίκαιρα κατά τη φάση της σταθεροποίησης, όταν απαιτούνται συστηματικές ενέργειες για την εξασφάλιση υψηλών ρυθμών οικονομικής ανάκαμψης και σταθεροποίηση μακροπρόθεσμης ανάπτυξης.

Στις παρούσες συνθήκες, το μεγαλύτερο αποτέλεσμα στην περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας είναι δυνατό σε περίπτωση εξόδου από τη φάση σταθεροποίησης, χωρίς ουσιαστική υποστήριξη από τις διεθνείς αγορές. Για τη Ρωσία, υπάρχει τώρα μια μοναδική ευκαιρία για τη δημιουργία ενός μηχανισμού οικονομικής ανάπτυξης, η κινητήρια δύναμη του οποίου θα βασίζεται στην εγχώρια αγορά. Μια τέτοια εξέλιξη των γεγονότων μπορεί σε μεγάλο βαθμό να συμβάλλει στο να δημιουργηθούν οι συνθήκες για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη σε μακροπρόθεσμη προοπτική.

²³ Γκούσεβ Μ.Σ., Σιρόβ Α.Α. Δύο κρίσεις: Συγκριτική ανάλυση των γεγονότων του 1998 και 2008-2009 // Προβλήματα στην πρόγνωση (Гусев М.С., Широу А.А. Два кризиса: сравнительный анализ событий 1998 и 2008-2009гг. // Проблемы прогнозирования), 2009. - № 5. - σελ. 3-20.

2.2. Κύριοι δείκτες της κρίσης του 1998

Κατάσταση της διαδικασίας αποκρατικοποίησης

Η χρηματοπιστωτική και πολιτική κρίση του 1998 έβαλαν τελεία στην αμφιλεγόμενη πολιτική, η οποία κάπως συμβατικά αναφέρεται ως “νομισματική αποκρατικοποίηση (cash privatization)” στη Ρωσία. Το σύνολο των εσόδων από τις πωλήσεις το 1998 συμφωνεί τυπικά με τις απαιτήσεις του νόμου για τον προϋπολογισμό το 1998, και το προσαρμοσμένο κυβερνητικό έργο, ωστόσο το κύριο μέρος του προέρχεται από την πώληση του 2,5% των μετοχών της "Gazprom" (Πίνακας 5).

Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, οι πρότυπες συναλλαγές αποκρατικοποίησης δεν απέφεραν σημαντικά έσοδα στον προϋπολογισμό, καθώς σχεδόν ποτέ καμία από τις προγραμματισμένες πωλήσεις δεν πραγματοποιήθηκε. Την ίδια ώρα το 1998 η κατάσταση περιπλέκεται από νέους παράγοντες που σχετίζονται με τη χρηματοπιστωτική κρίση.

Πίνακας 5

Έσοδα από αποκρατικοποιήσεις στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, 1995-1998

	1995*	1996	1997	1998***
Επικυρωμένος προϋπολογισμός	4,991 τρις.	12,3 τρις.	6,525 τρις.	8,125 τρις.****
Πραγματικός	7,319 τρις.	1,532 τρις.	18,654 τρις.	14,005 τρις.*****

*επικυρωμένος προϋπολογισμός διορθωμένος τον Δεκέμβριο του 1995, τα πραγματικά έσοδα στο 70,8 % επιτεύχθηκαν με δημοπρασίες τίτλων.

** Συμπεριλαμβανομένου 1,875 δις. δολάρια από την πώληση μετοχών του χόλντινγκ «Sviazinvest”.

*** μόνο από την πώληση ιδιοκτησίας

**** διορθωμένος έως 15 δις.ρούβλια τον Απρίλιο του 1998 (σε επίπεδο κυβέρνησης)

***** 12,5 δις. ρούβλια από πώληση του 2,5% των μετοχών της Gazprom

Πρώτον, η υποτίμηση του ρουβλίου και η γενική μείωση της κεφαλαιοποίησης των μετοχών της ρωσικής αγοράς μετοχών στέρησαν το πολύτιμο ενδιαφέρον ακόμα και των πιο προσδοκώμενων ρωσικών εκδοτών. Υπό τις συνθήκες αυτές, το κράτος ως πωλητής βρίσκεται μπροστά στον πειρασμό να πάει πέρα από το τυπικό νομικό πλαίσιο. Ένα παράδειγμα είναι η ακύρωση των αποτελεσμάτων συμφωνίας για την πώληση του 15% των μετοχών της εταιρείας πετρελαίου "Nafta Moskva ", τον Σεπτέμβριο του 1998, η οποία το 1995, είχε δεσμευτεί, λόγω της δυσαναλογίας της τιμής προσφοράς με το συναλλαγματικό ισοδύναμο για εκείνο το έτος (αν και στις αμετάβλητες από την επιτροπή συνθήκες διαγωνισμού η τιμή είχε οριστεί σε ρούβλια).

Προφανώς, η δυνατότητα ακύρωσης της συμφωνίας για έναν τέτοιο λόγο ήταν το κίνητρο του πραγματικού διαμεσολαβητή ("*MFK - Renaissance*") ώστε να διατηρήσει το προηγούμενο συναλλαγματικό ισοδύναμο με τον υπολογισμό των τιμών στο 14,84% των μετοχών του ρωσικού ομίλου παραγωγής χάλυβα NLMK (*Novolipetsk Steel*) . Εάν στις δημοπρασίες των υποσχετικών του 1995, το δάνειο προς την κυβέρνηση ανήλθε σε 24,2 εκατ. ECU το Δεκέμβριο του 1998, το τελευταίο από τα ενυπόθηκα πακέτα με τιμή εκκίνησης στα 25 εκατομμύρια ECU για την πώληση 26,1 εκ. ECU (ή 30,8 δολ., παρά το γεγονός ότι η αξία της αγοράς του πακέτου κατά το την περίοδο της συμφωνίας ήταν περίπου 8 εκατομμύρια δολάρια). Φυσικά, την εταιρεία «*MFK - Renaissance*» είναι δύσκολο να την υποψιαστούμε για φιλανθρωπικά αισθήματα: βάση της συμφωνίας της υποσχετικής η τιμή εκκίνησης απλά δεν θα μπορούσε να είναι κατώτερη από το ποσό της πίστωσης. Υπήρξε επίσης ένας καλός λόγος - η απειλή να πάρει τον έλεγχο από την NLMK τόσο ο παλιός αντίπαλος TWG (36% των μετοχών της NLMK), καθώς και από έναν πρώην σύμμαχο στον αγώνα κατά της TWG και των διαχειριστών της NLMK του επενδυτικού ιδρύματος Cambridge Capital Management (περίπου 25% των μετοχών της NLMK).

Δεύτερον, οι συνθήκες του αγώνα για την ανακατανομή της ιδιοκτησίας που έχουν αλλάξει. Σε κατάσταση χρόνιας κρίσης των χρηματοπιστωτικών αγορών στη Ρωσία από τον Οκτώβριο του 1997, η κινητοποίηση των διαθέσιμων χρηματικών πόρων (των δικών τους και των δανειζόμενων) για την παγίωση του ελέγχου των νέων επιδιώξεων γίνεται όλο και πιο προβληματική ακόμη και για τις μεγαλύτερες εγχώριες χρηματοπιστωτικές ομάδες. Όσον αφορά τους πιθανούς ξένους επενδυτές, η καλύτερη ένδειξη της εκτίμησης της κατάστασης από αυτούς ήταν μια μαζική εκροή από την αγορά των εταιρικών τίτλων το 1998.

Αυτή η κατάσταση προφανώς δεν είναι ευνοϊκή όσον αφορά τα έσοδα του προϋπολογισμού, αλλά μπορεί να συμβάλει στην προώθηση πωλήσεων υπό κρατικοποίηση σε περιπτώσεις όπου μια απότομη πτώση τιμών στην αγορά επιτρέπει με ελάχιστο κόστος να ολοκληρωθούν οι διαδικασίες ενοποίησης του εταιρικού ελέγχου. Έτσι, αν στο στάδιο της ταχείας ανάπτυξης της αγοράς, πολλοί κάτοχοι μετοχών ήταν υποχρεωμένοι να περιοριστούν μόνο σε επενδύσεις χαρτοφυλακίου, δέσμευσης ή στην καλύτερη περίπτωση ελέγχου μετοχών, τότε σε συνθήκες κρίσης είναι λογική μια περαιτέρω συγκέντρωση του μετοχικού κεφαλαίου.

Η κατάσταση αυτή σημαίνει συνέχιση και ενδεχομένως επιτάχυνση του μαζικού ντελίστινγκ (*delisting*) των υπόλοιπων μετοχών. Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα το Ινστιτούτο Gestalt της Μόσχας, το 1998, υπολογίστηκε η πώληση περίπου δύο χιλιάδων "ντελίστεντ" μετοχών, πολλές από τις οποίες, προφανώς, εξακολουθούν να παραμένουν στην ιδιοκτησία του κράτους. Υπολογίστηκε επίσης σε αναμφισβήτητο ντελίστινγκ των μετοχών κάτω από το 25%. Η πρακτική των προηγούμενων ετών δείχνει (ειδικά κατά τη διάρκεια βαθύτατης κρίσης των χρηματοπιστωτικών αγορών), ότι πρόκειται όχι τόσο για την πώληση, αλλά για την ουσιαστική μεταβίβαση των πακέτων μετοχών στους μεν ή στους δε, ιδιώτες ή θεσμικούς

μετόχους. Ως εκ τούτου, η διαδικασία αποκρατικοποίησης επιστρέφει εκ νέου στο στάδιο της αυθόρμητης εξω-οικονομικής ανάπτυξης: από τη μία πλευρά, λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος από την κυβέρνηση για την οργάνωση πρότυπων συμφωνιών στα πλαίσια της απομείνωσης αποκρατικοποίησης, από την άλλη - λόγω χαμηλών τιμών των περιουσιακών στοιχείων και ως επακόλουθο την εξαφάνιση των κριτηρίων της αγοράς για συναλλαγές. Αυτό σημαίνει και τη δυνατότητα ενίσχυσης του νομικού νυχιλισμού όσον αφορά τους συμμετέχοντες στη διαδικασία αποκρατικοποίησης, η οποία συνήθως οδηγεί σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Η σημασία του αποσταθεροποιητικού χαρακτήρα ορισμένων νομικών αποφάσεων στον τομέα των δικαιωμάτων των μετόχων είναι υψίστης σημασίας και για την αποκατάσταση του γενικού επενδυτικού κλίματος.

Προφανώς, μια τέτοια αβέβαιη κατάσταση θα είναι χαρακτηριστική για το 1999. Για την κατάσταση τον Ιανουάριο του 1999, ο νέος κατάλογος πρόβλεψης που παρουσίασε το Ινστιτούτο Gestalt της Μόσχας στην κυβέρνηση περιλαμβάνει 7 εταιρείες: "Svyazinvest" (25% μείον δύο μετοχές, 14 δισ. ρούβλια.), "Gazprom" (2,5%, 13 δισ. ρούβλια.), "LUKoil" (9%, 4 δισ. ρούβλια.), καθώς και πακέτα μετοχών των επιχειρήσεων αρτοποιιών Balashov, A,E "Bor", , CB Lines Automatic "Rotor", " Moselekrtofolga ". Υπάρχει και άλλος ένας κατάλογος

Έτσι, σύμφωνα με τις δηλώσεις του Ρωσικού Ιδρύματος Θεμελιωδών Ερευνών (Russian Foundation for Basic Research (RFBR) , το 1999 υπολογίστηκε η πώληση μετοχών 6 εταιρειών - "Gazprom", holding "Svyazinvest", "ONAKO", "Sofcomflot", "Aeroflot", "Moscow river shipping company" (αναφέρονται και στο επεξηγηματικό σημείωμα για το σχέδιο προϋπολογισμού για το 1999 ως πηγή κάλυψης του ελλείμματος του προϋπολογισμού ύψους 15 δισ. ρουβλίων.). Φαίνεται, το 1999 είναι μάλλον απίθανο να εμφανιστεί από την κυβέρνηση οποιαδήποτε ιδέα ανανέωσης της πολιτικής της αποκρατικοποίησης.

Επιπλέον, από άποψη μεσοπρόθεσμων στόχων στην πρώτη θέση θα πρέπει να είναι η βελτιστοποίηση της παρούσας δομής των ιδιοκτησιών τόσο σε μακρο- όσο και σε μικροεπίπεδο (συνοδευόμενη από σαφή βιομηχανική πολιτική) για την εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης. Τα ζητήματα του προϋπολογισμού με όλη την πολιτική τους σημασία θα πρέπει να είναι υποδεέστερα. Ωστόσο, δεδομένης της παρούσας χρηματοπιστωτικής και πολιτικής κατάστασης, οι προ των πυλών βουλευτικές και προεδρικές εκλογές, είναι απίθανο να έχουν αυταπάτες.

Η κρίση των χρηματοπιστωτικών-βιομηχανικών ομίλων (XBO).

Προς τα τέλη του 1998, στο δημόσιο μητρώο ήταν εγγεγραμμένοι 75 XBO (περίπου 1500 εταιρείες και οργανισμοί, περίπου 100 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα). Στην πραγματικότητα, σήμερα στη Ρωσία υπάρχουν περίπου 150 σύνδεσμοι επιχειρηματικών μονάδων (χόλντινγκ τραπεζών και βιομηχανιών), τα οποία δεν ανήκουν πάντα επίσημα στα XBO όμως σύμφωνα με τα τυπικά γνωρίσματα θα μπορούσαν να διεκδικήσουν έναν τέτοιο τίτλο. Μεταξύ των κύριων κατευθύνσεων στις οποίες πραγματοποιείται η διαδικασία

ενοποίησης των περιουσιακών στοιχείων στα πλαίσια τέτοιων συγχωνεύσεων μπορούμε να διακρίνουμε:

- συναλλαγές στη δευτερογενή αγορά για εταιρικούς τίτλους,
- μετατροπή χρεών σε μερίδιο συμμετοχής στα περιουσιακά στοιχεία,
- απόκτηση των περιουσιακών στοιχείων των ρευστοποιημένων επιχειρήσεων σε διαδικασία πτώχευσης.
- σταυροειδείς κατοχές μετοχών
- σύστημα προσωπικών συμμετοχών σε διοικητικά συμβούλια
- έλεγχος μέσω της πολιτικής πίστωσης και των πιστωτικών λογαριασμών
- συμμετοχή σε πρότυπες συναλλαγές στα πλαίσια της "υπολειπόμενης" αποκρατικοποίησης
- χρήση μέσων ψεύδο-αποκρατικοποιημένων μέσων(δημοπρασίες υποσχητικών, κλπ.)
- πρόσβαση στη διαχείριση των κρατικών πακέτων μετοχών (εμπιστευτική διαχείριση περιουσιακών στοιχείων, μέσω των κρατικών χόλντινγκ, κλπ.).

Το πρόβλημα διαμόρφωσης το 1993 -1999 και εκείνο της τρέχουσας κρίσης των ρωσικών χρηματοπιστωτικών-βιομηχανικών ομίλων είναι πολύπλευρο. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, η πρώτη θεσμική κρίση στη ρωσική οικονομία είχε συνδεθεί με την εξαφάνιση των χρηματιστηρίων στις αρχές της δεκαετίας του '90, η δεύτερη θεσμική κρίση – με μια απότομη μείωση του αριθμού των τραπεζών στα μέσα της δεκαετίας του '90, η τρίτη θεσμική κρίση – ήταν μια κρίση διοίκησης των γιγαντιαίων χρηματοπιστωτικών-βιομηχανικών ομίλων το 1998-1999 (Koshkareva (Κοσκαρεβα), Narzikulov, (Нарзикулов) 1998).

Πέραν αυτού, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη όλο το φάσμα των προβλημάτων του 1998-1999 μακροοικονομικού χαρακτήρα, παγκόσμιων τιμών των πρώτων υλών, των κυβερνητικών συντονισμών, των ιδιαιτεροτήτων των εταιρικών σχέσεων στη Ρωσία.

Παρακάτω εξετάζονται μόνο εκείνες οι πτυχές της κρίσης, των ρωσικών ΧΒΟ που σχετίζονται με τις προοπτικές ανακατανομής των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε εταιρείες του βιομηχανικού τομέα.

Όπως είναι γνωστό, και κατά την περίοδο πριν από την κρίση η εταιρική διακυβέρνηση των τραπεζών προκάλεσε πολλές επικρίσεις από την πλευρά των εξωτερικών μετόχων (ενδοομιλικές συναλλαγές της "Yukos Oil Company" στην ομάδα της τράπεζας "Menater", μεταφορά χρημάτων από την "SINDACO" στην "Oneksimbank", μονοπώληση των εμπορικών ροών σε θυγατρικές των ιδιοκτητών εταιρειών-τραπεζών - "Inkombank" κλπ.).

Η τραπεζική κρίση του 1998, επιδείνωσε απότομα τα προβλήματα ρευστότητας και ασυνέπειας που σχετίζονται με την πτώχευση των Ο.Ο-Β.Κ.Ο, με προθεσμιακές συμβάσεις, με το χρέος σε ευρωμόλογα, με τα ξένα δάνεια, κλπ. Το πακέτο των Ο.Ο-Β.Κ.Ο στα περιουσιακά στοιχεία των ρωσικών τραπεζών κατά την στιγμή της πτώχευσης ανήλθαν περίπου σε 40 δισεκατομμύρια ρούβλια (χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη το Ταμειυτήριο της ΡΟ). Οι απώλειες των ρωσικών τραπεζών, τα ρίσκα στην ισοτιμία των καλυπτόμενων ξένων

επενδυτών, ως αποτέλεσμα κατακύλησης της υποτίμησης του ρουβλίου σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις κυμαίνονται μεταξύ 6 και 22 δις. δολ. Το χρέος σε εξωτερικά εμπορικά δάνεια 17 μεγάλων δανειοληπτών έφτασε περίπου στο 1, 3 δις. δολάρια. Αυτή η κρίση προκάλεσε μια σαφή τάση να μειωθεί η μετοχική ιδιοκτησία μιας σειράς μεγάλων επίσημων και ανεπίσημων ομίλων, πυρήνας των οποίων ήταν οι εμπορικές τράπεζες. Μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- αναγκαστική πώληση των μετοχών εκείνων των εταιρειών που παραδοσιακά αποτελούσαν τον πυρήνα του επενδυτικού χαρτοφυλακίου του ομίλου (όμιλος "Ρωσική Πίστωση (Российский кредит) - μετοχές των μεταλλευτικών εταιρειών, όμιλος "Inkom" - μετοχές εταιρειών ζαχαροπλαστικής, χάλυβα και ασφαλιστικών εταιρειών)²⁵,
- προσπάθειες απαλλαγής από μη ρευστά και μη επικερδή περιουσιακά στοιχεία που είχαν αποκτηθεί πρωτίτερα στα πλαίσια μεγάλων εταιρικών δομών ή είχαν αποκτηθεί κατά τις διαδικασίες αποκρατικοποίησης ή στοιχειώδους μετά-αποκρατικοποιημένης ανακατανομής (όμιλος " Oneximbank " - πρόταση για εθελοντική μεταβίβαση των μετοχών της " Angarsk πετροχημική εταιρεία" στο κράτος, που τουλάχιστον θα συνέφερε περισσότερο από την πτώχευση της Ankh),
- πρόταση για κρατικοποίηση μέρους περιουσιακών στοιχείων του ομίλου ως ένας τρόπος προσωρινής προστασίας από κερδοσκοπικές επιθέσεις – με τη διατήρηση μέρους των μετοχών, των μάντζερ, και τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών ροών.
- εθελοντική πληρωμή των χρεών των βιομηχανικών εταιρειών σε μετοχές (για παράδειγμα, σύμφωνα με ορισμένα δεδομένα, στα τέλη του 1998, εξετάστηκε η δυνατότητα της αποπληρωμής μέρους του χρέους της "Oneximbank" στην εταιρεία πετρελαίων "Surgutneftegaz" με μετοχές της MMC "Norilsk Nickel», το θέμα αυτό συζητήθηκε και στις διαπραγματεύσεις της επιτροπής ξένων πιστωτών με την "Oneximbank" το 1998),
- Πολλές τράπεζες σήμερα δεν είναι σε θέση να αποπληρώσουν τα δάνεια που είχαν πάρει με εγγύηση τις μετοχές διαφόρων εταιρειών (για παράδειγμα, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, το 30% των μετοχών της πετρελαϊκής εταιρείας «Yukos» και 24 (πριν 34)% των μετοχών της "Sidanco" είναι δεσμευμένο ως εγγύηση των δανείων, η Εθνική Αποθεματική Τράπεζα χρησιμοποίησε το αγορασμένο σε δημοπρασία 8,5% των μετοχών του RAO "UES της Ρωσίας" ως εγγύηση για δάνεια από ξένους πιστωτές και το φθινόπωρο του 1998, σύμφωνα με πληροφορίες, έδωσε το 7% των μετοχών για εξόφληση χρέους),

²⁴ Σύμφωνα με τα δεδομένα που διαθέτουμε αυτές οι μετοχές (Suhoi, Magnitogorsk Steel, Rot-Front) μεταπωλήθηκαν σε διακεκριμένες δομές, και στη συνέχεια σε ξένες εταιρείες. Από την άποψη αυτή, είναι ακόμα δύσκολο να πούμε με βεβαιότητα αν επρόκειτο για μια πραγματική πώληση για σταθεροποίηση των οικονομικών της τράπεζας, μετάγχιση των ενεργητικών στις νέες τράπεζες (δομές) - διδύμους ή απλά την απόσυρση των περιουσιακών στοιχείων για καθαρά ιδιωτικά συμφέροντα. Ωστόσο, οι παραπάνω διαδικασίες είναι τυπικές για όλες τράπεζες σε κρίση.

- κατάσχεση πακέτων μετοχών για χρέη ή πώληση ξεχωριστών πακέτων μετοχών στα πλαίσια επίσημων διαδικασιών πτώχευσης.

Επιπλέον θα πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες ρωσικές τράπεζες, οι οποίες δεν συμμετείχαν ενεργά στην εταιρική επέκταση, πέτυχαν τον Μάρτιο του 1999, συμφωνία με δυτικούς πιστωτές για αναδιάρθρωση του χρέους τους (χωρίς τον υπολογισμό των προθεσμιακών συμβάσεων). Αυτές περιλαμβάνουν τις Avtobank, Converse Bank, Εθνική αποθεματική τράπεζα Roseximbank, Promstroybank Αγία Πετρούπολη (εντωμεταξύ η τελευταία με χρέος σε προθεσμιακά συμβόλαια).

Σε γενικές γραμμές, η κατάσταση το 1998 - 1999 χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα:

Πρώτον, στις αρχές του 1998 οι διοικητές των μεγάλων ρωσικών χρηματοπιστωτικών ομίλων που συμμετείχαν ενεργά στην ανακατανομή της ιδιοκτησίας τη δεκαετία του 90, δήλωναν μετάβαση των ομίλων τους στο στάδιο "αποκατάστασης της τάξης» και αποτελεσματικής διαχείρισης των περιουσιακών στοιχείων που είχαν αποκτήσει. Τώρα οι συνθήκες έχουν αλλάξει: θα πρέπει να γίνεται λόγος μόνο για τη μετάβαση από το στάδιο κατάσχεσης ιδιοκτησίας στο στάδιο απαλλαγής από περιουσιακά στοιχεία και την τακτική επιβίωσης σε συνθήκες κρίσης - προσπερνώντας τη στρατηγική εταιρικής αναδιάρθρωσης των ομίλων, προκειμένου να αυξηθεί η κοινή αποτελεσματικότητά τους.

Δεύτερον, η αποδυνάμωση των πρώην ηγετών σημαίνει δυνατότητα αύξησης επιθετικότητας από την πλευρά των μικρότερων και αρκετά πιο πετυχημένων ανταγωνιστών, καθώς και από την πλευρά των περιφερειακών Αρχών, οι οποίες πιο πριν δεν μπορούσαν να αναμετρηθούν με τους "μοσχοβίτικους" χρηματοπιστωτικούς ομίλους. Αυτό ανοίγει το δρόμο για μια νέα σειρά εταιρικών συγκρούσεων.

Τρίτον, η αναδιάρθρωση μιας μεγάλης επιχείρησης το 1999 - 2000 θα συνδέεται με το γεγονός ότι οι χρηματοπιστωτικοί-βιομηχανικοί όμιλοι έχασαν σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα λειτουργίας τους με δημόσια κεφάλαια και θα αναγκαστούν να βγουν στην αγορά ιδιωτικών κεφαλαίων σε αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης. Αυτό, ειδικότερα, οδηγεί σε μια νέα ανακατανομή της ιδιοκτησίας ως αντάλλαγμα με πηγές χρηματοδότησης.

Τέταρτον, κατά τη διάρκεια της κρίσης πολλών μεγάλων τραπεζών και χρηματοπιστωτικών ομίλων είναι εύλογη, η ενίσχυση της δύναμης των ομοσπονδιακών φυσικών μονοπωλίων και των «αυτόνομων αυτοκρατοριών» που ξεπήδησαν γύρω από μεγάλες επιχειρήσεις, που αρχικά προσανατολιζόνταν στην «αυτάρκεια» και δεν επηρεάστηκαν τόσο από τη χρηματοπιστωτική κρίση. Φυσικά, αυτή η αύξηση μπορεί να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα περιουσιακά στοιχεία και την επίδραση των πρώην αντιπάλων.

Στα τέλη του 1998, η "Gazprom" εξέταζε τις επιλογές για την ίδρυση ενός νέου μεταλλουργικού χόλντινγκ του "Gazmetall", στο οποίο μπορούν να εισέλθουν τα ελεγχόμενα πακέτα μετοχών των *Lebedinsky, Mihajlovski, Stojlenski* μεταλλουργικών συγκροτημάτων που

απέκτησε η "Rossiyskiy Kredit Bank" καθώς και πακέτα μετοχών της Oskol Electrometallurgy Works Oskol Electric και πιθανόν του Novolipetsk Metallurgical Complex (NLMC).

Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να ολοκληρωθεί η ιστορία πολυετών σκανδαλωδών εταιρικών πολέμων (ο αγώνας για το μεταλλουργικό συγκρότημα *Lebedinsky*, για την NLMC, κλπ).

Μεταξύ των 12 κάθετα ολοκληρωμένων εταιρειών πετρελαίου, σε καλύτερη θέση εκτιμάται ότι βρίσκεται η «Lukoil» και η «Surgutneftegaz» οι οποίες το 1998-1999 εξέταζαν διάφορες δυνατότητες για επέκταση. Πιθανόν, ως παράδειγμα εδώ μπορούμε να θέσουμε και την δραστηριοποίηση το 1998-1999, την προσπάθεια της Tyumen Oil Company να ανακτήσει από τον όμιλο "Alpha" τον έλεγχο στις επιχειρήσεις "Sidanco" ("Chernogornoneft" και "Kondpetroleum"), μέσω υποθέσεων για πτώχευση (εξωτερική διαχείριση). Η τεχνική αυτή έχει ήδη δοκιμαστεί από τον όμιλο για εφαρπαγή για παράδειγμα του διυλιστηρίου αλουμίνας του Achinsk ή του μεταλλουργικού συγκροτήματος της Δυτικής Σιβηρίας. Στην περίπτωση της "Sidanco" η πρόκληση πτώχευσης της ίδιας της "Sidanco" (η οποία μπορεί να θεωρηθεί εικονική) είναι μια απάντηση στην κερδοσκοπική επίθεση από την πλευρά του κύριου πιστωτή και ιδιοκτήτη - του ομίλου "Opeksimbank".

Πέμπτον, φυσική διαδικασία είναι η ενίσχυση της «περιφερειοποίησης» της αναδιάρθρωσης της ιδιοκτησίας:

- σχηματισμός περιφερειακών δομών χόλντινγκ υπό την αιγίδα των τοπικών αρχών (Μπασκορτοστάν - ίδρυση ενεργειακών εταιρειών στο Μπασκίρ, Περιφέρεια Βλαντιμίρ- ίδρυση 4 χόλντινγκ στη βιομηχανία γυαλιού, λινού, βαμβακιού και άμυνας, Μόσχα - Κεντρική Εταιρεία Καυσίμων, κλπ.)
- προσπάθεια αναθεώρησης εκείνων των συναλλαγών ιδιωτικοποίησης, όπου νικητές βγήκαν οι εκπρόσωποι του κέντρου (πανομοσπονδιακοί όμιλοι), άλλων περιοχών ή ξένων επενδυτών (για παράδειγμα, το 1999, η πώληση στη "Philips" υπό την πίεση των αρχών της περιοχής Βορόνεζ του 89% των μετοχών της "Voronezh's Elektroluchevye trubki (VELT)" για 1 ρούβλι στη "OAO Rossiiskaya Elektronika", το 1998, η σύγκρουση της γερμανικής Knauf, που αγόρασε το εργοστάσιο "Τσιμέντα Κουμπάν" με τις τοπικές αρχές και τη διοίκηση, έλαβαν μεγάλη έκταση ωστόσο, υπέρ του επενδυτή, κλπ.),
- Αξιολόγηση των πακέτων μετοχών που περιήλθαν στην εμπιστευτική διοίκηση των περιφερειακών επιχειρήσεων (Ταταρστάν - απόφαση για ανάκληση 9 μεγάλων μετοχικών εταιρειών υπό τη διοίκηση της καταχωρημένης στη Μόσχα επενδυτικής εταιρείας "Tatinvest Ross" το 1998).

- προσπάθειες ακύρωσης έκδοσης νέων μετοχών οι οποίες άλλαξαν τη δομή της ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων της περιοχής υπέρ των "ξένων" (Μόσχα, Σαμαρά), κλπ.

26

Ενεργές προσπάθειες για τη δημιουργία περιφερειακού ελέγχου (συχνά μαζί με τους αναταγωνιστές των "θυμάτων") το 1998, ξεκίνησαν οι Αρχές των περιφερειών όπου υπήρχαν επιχειρήσεις της βιομηχανίας πετρελαίου. Αυτές είναι η σύγκρουση μεταξύ των Αρχών της περιοχής Ιρκούσκ με τη "Sidanco" όσον αφορά την Αηκ, τις απαιτήσεις να μεταφέρουν υπό τον έλεγχο της Περιφέρειας Σαμάρα την τοπική επιχείρηση «YUKOS», η σύγκρουση της αυτόνομης περιφέρειας Γιαμάλ-Νένετς με τη "Rosneft" για την ΑΕ "Purneftegaz", η σύγκρουση της αυτόνομης περιφέρειας Νένετς με τη "Kominneft" κλπ.

Έκτον, είναι οι προσπάθειες επαναδραστηριοποίησης των κρατικών χόλντιγκ σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας. Σε μεγάλο βαθμό, αυτό είναι δυνατό μόνο με βάση την ανακατανομή των μεριδίων ιδιοκτησίας στις μεγάλες ρωσικές εταιρείες.

Τέλος, πιθανή κατάλληλη απάντηση στην εντατικοποίηση των παραπάνω διαδικασιών μπορεί να είναι μια σειρά συγχωνεύσεων και φιλικών συμμαχιών μεταξύ των εταιρειών που ανήκουν στους κρίσιμους χρηματοπιστωτικούς ομίλους. Την ίδια στιγμή, τέτοιου είδους συγχωνεύσεις θα προσανατολιστούν το πιθανότερο στην ενίσχυση των κοινών αμυντικών θέσεων ή στην αποκατάσταση της πρώην επιρροής του λόμπυ, και όχι στην επίτευξη αποτελεσματικότητας των θιγόμενων επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Αυτό καθορίζει την αστάθεια των παραπάνω προθέσεων. Εξίσου αρνητικά μπορεί να εκτιμηθεί και η ανάπτυξη εκείνων των βιομηχανικών επιχειρήσεων που παραμένουν υπό τον έλεγχο των προβληματικών τραπεζών. Οι τελευταίες το πιθανότερο είναι να χρησιμοποιήσουν τους μοχλούς του εταιρικού ελέγχου για την εξυγίανση των δικών τους οικονομικών.

Έτσι, υπό άλλες συνθήκες, κατά τη διάρκεια του 1999 – 2000 ήταν αρκετά ρεαλιστική η δημιουργία νέων μεγάλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και γενικά οι αλλαγές στην ισορροπία των δυνάμεων στον χρηματοπιστωτικό-βιομηχανικό "Όλυμπο". Σημαντικός παράγοντας για την ενεργοποίηση αυτών των διαδικασιών είναι η παγίωση των χρηματοπιστωτικών πόρων για τον προεκλογικό αγώνα του 1999-2000. Σε κάθε περίπτωση δεν μπορούμε να μιλάμε ακόμα για σταθεροποίηση της δομής στην ιδιοκτησία στην οικονομία της Ρωσίας.

Μη αποπληρωμές και αναδιάρθρωση των χρεών

Το πρόβλημα των μη αποπληρωμών των επιχειρήσεων στους προϋπολογισμούς όλων των επιπέδων είναι ένα από τα βασικά στοιχεία της χρόνιας δημοσιονομικής κρίσης στη Ρωσία. Σήμερα, από τα 2,7 εκατομμύρια επιχειρήσεων που υπάρχουν στα φορολογικά μητρώα, το 30% έχουν οφειλές. Οι προσπάθειες που έγιναν την περίοδο 1996-1998 για την

25

Θα πρέπει να σημειώσουμε ακόμα μια τάση, χαρακτηριστική τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο το 1998: το σχηματισμό των οικογενειακών (πάτριων) σχέσεων στα πλαίσια μεγάλων εταιρειών, ή στο σύστημα "περιφερειακή Αρχή - περιφερειακές εταιρείες".

αναδιάρθρωση των οφειλών δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αυτό προκλήθηκε τόσο από την έλλειψη απαραίτητης πολιτικής βούλησης και όσο και από ανεπαρκή σχεδιασμό της σειράς της αναδιάρθρωσης.

Το πρόβλημα αυτό αφορά εξίσου τη σχέση μεταξύ των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την Ομοσπονδία χρεοκοπίας και Υπηρεσία χρηματοπιστωτικής αναδιάρθρωσης της Ρωσίας (*Russian Federal Bankruptcy and Financial Restructuring Service*) (1998), στη δομή του χρέους των ρωσικών εταιρειών το 4-6% αποτελεί το μερίδιο των εμπορικών τραπεζών, περισσότερο από 50% - το μερίδιο των εμπορικών πιστώσεων και άνω του 42% - καθυστέρηση των πάγιων πληρωμών.

Επιπλέον οι διάφοροι μηχανισμοί αναδιάρθρωσης των χρεών (μετατροπή τους σε δικαιώματα ιδιοκτησίας) μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο για τη βελτίωση ή την εφαρμογή ελέγχου στην επιχείρηση. Ας παραθέσουμε μερικά παραδείγματα.

1. Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα № 1054 από τις 20 Ιουλίου 1996 «Περί μέτρων για την κατάργηση των χρεών των ανώνυμων εταιρειών σε μισθούς και φόρους» είχε επιτραπεί να γίνονται νέες εκδόσεις για την εξόφληση των χρεών στον προϋπολογισμό εκείνων των επιχειρήσεων, όπου το κρατικό πακέτο μετοχών είναι πάνω από 25%. Κατά συνέπεια, προέκυψε η εξής εναλλακτική λύση: είτε το κρατικό μερίδιο θα αυξηθεί λόγω της νέας έκδοσης (δηλαδή οι μετοχές λαμβάνονται για εξόφληση του χρέους), ή υπάρχει μια αραίωση του κρατικού μεριδίου προς όφελος άλλων μετόχων. Η πρώτη (και ίσως η μόνη) προσπάθεια αυτού του είδους ήταν η κατανομή των εκδόσεων της «YUKOS» του ποσό των 499 δισ. ρουβλίων μεταξύ των μετόχων και με δημόσια υπογραφή (αλλά ανάμεσα σε "φιλικές" δομές). Τη στιγμή της έκδοσης, ο Όμιλος της Τράπεζας "Menatep" κατείχε το 33% των μετοχών της εταιρείας (βάση επενδυτικού διαγωνισμού) και ήταν ενυπόθηκοι δανειστές ακόμα του 45% των μετοχών. Το εγκεκριμένο κεφάλαιο αυξήθηκε περισσότερο από 30% (2,3 δισ. ρούβλια) και έφτασε τα 8,9 δισ. ρούβλια. Το κρατικό πακέτο σε αυτήν την εταιρεία μειώθηκε από 45 σε 33,3% (και στη συνέχεια αγοράστηκε από κάποιον όμιλο).

2. Αξίζουν προσοχής μερικά μέτρα που έλαβε η "Gazprom" για την αντιμετώπιση του προβλήματος των εισπρακτέων λογαριασμών (διάταξη της "Gazprom" στις 22 Ιανουαρίου του 1997 «Σχετικά με την οργάνωση της πώλησης των εισπρακτέων λογαριασμών των καταναλωτών για την τοποθέτηση φυσικού αερίου της Gazprom από τις εταιρείες). Στην πραγματικότητα, δεδομένου του ύψους των χρεών των επιχειρήσεων στη Gazprom, μόνο αυτό το φυσικό μονοπώλιο είναι σε θέση να οργανώσει μια ανεξάρτητη "αγορά εταιρικού ελέγχου" στη Ρωσία. Είναι επίσης σαφές ότι αυτοί οι εισπρακτέοι λογαριασμοί ποικίλλουν, και υπάρχουν διάφορες επιλογές (εκτός από τις κακές): εξοικονόμηση για μετέπειτα μετατροπή σε δικαιώματα ιδιοκτησίας, πώληση προς τον ίδιο τον οφειλέτη υπό την απειλή μεταπώλησης σε εχθρικές δομές κλπ.

Η επέκταση της «Gazprom» με τη βοήθεια των μηχανισμών τιτλοποίησης του χρέους αφορά και τις ιδιωτικοποιήσεις. Έτσι, όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση της ΑΕ "Tatenergo" (για τον Ιούλιο του 1998) το 10% των μετοχών θα πρέπει να μεταβιβαστούν για τα χρέη της στην "Gazprom".

Το 1998, η υλοποίηση των εισπρακτέων λογαριασμών έγινε μια από τις υποθετικές κατευθύνσεις δράσεων των ομοσπονδιακών Αρχών (απόφαση της κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας στις 6 Ιανουαρίου του 1998, για την ίδρυση του Ομοσπονδιακού Κέντρου Οφειλών (ΟΚΟ). Υποτίθεται ότι το ΟΚΟ θα πραγματοποιεί πωλήσεις μεγάλων εισπρακτέων λογαριασμών ενώ των μικρών θα πραγματοποιείται μέσω περιφερειακών χρηματιστηρίων. Σε αντίθεση με την "Gazprom", που προτιμούσε τη δική του αγορά χρεών, ένας άλλος μεγάλος κάτοχος των εισπρακτέων λογαριασμών – η Unified power system of Russia (UPS) - μπορεί να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες του ΟΚΟ.

3. Η απόφαση της Κυβέρνησης № 254 από τις 5 Μαρτίου 1997, «Περί των συνθηκών και της διαδικασίας αναδιάρθρωσης των χρεών των οργανισμών για τις πληρωμές στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό», σύμφωνα με εκτιμήσεις βγήκε για ειδικές ανάγκες του ομίλου "Oneksimbank" (αν και στο τέλος ο όμιλος που τη χρησιμοποίησε επιτυχώς ήταν ο ανταγωνιστικός όμιλος της τράπεζας "Menater"). Η αναδιάρθρωση του χρέους θα έπρεπε να εφαρμοστεί με τη μέθοδο έκδοσης τίτλων (πακέτου ελέγχου μετοχών ως εγγύηση ή ομόλογα, εξασφαλισμένα από τα περιουσιακά στοιχεία του εκδότη ή τις εγγυήσεις τρίτων προσώπων.)

Σύμφωνα με αυτό το πρόγραμμα τον Οκτώβριο του 1997, οι θυγατρικές της «YUKOS» της "Yuganskneftegaz" και της "Samaraneftegaz" – εξέδωσαν μετοχές ύψους 1,63 τρισ ρουβλίων και 365 δισ. ρουβλίων (με εγγύηση τη "Yukos"). Επιπλέον οι μετοχές των παραπάνω εταιρειών πετρελαίου εκδόθηκαν με πολύ μεγάλη ονομαστική αξία, και δεν ανταποκρίνονταν σε μια σειρά ενδείξεων των εκδιδόμενων τίτλων. Έτσι, για το ποσό του συνολικού χρέους εκδόθηκαν μόλις 8 μετοχές με ανεξάρτητες συνθήκες αποδοτικότητας και ταχείας απόσβεσης. Ως αποτέλεσμα της εμφανούς μη ελκυστικότητας αυτής της μορφής έκδοσης για τους επενδυτές χαρτοφυλακίου, όλο το σύνολο της έκδοσης βγήκε σε δημοπρασία η οποία διεξήχθη από το ρωσικό ομοσπονδιακό ταμείο ιδιοκτησίας και εξαγοράστηκε από τον insider – «YUKOS», τον μοναδικό υποψήφιο της δημοπρασίας, σε μια έκπτωση περίπου στο 35%.

Στα τέλη του 1997, μόνο 6 ρωσικές εταιρείες πήραν την έγκριση για αναδιάρθρωση σύμφωνα με το παρακάτω πλαίσιο: οι παραπάνω θυγατρικές της «YUKOS», επωφελήθηκαν από αυτήν την έγκριση, καθώς και οι "Noyabrskneftegaz", "Avtovaz", μεταλλουργικό συγκρότημα Norilsk και η εταιρεία κλειστού τύπου "Mezhdurechie".

Προφανώς, το ελάχιστο ενδιαφέρον γι' αυτό το σχήμα σχετιζόταν τόσο με τη δυσπιστία στη διαχείριση σε πιθανότητα σοβαρών κυρώσεων για τη μη καταβολή των οφειλών προς τον προϋπολογισμό, όσο και με το φόβο της απώλειας του εταιρικού ελέγχου κατά την εκτέλεση του συγκεκριμένου προγράμματος.

4. Παρόμοια τύχη είχε και η διαδικασία «ταχεία πτώχευση», που πάρθηκε με απόφαση της κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 476 της 22ας Μαΐου 1998 «Περί μέτρων για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής της διαδικασίας πτώχευσης». Υποτίθεται ότι, με βάση την περιουσία του οφειλέτη δημιουργείται ανοιχτή Α.Ε. με αντικατάσταση σύστασης των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη αυτής της ιδιοκτησίας με μετοχές της νέας ΑΕ. Οι μετοχές της νέας ΑΕ θα πωληθούν, ακολουθώντας την κατεύθυνση των κερδισμένων περιουσιακών στοιχείων προς ικανοποίηση των απαιτήσεων των πιστωτών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ομοσπονδιακού Οργανισμού για την πτώχευση και την χρηματοπιστωτική ανάκαμψη, παρόμοιες διαδικασίες έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί για δεκάδες εταιρείες στα πλαίσια του παλιού νόμου περί πτώχευσης. Ως παράδειγμα εφαρμογής αυτής της διαδικασίας στα πλαίσια των υπάρχοντων κανονισμών μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση της βιομηχανίας σωλήνων του Βόλγα (ΒΣΒ), που ελέγχεται από τον όμιλο "Rosprom" (Τράπεζα "Menater"). Τον Μάιο του 1998, εν αναμονή της έναρξης της διαδικασίας πτώχευσης στο εργοστάσιο δημιουργήθηκαν δύο δομές – η ΑΕ «ανοιχτού τύπου» ΒΣΒ (χρέη της βιομηχανίας) και ΠΟ "ΒΣΒ" (με το καθαρό ισοζύγιο). Ωστόσο, τον Μάρτιο του 1999, η κυβέρνηση ξεκίνησε τον έλεγχο της δραστηριότητας των μάνατζερ σχετικά με την οργάνωση σκόπιμης πτώχευσης: 5 θυγατρικές εταιρείες ΑΕ «ανοιχτού τύπου» ΒΣΒ τον Απρίλιο του 1998, πριν από την πτώχευση αγόρασαν το 80% του εργοστασίου πληρώνοντας τη συναλλαγή με ακάλυπτα γραμμάτια άγνωστης επιχείρησης. Στη συνέχεια, η ιδιοκτησία αυτή κατατέθηκε ως συμβολή στις ήδη «εγγονές» επιχειρήσεις (Gidasron (Гидаспов), 1999). Ας σημειώσουμε ότι η χρήση γραμματίων έχει ήδη χρησιμοποιηθεί και από την τράπεζα "Menater" για "πληρωμή" επένδυσης στη "ΒΣΒ" μετά την ιδιωτικοποίηση επενδυτικού διαγωνισμού (πίστωση με δάνειο με υποσχετική των γραμματίων της "ΒΣΒ").

Σε γενικές γραμμές, η αναδιάρθρωση του χρέους μέσω της δημιουργίας θυγατρικών νομικών προσώπων με καθαρό ισολογισμό αποτελεί μια συνηθισμένη διαδικασία. Το πρόβλημα σε αυτή την περίπτωση προκύπτει όταν ο κύριος σκοπός αυτής της αναδιάρθρωσης είναι να διεξάγει μια τετριμμένη λειτουργία: παθητικό – σε πιστωτές, ενεργό – σε θυγατρικές ή νέες εταιρείες.

5. Γενικά, η αναδιάρθρωση του χρέους το 1998 μπορούσε να πραγματοποιηθεί με απόφαση της κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 395 από την 14η Απριλίου, 1998, «Περί του κανονισμού εφαρμογής το 1998 αναδιάρθρωσης χρέους των νομικών προσώπων έναντι του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού" (βλ. αναλυτικά: Latynina (Латынина), 1998). Η έκδοση και υποσχετική τίτλων (για το οποίο απαιτείτο γενική συνέλευση των μετόχων) δεν προβλέπονταν, ενώ όσον αφορά την εξασφάλιση προβλεπόταν υποσχετική περιουσίας (ήταν αρκετή η απόφαση του Διευθυντή ή του διοικητικού συμβουλίου) ή η τραπεζική εγγύηση. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η απειλή απώλειας του εταιρικού ελέγχου έγινε λιγότερο σημαντική, αλλά παρέμεινε μεγάλη η πιθανότητα διασφάλισης της αναδιάρθρωσης των

δυσρευστοποίητων ενεργητικών. Αυτό αυξάνει τις πιθανότητες της πρακτικής χρήσης του εν λόγω σχεδίου.

6. Ένα παράδειγμα της χρήσης των υποσχητικών και της πώλησης της περιουσίας των οφειλετών για να πάρουν τον έλεγχο είναι η περίπτωση της "Purneftegaz", μιας από τις μεγαλύτερες πετρελαϊκές εταιρείες της Ρωσίας και θυγατρικής της "Rosneft". Η δέσμευση των μετοχών της "Purneftegaz" (38% του εγκεκριμένου κεφαλαίου ή το 51% των ψηφοφόρων) επιβλήθηκε την 1η Ιουνίου του 1998 σε κοινή διαταγή εκτέλεσης για αποπληρωμή του χρέους της μητρικής εταιρείας ΝΚ "Rosneft" από διάφορες τράπεζες και ΑΕ, καθώς και των υποχρεώσεων όσον αφορά τα γραμμάτια. Οι μετοχές θα μπορούσαν να πωληθούν ανά πάσα στιγμή, όμως ο μοναδικός μέτοχος της «Rosneft» - το Υπουργείο Κρατικής Ιδιοκτησίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας - δεν έχει λάβει κανένα μέτρο για την αποτροπή αυτών των συναλλαγών. Κατόπιν τούτου, τον Αύγουστο του 1998, υπήρξε μια συμφωνία διακανονισμού με τους πιστωτές (αναθεώρηση των διαταγών εκτέλεσης και συμφωνία για την αναδιάρθρωση των καθυστερούμενων οφειλών).

Κι όμως, στις 11 Σεπτεμβρίου του 1998 με απόφαση του Διαιτητικού Δικαστηρίου της Μόσχας η εξουσιοδοτημένη τράπεζα των δικαστικών επιμελητών «Dialog-Optim» πούλησε ένα πακέτο ελέγχου μετοχών σε ισόποσες δόσεις πάνω από 10 εκατομμύρια δολ. σε 4 μικρές εταιρείες. Επιπλέον ο ετήσιος τζίρος της ΑΕ εκτιμάται στα 600 εκατομμύρια δολάρια, η αξία του πακέτου ελέγχου (αξιολόγηση του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ρωσικής Ομοσπονδίας) γύρω στα 680 – 760 εκ. δολ. Η πώληση πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του ομοσπονδιακού νόμου «Περί εκτελεστικής διαταγής» (δηλαδή, εκτός διαδικασίας πτώχευσης). Παρά το γεγονός ότι ο τελικός αγοραστής παρέμεινε στη σκιά, ανάμεσα στους πιθανούς χορηγούς συγκαταλέγεται η "Lukoil", η "Sidanco", κλπ. Τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 1998, με αγωγές της εισαγγελίας της Μόσχας όλες οι 4 συναλλαγές κρίθηκαν μη έγκυρες και το πακέτο ελέγχου επέστρεψε στη "Rosneft".

Όμως δεν τελείωσαν εδώ τα προβλήματα για την ΑΕ "Purneftegaz": τον Δεκέμβριο του 1998, το Διαιτητικό Δικαστήριο της Αυτόνομης Περιφέρειας Γιαμάλ-Νένετς επέβαλε στην εταιρεία τη θέση του προσωρινού διαχειριστή (το χρέος της ΑΕ είναι περίπου 2 δισεκατομμύρια ρούβλια) με την προοπτική πτώχευσης. Εκκινήτες της διαδικασίας πτώχευσης έγιναν οι αρχές της Γιαμάλ-Νένετς, η οποία σκόπευε να επιβάλλει πλήρως τον έλεγχο στην εταιρεία. Τον Φεβρουάριο του 1999, κατόπιν συμβιβασμού οι αρχές της Γιαμάλ-Νένετς και η διοίκηση της "Rosneft" το συμβούλιο των πιστωτών σταμάτησε τις διαδικασίες πτώχευσης και έδωσε παράταση για τα χρέη. Ωστόσο, μια νέα όξυνση των εταιρικών συγκρούσεων γύρω από την ΑΕ "Purneftegaz" εξαρτάται μόνο από την αλλαγή στην ισορροπία των δυνάμεων των ενδιαφερόμενων πλευρών.

Είναι επίσης γνωστή η υπόθεση της δέσμευσης για χρέη και την επακόλουθη πώληση των μετοχών της πετρελαϊκής εταιρείας "Kominneft" και της θυγατρικής της "KomiArcticOil." Παρακινήτες ήταν οι αρχές της αυτόνομης Περιφέρειας του Νένετς και αγοραστές ο

οικονομικός και βιομηχανικός όμιλος Βαλτική και η ΑΕ «Rosseverneft». Το πρόβλημα σε αυτή την περίπτωση ήταν στη μέθοδο άμυνας: Η "Kominneft" το 1999 κατέθεσε με μεγάλη καθυστέρηση (και ίσως με κάποια ασαφή σημεία) μια συμφωνία για ένα δάνειο από την EBRD το 1996, διασφάλιση της οποίας ήταν και οι δεσμευόμενες μετοχές.

Τον Μάρτιο του 1999, δεσμεύτηκε για τα χρέη της (2 εκ. δολάρια) το πραγματικό πακέτο ελέγχου της ΑΕ "Mosenergo" (ακόμα και κατά τη στιγμή της δέσμευσής του, η αξία του εκτιμήθηκε στα 750 εκατομμύρια δολάρια). Νωρίτερα αυτό το πακέτο που άνηκε στην «ΟΑΟ RAO UES», χρησιμοποιήθηκε ως εγγύηση (ασφάλεια) για πίστωση.

7. Υπάρχουν επίσης σχέδια αναδιάρθρωσης του χρέους που σχετίζονται με την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στα πλαίσια ανεξάρτητων λαμβανομένων διαδικασιών. Τον Νοέμβριο του 1998, η ΑΕ "KAMAZ" (συνολικό χρέος περίπου 1 εκατομμύρια δολάρια) πρότεινε το ακόλουθο σχήμα: η ανταλλαγή των φορολογικών οφειλών για ομόλογα με επακόλουθη μετατροπή σε μετοχές ΑΕ. Ανάμεσα στα οφέλη που παρατηρήθηκαν αναφέρεται ο καθαρισμός του ισοζυγίου και η απομάκρυνση της απειλής πτώχευσης (λόγω της μετατροπής των πιστωτών σε μετόχους). Ενώ οι περισσότεροι δανειστές (κυβέρνηση Ρωσίας και Ταταρσταν, επενδυτική εταιρεία "KKR", τράπεζες) είναι αναγκασμένοι να συμφωνήσουν για τη μετατροπή του χρέους σε μετοχές, ειδική είναι η θέση της EBRD. Η τελευταία έδωσε δάνειο σε ΑΕ με εγγύηση την ιδιοκτησία της (100 εκατομμύρια δολάρια το 1995), και σκοπεύει να προχωρήσει σε διαμελισμό του εργοστασίου ανά μέρη στα πλαίσια της πτώχευσης.

Ένας από τους πιο επιτυχημένους κατασκευαστές αυτοκινήτων στη Ρωσία η ΑΕ "GAZ» ήταν επίσης αναγκασμένη να διαπραγματευτεί για αναβολή των πληρωμών σε επενδυτικά δάνεια. Τον Φεβρουάριο του 1999, τα χρέη του προς ξένες τράπεζες άγγιζαν περίπου τα 82 εκ. δολάρια.

8. Σημαντικός επιπλέον παράγοντας της αλλαγής στη μετοχική σύνθεση ορισμένων ρωσικών εταιρειών μπορεί να είναι η απόφαση της κυβέρνησης σχετικά με την αναδιάρθρωση των χρεών των Ο.Ο-Β.Κ.Ο. Η συνολική ονομαστική αξία των Ο.Ο-Β.Κ.Ο των μη μόνιμων κατοίκων αγγίζει περίπου τα 83 δις. ρούβλια. Σύμφωνα με το παραπάνω πρόγραμμα αναδιάρθρωσης προβλεπόταν η πιθανότητα μεταβίβασης στους επενδυτές ειδικών χρεογράφων, τα οποία μπορεί να αποτελούν επένδυση στα εγκεκριμένα κεφάλαια των ρωσικών τραπεζών (20% του χρέους). Το 10% του χρέους που θα αποπληρώνεται σε ρευστό μέσα σε 1 χρόνο θα πρέπει να μπλοκάρεται σε ειδικούς μεταβατικούς λογαριασμούς. Κατά πάσα πιθανότητα, μια τέτοια απόφαση δεν ήταν ιδιαίτερα ελκυστική.

Ως εκ τούτου, το 1998, διεξήχθη συζήτηση για τις επιλογές απόκτησης από μη μόνιμους κατοίκους – κατόχους Β.Κ.Ο μετοχών των ρωσικών "blue chips", και μάλιστα σε δύο κατευθύνσεις: αγορά μέρους μετοχών των εταιρειών σε ρούβλια που ελήφθησαν κατά την εξόφληση των Β.Κ.Ο, καθώς και το δικαίωμα ανταλλαγής μέρους Β.Κ.Ο σε μετοχές της εταιρείας. Μόνο στο τέλος του 1998, διευκρινίστηκαν ορισμένοι όροι, τέτοιων επενδύσεων: είναι δυνατές μόνον οι επενδύσεις στην ελεύθερη αγορά (χωρίς τα κρατικά πακέτα), το μέγιστο

ποσό επένδυσης δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3,3% του συνολικού χρέους (2 δισεκατομμύρια ρούβλια), τα χρήματα αυτά καταβάλλονται σε 3 δόσεις στη διάρκεια 6 μηνών.

Μεταξύ των προβλημάτων που εκκρεμούν είναι η επιλογή των επιτρεπόμενων πλατφόρμων συναλλαγών (πιθανόν το MICEX και RTS), ο φόβος αποσταθεροποίησης των αγορών συναλλάγματος και των B.K.O, κλπ. Εξετάζεται, επίσης, και η δυνατότητα έκδοσης ομολόγων των «Gazprom» και «Lukoil», τα οποία μπορούν να ανταλλάσσονται με χρεωστικούς τίτλους, εναπομεινάντων στους μη μόνιμους κατοίκους.

Πέραν από την "προώθηση" των αγορών των αποκλειστικά δικών τους μετοχών, οι προαναφερθέντες εκδότες μπορούν επίσης να έχουν πιο πεζά συμφέροντα για να επιδείξουν αξιοπιστία προς την κυβέρνηση: στον διευθυντή της "Gazprom" την 1η Μαρτίου έληγε η προθεσμία της διαχείρισης της εμπιστοσύνης του 35% των μετοχών της εταιρείας, η "Lukoil" ενδιαφερόταν για συγκεκριμένες δυνατότητες ανακατανομής της ιδιοκτησίας της βιομηχανίας πετρελαίου. Επιπλέον, οι πιθανοί πόροι των μη μόνιμων κατοίκων μπορεί από μόνοι τους να γίνουν ελκυστικό αντικείμενο του ανταγωνισμού μεταξύ των επαγγελματιών στην αγορά των χρεογράφων και των οποιονδήποτε ενδιαφερόμενων πλευρών.

Παραβιάσεις των δικαιωμάτων των μετόχων στις εταιρικές διαδικασίες.

Παραπάνω έχουμε ήδη εξετάσει τις πιο χαρακτηριστικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των μετόχων. Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να σταθούμε σε εκείνες τις τάσεις οι οποίες έγιναν τυπικές για τις συνθήκες κρίσης του 1998-1999. Σύμφωνα με τα δεδομένα που έχουμε, οι ρωσικοί εκδότες συνεχίζουν να εκδίδουν χρεόγραφα παρά την κρίση, όμως αυτό δεν συμβαίνει για να προσελκύσουν κεφάλαια, αλλά για την πραγματοποίηση μιας νέας ανακατανομής της ιδιοκτησίας. Ιδιαίτερα η ενεργοποίηση της ανακατανομής των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας το 1998, με τη χρήση εργαλείων νέων εκδόσεων μετοχών σε βάρος των "αουτσάιντερ", μικρών και μεσαίων μετόχων έγινε καθοριστικός παράγοντας για την ανάπτυξη ενός αριθμού νέων κυκλοφοριών.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το φθινόπωρο του 1998, ο συνολικός όγκος των μετεγγραφών των συναλλαγών στα στελέχη ουσιαστικά δεν άλλαξε προς την μικρότερη πλευρά, όμως μειώθηκε απότομα ο αριθμός των επαγγελματιών συμμετέχοντων στην αγορά και αυξήθηκε σημαντικά το μερίδιο των εξωχρηματοστηριακών συναλλαγών. Αυτό σημαίνει, προφανώς, ότι υπήρξε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των συναλλαγών με μεγάλα πακέτα μετοχών στα πλαίσια της -μετά την κρίση- ανακατανομής της ιδιοκτησίας.

Ωστόσο το 1998 σημειώθηκε μια απότομη αύξηση του αριθμού των νέων ονομαστικών εκδόσεων εταιρικών χρεογράφων (έκδοση 19.941, συμπεριλαμβανομένων 19.848 εκδόσεων μετοχών και 93 εκδόσεων ομολόγων, 2617 απορρίψεις καταχώρησης έκδοσης), τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να υπερεκτιμηθούν (Ομοσπονδιακή Επιτροπή Χρεογράφων, 1999). Η πλειοψηφία εκδόσεων των μετοχών αποτελούσε τις επονομαζόμενες «τεχνικές» έκδοσης μετοχών και δεν αποσκοπούσαν στην προσέλκυση πρόσθετων επενδύσεων. Αποτελούσαν κυρίως συναλλαγές για την αύξηση της ονομαστικής αξίας των μετοχών ή τη διανομή

επιπρόσθετων μετοχών μεταξύ των μετόχων για την αύξηση της αξίας των προσωπικών ενεργητικών των ΑΕ (επανεκτίμηση παγίων περιουσιακών στοιχείων αποτέλεσμα της οποίας είναι να μην πραγματοποιείται προσέλκυση επενδύσεων, ενώ οι μετοχές κατανέμονται δωρεάν και αναλογικά μεταξύ όλων των μετόχων), τις συναλλαγές ενοποίησης ή κατακερματισμού μετοχών. Έτσι για παράδειγμα, ανάμεσα στις 73 εκδόσεις μετοχών καταχωρημένων από το κεντρικό σύστημα της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Χρεογράφων (ΟΕΧ) οι 51 (ή το 69,9%) συνδέονται με τη μετατροπή (αύξηση της ονομαστικής αξίας) και την κατανομή μεταξύ των μετόχων, μόνο 3 διατίθενται με ανοιχτή και 5 - με κλειστή προεγγραφή.

Το πρόβλημα είναι ότι τα έγγραφα που απαιτούνται για την καταχώρηση της έκδοσης μετοχών και ομολόγων, συχνά αμφιταλαντεύονται "στα όρια της διατήρησης νομιμότητας και της πλήρους περιφρόνησης της". Λόγω των κενών που υπάρχουν στο ρωσικό εταιρικό και ιδιωτικό δίκαιο συχνά αυτή η ουσιαστικά παράνομη τεχνική διεξαγόταν με νόμιμες μορφές.

Διαδεδομένες το 1998 - 1999 έγιναν επίσης και οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων των μετόχων, που σχετίζονταν με την αναδιοργάνωση των μετοχικών επιχειρήσεων. Πρώτα απ' όλα, ήταν προσπάθειες εκτοπισμού μεμονωμένων μετόχων στις νέες εταιρείες με προβληματική χρηματοπιστωτική κατάσταση. Για να αποφευχθούν τέτοιου είδους παραβιάσεις το 1998 η εκδοτική αρχή της ΟΕΧ των προτύπων έκδοσης μετοχών και ομολόγων αλλά και των ενημερωτικών δελτίων τους κατά την αναδιοργάνωση των εμπορικών οργανώσεων, περιλαμβάνει την προϋπόθεση ότι όλοι οι μέτοχοι θα πρέπει να λαμβάνουν μετοχές (μερίδιο συμμετοχής) σε όλους τους επιχειρηματικούς οργανισμούς που συστάθηκαν υπό την αναδιοργάνωση των ΑΕ, αναλογικά με τα ποσοστά των μετοχών που τους ανήκουν στις αναδιοργανωμένες ΑΕ.

Υπάρχει επίσης μια σειρά άλλων ζητημάτων, χαρακτηριστικών για την περίοδο 1997-1999 και σχετίζονται άμεσα με την παραβίαση δικαιωμάτων των μετόχων (επενδυτών):

- συγκρούσεις συμφερόντων κατά τη πραγματοποίηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων στην αγορά χρεογράφων (αγνόηση της προτεραιότητας του ενδιαφερόμενου πελάτη έναντι των δικών τους συμφερόντων, παράνομη χρήση των πόρων του πελάτη),
- δραστηριότητες των περιφερειακών αρχών (προσπάθεια ακύρωσης έκδοσης χρεογράφων),
- μη τήρηση των απαιτήσεων για διαφάνεια από τους εκδότες και τους επαγγελματίες συμμετέχοντες, γεγονός που επιδρούσε στα δικαιώματα των μετόχων (επενδυτών),
- Παραβιάσεις από την πλευρά των καταχωρητών (έλλειψη αναγκαίων πληροφοριών για τους εκδότες και πλήρους πληροφορίας όσον αφορά τις εντολές μεταβίβασης, παραβίαση προθεσμιών πραγματοποίησης συναλλαγών στο μητρώο, υπέρβαση των τιμών κατά την πληρωμή υπηρεσιών). Δημιουργούνταν επίσης καταστάσεις (συνήθεις

επί εταιρικών συγκρούσεων στις ΑΕ), όπου η καταχώρησε μητρώου γινόταν από δύο καταχωρητές²⁷,

- Παραβιάσεις από πλευρά μεσεγγυούχων (ενέργειες για λογαριασμό των πελατών, χωρίς την κατάλληλη εντολή, δυνατότητες μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης και απώλεια βάσης δεδομένων, κλπ.).

Ανάκαμψη των κρατικών χόλντινγκ

Η ιστορία ίδρυσης εταιρειών χόλντινγκ στη Ρωσία έγινε στην ουσία, η ιστορία της συνεχούς πυροδότησης συγκρούσεων και παραβίασης των δικαιωμάτων των μετόχων. Στη βάση αυτής της κατάστασης βρίσκεται η συνέχεια της σύστασης και ιδιωτικοποίησης πολλών μεγάλων δομών χόλντινγκ και πρωτίστως των καθετοποιημένων Έτσι, στη βιομηχανία πετρελαίου η διαδικασία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων ξεκίνησε με τη σύσταση ανεξάρτητων εταιρειών εξόρυξης και ιδιωτικοποίησης τους το 1992-1993. Στη συνέχεια, τα κρατικά πακέτα μετοχών συγχωνεύθηκαν στα αντίστοιχα χόλντινγκ και πραγματοποίησαν νέα ιδιωτικοποίηση των δομών που προέκυψαν το 1995-1997. Οι αγοραστές του "δεύτερου κύματος" αποκτώντας τον κύριο έλεγχο των χόλντινγκ, αναπόφευκτα έρχονταν σε σύγκρουση με τη μειοψηφία των κατόχων των μετοχών – αγοραστών του "πρώτου κύματος". Σύμφωνα με εκτιμήσεις, στη βιομηχανία πετρελαίου η δημιουργία "αποτελεσματικών ιδιοκτητών" καθυστέρησε για τον παραπάνω λόγο τουλάχιστον 3 χρόνια. Μια από τις εξαιρέσεις, προφανώς, ήταν η «Lukoil», η οποία πέρασε σε ενιαία μετοχή, ακόμη το 1995. Αυτή η σύγκρουση των "δύο ιδιωτικοποιήσεων" έγινε ένα από τα σύμβολα των εταιρικών πολέμων στη Ρωσία κατά την περίοδο 1997-1999 και μια σταθερή πηγή αποσταθεροποίησης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Κάτι παρόμοιο συνέβη και με το χόλντινγκ "Svyazinvest". Αρχικά ιδρύονταν και ιδιωτικοποιούνταν οι περιφερειακές εταιρικές τηλεπικοινωνίες (καθώς επίσης και η "Rostelecom"), κατόπιν τα ελεγχόμενα πακέτα μετοχών τους (38%) μεταφέρονταν στην "Svyazinvest". Ως αποτέλεσμα, σήμερα στο χόλντινγκ "Svyazinvest" η βελτίωση της κατάστασης όσον αφορά την εταιρική διαχείριση είναι θεμελιώδους σημασίας για την αντιμετώπιση τάσεων αποσύνθεσης και την πιθανή πώληση των πακέτων μετοχών το 1999. Ως επί τω πλείστον, για να ενισχυθεί ο έλεγχος για τη μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων των θυγατρικών εταιρειών των ΑΕ στους ισολογισμούς τρίτων προσώπων προτείνεται η εισαγωγή αντιπροσώπων μεγάλων μετόχων (κυρίως της κοινοπραξίας Mustcom Ltd) στα διοικητικά συμβούλια των θυγατρικών εταιρειών των περιφερειακών τηλεπικοινωνιών.

²⁶ Κατά τους ελέγχους το 1998, στην Κεντρική Επιτροπή της "Magnitogorsk Steel" αποκαλύφθηκε το γεγονός της καταχώρησης δύο μητρώων - από τον ίδιο τον εκδότη και στελέχους υπεύθυνου για εγγραφές για λογαριασμό του διοικητικού Συμβουλίου. Δύο στελέχη τηρούσαν το μητρώο των ονομαστικών περιουσιακών στοιχείων της ΑΕ «μεταλλευτικό συγκρότημα "Vanadium" στο Κατσκάναρ. Κατά τον έλεγχο των στελεχών της ΑΕ "RK-Reestr" αποκαλύφθηκε η ασύδωτη παραβίαση του νόμου ενός από τους μετόχους του μοσχοβίτικου εργοστασίου ΑΕ «Saphire». Από τον προσωπικό του λογαριασμό είχαν διαγραφεί μετοχές χωρίς όμως την κατάλληλη εντολή μεταφοράς.

Είναι επίσης δυνατή η ένωση των προσοδοφόρων επιχειρήσεων στα πλαίσια ξεχωριστών θυγατρικών εταιρειών. Την περίοδο 1998-1999 ανάμεσα στους μετόχους του χόλντινγκ συζητήθηκε επίσης και η πιθανότητα συγχώνευσης του χόλντινγκ "Svyazinvest" με τη θυγατρική εταιρεία της "Rostelecom" (50,67% των μετοχών του χόλντινγκ).²⁸

Ωστόσο, σε συνθήκες χρόνιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και χαμηλής κεφαλαιοποίησης της αγοράς η προσέλκυση σημαντικών πόρων από στρατηγικό επενδυτή (κοινοπραξία) μπορεί να είναι προβληματική ακόμη επί υψηλής απόδοσης της αναδιοργάνωσης του χόλντινγκ.

Παρόμοια προβλήματα εμφανίζονταν και στο χόλντινγκ ηλεκτρικής ενέργειας RAO UES Ρωσίας. Εδώ, μεταξύ των βασικών προβλημάτων (πέραν της ποσόστωσης για τους μη-μόνιμους κατοίκους επί του εγκεκριμένου κεφαλαίου), θα πρέπει να σημειωθεί ο έλεγχος των περιφερειακών εταιρειών και η σχέση του χόλντινγκ με τις τοπικές αρχές. Πολλές θυγατρικές εταιρείες τη δεκαετία του '90 αποτέλεσαν παράδειγμα διάκρισης των δικαιωμάτων των μετόχων. Από αυτή την άποψη, μπορούμε να αναφέρουμε την πρόταση της RAO UES Ρωσίας στις 45 (από τις 80), θυγατρικές των περιφερειακών εταιρειών ηλεκτρικής ενέργειας να αντιστοιχήσουν με τον νόμο «Περί Μετοχικών Εταιρειών» ορισμένες διατάξεις των καταστατικών τους (1η Οκτωβρίου 1998). Επιπλέον, παράνομος και ρατσιστικός προς τους μετόχους είναι ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο η αύξηση του μεριδίου των κατόχων μετοχών με δικαίωμα ψήφου (voting shares) άνω του 1% απαιτεί προκαταρκτική έγκριση του διοικητικού συμβουλίου.

Μέχρι το 1998, η Ρωσία είχε περίπου 100 χόλντινγκ που είχαν επίσημα ιδρυθεί με τη συμμετοχή του κράτους. Για την περίοδο 1997-1999 χαρακτηριστικές ήταν (εκτός εκείνων που αναφέρονται ως εταιρικές συγκρούσεις) δύο σημαντικές τάσεις στην ανάπτυξη των κρατικών χόλντινγκ: η εξάλειψη ορισμένων δομών που δημιουργήθηκαν την περίοδο της άμορφης δομής ιδιοκτησίας αμέσως μετά την ιδιωτικοποίηση, και η ταυτόχρονη εμφάνιση νέων ισχυρών εταιρειών τύπου χόλντινγκ με κρατικό έλεγχο.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η ίδρυση, το 1995, της ΑΕ «Ρωσική Μεταλλουργία» («Российская металлургия»). Το εγκεκριμένο κεφάλαιο αυτού του χόλντινγκ διαμορφώθηκε από το 10% των πακέτων μετοχών 9 ρωσικών μεταλλουργικών ΑΕ και ορισμένων άλλων πόρων. Εκτιμάται ότι ο πραγματικός σκοπός της δημιουργίας του συγκεκριμένου χόλντινγκ ήταν το πάγωμα των πακέτων μετοχών ώστε να αποτρέψει τις αγορές από «ξένους» μετόχους. Επιπλέον, η εξάλειψη του χόλντινγκ (με προεδρικό διάταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας της 24ης Νοεμβρίου 1997) αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα αναποτελεσματικής στρατηγικής των ιδιωτικοποιήσεων (προσπάθεια πώλησης του 49% των μετοχών του χόλντινγκ), σε συνθήκες μιας ήδη σχετικά διαμορφωμένης δομής ιδιοκτησίας

²⁷ Μια δυνατότητα είναι η απορρόφηση της "Svyazinvest", "Rostelecom", ή το αντίστροφο, μέσω της ανταλλαγής συμπληρωματικής έκδοσης στις μετοχές απορροφούμενης εταιρείας, η άλλη – η "Svyazinvest" αποπληρώνει μέρος των μετοχών της "Rostelecom" με μετοχές των θυγατρικών ΑΕ, οι μέτοχοι της "Svyazinvest" ανταλλάσσουν τις μετοχές της "Svyazinvest" με τις μετοχές της "Rostelecom".

(ελέγχου) στην πλειοψηφία των μεταλλουργικών επιχειρήσεων. Είναι προφανές ότι, τα πακέτα μετοχών μιας σειράς από αυτές τις ΑΕ θα συνδέονται με τα ήδη αρκετά μεγάλα πακέτα συσσωρευμένα από μια σειρά ρωσικών οικονομικών-βιομηχανικών ομίλων.

Ένα άλλο παράδειγμα απαλειφόμενου χόλντινγκ είναι η ΑΕ "Rosugol", που στην ουσία υποκαθιστούσε το ανάλογο υπουργείο. Υπάρχει και η αντίστροφη τάση, κυρίως στη βιομηχανία των τηλεπικοινωνιών, "υψηλής τεχνολογίας" και / ή του στρατιωτικο-βιομηχανικού κλάδου.

Μερικά παραδείγματα – η ήδη προαναφερόμενη ίδρυση και ενίσχυση του χόλντινγκ "Svyazinvest" το 1995-1997 (μικτοί στόχοι διατήρησης του ελέγχου του κλάδου και των εσόδων του προϋπολογισμού μέσω της ιδιωτικοποίησης, μεταφορά του 38% των μετοχών σε ΑΕ), η απόφαση για τη σύσταση του χόλντινγκ "Russian electronics" ("Российская электроника") (Ιούλιος 1997, μεταφορά του 10% των μετοχών σε νεοϊδρυθείσες ΑΕ, οι υπόλοιπες ενισχύονται στην κρατική ιδιοκτησία), το σχέδιο της ίδρυσης Βιομηχανίας αεροσκαφών της Ρωσίας («Российской авиаприборостроительной корпорации») (ο κάτοχος των πακέτων ελέγχου ή των blocking-share πακέτων μετοχών 10-12 επιχειρήσεων αντίστοιχου προφίλ), χόλντινγκ με βάση τις κατασκευαστικές εταιρείες του Υπουργείου Αμύνης(1998) κλπ.

Αυτή η διαδικασία υπήρξε αρκετά αξιοσημείωτο γεγονός για το 1997 - πρώτο εξάμηνο του 1998, εντούτοις θα μπορούσε κανείς να εξετάσει εκείνη την περίοδο κυρίως ως μια αμυντική κεντρομόλο αντίδραση σε μικροεπίπεδο σε ξεχωριστούς μη ανταγωνιστικούς τομείς ή τομείς σε ύφεση του ρωσικού πραγματικού τομέα.

Στα τέλη του 1998-1999 μπορεί να γίνεται λόγος ήδη για μια ευρύτερη διαδικασία ενίσχυσης του ρόλου του κράτους – του ομοσπονδιακού κέντρου και των περιφερειακών αρχών.

Στον στρατιωτικό-βιομηχανικό τομέα (ΣΒΤ) η ιδέα των κλάδων, με τη μορφή διαφόρων κρατικών κονσέρν στη σημερινή εποχή είναι η κυρίαρχη. Ένα από τα πρώτα βήματα το 1999, μπορεί να είναι η συγκέντρωση σε έκδοση ενιαίας μετοχής δύο υφιστάμενων χόλντινγκ για την παραγωγή στρατιωτικών αεροσκαφών – ΣΒΤ-Κατασκευαστική αεροκαφών Μόσχας (που περιλαμβάνει τη Ρωσική Αεροπορική Επιχείρηση ΜΙΓΚ) και η Sukhoi Company (JSC). Ένας από τους ενεργούς διεκδικητές για μερίδιο στο χόλντινγκ είναι η κυβέρνηση της Μόσχας, που διεξάγει τον τελευταίο καιρό ενεργό πολιτική για την εδραίωση του ελέγχου στα κρατικά πακέτα μετοχών σε τομείς του ρωσικού ΣΒΤ, που προσανατολίζεται στις εξαγωγές.

Στη βιομηχανία πετρελαίου στα τέλη του 1998 - 1999 συζητήθηκαν έντονα οι δυνατότητες για την ίδρυση μιας μεγάλης κρατικής εταιρείας με βάση τη "Rosneft" (100% των μετοχών που κατέχει το κράτος), της "ONAKO" (89%) και της "Slavneft" (75%). Σε αυτή τη λίστα μπορεί να συμπεριληφθεί και η κρατική εταιρεία "Zarubezhneft" (100%) και η υπεύθυνη για αγωγούς πετρελαίου, «Transneft». Υπάρχουν, επίσης, πολλές αντι-προτάσεις από την πλευρά των ενεργών πετρελαϊκών εταιρειών που δεν ενδιαφέρονται για την εμφάνιση ενός

ισχυρού ανταγωνιστή ή που προσπαθούν να μαζέψουν κάποια μερίσματα για την ανακατανομή της ιδιοκτησίας στη βιομηχανία.

Έτσι, υπήρχαν προτάσεις να συμπεριληφθούν στα κρατικά χόλντινγκ η Ankh από την "Sidanco" η πολυεθνική από την ομάδα "Alpha", η "Vostsibneftegaz" από το "Sibneft". Ενδιαφέρουσες είναι οι συνθήκες της «Alpha Group», η οποία σύμφωνα με εκτιμήσεις με αντικατάσταση της πολυεθνικής (όπου το μερίδιο του κράτους, αποτελεί το 49% των μετοχών) σκόπευε να πάρει στο νέο χόλντινγκ το blocking-share πακέτο μετοχών, το δικαίωμα να διορίζει ανώτερα διευθυντικά στελέχη, το δικαίωμα επεξεργασίας όλων των χρηματοπιστωτικών και τεχνολογικών νημάτων στο χόλντινγκ, τη μεταφορά των λογαριασμών όλων των εταιρειών του χόλντινγκ στην «Alpha-Bank» και, ως εκ τούτου, τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών ροών. Αντίθετα, η «Lucoil» (26% των κρατικών μετοχών), πρότεινε την ανταλλαγή ενός μέρους των κρατικών ενεργητικών («ONAKO» και "Slavneft") με δικές της μετοχές, εγγυώμενη, μεταξύ άλλων, τη διασφάλιση των διανομών από Borρά. Η "YUKOS" επίσης σε αντάλλαγμα με ένα μέρος των μετοχών της, ήταν πρόθυμη να συγχωνευτεί με τη "Rosneft" και την "ONAKO." Η πολυεθνική εξέταζε και τη δυνατότητα συγχώνευσης με "Rosneft" και "Sidanco" (την τελευταία περίπτωση, προφανώς, μέσω προηγούμενης υπαρπαγής ελέγχου).

Όλες αυτές οι προτάσεις πιθανόν να μπορούν να εξεταστούν υπό την έννοια του «δούρειου ίππου», εφόσον θα μπορούσε να γίνεται λόγος για απόρριψη των μη ρευστοποιήσιμων περιουσιακών στοιχείων, ή για την αναζήτηση καινοτόμου τρόπου στην επιρροή του νέου χόλντινγκ, ή απλά για την προσπάθεια να επωφεληθούν από τα κρατικά ενεργητικά για τη βελτίωση της χρηματοπιστωτικής τους κατάστασης (π.χ., νέα σημεία υποσχετικής με πίστωση). Λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των προβλημάτων και τα λίαν αντικρουόμενα συμφέροντα τον εμπλεκόμενων σε αυτή τη διαδικασία, η σύσταση αυτού του χόλντινγκ είναι μάλλον ανέφικτη ήδη από το 1999.

Σε γενικές γραμμές, στα πλαίσια της συνεχούς ανακατανομής ιδιοκτησίας η σύσταση νέων κρατικών χόλντινγκ πιθανόν να γίνει επικρατούσα τάση. Επιπλέον η διαμόρφωση νέων δομών αυτού του τύπου μπορεί να πλεονεκτεί σε βάρος των υπαρχόντων επιχειρήσεων, των διαμορφωμένων σχέσεων ιδιοκτησίας, των δικαιωμάτων των μετόχων. Ο βαθμός της σημασίας αυτής της τάσης θα εξαρτηθεί, με αυτόν τον τρόπο, μονάχα από τον πραγματισμό και την κοινή λογική της εκτελεστικής αρχής.

«Λαϊκές επιχειρήσεις»

Στα πλαίσια της καινοτομίας του 1998-1999 θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε τις προσπάθειες αναβίωσης της ιδεολογίας της ψευδο-ιδιοκτησίας των κολεκτίβων εργασίας, η οποία αντανakλά συνήθως τα πραγματικά συμφέροντα της διοίκησης των επιχειρήσεων.

Το 1998, εφαρμόστηκε ένας μάλλον πρωτόγνωρος για τη σύγχρονη ρωσική πραγματικότητα ομοσπονδιακός νόμος N 115-ON από τις 19 Ιουλίου 1998, για τις "Ιδιαιτερότητες του νομικού καθεστώτος των ανώνυμων εταιρειών των εργαζομένων (λαϊκές

επιχειρήσεις)." Αρχικά η εγκεκριμένη από την Ομοσπονδιακή Συνέλευση εκδοχή του συγκεκριμένου νόμου απορρίφθηκε από τον Πρόεδρο της Ρωσίας τον Μάιο του 1998, ως μια αδικαιολόγητη εισαγωγή ενός νέου τύπου ΑΕ, που διέφερε από τις ανοιχτού και κλειστού τύπου ΑΕ σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, καθώς και λόγω μιας σειράς αποκλίσεων από την εργατική νομοθεσία.

Τελικά, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, στις λαϊκές επιχειρήσεις εφαρμόζονται οι κανονισμοί του νόμου "Περί Ανωνύμων Εταιρειών" κλειστού τύπου. Αποκλειστικός τρόπος για τη δημιουργία τέτοιων λαϊκών εταιρειών είναι η μετατροπή οποιασδήποτε επιχειρηματικής οργάνωσης με εξαίρεση τις κρατικές επιχειρήσεις, τις δημοτικές επιχειρήσεις και τις ανοιχτού τύπου ΑΕ στις οποίες οι εργαζόμενοι κατέχουν λιγότερο από το 49 τοις εκατό του μετοχικού κεφαλαίου. Οι βασικοί (και ανέφικτοι) όροι της εν λόγω μετατροπής είναι οι εξής:

1. συμφωνία των συμμετεχόντων σε επιχειρηματικές οργανώσεις (δηλαδή, μια εξειδικευμένη πλειοψηφία γενικής συνέλευσης για αποφάσεις περί αναδιαμόρφωσης),
2. Το δικαίωμα των συμμετεχόντων που ψηφίζουν κατά, να ζητήσουν την εξαγορά των μετοχών τους (μεριδίων) ολόκληρων ή τμηματικών,
3. συμφωνία των $\frac{3}{4}$ των εργαζομένων της εμπορικής επιχείρησης σύμφωνα με την επίσημη λίστα
4. συμφωνία των συμμετεχόντων και των εργαζομένων ενός επιχειρηματικού οργανισμού για τους όρους της συμφωνίας για την ίδρυση της λαϊκής επιχείρησης,
5. στους εργαζόμενους στις λαϊκές επιχειρήσεις (5-10 χρόνια μετά τη μετατροπή) πρέπει να ανήκει ένας αριθμός μετοχών της λαϊκής επιχείρησης η ονομαστική αξία των οποίων θα ανέρχεται στο 75% του μετοχικού της κεφαλαίου. Σε αντίθετη περίπτωση, η λαϊκή επιχείρηση θα πρέπει να μετατραπεί σε μια διαφορετική μορφή ή να κλείσει.

Οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις μας επιτρέπουν να βγάλουμε συμπεράσματα για την επικράτηση καθαρά ιδεολογικών κινήτρων υιοθέτησης του νόμου αυτού. Όσον αφορά την πράξη, η εμπειρία της ανακατανομής ιδιοκτησίας στη Ρωσία τη δεκαετία του 90 μαρτυρά τη διατήρηση ή ενίσχυση των θέσεων των διευθυντών των επιχειρήσεων (τουλάχιστον για τις επιχειρήσεις, το μικρό μέγεθος των οποίων προσανατολίζεται επίσημα στον νόμο). Αυτό σημαίνει ότι η δεδομένη μορφή μπορεί να εφαρμοστεί σε εκείνη την περίπτωση όπου η διεύθυνση για κάποιο λόγο θα τη θεωρεί ωφέλιμη στην αλλαγή του οργανογράμματος του ήδη υπάρχοντος ελέγχου (η επίσημη αποβολή της κοινωνικής έντασης, το τελευταίο επιχείρημα στην απόκρουση της εταιρικής "επίθεσης" κ.α). Συνολικά, δεν υπάρχουν πρακτικές βάσεις για την εκτίμηση αυτής της μορφής ως βιώσιμη.²⁹

²⁸ Ραντίγκιν Α. Η Χρηματοπιστωτική κρίση του 1997-1998 και ο σύγχρονος ιδιαίτερος χαρακτήρας της ανακατανομής των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας // Ινστιτούτο οικονομικής μεταβατικής περιόδου (Радыгин А.

2.3. Κύριοι δείκτες της κρίσης του 2007-2008

Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι η Ρωσία δεν κατάφερε να "φυλαχτεί από την καταιγίδα σε ένα λιμάνι". Η κρίση επηρέασε όλους τους τομείς της εθνικής οικονομίας: σοβαρό πρόβλημα προέκυψε στον πραγματικό τομέα, στη χρηματοπιστωτική και κοινωνική σφαίρα.

Χρηματοπιστωτικός τομέας. Η στήριξη στην αυτοχρηματοδότηση, η χαμηλή κεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος, η ελλιπής ανάπτυξη της αγοράς εταιρικών ομολόγων δεν επέτρεψε την ενεργή χρήση της εθνικής αποταμίευσης. Σε μεγάλο βαθμό, τόσο οι δημόσιες όσο και οι ιδιωτικές αποταμιεύσεις έφευγαν στο εξωτερικό, καθώς και με τη μορφή των συσσωρευμένων κρατικών αποθεμάτων, και στη συνέχεια, αυτά τα ίδια κεφάλαια με την έκδοση ευρωομολόγων και την προσέλκυση κοινοπρακτικών τραπεζικών δανείων χρησιμοποιούνταν για επενδύσεις σε ρωσικές εταιρείες.

Η Ρωσία συνάντησε την παγκόσμια οικονομική κρίση έχοντας μεγάλα κρατικά αποθέματα και αδύναμο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ραγδαία μειώθηκαν οι δυνατότητες προσέλκυσης κεφαλαίων για χρηματοδότηση επενδύσεων στο κύριο κεφάλαιο, ενώ οι κίνδυνοι για τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων αυξήθηκαν σημαντικά.

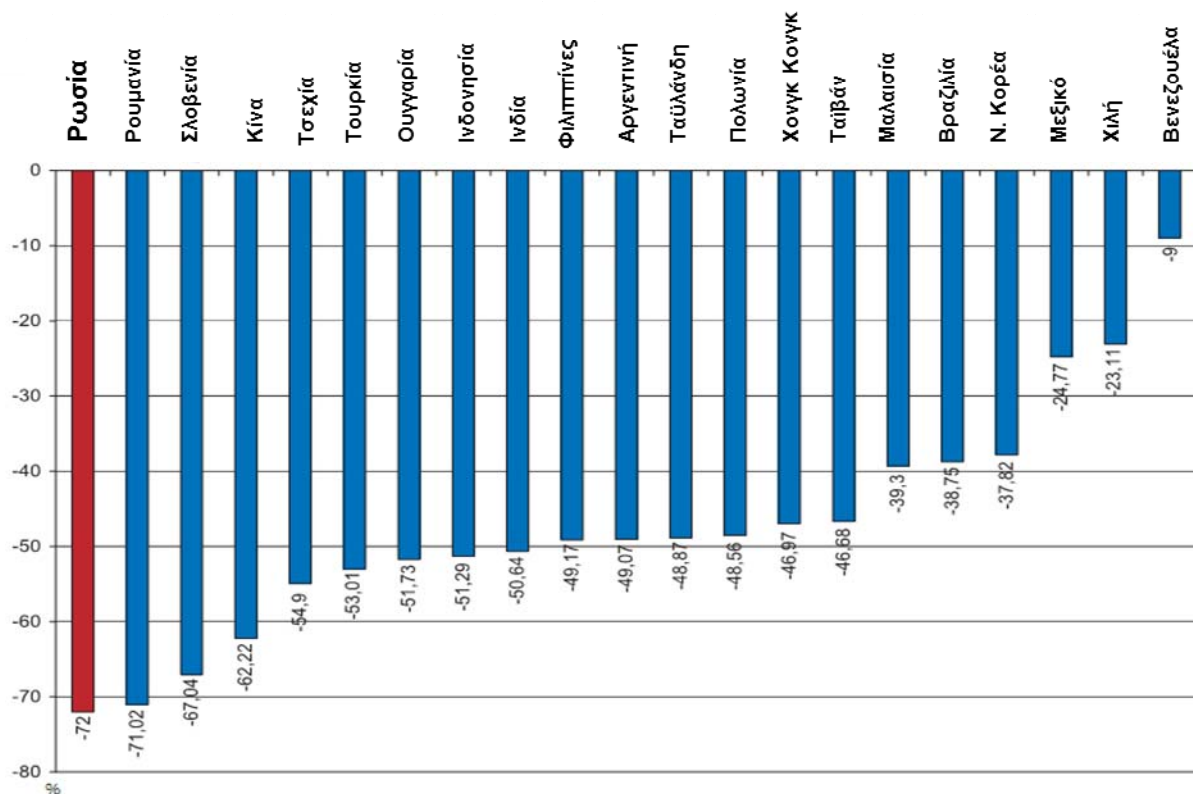
Πρώτον, ο οικονομικός κύκλος προσανατολισμένος στην εισροή του φθηνού χρήματος, δεν ενθάρρυνε την αναζήτηση επιλογών για την αποτελεσματική χρήση του, συνέβαλε στην επιτάχυνση της ανάπτυξης ιδρυμάτων που εξυπηρετούσαν κερδοσκοπικούς σκοπούς και όχι την κυκλοφορία εμπορευμάτων και επενδύσεων στο βασικό κεφάλαιο. Συνολικά, αυτό οδήγησε στο σχηματισμό φούσκων στη ρωσική οικονομία.

Δεύτερον, η αυξανόμενη συμμετοχή των ρωσικών μεγάλων επιχειρήσεων στις παγκόσμιες εμπορικές και χρηματοπιστωτικές αγορές οδήγησε στην ταχεία ανάπτυξη της κεφαλαιοποίησης των εγχώριων εταιρειών, το οποίο επίσης συνέβαλε στην εισροή φθηνού χρήματος, και μαζί με αυτά — στην εισαγωγή φούσκων που προέκυψαν από το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Η πτώση των χρηματιστηριακών δεικτών στη Ρωσία ήταν η υψηλότερη μεταξύ όλων των χωρών του κόσμου (Εικ. 15).³⁰

Финансовый кризис 1 997-1 998 гг. и современная специфика перераспределения прав собственности. // Институт экономики переходного периода) (Μόσχα). – σελ. 10.

²⁹ Γιακούνιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (истоки, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). – Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009.

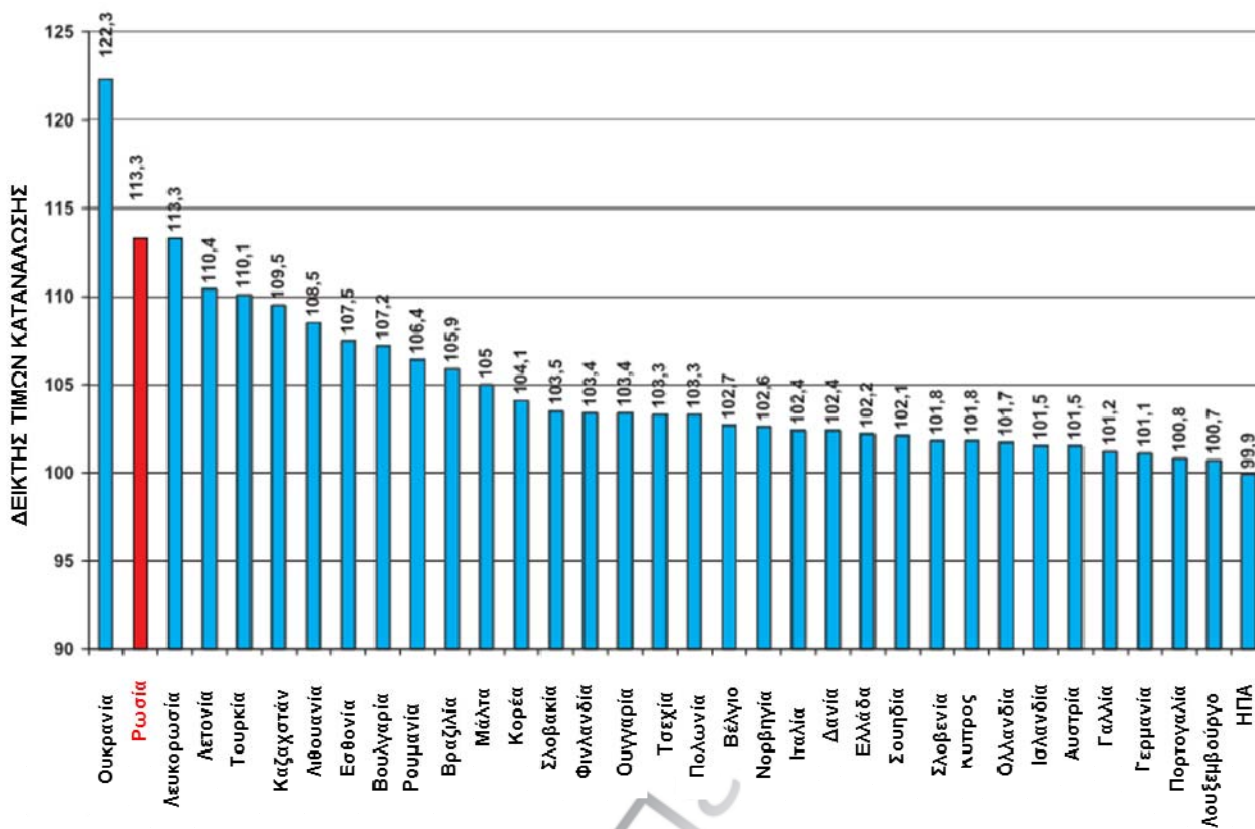

Εικόνα 15. - Το μέγεθος της πτώσης των χρηματοπιστηριακών δεικτών σε διάφορες χώρες του κόσμου στις 22 Δεκεμβρίου του 2008

Συνεπώς, κατά την οξεία φάση της κρίσης, οι μεγαλύτεροι ρωσικοί χρηματοπιστωτικοί όμιλοι βυθίστηκαν σε βραχυπρόθεσμο δανεισμό στο εξωτερικό με εγγύηση τις μετοχές τους οι τιμές των οποίων έπεφταν ραγδαία.

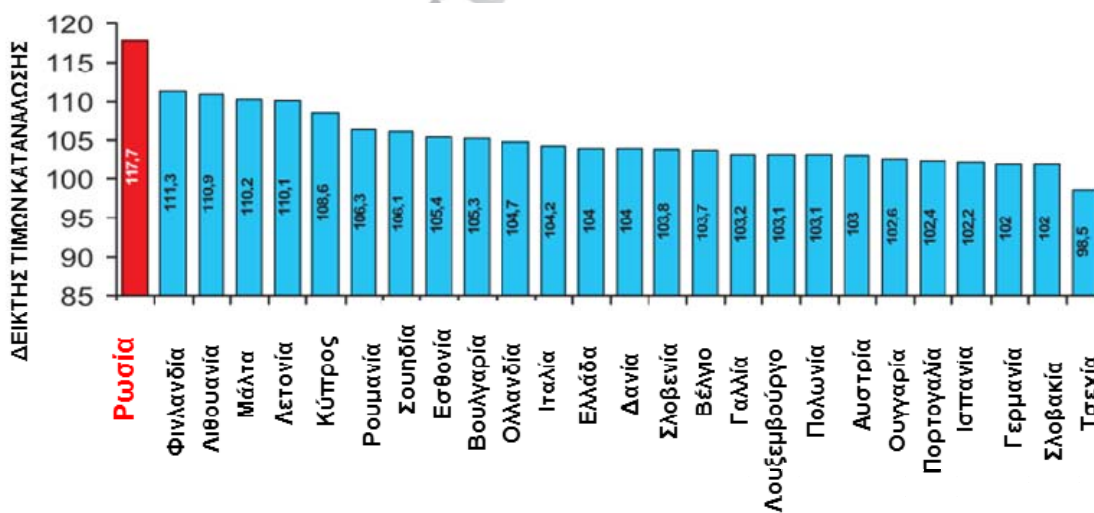
Το έλλειμμα στον τζίρο αυξήθηκε. Η υποτίμηση του ρουβλίου έναντι του δολαρίου συμβάλλει στην αποδυνάμωση των προβλημάτων του τομέα εξαγωγών, αλλά ταυτόχρονα και αναπτύσσει τον πληθωρισμό, πλήττει τον πληθυσμό και δυσχεραίνει την εισαγωγή των μηχανοτεχνικών και κοινωνικά σημαντικών προϊόντων.

Η απόφαση για υποτίμηση ενισχύει τον προσανατολισμό της μακροοικονομικής πολιτικής στη εξαγωγή πρώτων υλών. Η διατήρηση της κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας και της περιορισμένης έκδοσης της Τράπεζας της Ρωσίας οδήγησαν σε απώλεια 170 δισ. αποθεμάτων χρυσού συναλλάγματος της Ρωσίας, χωρίς να λύσει το πρόβλημα της περιορισμένης υποτίμησης του ρουβλίου. Οι επιπτώσεις του πληθωρισμού στη Ρωσία είναι οι μέγιστες ανάμεσα στις άλλες χώρες (με εξαίρεση την Ουκρανία) (εικ.16)

Εικ. 16. - Πληθωρισμός των καταναλωτικών τιμών στη Ρωσία — ένας από τους μεγαλύτερους ανάμεσα στις άλλες χώρες (Δεκέμβρης 2008 προς Δεκέμβρη 2007, %)

Πολύ ανησυχητική είναι η μεγάλη αύξηση στις τιμές των τροφίμων (Εικ.17).

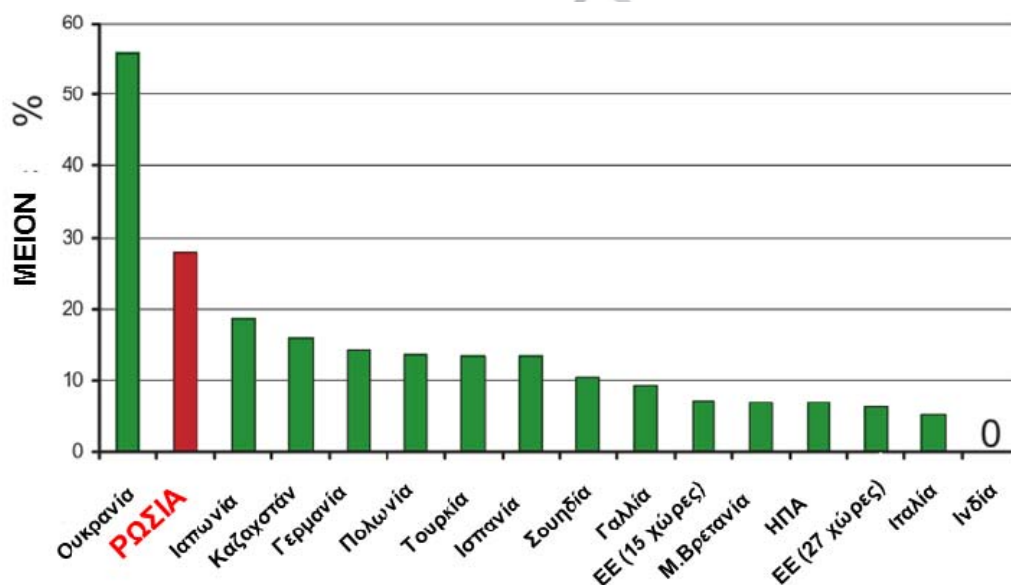
Εικ. 17. - Η αύξηση στις τιμές των τροφίμων στη Ρωσία είναι η μέγιστη (Δεκέμβρης 2008 προς Δεκέμβρη 2007, %)³¹

³⁰ Γιακούνιν Β.Ι. Διατριβή Ειδικότητας. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И.

Η κυβέρνηση της χώρας βρέθηκε αντιμέτωπη με μια ασυνήθιστη θεσμική επιλογή: να επιτρέψει στους ξένους κατόχους δανείων να αποκτήσουν τον έλεγχο ενός σημαντικού μέρους των ρωσικών περιουσιακών στοιχείων, ή να πληρώνουν για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η επιλογή υπέρ του δεύτερου τρόπου έδωσε στο κράτος, τέτοιους μοχλούς επιρροής στην εθνική οικονομία, την οποία δεν μπορούσαν να ονειρευτούν ούτε και οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της επανεθνικοποίησης.

Πραγματικός τομέας. Παρά την κατανόηση της κοινωνίας για την ανάγκη εκσυγχρονισμού, στη χώρα δεν σχηματίστηκε ένας πραγματικός συνασπισμός ιδιωτικής επιχειρηματικότητας και θεσμών ανάπτυξης, που θα εστίαζε σε αυτόν τον στόχο. Τα προσεχή έτη θα εξαντλήσει τους πόρους του ένα μεγάλο μέρος του εξοπλισμού που εγκαταστάθηκε τις δεκαετίες 1970 - 1980. Με δεδομένη την αναμενόμενη μείωση του εργατικού δυναμικού είναι απαραίτητο να αυξηθούν δραματικά οι επενδύσεις στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας της χώρας.

Επιπλέον, στους περισσότερους κλάδους του πραγματικού τομέα στο 4ο τετράμηνο του 2008 - αρχές του 2009, η παραγωγή και η επενδυτική δραστηριότητα είχαν μειωθεί σημαντικά. Η πτώση της βιομηχανικής παραγωγής (εκτός από την Ουκρανία) στη Ρωσία, είναι η μεγαλύτερη σε σχέση με τις άλλες χώρες (Εικ. 18).

Εικόνα 18. - Η πτώση της βιομηχανικής παραγωγής στη Ρωσία είναι μεγάλη

Οι ρυθμοί πτώσης στη βιομηχανία σε ετήσια βάση (υπολογίζεται όλη η περίοδος πτώσης έως τον Δεκέμβριο του 2008) κατά την τρέχουσα κρίση είναι οι μεγαλύτεροι μετά την περίοδο 1992 (Πίνακας 6).

Πίνακας 6

Ρυθμοί πτώσης στη βιομηχανία (σε ετήσια βάση) (από την αρχή της πτώσης έως τον Δεκέμβριο του 2008)

Βιομηχανικοί κλάδοι	Ετήσιοι ρυθμοί πτώσης, %
Βιομηχανία στο σύνολο	-35,5
Εξόρυξη πετρελαίου	-0,6
Άλευρων και Σιτηρών	-1,8
Τροφίμων	-5,5
Επεξεργασίας πετρελαίου	-6,4
Ηλεκτρικής ενέργειας	-6,4
Μεταλλουργία Μη Σιδηρούχων Μεταλλευμάτων	-7,9
Ελαφριά	-18,5
Δασική και ξυλουργική βιομηχανία	-19,4
Φυσικού αερίου	-20,0
Υαλουργική βιομηχανία	-30,2
Δομικά υλικά	-32,6
Χημεία και πετροχημεία	-34,5
Άνθρακας	-41,2
Σιδηρομεταλλουργία	-52,0
Αυτοκινητοβιομηχανία	-60,7

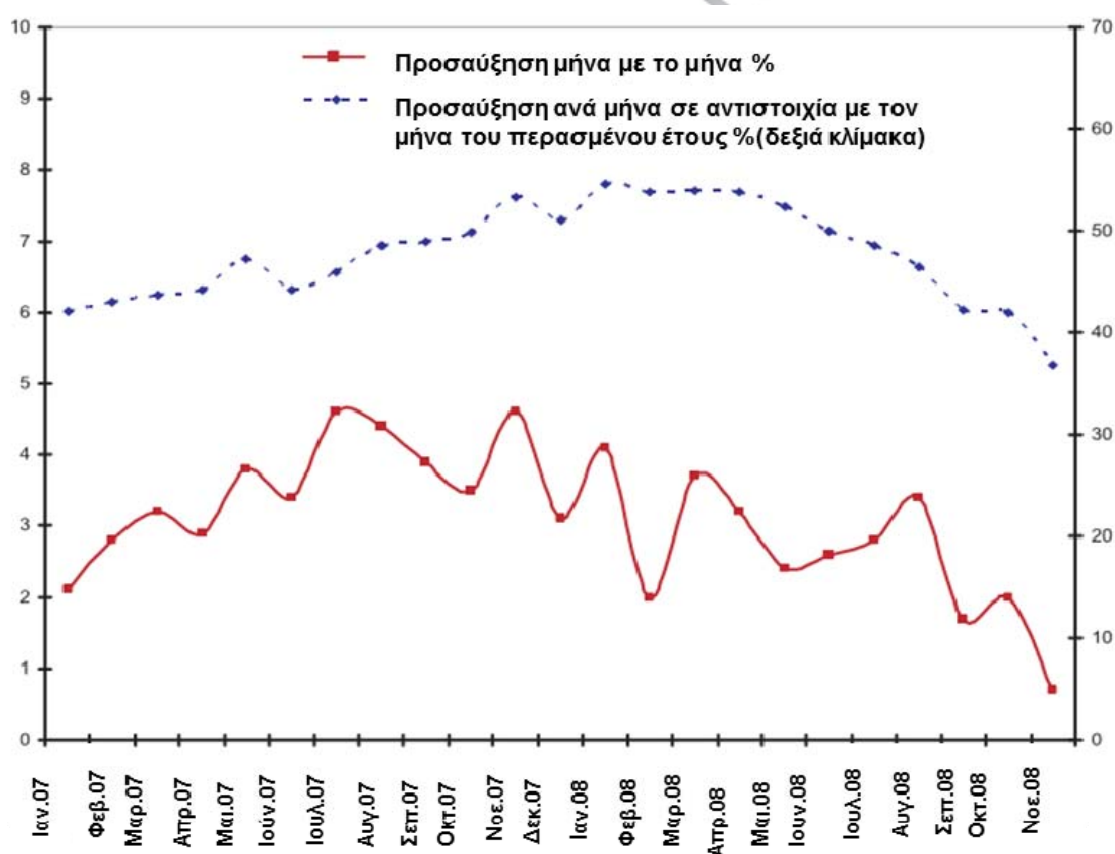
Αναθεωρούνται προς την κατεύθυνση της μείωσης τα επιχειρησιακά σχέδια και τα επενδυτικά προγράμματα, σταματούν τα έργα αναδιάρθρωσης των μεγάλων εταιρειών, καθυστερούν πληρωμές, μειώνεται η ζήτηση, μειώνονται οι τιμές σε επιμέρους ομάδες προϊόντων. Λόγω της μείωσης της εξωτερικής ζήτησης μειώθηκε η παραγωγή στην μεταλλουργία, στην επεξεργασία ξύλου, καθώς και σε άλλες βιομηχανίες προσανατολισμένες στις εξαγωγές. Το μεγαλύτερο σοκ των τιμών βίωσαν οι εταιρείες μεταλλουργικών και χημικών συγκροτημάτων - εκεί οι τιμές μειώθηκαν κατά 1,5-2 φορές. Η κατασκευή, η αυτοκινητοβιομηχανία, το λιανικό εμπόριο αντιμετώπισαν δυσκολίες λόγω των περιορισμών στο δανεισμό, συμπεριλαμβανομένων και των καταναλωτικών δανείων.

Εμφανίστηκε μια κρίση εμπιστοσύνης, αυξήθηκαν τα επιτόκια σε όλους τους τύπους δανείων. Υπήρξαν σοβαρά προβλήματα που σχετίζονταν με την καθυστερημένη πληρωμή των παραγγελιών, την έλλειψη κεφαλαίου κίνησης, την αύξηση του χρέους των εταιρειών-προμηθευτών και εργολάβων. Οι υψηλές προσδοκίες για απελευθέρωση του προσωπικού, σε συνδυασμό με τη μείωση πολλών αλόγιστων δαπανών (το οποίο είναι καλό) συχνά μειώνουν και τις απαραίτητες δαπάνες (που είναι κακό). Ωστόσο, «υπό το πρόσχημα» της κατάστασης

κρίσης, οι οικονομικοί παράγοντες αναθεωρούν τις υποχρεώσεις τους προς τους εταίρους τους, συγκρατούν τους ρευστούς πόρους και τα μέσα για να διατηρήσουν αποθέματα για τους δύσκολους καιρούς, και την επακόλουθη περίοδο ανάπτυξης.³²

Στον πιστωτικό μηχανισμό η αξία ημερησίων δανείων αυξήθηκε έως 20-25% ανά έτος, των τμήνων έως και 30%. Οι εξωτερικοί δανειστές αυξάνουν τα επιτόκια στις πιστώσεις στους πολίτες της Ρωσίας.

Αυξήθηκαν οι ασφαλιστικές προσφορές ως ανταλλαγή της πιστωτικής αθέτησης ως το επίπεδο των ίδιων των επιτοκίων. Τον Ιανουάριο του 2009, ομαλή πρόσβαση σε πιστώσεις στον βιομηχανικό κλάδο θα έχει το 22% των επιχειρήσεων. Αυτός ο δείκτης κυμαίνεται από 28% στον τομέα των τροφίμων και των πετροχημικών και έως το 10% στον τομέα των κατασκευών και την ελαφρά βιομηχανία. Σε γενικές γραμμές, η διαθεσιμότητα των πιστώσεων για τις επιχειρήσεις μειώθηκε από 2 έως 4 φορές (Εικ. 19).

Εικόνα 19. - Τραπεζικές πιστώσεις στις επιχειρήσεις

Αυτό σημαίνει ότι με χρονοκαθυστέρηση μερικών μηνών θα ακολουθήσει περαιτέρω πτώση στον όγκο της βιομηχανικής παραγωγής.

³¹ Οικονομική κρίση στη Ρωσία: άποψη ειδικού. Υπό τη γενική έκδοση της διεύθυνσης του Ινστιτούτου σύγχρονης ανάπτυξης Iouguens. Συγγραφική ομάδα: Α.Γ. Μπέλοβα, Α.Α Μπλοχίν, Ε.Σ. Γκοντμάχερ, Λ.Μ. Γκριγκόριεβ, Ν.Μ. Μασλένικοβ, Ο.Ε. Περτσόβσκι, Σ.Μ. Πλάκσιν. (Α. Γ. Белова, Α. Α. Блохин, Е. Ш. Гонтмахер, Л. М. Григорьев, Н. И. Масленников, О. Е. Перцовский, С. М. Плаксин). Μ.: Econ-Inform, 2009. // Ζητήματα οικονομίας, 2009. - № 4.

Η αύξηση της ανεργίας, η μείωση των πραγματικών μισθών, της κατανάλωσης, των τραπεζικών καταθέσεων και των τραπεζικών δανείων θα οδηγήσουν στην αύξηση των κοινωνικών και πολιτικών εντάσεων και την επιδείνωση των δημογραφικών δεικτών (Παράρτημα 4).

Έτσι, τον Δεκέμβριο του 2008, αυξήθηκε η έλλειψη στον τζίρο, η πτώση στη βιομηχανική παραγωγή, επιδεινώθηκαν οι κοινωνικοί δείκτες της κατάστασης του πληθυσμού. Υπάρχουν και κάποιες αισιόδοξες εκδηλώσεις στην ανάπτυξη της βιομηχανίας τον Δεκέμβριο σε σχέση με τον Νοέμβριο: μείωση της αρνητικής πτώσης του δείκτη της βιομηχανικής αισιοδοξίας.³³

Η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη με προκλήσεις που δημιούργησε η παγκόσμια οικονομική κρίση, σε ιδιαίτερες συνθήκες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 - στο μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1990, η χώρα αντιμετώπιζε τις σοβαρές συνέπειες από την πτώχευση και την κατάρρευση της Σοβιετικής οικονομίας. Μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1990, με τη δημιουργία των βασικών θεσμών της ιδιωτικής οικονομίας και οικονομίας της αγοράς, όταν οι οικονομικοί παράγοντες προσαρμόστηκαν σε αυτούς, η οικονομία της χώρας άρχισε να ακμάζει. Αφού διακόπηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα, από την κρίση του 1998, αυτή η ακμή συνεχίστηκε σε όλη τη δεκαετία. Εξασφαλίστηκε η χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ο προϋπολογισμός είχε πλεόνασμα.

Σημαντικό πρόβλημα αποτέλεσαν οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης των διεθνών αποθεμάτων χρυσού συναλλάγματος. Για τις νομισματικές Αρχές, αυτό περιέπλεξε την εφαρμογή αντιπληθωριστικής πολιτικής. Είναι εύκολο να καταλάβουμε πώς σε αυτό το υπόβαθρο δημιουργήθηκε μια ατμόσφαιρα επιθετικής αισιοδοξίας, η οποία φαίνεται καθαρά από τα επίσημα έγγραφα από τις αρχές - μέσα της δεκαετίας του 2000.³⁴

Ωστόσο, η κατάρρευση της σοβιετικής οικονομίας έδωσε κάποια μαθήματα. Στα τέλη του 2003, βγήκε απόφαση για τη σύσταση του Ταμείου Σταθεροποίησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας, που αργότερα μετατράπηκε στο Αποθεματικό Ταμείο και το Ταμείο Εθνικής Ευημερίας. Η δημοσιονομική πολιτική παρέμεινε συντηρητική. Ο προϋπολογισμός χωρίστηκε σε δύο τμήματα, το ένα εκ των οποίων ήταν ανεξάρτητο από τις συνθήκες αγοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου, και το άλλο το διαμόρφωναν τα έσοδα από το πετρέλαιο και το φυσικό

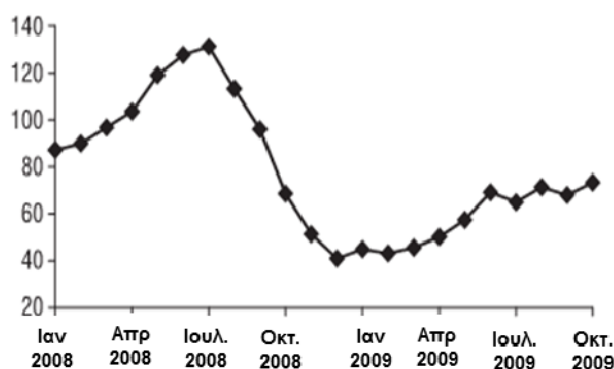
³² Γιακούνιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική - οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη - Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός - διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (источники, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). - Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009.

³³ «Σε μια δεκαετία, θα πρέπει το λιγότερο να διπλασιάσουμε το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας. Ο διπλασιασμός του ΑΕΠ αποτελεί ολοκρατικό καθήκον και, φυσικά, ένα τεράστιο καθήκον. Απαιτεί μια διεξοδική ανάλυση και αποσαφήνιση των υφιστάμενων προσεγγίσεων στην οικονομική πολιτική ... Είμαι πεπεισμένος ότι η Ρωσία έχει ήδη όλες τις προϋποθέσεις στο να θέσει και να πραγματοποιήσει αυτά τα ζητήματα, υπάρχουν δυνατότητες να ασχοληθούν ουσιαστικά με τη δόμηση μιας μεγάλης κλίμακας σύγχρονης και ισχυρής οικονομίας, και τελικά τη δημιουργία ενός κράτους, ανταγωνιστικού με όλη τη σημασία της λέξεως»(βλ.: Μήνυμα του Προέδρου της Ρωσίας Β.Β Πούτιν στο Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ρωσικής Ομοσπονδίας της 16ης Μαΐου 2000. archive.kremlin.ru. Η έννοια της μακροπρόθεσμης κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης της Ρωσικής Ομοσπονδίας από τις 31 Οκτωβρίου 2007 www.economy.gov.ru).

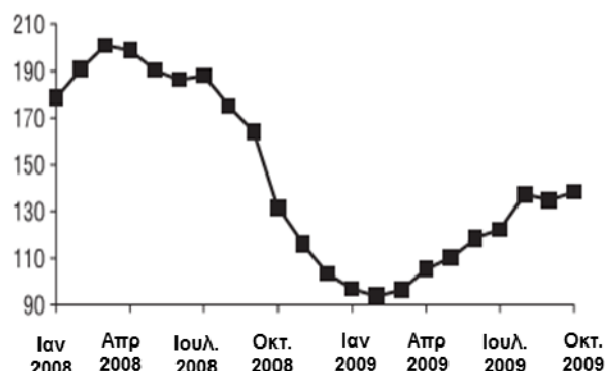
αέριο. Παγιώθηκε και το άνω όριο των επιδοτήσεων που παραχωρούνταν στον γενικό προϋπολογισμό από τα έσοδα πετρελαίου και φυσικού αερίου.³⁵

Η μείωση του ρυθμού της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης είχε αντίκτυπο στη ρωσική οικονομία μέσα από δύο κύρια κανάλια.

Αυτό είναι, πρώτον, η μείωση της ζήτησης σε κύρια προϊόντα πρώτων υλών που αποτελούν τη βάση του εξαγωγικού δυναμικού της Ρωσίας, και η σχετική με αυτά μείωση των τιμών τους (βλ. Εικ. 20, 21).³⁶

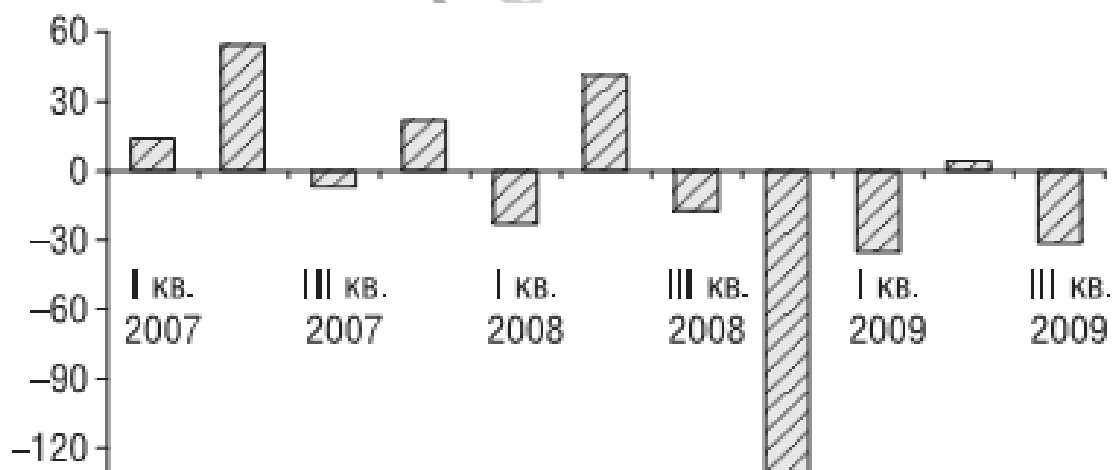

Εικόνα 20. Πραγματική τιμή πετρελαίου μάρκας Brent, Ιανουάριος 2008-Οκτώβριος 2009.

Εικόνα 21. Δείκτης τιμών της παγκόσμιας αγοράς μετάλλων, Ιανουάριος 2008-Οκτώβριος 2009 (2005=100).

Δεύτερον η αλλαγή της κατεύθυνσης της ροής του κεφαλαίου (Εικ.22).³⁷

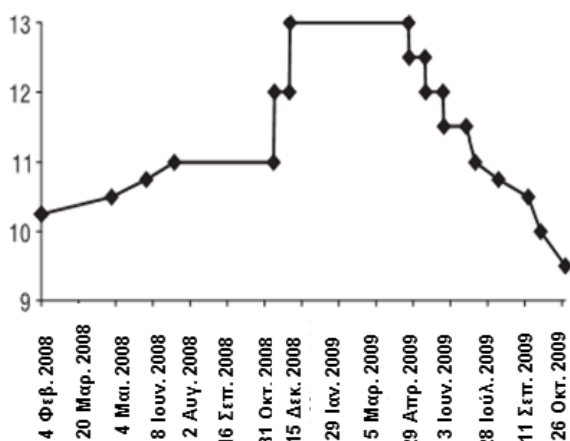
Εικόνα 22. - Εισροή/Εκροή κεφαλαίου στη ΡΟ το 1ο τετράμηνο του 2007 — 3ο τετράμηνο του 2009 (δισ.δολ.)

³⁴ Οι κύριες κατευθύνσεις της δράσης της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας την περίοδο έως το 2012: Απόφαση της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 1663-р από 17.11.2008. Σχετικά με την έννοια της μακροπρόθεσμης κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την περίοδο έως το 2020: Απόφαση της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 1662-р από 17.11.2008.

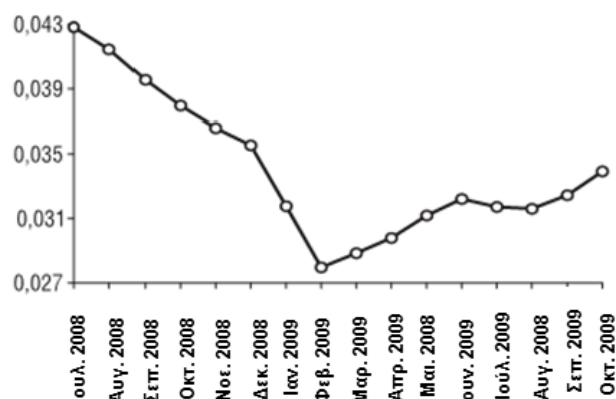
³⁵ IMF (ΔΝΤ) - <http://www.imf.org>

³⁶ Κεντρική Τράπεζα Ρωσικής Ομοσπονδίας. - <http://www.cbr.ru/>

Η αντίδραση των ρωσικών αρχών στην κρίση καθυστέρησε 6-9 μήνες. Ήταν λογική, αλλά ασύμμετρη σε σχέση με τις οικονομικές πολιτικές των χωρών που είχαν αποθεματικά συναλλάγματα: όχι μείωση αλλά αύξηση των επιτοκίων, μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος έναντι του δολαρίου (Εικ. 23, 24).

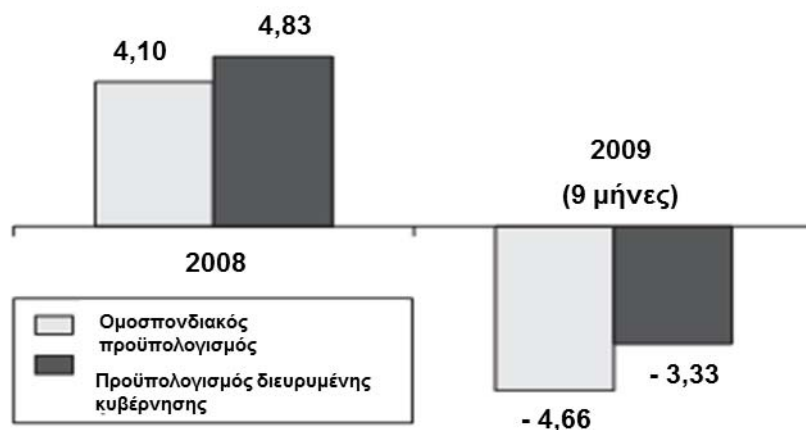
Εικόνα 23. Προεξοφλητικό επιτόκιο της Κεντρικής Τράπεζας ΡΟ Ιανουάριος 2008-Οκτώβριος 2009 (%)

Εικόνα 24. Ονομαστική ισοτιμία ρουβλίου έναντι δολαρίου Ιούνιος 2008-Οκτώβριος 2009 (μέση τιμή ανά περίοδο)

Τα αίτια για την ασύμμετρη αντίδραση της πολιτικής των επιτοκίων στη Ρωσία στην κρίση είναι σχετικά με αυτά που συνέβαιναν στις μεγάλες οικονομίες του κόσμου, κυρίως στις ΗΠΑ και ΕΕ, και δεν είναι δύσκολο να γίνουν κατανοητά. Το ρούβλι δεν αποτελεί παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, και ως εκ τούτου η δυνατότητα χαλάρωσης της νομισματικής πολιτικής στη Ρωσία ήταν περιορισμένη. Σε συνθήκες εκροής κεφαλαίων από τις αναπτυσσόμενες αγορές και τον πληθωρισμό να διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, τα πιο σημαντικά καθήκοντα ήταν η διατήρηση αποθεμάτων χρυσού συναλλάγματος και η επιβράδυνση των διαδικασιών του πληθωρισμού.

Δεδομένου της αλλαγής συνθηκών η κατάσταση με τον προϋπολογισμό επιδειωνόταν δραματικά (Εικ. 25).³⁸

Εικόνα 25. - Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+) του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού και του προϋπολογισμού της διευρυμένης κυβέρνησης της ΡΟ, το 2008—2009 (% ΑΕΠ)

Επηρεάστηκε και από την απότομη πτώση των φόρων επί της εξόρυξης ορυκτού πλούτου και τους εξαγωγικούς δασμούς, που σχετίζονταν στενά με τις αγορές πρώτων υλών, καθώς και η απροθυμία των αρχών στις ριζικά μεταβαλλόμενες συνθήκες να εφαρμόσουν τα μέτρα που αποσκοπούν στον περιορισμό των εξόδων του προϋπολογισμού πέρα από τη χρηματοπιστωτική δυνατότητα του κράτους.

Ωστόσο, η εγκατάλειψη των πολυσυζητημένων σε υψηλό επίπεδο μέτρων για τη μείωση των επιτοκίων ή τις αλλαγές στη δομή των φόρων, εξαρτάται σε μικρό βαθμό από τις τιμές του πετρελαίου (ΦΠΑ, φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων)³⁹, έδωσε τη δυνατότητα να αποφευχθεί η δημοσιονομική καταστροφή. Με τις αλλαγές στο εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον οι φόροι αυτοί παρέμειναν η βάση της σταθερότητας του προϋπολογισμού (Πίνακας 7).

³⁸ «Το πρώτο που πρόσφατα ειπώθηκε από τον Πρόεδρο: πρέπει το δυνατόν συντομότερο να θεσπιστεί νόμος που θα καθορίζει την περίοδο μεταφοράς σε ενιαίο μειωμένο ΦΠΑ. Παράλληλα θα μπορούσαμε να προτείνουμε την ανάλυση της αποτελεσματικότητας ενός άλλου βήματος. Και ειδικά της αλλαγής του ΦΠΑ με φόρο επί των πωλήσεων. Βάσει του γεγονότος ότι δεν κατέστη δυνατό να λυθεί εξολοκλήρου το πρόβλημα των παρακρατήσεων, και, στην πραγματικότητα, της καταλήστευσης του ΦΠΑ από τον προϋπολογισμό, το οποίο επηρεάζει τους φορολογουμένους μας και φορολογικές αρχές ακόμη και στις πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης»- Δηλώσεις του πρώτου αναπληρωτή πρωθυπουργού Ντμίτρι Μεντβέντεφ στο 5^ο Οικονομικό Φόρουμ στο Κρασνογιάρσκ στις 15 Φεβρουαρίου του 2007 (TVNZ:... Κρασνογιάρσκ 15η Φεβρουαρίου 2009). "Σε συνάντηση με τον Πρόεδρο της Κρατικής Δούμας ο πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων Γκριζλόφ και ο Πρόεδρος Πούτιν αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με το προτιμητέο μέγεθος του συντελεστή ΦΠΑ. Ο Γκριζλόφ πρότεινε τη μείωση του ΦΠΑ ως βασικό μέτρο του μελλοντικού υπουργικού συμβουλίου: Και το επιτόκιο πρέπει να είναι ενιαίο και δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερο από το προνομιακό επιτόκιο του συντελεστή ΦΠΑ, δηλαδή 10%. Πρέπει σε λογικά πλαίσια να μιλάμε για μείωση του ΦΠΑ έως 10% - είτε ο πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων (βλ.: Ο Πούτιν πρότεινε «μια πολύ προσεκτική» προσέγγιση στη μείωση του ΦΠΑ // NEWSru.com. 2008. 11 Μαρτίου). «Ο διοικητής της Ειδικής Επιτροπής της Ρωσικής Ομοσπονδίας Αρκάντι Ντβόρκοβιτς πιστεύει ότι το ποσοστό του ΦΠΑ μπορεί να κυμανθεί από το 18% στο 12-13%» (βλ.: Ντβόρκοβιτς: το ποσοστό ΦΠΑ μπορεί να μειωθεί στο 12—13% // NEWSru.com. 2008. 8 Φεβρουαρίου); Α. Ντβόρκοβιτς: Η μείωση του ΦΠΑ πρέπει να εξεταστεί ως επενδυτικό πλάνο // Κομσομόλσκαγια Πράβντα: Λευκορωσία. 2008. 3 Ιουλίου.

Πίνακας 7

Τα φορολογικά έσοδα στο σύστημα του προϋπολογισμού της Ρωσικής Ομοσπονδίας τον Ιανουάριο-Οκτώβριο 2008 και 2009 (% του ΑΕΠ)

	Ιανουάριος –Οκτώβριος 2008	Ιανουάριος- Οκτώβριος 2009
Φόρος επί των κερδών	6,56	3,29
Φόρος εισοδήματος	3,87	4,13
ΦΠΑ	5,30	5,29
Φόρος για την εξόρυξη ορυκτού πλούτου	4,49	2,56
Τελωνειακοί δασμοί για εξαγωγή	6,65	4,07

Ως αποτέλεσμα των ληφθέντων μέτρων, ειδικά η αύξηση του επιτοκίου, η σημαντική υποτίμηση του ρουβλίου στο καλάθι των κυριότερων αποθεματικών νομισμάτων από τα μέσα Ιανουαρίου του 2009 κατάφερε να σταματήσει την πτώση των διεθνών αποθεμάτων. Μια άλλη συνέπεια των αλλαγών της χρηματοπιστωτικής και νομισματικής πολιτικής ήταν η μείωση του ρυθμού του πληθωρισμού, η σταθεροποίηση της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος και η αποφυγή του τραπεζικού πανικού (Παράρτημα 5).⁴⁰

Πλήρως ακριβά για τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Οι εξελίξεις κατά την περίοδο 2008-2009 έδειξαν σαφώς πόσο επίκαιρη ήταν η απόφαση για τη σύσταση ενός Ταμείου Σταθεροποίησης. Η ύπαρξη του αποθεματικού Ταμείου και του Ταμείου Εθνικής Ευημερίας, μέχρι πρόσφατα, παρείχε την προσαρμογή του ρωσικού προϋπολογισμού στις συνθήκες ραγδαίας μείωσης των εσόδων από τη φορολογία για εξόρυξη ορυκτού πλούτου τους φόρους από τα κέρδη και δασμούς κατά την εξαγωγή. Η κρίση επέφερε βαρύ πλήγμα στον πραγματικό τομέα της ρωσικής οικονομίας. Φυσικά, αυτό είχε αντίκτυπο στο εισόδημα του πληθυσμού, καθώς και την κατάσταση στην αγορά εργασίας (Παράρτημα 6).

Όπως προαναφέραμε, ένα από τα κανάλια επέκτασης της κρίσης στη Ρωσία είναι η εξάρτηση της Ρωσίας από τα βασικά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου.

Δεν υπάρχει άλλη οικονομία αυτού του μεγέθους που να έχει μια τόσο ισχυρή εξάρτηση από τα έσοδα του πετρελαίου, όπως αυτή της Ρωσίας. Η πτώση των τιμών του πετρελαίου σε βάθος χρόνου θα είναι μια καταστροφή για το ρωσικό προϋπολογισμό. Μεγάλη απειλή είναι επίσης μια σημαντική πτώση στον όγκο παραγωγής.

Οι ρωσικές αρχές εδώ και καιρό δηλώνουν ότι ο στόχος τους είναι η μείωση της εξάρτησης της οικονομίας από τις τιμές του πετρελαίου. Πριν από λίγες ημέρες, μια άλλη δήλωση αυτού του είδους έγινε στο Οικονομικό Φόρουμ στην Αγία Πετρούπολη, από τον

Βλαντιμίρ Πούτιν. Ο Πρόεδρος της Ρωσίας αναγνώρισε ότι τα έσοδα από το πετρέλαιο είναι η αχίλλειος πτέρνα του προϋπολογισμού, και ανακοίνωσε επίσης ότι θα υπάρξει νέα νομοθεσία με την οποία οι υποχρεώσεις του προϋπολογισμού δεν θα συνδέονται με τις τιμές του πετρελαίου. Φαίνεται, ωστόσο, ότι πρόκειται απλώς για άλλο ένα παράδειγμα της ουτοπικής σκέψης του Κρεμλίνου. Δεν υπάρχουν παράγοντες που να δείχνουν ότι η Ρωσία τα επόμενα χρόνια θα είναι σε θέση να υλοποιήσει αυτά τα αξιώματα. Θα πρέπει μάλλον να αναμένουμε ότι οι κίνδυνοι για τη ρωσική οικονομία που σχετίζονται με το πετρέλαιο μονάχα θα αυξάνονται.

Κίνδυνος πρώτος: τιμή.

Τα τελευταία χρόνια, η εξάρτηση της ρωσικής κυβέρνησης από τις τιμές του πετρελαίου αυξανόταν τακτικά. Πέρυσι, το 44% των εσόδων του προϋπολογισμού αποτελούσαν οι φόροι της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Για σύγκριση: την ίδια περίοδο οι φόροι που κατέβαλε η Gazprom, ήταν μόλις λιγότερο από 5%. Εάν μέχρι πριν από μερικά χρόνια, ο προϋπολογισμός της Ρωσίας δεν είχε έλλειμμα με τιμές 40-50 δολάρια το βαρέλι, το 2011 ο πήχης αυτός ανέβηκε στα 108 δολάρια. Αυτό το έτος, για να αποφευχθεί το έλλειμμα πρέπει το πετρέλαιο να κοστίζει 115 δολάρια. Η διόγκωση των κρατικών δαπανών, ως επί το πλείστον - για κοινωνικές υπηρεσίες, ήταν αποτέλεσμα των προεκλογικών υποσχέσεων.

Ευτυχώς για τη Ρωσία, η τιμή για τη συγκεκριμένη πρώτη ύλη τα τελευταία χρόνια καταγράφει συνεχόμενα ρεκόρ. Εάν το 2001 η μέση τιμή του πετρελαίου μάρκας Urals ήταν (αδιανόητο για σήμερα) στα 23 δολάρια το βαρέλι, το 2011 έφθασε στα 109,4 δολάρια. Τους πρώτους πέντε μήνες του τρέχοντος έτους, ο μαύρος χρυσός κόστιζε κατά μέσο όρο 115 δολάρια. Κατά πόσο σημαντικό είναι αυτό για τη Ρωσία το δείχνει μόνο ένας αριθμός: η αύξηση της τιμής για 1 δολάριο το βαρέλι, φέρνει επιπλέον 2 δισεκατομμύρια έσοδα στον προϋπολογισμό. Αυτό, με τη σειρά του, επηρεάζει την αύξηση του μεριδίου των εσόδων από τις εξαγωγές πετρελαίου και των πετρελαϊκών προϊόντων στο συνολικό όγκο των εξαγωγών της Ρωσίας: πέρυσι αποτελούσαν το 53,1%.

Το να προβλέψουμε τις τιμές του πετρελαίου για το μέλλον - είναι σαν να διαβάζουμε το φλιτζάνι, η απότομη άνοδος ή πτώση τους όχι μια φορά στα τελευταία χρόνια αποτελούσε έκπληξη για τους συμμετέχοντες και τους παρατηρητές της αγοράς. Πρόσφατα, αρκετοί σημαίνοντες οργανισμοί έχουν δημοσιεύσει αντικρουόμενες προβλέψεις. Ένα μέρος υποστηρίζει ότι η επιβολή εμπόργκο στις εισαγωγές πετρελαίου από το Ιράν, η αυξανόμενη ζήτηση στην Ασία και η αύξηση του κόστους παραγωγής θα κρατήσει την τιμή στα 100 δολάρια. Άλλοι, ιδίως, η Morgan Stanley και Citi προβλέπουν ότι η περίοδος των υψηλών τιμών του πετρελαίου φτάνει στο τέλος της, και η τιμή θα μειωθεί σημαντικά. Αν οι εξελίξεις στην ευρωζώνη θα είναι απαισιόδοξες, τότε η τιμή του βαρελιού θα μπορούσε να πέσει στα 60 δολάρια. Αυτό θα αποτελούσε για τη Ρωσία ένα μεγάλο πρόβλημα. Η οικονομική σταθερότητα, και ως εκ τούτου - και η πολιτική, εξαρτάται από τις υψηλές τιμές του πετρελαίου. Σε μια τιμή κάτω από 70 δολ., το ΑΕΠ της Ρωσίας θα αρχίσει να μειώνεται. Ακόμη

και η διατήρηση του επιπέδου των τιμών πιο κοντά στα σημερινά, δεν εγγυάται την ταχεία ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας. Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες από την Merrill Lynch η ανάπτυξη της σε αυτή την περίπτωση θα είναι μέτρια - έως 3,9 % ετησίως. Ανεξάρτητα από το πόσο θα κοστίσει το πετρέλαιο, δεν υπάρχουν πολλές χώρες στον κόσμο που ενδιαφέρονται για τη διατήρηση του σημερινού επιπέδου των τιμών πιο πολύ από τη Ρωσία.

Δεύτερος κίνδυνος: μείωση παραγωγής.

Πέρυσι, η Ρωσία παρήγαγε 511,3 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου, και είναι - ο καλύτερος δείκτης μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι Αρχές αναφέρουν ότι το σημερινό επίπεδο της παραγωγής, όπως το διαμόρφωσε ο Πούτιν είναι το «βέλτιστο». Παρά το γεγονός ότι τα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου στη Ρωσία είναι τεράστια, και στη χώρα, κατά πάσα πιθανότητα, εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλα άγνωστα κοιτάσματα τα επίπεδα παραγωγής μπορεί να πέσουν. Στον ρωσικό τομέα του πετρελαίου έχει συσσωρεύσει μια σειρά από προβλήματα που θα αποτελέσουν σοβαρές προκλήσεις για το μέλλον του.

Τα κύρια προβλήματα είναι δύο. Πρώτον - είναι το ανεπαρκές επίπεδο επενδύσεων των εταιρειών πετρελαίου, που σε μεγάλο βαθμό προέρχονται από την υπερβολική φορολογική επιβάρυνση τους, και σε αυτή τη βιομηχανία αποτελεί μια από τις υψηλότερες στον κόσμο. Για σύγκριση: αν οι επενδυτικές δαπάνες των ρωσικών μονοπωλίων του πετρελαίου ανέρχονταν τον προηγούμενο χρόνο στο ποσό των 25 δισ. δολαρίων, τότε αυτήν την περίοδο μόνο το ExxonMobil, αποσπώντας τέσσερις φορές λιγότερο πετρέλαιο σε αυτό το διάστημα δαπάνησε 33 δισεκατομμύρια.

Το δεύτερο πρόβλημα - είναι εδώ και λίγα χρόνια ο μειωμένος όγκος παραγωγής στη Δυτική Σιβηρία, όπου παράγονται τα 2/3 του ρωσικού πετρελαίου, καθώς και στην περιοχή Βόλγα-Ουραλίων, που δίνουν περίπου το 20% της παραγωγής. Αυτό προκύπτει από τις φυσικές διαδικασίες της γήρανσης και εξάντλησης των πεδίων. Βέβαια, η μείωση αυτή αντισταθμίστηκε από την έναρξη της ανάπτυξης νέων πεδίων εξόρυξης ιδίως στην Ανατολική Σιβηρία, συμπεριλαμβανομένης και του γιγαντιαίου Vankor. Ωστόσο, όλα τα στοιχεία δείχνουν ότι τα επόμενα χρόνια οι δυνατότητες σημαντικής αύξησης της παραγωγής σε νέα πεδία θα έχουν εξαντληθεί. Η αφομοίωση νέων πετρελαϊκών περιοχών, συμπεριλαμβανομένης και της Ανατολικής Σιβηρίας, θα απαιτήσει πολύ περισσότερο χρόνο και δυνάμεις από ό,τι ελπίζει η ρωσική κυβέρνηση. Καμία άλλη περιοχή, ακόμη και σε μακροπρόθεσμη προοπτική δεν θα είναι σε θέση να αναλάβει το ρόλο της Δυτικής Σιβηρίας. Οι καθυστερήσεις στην ανάπτυξη νέων πεδίων αποτελούν με τη σειρά τους, συνέπεια του πρώτου προβλήματος που προαναφέραμε.

Η Αρκτική δεν θα λύσει το πρόβλημα.

Η Αρκτική δεν θα μπορέσει να αποτελέσει το “φάρμακο” στα προβλήματα του ρωσικού πετρελαϊκού τομέα. Τους τελευταίους μήνες, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έγραφαν για τις συμφωνίες για εξόρυξη πετρελαίου στην υφαλοκρηπίδα της Αρκτικής του κρατικού γίγαντα Rosneft με τις εταιρείες ExxonMobil, Eni και Statoil. Ωστόσο, πρώτα θα πρέπει να βρεθεί εκεί

πετρέλαιο και στη συνέχεια να επινοηθεί η κατάλληλη τεχνολογία για την εξόρυξή του. Γι' αυτό είναι δύσκολο να αναμένει κανείς ότι η αρχή εκμετάλλευσης της περιοχής θα καταστεί δυνατή πριν το 2030.

Την ίδια ώρα, μερικοί παρατηρητές επέστησαν την προσοχή τους στους διακανονισμούς που συνοδεύουν τις συμφωνίες για συνεργασία στην Αρκτική. Εν τω μεταξύ, στα μέσα Ιουνίου, παρουσία του Προέδρου Πούτιν, η Rosneft υπέγραψε με την ExxonMobil και Statoil έγγραφα για από κοινού επεξεργασία των δυσπρόσιτων αποθεμάτων της Δυτικής Σιβηρίας. Για τον ρωσικό τομέα του πετρελαίου θα έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από ό, τι μια πολύ μακρινή συνεργασία των εταιρειών αυτών στην Αρκτική. Γιατί να ξοδεύονται δισεκατομμύρια δολάρια για εξόρυξη πετρελαίου στον βυθό της Αρκτικής, όταν μεγάλα αποθέματα μπορεί να είναι διαθέσιμα σε περιοχές με ανεπτυγμένη υποδομή και ηπιότερο κλίμα; Έτσι, το Κρεμλίνο ελπίζει να λύσει μέσω της συνεργασίας με τα δυτικά ενεργειακά μονοπώλια το βασικό του πρόβλημα, το οποίο είναι η έλλειψη της κατάλληλης τεχνολογίας για την εξόρυξη πετρελαίου από πεδία με πολύπλοκη γεωλογική δομή. Αν αυτό συμβεί, θα αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό κίνητρο για την ανάπτυξη του ρωσικού πετρελαϊκού τομέα.

Πόσο πετρέλαιο θα υπάρχει;

Τα προβλήματα των πιο σημαντικών τομέων της ρωσικής οικονομίας μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση του όγκου παραγωγής πετρελαίου. Στα επίσημα ρωσικά έγγραφα για το θέμα αυτό υπάρχουν διαφορετικές προγνώσεις. Η Ενεργειακή Στρατηγική έως το 2030 υπολογίζει με αισιοδοξία ότι η παραγωγή πετρελαίου θα αυξηθεί σταδιακά, και ο όγκος της σε 20 χρόνια θα είναι 535 εκατομμύρια τόνοι. Με τη σειρά του, το γενικό πλάνο ανάπτυξης της πετρελαϊκής βιομηχανίας που διαμορφώθηκε από το Υπουργείο Ενέργειας αναμένει δραματική πτώση. Σύμφωνα με το πρώτο του σενάριο, διατηρώντας ταυτόχρονα το παρόν φορολογικό σύστημα, η παραγωγή θα μειωθεί γρήγορα, και θα φθάσει τους 388 εκατομμύρια τόνους το 2020 και τους 228 εκατομμύρια τόνους το 2030. Το δεύτερο σενάριο προκύπτει από την υπόθεση ότι η κυβέρνηση θα μειώσει τη φορολογική επιβάρυνση. Αν συμβεί αυτό, τότε το 2017 ο όγκος της παραγωγής θα ανέλθει σε 571 εκατομμύρια τόνους, για να πέσει στη συνέχεια σταδιακά στο επίπεδο των 346 εκατ. τόνων μέχρι το 2030. Το έγγραφο έχει και μια λομπίστικη λειτουργία - να αναγκάσει την κυβέρνηση να δώσει βάση στο πρόβλημα, αν και το περιεχόμενό του είναι αρκετά σαφές.

Περιέργως, μια παρόμοια πρόβλεψη έγινε το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου, από τον νέο υπουργό Ενέργειας Αλεξάντερ Νόβακ. Σύμφωνα με τον ίδιο, αν οι Αρχές δεν εισάγουν φορολογικά κίνητρα για ανάπτυξη νέων πεδίων εξόρυξης, για τα επόμενα 20 χρόνια ο όγκος παραγωγής πετρελαίου στη Ρωσία θα μπορούσε να μειωθεί στους 130 εκατ. τόνους (25%). Με απαισιόδοξες προβλέψεις εμφανίζονται επίσης μερικές ρωσικές εταιρείες. Η Lukoil, που καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στη Ρωσία όσον αφορά την παραγωγή υδρογονανθράκων, το Μάρτιο σε παρουσίαση προς τους επενδυτές στο Λονδίνο, προέβλεψε ότι χωρίς φορολογική μεταρρύθμιση εξόρυξης στα επόμενα 10 χρόνια θα μειωθεί κατά περίπου 40 τοις εκατό, ενώ

αν πραγματοποιηθεί χαλάρωση του φορολογικού συστήματος, η μείωση θα άγγιζε μόλις το 10 - 25 τοις εκατό.⁴¹

Έτσι, είναι σαφές ότι χωρίς την αποφασιστική αντίδραση της ρωσικής ηγεσίας η βιομηχανία πετρελαίου, και μαζί της ο προϋπολογισμός της χώρας και οι ίδιες οι Αρχές είναι πιθανό να έρθουν αντιμέτωποι με πολύ σοβαρά προβλήματα. Φαίνεται ότι η διατήρηση της παραγωγής στα σημερινά επίπεδα θα ήταν πιθανή αν το Κρεμλίνο αποφάσιζε να κάνει τολμηρά βήματα. Απαραίτητη προϋπόθεση για αυτό είναι, ωστόσο, η διατήρηση του επιπέδου των τιμών σε επίπεδο παρόμοιο με το σημερινό, η οποία δεν θα πέσει κάτω από 90 δολάρια το βαρέλι. Αν φανεί ότι η τιμή θα πέσει κάτω από αυτό το επίπεδο, οι συζητήσεις για εισαγωγή φορολογικών ελαφρύνσεων για τις πετρελαϊκές εταιρείες θα πάψουν, και προτεραιότητα θα είναι η προσέλκυση πετροδολαρίων στον προϋπολογισμό. Σε αυτήν την κατάσταση, η Ρωσία, η οποία βγήκε κερδισμένη τα τελευταία χρόνια, όσον αφορά την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, μπορεί να γίνει το κύριο θύμα της πτώσης τους. Με όλες τις πολιτικές συνέπειες.

Θα πρέπει επίσης να δώσουμε προσοχή στη θεωρία της χρηματοπιστωτικής μόλυνσης στην ανάλυση της οικονομικής κρίσης του 2007 - 2009.

Την παραπάνω υπόθεση μελέτησε στη διατριβή του ο Ζίμιν Α.Α (Зимин А.А).⁴²

Η σύγχρονη διεθνής οικονομία μετατρέπεται σε παγκόσμια οικονομία, και το χαρακτηριστικό που τη διακρίνει είναι η στενή αλληλοσυσχέτιση της οικονομικής ανάπτυξης των διαφόρων χωρών. Ο συγχρονισμός των οικονομικών σχέσεων είναι συνέχεια αισθητός, ωστόσο σε περιόδους κρίσης, γίνεται όλο και πιο εμφανής, καθώς οι οικονομικοί παράγοντες αντιδρούν έντονα στα αρνητικά σοκ παρά στα θετικά. Από την άλλη μεριά, η ανάπτυξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης παρέχουν άμεση πρόσβαση στις πληροφορίες για τα σοκ σε ένα ευρύ φάσμα χρηστών.

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών έχει δημιουργηθεί επανειλημμένα μια κατάσταση όπου σε περιόδους κρίσης, χώρες οικονομικά χαλαρά συνδεδεμένες μεταξύ τους σε σταθερές περιόδους, επιδεικνυαν μονόδρομη κίνηση των μακροοικονομικών δεικτών τους, καθώς η κρίση σε μια από αυτές προκαλούσε κρίση στην άλλη. Η αντίδραση αυτή καλείται χρηματοπιστωτική μόλυνση.

Με βάση τη θεωρία της χρηματοπιστωτικής μόλυνσης η οποία αναπτύχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 εξηγούνται οι προϋποθέσεις, η διαδικασία ροής και οι συνέπειες μιας σειράς τοπικών και περιφερειακών κρίσεων της δεκαετίας του 1990 και του 2000. Η τελευταία παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2009 μπορεί επίσης να αποτελέσει μια σημαντική πηγή πληροφόρησης σχετικά με τη διαδικασία του συγχρονισμού των οικονομικών σχέσεων σε περιόδους κρίσης.

⁴⁰ Κονοντσούκ Β. Πετρελαϊκή Αστάθεια στη Ρωσία (Конончук В. Нефтяная нестабильность России.) - <http://inosmi.ru>

⁴¹-Ζίμιν Α.Α. Σχεδιασμός διαδικασιών «ης χρηματοπιστωτικής μόλυνσης» σύμφωνα με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2009 (Зимин А.А. Моделирование процессов «финансового заражения» на примере мирового экономического кризиса 2007-2009 гг. – Автореф. дисс. к.э.н.)– М., 2011.

Ως αποτέλεσμα της μελέτης των θεωρητικών βάσεων της θεωρίας της χρηματοπιστωτικής μόλυνσης από τον ΑΑ Ζιμίν διατυπώθηκαν οι εξής υποθέσεις προς επαλήθευση:

- την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007-2009 υπήρχαν γεγονότα χρηματοπιστωτικής μόλυνσης,
- υπάρχουν χώρες, η οικονομική πτώση των οποίων την περίοδο της παγκόσμιας κρίσης εξηγείται πρωτίστως από μια σειρά εσωτερικών διαδικασιών,
- οι εκτεθειμένες σε χρηματοπιστωτική μόλυνση χώρες όσον αφορά την οικονομική και χρηματοπιστωτική ανάπτυξη είναι πιο κάτω από τις χώρες που έχουν εκτεθεί ελαφρώς σε αυτή.

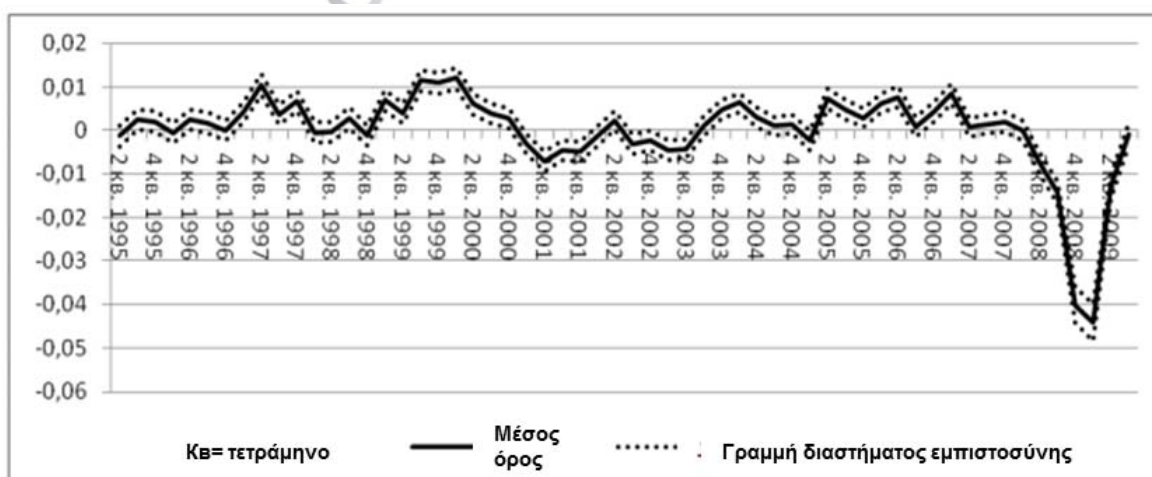
Για την επαλήθευση των υποθέσεων γίνονται υπολογισμοί βάσει εμπειρικών δεδομένων. Από τη βάση δεδομένων της OECD.stat επιλέχθηκαν ως δείγμα χώρες οι οποίες συνολικά αποτελούν τα 2/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ. Το δείγμα περιλάμβανε τόσο αναπτυσσόμενες όσο και αναπτυσσόμενες χώρες.

Εξετάστηκαν 59 τετράμηνα — από το πρώτο τετράμηνο του 1995 έως το τρίτο τετράμηνο του 2009.

Σειρά έρευνας: οι αυξήσεις του πραγματικού ΑΕΠ.

Οι υπολογισμοί διεξήχθησαν σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο, λαμβάνεται ως βάση ολόκληρη η χρονική περίοδος 1995-2009, στο δεύτερο εξετάστηκαν ξεχωριστά δύο περίοδοι: 1995-2003 (σχετικά ήρεμη) και 2003-2009 (που περιλαμβάνει την παγκόσμια κρίση).

Στην εικόνα 26 απεικονίζεται η διαμορφωμένη με βάση τη συνολική χρονική περίοδο η δυναμική του παγκόσμιου παράγοντα. Η μεγαλύτερη πτώση καταγράφηκε το 2008, κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Εικόνα 26. - Η δυναμική του παγκόσμιου παράγοντα και διαστήματα εμπιστοσύνης

Για τον έλεγχο των υποθέσεων οι χώρες χωρίστηκαν σε ομάδες βάσει της έκθεσής τους στη χρηματοπιστωτική μόλυνση. Με εφαρμογή ανάλυσης διασποράς προσδιορίζονταν

σύμφωνα με δύο κριτήρια – με το μέγεθος του συντελεστή φορτίου λι και το ποσοστό διακύμανσης που εξηγείται από τον παγκόσμιο παράγοντα.

$$\lambda_i^2 \cdot \frac{Var f^{global}}{Var y_i}$$

Το πρώτο σύμβολο δείχνει με τι πολλαπλασιαστική το σοκ του κοινού παράγοντα έρχεται στη χώρα, το δεύτερο – πώς στο σύνολό της σχετίζεται η δυναμική της αύξησης του ΑΕΠ μιας χώρας με τη δυναμική του ΑΕΠ του παγκόσμιου παράγοντα.

Το αποτέλεσμα της Ελλάδας σύμφωνα με το ποσοστό διακύμανσης που εξηγείται από τον παγκόσμιο παράγοντα (λιγότερο από 8%, το ελάχιστο αποτέλεσμα), επιβεβαίωσε τη δεύτερη υπόθεση. Η δυναμική του ΑΕΠ στην Ελλάδα οφείλεται σχεδόν εξ ολοκλήρου στην εθνική συνιστώσα, δηλαδή οι αρνητικές εξελίξεις στην οικονομία της προκλήθηκαν λόγω εσωτερικών υποθέσεων.

Οι χώρες με υψηλότερο συντελεστή φορτίου (Ρωσία, Ιρλανδία και Τουρκία) αντιδρούν πιο οξεία στα σοκ του παγκόσμιου παράγοντα. Οι χώρες με το χαμηλότερο ποσοστό διακύμανσης όπως ορίζεται από τον παγκόσμιο παράγοντα δεν είναι πολύ ευαίσθητες στη δυναμική του παγκόσμιου παράγοντα, ή του παγκόσμιου κύκλου.

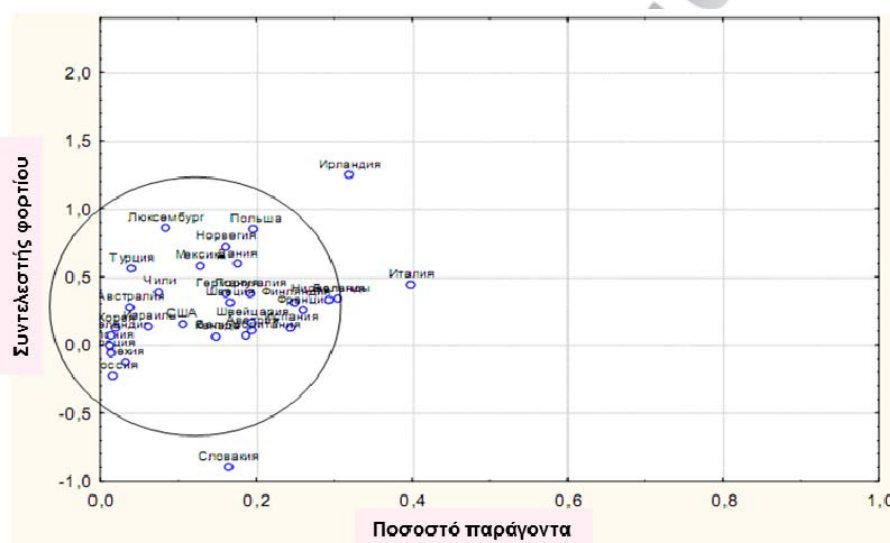
Πίνακας 8

Κατανομή των χωρών σε ομάδες βάσει του αποτελέσματος από την ανάλυση διασποράς

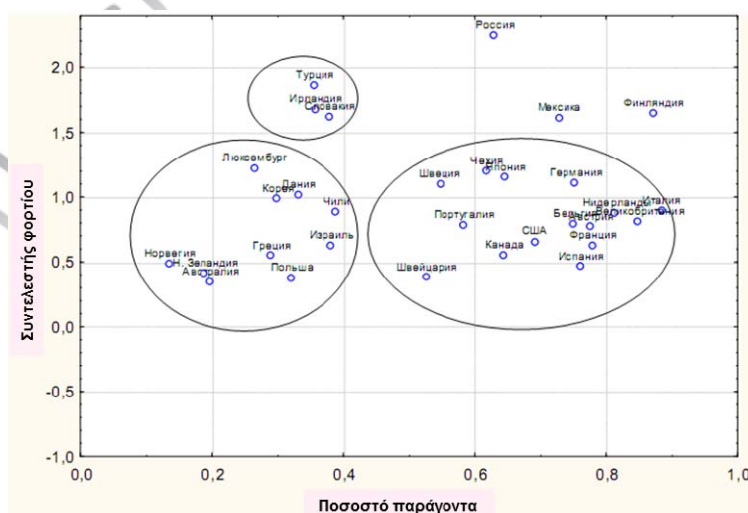
Αριθμός συνόλου	Μέλη του συνόλου	Μέση τιμή ποσοστού διασποράς του παγκόσμιου παράγοντα	Μέση τιμή του συντελεστή φορτίου λι
1	Φινλανδία, Μεξικό	62.0%	1.06
2	Δανία, Τσεχία, Ιαπωνία, Πορτογαλία	35.1%	0.62
3	Λουξεμβούργο, Κορέα, Σλοβακία	13.1%	0.79
4	Χιλή, Ισραήλ	20.4%	0.48
5	Σουηδία, Ιταλία, Μ. Βρετανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Γερμανία	66.6%	0.61
6	Αυστρία, Καναδάς, Γαλλία, Ισπανία, Ελβετία, ΗΠΑ	58.3%	0.36
7	Πολωνία, Αυστραλία, Νορβηγία,	10.0%	0.33

	Ελλάδα, Ν. Ζηλανδία		
8	Ρωσία, Ιρλανδία, Τουρκία	29.1%	1.23

Τα σύνολα 2, 3, 4 και 7 αντιπροσωπεύουν τις χώρες, η δυναμική παραγωγής των οποίων δεν εξαρτάται αρκετά από τον παγκόσμιο παράγοντα. Τα σύνολα 5 και 6 που ενώνονται σε μια ομάδα, αντιθέτως, συνδέονται στενά με τον παγκόσμιο παράγοντα, αλλά εξαρτώνται ασθενώς από τα σοκ του. Οι υπολογισμοί για τις δύο χρονικές περιόδους (1995-2003 και 2003-2009) έδειξαν ότι η πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται γενικά από ασθενή σχέση με τον παγκόσμιο παράγοντα (Εικ. 27), ενώ η δεύτερη συνοδεύεται από αυξανόμενο ποσοστό διακύμανσης και συντελεστή φορτίου, εντωμεταξύ σε πολλές χώρες ο συντελεστής φορτίου αυξήθηκε κατά πολύ και έγινε μεγαλύτερος από τη μονάδα (Εικ. 28).

Εικόνα 27 Τιμές του ποσοστού του συντελεστή και του συντελεστή φορτίου για την πρώτη περίοδο

Εικόνα 28. Τιμές του ποσοστού του συντελεστή και του συντελεστή φορτίου για τη δεύτερη περίοδο

Σε ήρεμη περίοδο οι δυναμικές εξόδου των χωρών είναι ασθενώς συνδεδεμένες μεταξύ τους. Κατά την περίοδο κρίσης, οι σχέσεις μεταξύ των χωρών ενισχύονται, γεγονός που συμβαδίζει με τα συμπεράσματα του θεωρητικού μοντέλου.

Ανάμεσα στους πρώτους στην αύξηση του συντελεστή φορτίου βρίσκονται οι: Ρωσία, Σλοβακία, Ισπανία, Τουρκία, Μεξικό. Η κατάσταση που παρατηρείται στην εικόνα 2 και 3 επιβεβαιώνει την πρώτη υπόθεση της διατριβής την ύπαρξη χρηματοπιστωτικής μόλυνσης την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Τη δεύτερη περίοδο τις χώρες μπορούμε να τις διακρίνουμε σε 4 ομάδες:

1. Χώρες με χαμηλό ποσοστό του γενικού παράγοντα αλλά με πολύ υψηλούς συντελεστές φορτίου : Σλοβακία, Τουρκία και Ιρλανδία,

2. Χώρες με χαμηλό γενικό παράγοντα και με σχετικά χαμηλούς συντελεστές φορτίου: Ελλάδα, Νορβηγία, Πολωνία, Ν. Ζηλανδία, Αυστραλία, Ισραήλ, Κορέα, Λουξεμβούργο,

3. Χώρες με υψηλά και πολύ υψηλά ποσοστά γενικού παράγοντα και σχετικά χαμηλούς συντελεστές φορτίου: Τσεχία, Ιαπωνία, Πορτογαλία, ΗΠΑ, Καναδάς, Ελβετία, Σουηδία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Μ. Βρετανία, Αυστρία, Γαλλία, Ισπανία,

4. Λοιπές χώρες, που ταξινομούνται σαν «ειδικές» περιπτώσεις.

Στις «ειδικές» περιπτώσεις περιλαμβάνεται η Ρωσία (λαμπρή επιβεβαίωση της πρώτης υπόθεσης), η οποία έχει τον υψηλότερο συντελεστή φορτίου και σχετικά χαμηλό ποσοστό διακύμανσης που εξηγείται από παγκόσμιους παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι σε περιόδους κρίσης, η χώρα μας επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικά σοκ. Ο προσδιορισμός των διαφορών στην ευαισθησία των χωρών στη χρηματοπιστωτική μόλυνση εκτείνεται πέρα από το μοντέλο με λανθάνουσες (μη παρατηρούμενες) μεταβλητές.

Για την επιβεβαίωση της δεύτερης υπόθεσης σχετικά με τις διαφορές όσον αφορά το επίπεδο της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης των πληγέντων και μη πληγέντων από τη χρηματοπιστωτική μόλυνση χωρών, έχει διαμορφωθεί ένα σύνολο δεδομένων σχετικά με τις ροές των ξένων επενδύσεων (ποσοστό ροής επενδύσεων άμεσα εξερχόμενων από το ΑΕΠ και το ποσοστό ροής επενδύσεων άμεσων εισερχόμενων στο ΑΕΠ), το δημόσιο χρέος (ποσοστό του ΑΕΠ), τις ροές του διεθνούς εμπορίου [λόγος των εισαγωγών προς την κατανάλωση και το ποσοστό εξαγωγών στο ΑΕΠ (και οι δύο δείκτες υπολογίζονται σε πραγματικές τιμές των πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών, το έτος αναφοράς 2000)].

Ως βάση της ανάλυσης λαμβάνεται το 2007 - ως το έτος προ κρίσης. Με τη χρήση της ομαδοποίησης ξεχώρισαν 6 σύνολα. Οι μέσες τιμές για κάθε παράγοντα δίνονται στον Πίνακα.

Πίνακας 9

Μέσες τιμές των δεικτών των χωρών το 2007

	Ομ.1	Ομ.2	Ομ.3	Ομ.4	Ομ.5	Ομ.6
Εξερχόμενη ροή ΑΞΕ (ποσοστό επί ΑΕΠ)	0.017	0.290	0.134	0.042	0.03 3	0.04 9
Εισερχόμενη ροή ΑΞΕ (ποσοστό επί ΑΕΠ)	0.034	0.342	0.095	0.037	0.01 3	0.12 5
Σύνολο δημόσιου χρέους (ποσοστό επί ΑΕΠ)	0.259	1.299	0.623	0.398	1.67 7	0.35 6
Σχέση εισαγωγών και κατανάλωσης (έτος αναφοράς 2000)	0.276	0.857	0.457	0.449	0.24 2	0.95 3
Ποσοστό εξαγωγών στο ΑΕΠ (έτος αναφοράς 2000)	0.022 3	0.875	0.457	0.444	0.22 6	0.95 9

Οι εκπρόσωποι των συνόλων παρουσιάζονται παρακάτω:

- 1) Αυστραλία, Μεξικό, ΗΠΑ, Τουρκία,
- 2) Βέλγιο,
- 3) Αυστρία, Μ. Βρετανία, Δανία, Ισπανία, Γαλλία, Ελβετία, Σουηδία,
- 4) Γερμανία, Ισραήλ, Καναδάς, Κορέα, Ν. Ζηλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρωσία, Φινλανδία, Χιλή,
- 5) Ελλάδα, Ιταλία, Ιαπωνία,
- 6) Ιρλανδία, Ολλανδία, Σλοβακία, Τσεχία.

Οι χώρες πιο επιρρεπείς σε χρηματοπιστωτική μόλυνση - Ρωσία, Σλοβακία, Ισπανία, Τουρκία, Μεξικό - βρέθηκαν σε διαφορετικές ομάδες. Η Τουρκία και το Μεξικό - στην πρώτη ομάδα, η Ρωσία και η Φινλανδία - στην τέταρτη, η Σλοβακία - στην έκτη.

Στη διατριβή η ανάλυση της ταξινόμησης αποκάλυψε ότι οι πιο εκτεθειμένες χώρες στην χρηματοπιστωτική μόλυνση από τη μία πλευρά καταλαμβάνουν τις τελευταίες 17 θέσεις στην κατάταξη σχετικά με τις ροές των ΑΞΕ και ΑΕΠ, από την άλλη – την ηγετική θέση σχετικά με το ποσοστό εισαγωγών προς την κατανάλωση και εξαγωγών στο ΑΕΠ.

Έτσι, οι χώρες εξαρτώνται αρκετά από τις εισαγωγές, και τη ζήτηση για εξαγωγές από πλευράς των χωρών-εταίρων. Επιπλέον, δεν έχουν τη δυνατότητα να αντισταθμίσουν τα σοκ που δέχεται η χώρα, χρησιμοποιώντας τους μηχανισμούς διαφοροποίησης των κινδύνων, λόγω του μικρού όγκου των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ). Για να απεικονίσουμε την ανισομερεία που προκύπτει, προτείνουμε στην παρούσα εργασία μια ανάλυση της αναλογίας των εξαγωγών προς τις ροές των ΑΞΕ. Τα αποτελέσματα των υπολογισμών παρουσιάζονται στον Πίνακα. 10.

Πίνακας 10

Μελέτη της ανισομερείας μεταξύ των εξαγωγών και του ΑΞΕ (για το έτος 2007)

№	Χώρα	Τιμή συντ. φορτίου για τη δεύτερη περίοδο	Εξαγωγή ή στην εξερχ. ροή ΑΞΕ (από min σε max)	Εξαγωγή ή στην εισερχ. ροή ΑΞΕ	№	Χώρα	Τιμή συντ. φορτίου για τη δεύτερη περίοδο	Εξαγωγή στην εξερχ. ροή ΑΞΕ (από min σε max)	Εξαγωγή στην εισερχ. ροή ΑΞΕ
1	Μ. Βρετανία	0.81	2	3	15	Ιαπωνία	1,15	7,69	25,08
2	Ισπανία	0.47	2.41	4.85	16	Αυστραλία	0,35	8,44	3,2
3	Ελβετία	0.38	3	3.02	17	Φινλανδία	1,65	10,93	6,77
4	Βέλγιο	0.79	3.02	2.56	18	Ν. Ζηλανδία	0,41	10,96	14,22
5	Γαλλία	0.63	3.07	5	19	Ελλάδα	0,55	11,82	32,91
6	ΗΠΑ	0.66	3.57	5.16	20	Πορτογαλία	0,78	12,63	22,7
7	Σουηδία	1.1	4.39	7.52	21	Ολλανδία	0,88	15,71	3,79
8	Δανία	1.02	4.59	7.95	22	Ρωσία	2,25	16,84	26,04
9	Αυστρία	0.77	4.98	5.62	23	Κορέα	0,98	40,98	396,5
10	Ιταλία	0.9	4.99	11.27	24	Πολωνία	0,38	44,85	9,17
11	Νορβηγία	0.49	5.26	18.48	25	Μεξικό	1,62	47,28	14,32
12	Γερμανία	1.11	6.5	20.7	26	Τουρκία	1,86	91,61	8,75
13	Καναδάς	0.55	6.99	3.84	27	Τσεχία	1,2	131,46	20,4
14	Ιρλανδία	1.68	7.63	5.18	28	Σλοβακία	1,62	231,69	27,22

Οι Ρωσία, Φινλανδία, Μεξικό, Τουρκία και Σλοβακία αποτελούν χώρες με μικρή ανισομέρεια σχετικά με τις εξαγωγές και τις εξερχόμενες ροές των ΑΞΕ, ενώ ταυτόχρονα σύμφωνα με τις παραπάνω ταξινομήσεις ανήκουν στην ομάδα των χωρών που έχουν πληγεί

περισσότερο από τη χρηματοπιστωτική μόλυνση. Για να επιβεβαιωθεί η συσχέτιση των τιμών των τριών δεικτών του Πίνακα 10 υπολογίζονται οι συντελεστές συσχέτισης Spearman.

Ο συντελεστής συσχέτισης σχετικά με το μέγεθος του συντελεστή φορτίου και την αναλογία των εξαγωγών προς την εξερχόμενη ροή των ΑΞΕ υπολογίστηκε στο 0,40 (δηλ. στο 5% *one-sided criterion*), και η ροή των εισερχόμενων ΑΞΕ, αντίστοιχα στα 0,37 (σημαντική στο επίπεδο 6% για *one-sided criterion*). Αυτό καταδεικνύει μια μέτρια συσχέτιση μεταξύ της έκθεσης των χωρών σε χρηματοπιστωτική μόλυνση και της ανισομέρειας μεταξύ των εξαγωγών και των ροών των ΑΞΕ.

Ένας σημαντικός αριθμός επιχειρησιακών και στρατηγικών μέτρων που λαμβάνει η κάθε χώρα κατά την περίοδο της κρίσης δεν μας επιτρέπει να εξηγήσουμε πλήρως τις διαφορές της έκθεσης στη χρηματοπιστωτική μόλυνση βάσει των μακροοικονομικών δεικτών.

Η Ρωσία βάσει εισαγωγών-εξαγωγών και των επενδυτικών δεικτών εντάχθηκε αρχικά στην ομάδα των ανεπτυγμένων χωρών (ομάδα 1 του πίνακα 9), ωστόσο δεν ήταν σε θέση να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της (λόγω των συσσωρευμένων ανισομερειών στην οικονομία, ή λόγω της αποτυχίας των ληφθέντων μέτρων κατά της κρίσης).

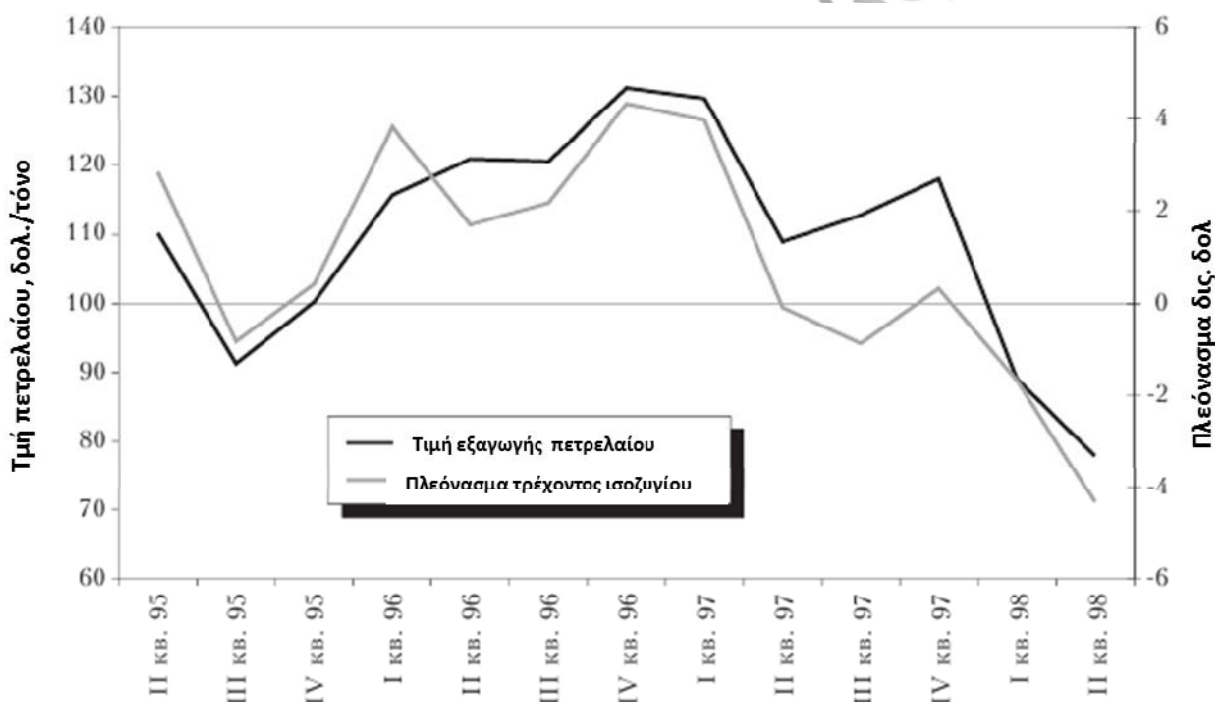
Την ίδια στιγμή, χώρες με παρόμοιους μακροοικονομικούς δείκτες (όπως η Τσεχία και η Σλοβακία) είναι εξίσου μη ευάλωτες στη χρηματοπιστωτική μόλυνση κατά την πρώτη περίοδο, αλλά κατά την περίοδο της κρίσης λόγω της διαφοράς των μέτρων κατά της κρίσης υπόκεινται σε διαφορετικές ομάδες.

Η ανάλυση στην έκθεση της χρηματοπιστωτικής μόλυνσης κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης 2007-2009 έδειξε γιατί σε ορισμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας, υπάρχει μια ραγδαία αύξηση του συντελεστή φορτίου: χώρες με ανισομέρεια μεταξύ των ροών των ΑΞΕ είναι πιο επιρρεπείς σε χρηματοπιστωτική μόλυνση από ότι οι υπόλοιπες χώρες. Η μείωση αυτής της ανισομερείας είναι πιθανό να έχει θετικό αποτέλεσμα στην έκθεση στη χρηματοπιστωτική μόλυνση.

Κεφάλαιο 3. Η πολιτική της Ρωσίας ενάντια στην κρίση την περίοδο των κρίσεων του 1998 και 2007-2008

3.1. Βασικά στάδια του προγράμματος κατά της κρίσης του 1998

Για μια χώρα - σημαντικό εξαγωγέα ενέργειας και πρώτων υλών, όπως είναι η Ρωσία, ένας από τους σημαντικότερους εξωτερικούς οικονομικούς δείκτες, με σημαντικό αντίκτυπο σε πολλούς ενδο-οικονομικούς δείκτες, είναι η τιμή της κύριας πηγής εξαγωγών – το πετρέλαιο. Το γεγονός ότι η τιμή εξαγωγής του ρωσικού πετρελαίου καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το μέγεθος του πλεονάσματος ισοζυγίου πληρωμών κατά τις εκάστοτε συναλλαγές, φαίνεται καθαρά στην Εικόνα 29.

Εικόνα 29. – Τιμή εξαγωγής του ρωσικού πετρελαίου και πλεόνασμα ισοζυγίου πληρωμών κατά τις εκάστοτε συναλλαγές

Ενώ οι τιμές του ρωσικού πετρελαίου ήταν αρκετά υψηλές (με βάση τα ιστορικά δεδομένα), επέτρεψαν μια τεράστια προσφορά πόρων στην παγκόσμια αγορά και ως εκ τούτου την ανακατανομή υπέρ της Ρωσίας μιας σημαντικής προστιθέμενης αξίας που παραγόταν στο εξωτερικό. Χάρη σε αυτό, το επίπεδο των εγχώριων τιμών ήταν αρκετά πιο υψηλό σε σχέση με το αντίστοιχο παγκόσμιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Από τη στιγμή που οι τιμές στα προϊόντα των παραδοσιακών ρωσικών εξαγωγών έπεσαν, μειώθηκαν αισθητά τα έσοδα της χώρας από το εξωτερικό εμπόριο, μειώθηκε και έγινε ακόμη και αρνητικό τρεχουσών συναλλαγών. Η αισθητή μείωση του μεγέθους του «μαξιλαρίου του εισοδήματος» έκανε την προσαρμογή του επιπέδου των σχετικών τιμών, ή ισοδύναμα, τη συναλλαγματική ισοτιμία εντελώς αναπόφευκτη. Οι προσπάθειες της ηγεσίας της Κεντρικής

Τράπεζας να αντισταθεί στους παγκόσμιους οικονομικούς νόμους μέσα από επαναλαμβανόμενα επιτόκια αναχρηματοδότησης, μεγάλους εξωτερικούς δανεισμούς και μαζικές νομισματικές παρεμβάσεις θα μπορούσαν, φυσικά, για κάποιο χρονικό διάστημα να αναβάλλουν την αναπόφευκτη προσαρμογή των τεχνητά συντηρούμενων δυσαναλογιών, αλλά δεν μπορούσαν να την ακυρώσουν. Όσο περισσότερο αυτή η προσαρμογή, πρωτίστως με τη μορφή υποτίμησης του ρουβλίου καθυστερούσε, τόσο πιο μεγάλη και αναπόφευκτη γινόταν.

Στην προσπάθεια της να αποτρέψει την υποτίμηση του ρουβλίου η Κεντρική Τράπεζα δεν ήταν μόνη. Τον Μάιο και Ιούνιο του 1998 στην εκστρατεία κατά της υποτίμησης συμμετείχε ενεργά και η ρωσική κυβέρνηση. Στις δημόσιες συζητήσεις η κύρια θέση των αντιπάλων της υποτίμησης του ρουβλίου ήταν η αναπόφευκτη πτώση του πληθωρισμού σε περίπτωση υποτίμησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας και η ανάπτυξη της λεγόμενης πληθωριστικής σπείρας. Δυστυχώς, οι συνεχείς επαναλήψεις, των συμπεριλαμβανομένων υψηλόβαθμων και αρκετά γνωστών προσώπων που στην Ρωσία θεωρούνταν οικονομολόγοι, χωρίς όμως την ανάλογη δραστηριότητα, μαρτυρούν είτε εσκεμμένη διαστρέβλωση των γεγονότων, είτε ένα ειλικρινές, μα ασυγχώρητο σφάλμα για μορφωμένους ανθρώπους που βασίστηκαν στον επονομαζόμενο μύθο του «πληθωρισμού κόστους» (*cost push inflation*).

Στην πραγματικότητα, η επιτάχυνση του πληθωρισμού σε περίπτωση υποτίμησης του νομίσματος δεν είναι αναπόφευκτη, ούτε από θεωρητική ούτε από πρακτική άποψη. Ο πληθωρισμός, όπως είναι γνωστό, είναι ένα νομισματικό φαινόμενο. Ως εκ τούτου, η επιτάχυνση του είναι δυνατή μόνο με τη μεταβολή στην αναλογία μεταξύ των υφιστάμενων στη χώρα ποσών ζήτησης χρήματος και την πραγματική προσφορά των προϊόντων. Η μεταβολή αυτής της αναλογίας μπορεί να οφείλεται είτε στην αύξηση της προσφοράς χρήματος, ή σε μια αλλαγή στη ζήτηση χρήματος, ή σε μείωση του πραγματικού όγκου των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των άλλων επενδυτικών ενεργητικών. Η αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας, που δεν ακολουθείται και δεν οδηγεί στις προαναφερθείσες μεταβολές, δεν είναι σε θέση να προκαλέσει επιτάχυνση του πληθωρισμού. Σε πρακτικό επίπεδο, αυτή η θεωρητική θέση για άλλη μια φορά σαφέστατα είχε αποδειχθεί στις χώρες που έχουν πληγεί πρόσφατα από τη λεγόμενη «ασιατική κρίση» (βλέπε πίνακα. 11).

Η μείωση των συναλλαγματικών ισοτιμιών στις περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ασίας (Φιλιππίνες, Μαλαισία, Νότιο Κορέα, Ταϊλάνδη) κατά τη διάρκεια του Ιουνίου 1997-Ιουλίου 1998 στο 58-70% οδήγησε σε συσσωρευτική αύξηση του ετήσιου ρυθμού πληθωρισμού σε πολύ περιορισμένο βαθμό - μόνο 2,8-4,5 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό συνέβη κυρίως επειδή οι νομισματικές κρίσεις στις παραπάνω χώρες δεν συνοδεύτηκαν από αποστροφή από μια συγκρατημένη νομισματική πολιτική.

Πίνακας 11

Υποτίμηση και επακόλουθος πληθωρισμός⁴³

Νόμισμα	Περίοδος	Συσσωρευτική μείωση συναλλαγματικής ισοτιμίας σε σχέση με το δολάριο, %	Συσσωρευτική ή αύξηση ρυθμών ετήσιου πληθωρισμού, ποσοστιαίες μονάδες	Συσσωρευτική ή αύξηση του νομισματικού αποθέματος, %	Εισαγωγές σε % προς ΑΕΠ το 1997
Μπατ Ταϊλάνδης	Ιουν.1997-Ιούλ. 1998	57,5	4,5	13,8	46,4
Κινγκίτ Μαλαισίας	Ιουν.1997-Ιούλ. 1998	60,5	2,9	1,6	91,1
Πέσο Φιλιππίνων	Ιουν.1997-Ιούλ. 1998	63,3	2,8	15,4	54,4
Βον Νοτίου Κορέας	Ιουν.1997-Ιούλ. 1998	69,2	3,7	8,7	38,8
Ρουπία Ινδονησίας	Ιουν.1997-Ιούλ. 1998	446,9	66,9	78,5	28,5
Γιεν Ιαπωνίας	Απριλ.1995-Ιούλ.1998	68,5	2,5	5,7	9,9
Ρούβλι Ρωσίας	Ιούν.1997-Οκτ.1998	173,1	44,6	23	20,4

Η αύξηση του χρηματικού αποθέματος σε αυτές κυμάνθηκε από 1,6 έως 15,4%. Η κατάσταση ήταν διαφορετική στην Ινδονησία, όπου μια σημαντική αύξηση του ετήσιου ρυθμού του πληθωρισμού (περίπου 67%) δεν προκλήθηκε τόσο από την υποτίμηση του εθνικού

⁴² Σφάλμα μη μόνιμου κατοίκου. – Δελτίο για τα προβλήματα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, 1998, 29 Ιουλίου, σελ. 6.

νομίσματος, αν και ήταν η σημαντικότερη από τις εν λόγω χώρες (σχεδόν κατά 447%), αλλά από μια αλλαγή στη νομισματική πολιτική των Αρχών και τη μετάβαση σε επιταχυνόμενη έκδοση χαρτονομισμάτων (αύξηση του χρηματικού αποθέματος μέσα στο έτος - 78,5%).

Η περίπτωση της Ιαπωνίας στο ζήτημα αυτό είναι ακόμα περισσότερο ενδεικτική, διότι επιτρέπει την παράκαμψη του προβλήματος της χρονικής διαφοράς, σχεδόν ανυπέρβλητης κατά την εξέταση των οικονομικών φαινομένων σε ετησία ή σχεδόν ετήσια βάση. Η συσσωρευτική υποτίμηση του γιεν έναντι του δολαρίου ΗΠΑ κατά 68,5% σε διάρκεια περισσότερο από τέσσερα χρόνια συνοδεύτηκε από μια συσσωρευτική αύξηση του επιπέδου των τιμών στην Ιαπωνία μόλις κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες. Αν υπήρχε ο λεγόμενος «πληθωρισμός κόστους», εάν ίσχυε το νομοθετικό πλαίσιο που συνδέει την πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας με την αύξηση των εγχώριων τιμών, τότε το συσσωρευτικό ποσοστό πληθωρισμού στην Ιαπωνία μέσα σε αυτά τα χρόνια θα ανερχόταν τουλάχιστον στο 10%.

Στην πραγματικότητα, ήταν της ίδιας τάξης με τη συσσωρευτική αύξηση του χρηματικού αποθέματος μέσα στην τετραετία. Τέλος, αν ο "πληθωρισμός κόστους" είχε οποιοδήποτε λόγο ύπαρξης, τότε σε χώρες με σημαντικό μέγεθος υποτίμησης ποσόστωσης στις εισαγωγές, η πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος θα μεταφραζόταν αμέσως σε σημαντική αύξηση των τιμών. Επιπλέον, στις χώρες με υψηλό ειδικό βάρος των εισαγωγών στο ΑΕΠ η έκρηξη των τιμών θα ήταν αρκετά σημαντική. Τότε, στη Μαλαισία, θα ήταν μεγαλύτερη από ό,τι στην Ταϊλάνδη, στις Φιλιππίνες από ό,τι στη Νότιο Κορέα, σε όλες αυτές τις χώρες - από ό,τι στην Ινδονησία. Ωστόσο, τίποτα από αυτά δεν συνέβη. Πέραν αυτού, από άποψη θεωρίας του "πληθωρισμού κόστους" είναι εντελώς αδύνατο να εξηγήσει κανείς γιατί, για παράδειγμα, σε μια χώρα όπως η Μαλαισία, οι αυξημένες τιμές κατά 60% στις εισαγωγές, που αντιπροσωπεύουν το 91% του ΑΕΠ, οδήγησαν σε αύξηση του επιπέδου των τιμών όχι σε δεκάδες ή εκατοντάδες τοις εκατό, αλλά μόνο κατά 2,9 ποσοστιαίες μονάδες.

Γι' αυτό το λόγο, ο εκφοβισμός των Ρώσων πολιτών για απότομη άνοδο του πληθωρισμού που υποτίθεται ότι αναπόφευκτα θα δημιουργείτο από την υποτίμηση του ρουβλιού, στην καλύτερη περίπτωση ήταν αβάσιμη, στη χειρότερη περίπτωση - εσκεμμένη παραπλάνηση του πληθυσμού. Αυτό επιβεβαιώνεται πλήρως από τα γεγονότα που ακολούθησαν, όταν σχεδόν η τριπλάσια υποτίμηση του ρουβλιού συνοδεύτηκε από αύξηση του ετήσιου ρυθμού του πληθωρισμού κατά πολύ μικρότερο ποσό - κατά 44,6 ποσοστιαίες μονάδες - με συσσωρευτική αύξηση του ευρέος χρήματος κατά 23% και μείωση του πραγματικού ΑΕΠ κατά τουλάχιστον 3%.

Ωστόσο, σε αντίθεση με αυτό το «επιβαλλόμενο» πρόβλημα, οι Αρχές είχαν έναν σοβαρό λόγο να φοβούνται την υποτίμηση του ρουβλιού και να προσπαθήσουν να το αντιμετωπίσουν. Αυτός ο λόγος ο οποίος ήταν απολύτως κατανοητός από την κυβέρνηση και την Κεντρική Τράπεζα ήταν η αναπόφευκτη, ως αποτέλεσμα της υποτίμησης του ρουβλιού,

πτώχευση, αν όχι ολόκληρου του ρωσικού τραπεζικού συστήματος, τότε μερικών από τις μεγαλύτερες και πιο ισχυρές ρωσικές τράπεζες. Το τραπεζικό σύστημα της χώρας, που τρεφόταν από κρατικές επιδοτήσεις την περίοδο του υψηλού πληθωρισμού, δεν κατάφερε να προσαρμοστεί επαρκώς στην πτώση του ρυθμού αύξησης των τιμών. Η σταδιακή μείωση των κρατικών επιδοτήσεων μέσω του μηχανισμού πληθωριστικής ανακατανομής των πόρων οδήγησε τις ρωσικές τράπεζες σε μαζική προσέλκυση ξένων πιστώσεων, την αύξηση του χρέους προς ξένους (βλ. Πίνακα 12).

Εάν το 1993-1994 η ισορροπία του ρωσικού τραπεζικού συστήματος προς τα ξένα ενεργητικά και παθητικά παρέμενε σε σταθερά επίπεδα, κοντά στο μηδέν, από το 1995 όχι μόνο δεν ήταν σταθερά αρνητική, αλλά άρχισε να αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς. Μόνο μέσα σε ένα έτος, το 1997, το αρνητικό ισοζύγιο του τραπεζικού συστήματος σε ξένες συναλλαγές διπλασιάστηκε και έφτασε τα 21 δις. δολάρια.

Πίνακας 12

Ορισμένα στοιχεία του ισοζυγίου του ρωσικού τραπεζικού συστήματος

Δείκτες	1993	1994	1995	1996	1997	1998- Ιουν.
Σε δις. ρούβλια						
Ενεργητικά, σύνολο	60,3	206,3	342,3	520,0	622,7	623,9
Ενεργητικά σε ξένο νόμισμα	15,8	49,3	46,1	73,7	68,0	72,5
Συνολικές υποχρεώσεις προς το ξένο νόμισμα	16,8	51,8	85,2	132,6	193,7	182,6
Καταθέσεις στο ξένο νόμισμα	12,1	37,3	55,3	72,0	85,0	77,4
Πληρωμές στο ξένο νόμισμα	4,7	14,5	30,0	60,7	108,7	105,2
Πλεόνασμα	-1,0	-2,5	-39,1	-58,9	- 125,7	-110,1
Σε δις. δολάρια						
Ενεργητικά, σύνολο	48,4	56,5	73,8	93,6	104,2	100,2
Ενεργητικά σε ξένο νόμισμα	12,7	13,5	9,9	13,3	11,4	11,6
Συνολικές υποχρεώσεις προς το ξένο νόμισμα	13,5	14,2	18,4	23,9	32,4	29,3
Καταθέσεις στο ξένο νόμισμα	9,7	10,2	11,9	13,0	14,2	12,4
Πληρωμές στο ξένο νόμισμα	3,8	4,0	6,5	10,9	18,2	16,9
Πλεόνασμα	-0,8	-0,7	-8,4	-10,6	-21,0	-17,7

Συνέχεια του Πίνακα 12 στην επόμενη σελίδα

Σε % σε όλα τα ενεργητικά						
Ενεργητικά, σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ενεργητικά σε ξένο νόμισμα	26,2	23,9	13,5	14,2	10,9	11,6
Συνολικές υποχρεώσεις προς το ξένο νόμισμα	27,8	25,1	24,9	25,5	31,1	29,3
Καταθέσεις στο ξένο νόμισμα	20,0	18,1	16,1	13,8	13,7	12,4
Πληρωμές στο ξένο νόμισμα	7,8	7,0	8,8	11,7	17,5	16,9
Πλεόνασμα	-1,6	-1,2	-11,4	-11,3	-20,2	-17,6
Σε % προς το επίσημο ΑΕΠ						
Ενεργητικά, σύνολο	35,2	33,8	21,6	23,6	23,9	22,7
Ενεργητικά σε ξένο νόμισμα	9,2	8,1	2,9	3,4	2,6	2,6
Συνολικές υποχρεώσεις προς το ξένο νόμισμα	7,0	6,1	3,5	3,3	3,3	2,8
Καταθέσεις στο ξένο νόμισμα	9,8	8,5	5,4	6,0	7,4	6,6
Πληρωμές στο ξένο νόμισμα	2,7	2,4	1,9	2,8	4,2	3,8
Πλεόνασμα	-0,6	-0,4	-2,5	-2,7	-4,8	-4,0
Σε % προς το πραγματικό νόμιμο ΑΕΠ						
Ενεργητικά, σύνολο	46,1	46,14,8	29,8	34,1	35,5	35,4
Ενεργητικά σε ξένο νόμισμα	12,1	11,0	4,0	4,8	3,9	4,1
Συνολικές υποχρεώσεις προς το ξένο νόμισμα	9,2	8,3	4,8	4,7	4,8	4,4
Καταθέσεις στο ξένο νόμισμα	12,8	11,6	7,4	8,7	11,1	10,4
Πληρωμές στο ξένο νόμισμα	3,6	3,2	2,6	4,0	6,2	6,0
Πλεόνασμα	-0,8	-0,6	-3,4	-3,9	-7,2	-6,2

Μέχρι το τέλος του έτους, το σύνολο των νομισματικών υποχρεώσεων αυξήθηκε έως τα 32,3 δις. δολάρια και αποτέλεσε σχεδόν το ένα τρίτο του συνόλου των τραπεζικών ενεργητικών. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 1998, οι υποχρεώσεις του τραπεζικού συστήματος προς ξένους μειώθηκαν κατά 3 δις. δολάρια, όμως αυτό προφανώς δεν ήταν αρκετό. Σε περίπτωση υποτίμησης του ρουβλίου τα ξένα παθητικά του τραπεζικού συστήματος θα

αυξάνονταν στο πολλαπλάσιο του ποσοστού της πτώσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, γεγονός που θα απέκλειε την πιθανότητα επιβίωσης μιας σειράς ισχυρότατων τραπεζών. Προφανώς, σε αυτό έγκειται και η σημαντικότερη αιτία της αποποίησης από πλεύρας διοίκησης της Κεντρικής Τράπεζας των συντασσόμενων σχεδίων υποτίμησης του ρουβλίου ακόμη από τον Απρίλιο-Μάιο του 1998.

"Στις αρχές Μαΐου στην ηγεσία της Τράπεζας της Ρωσίας άρχισαν να συζητούν σοβαρά τις προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό της τρέχουσας πολιτικής όσον αφορά την αντιμετώπιση των κρίσεων, η έλευση των οποίων άρχισε με σαφήνεια να γίνεται αισθητή. Οι προτάσεις αφορούσαν προληπτικά μέτρα για τη διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος και των συμφερόντων των καταθετών και των πιστωτών και, φυσικά, την πολιτική της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αναφορικά με το τελευταίο, αποφασίστηκε να γίνει πρόταση στον Πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας, για τη μετάβαση σε μια κυμαινόμενη συναλλαγματική ισοτιμία του ρουβλίου αμέσως μετά τις εορτές του Μαΐου. Οι προτάσεις αυτές είχαν συνταχθεί, αλλά δεν κατατέθηκαν".⁴⁴

Κρίνοντας από το παραπάνω απόσπασμα, η διοίκηση της Κεντρικής Τράπεζας είχε πλήρη επίγνωση της σοβαρότητας της κατάστασης, καθώς και τις εναλλακτικές λύσεις που είχαν στη διάθεσή τους οι Αρχές. Παρ'όλα αυτά, συνειδητά αποφάσισε να απορρίψει την υποτίμηση του ρουβλίου, δηλαδή να συνεχίσει να διατηρεί την μη ρεαλιστική πορεία του και με τη βοήθεια του να επιδοτεί τις εμπορικές τράπεζες της Ρωσίας οι οποίες βρίσκονταν στο χείλος της πτώχευσης.

Ωστόσο, τα απαραίτητα συναλλαγματικά αποθέματα για την επιδότηση του τραπεζικού συστήματος η Κεντρική Τράπεζα δεν τα είχε πλέον στη διάθεσή της – είχαν εξαντληθεί σε προηγούμενες περιόδους, ως αποτέλεσμα της ανεύθυνης νομισματικής-χρηματοπιστωτικής πολιτικής. Έτσι, τον Ιούνιο-Ιούλιο του 1998, η ρωσική κυβέρνηση και η Κεντρική Τράπεζα ξεκίνησε μια άνευ προηγουμένου εκστρατεία για την προσέλκυση ξένων δανείων. Τον Ιούνιο, διατέθηκαν δύο δόσεις των ρωσικών ευρωομολόγων αυξάνοντας το δημόσιο χρέος κατά 3,8 δισ. δολάρια.

Οι ρωσικές μετοχές διατίθεντο σε χαμηλές τιμές, γεγονός που υπονόμεισε σοβαρά την αγορά ομολόγων, και ουσιαστικά έκανε αδύνατο έναν νέο δανεισμό. Μετά από αυτό στις ρωσικές Αρχές παρέμεινε σχεδόν μια τελευταία σημαντική πηγή εξωτερικής πίστωσης - οι πόροι των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Τον Ιούνιο και Ιούλιο οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τη χορήγηση στη Ρωσία ενός μεγάλου πακέτου διεθνούς βοήθειας μπήκαν σε κρίσιμο στάδιο.

Οι σχέσεις της Ρωσίας με τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, και ιδίως με το ΔΝΤ δεν ήταν ποτέ απλές. Η Ρωσία είναι σχεδόν η μόνη χώρα - μέλος του Ταμείου, η οποία ούτε

⁴³ Αλεξασένκο Σ. Μάχη για το ρούβλι – Βρέμια ΜΝ (Алексащенко С. Борьба за рубль. – Время МН), 1998, 26 Οκτωβρίου

για μια φορά δεν ολοκλήρωσε κάποιο από τα προγράμματα που συμφωνήθηκαν εκ των προτέρων με το Ταμείο (βλ. Πίνακα 13).

Πίνακας 13

Προγράμματα του ΔΝΤ που ολοκληρώθηκαν από τη Ρωσία

	1995	1996	1997	1998 Ιαν-Ιουν
Έλλειμα προϋπολογισμού % προς ΑΕΠ				
Πρόγραμμα ΔΝΤ	4,9	4,0	3,0	2,0
πραγματικό	5,4	9,1	6,8	5,9
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε μήνες εισαγωγών				
Πρόγραμμα ΔΝΤ	2,6	2,5	3,8	2,9
πραγματικό	2,4	2,0	2,4	2,1
Αύξηση του ΑΕΠ % προς το προηγούμενο έτος				
Πρόγραμμα ΔΝΤ	2,0	2,3	3,5	5,1
πραγματικό	-4,1	-3,5	0,8	-0,5

Ωστόσο, λόγω της υπεροχής των πολιτικών, και όχι τόσο των οικονομικών παραγόντων στις σχέσεις μεταξύ Ταμείου και Ρωσίας, η παροχή νέων δανείων συνεχιζόταν. Σύμφωνα με τα δεδομένα από 1η Σεπτεμβρίου του 1998, ο συνολικός όγκος των δανείων υπερέβη τα 14,4 δισεκατομμύρια ΕΤΔ (ειδικά τραβηχτικά δικαιώματα) ή ανήλθε περίπου στα 19 δις. δολάρια, καθιστώντας τη Ρωσία σήμερα ως τον μεγαλύτερο δανειολήπτη του ΔΝΤ.

Ως αποτέλεσμα, των πολύπλοκων και χρονοβόρων διαπραγματεύσεων, οι εκπρόσωποι της Ρωσίας και του ΔΝΤ τη 13η Ιουλίου 1998, κατέληξαν σε συμφωνία (Πίνακας 14).

Πίνακας14

Πακέτα διεθνούς βοήθειας στη Ρωσία βάσει συμφωνίας από τις 13.07.98 (σε δις. δολ.)

Προθεσμία Σ παροχής Πιστωτές	Με τις συμφωνίες έως τις 13.07.98			Νέες συμφωνίες από 13.07.98			Όλο το πακέτο		
	1998 2 ^ο εξάμην ο	1999	συνολ Μέσα σε 1,5 έτος	1998 2 ^ο εξάμην ο	1999	συνολ Μέσα σε 1,5 έτος	1998 2 ^ο εξάμηνο	199 9	συνολ. Μέσα σε 1,5 έτος
ΔΝΤ	1,3	2,2	3,5	11,2	0,4	11,6	12,5	2,6	15,1
Παγκόσμια Τράπεζα	0,9	1,1	2,0	0,8	3,2	4,0	1,7	4,3	6,0
Ιαπωνία	-	-	-	0,6	0,9	1,5	0,6	0,9	1,5
Συνολικά	2,2	3,3	5,5	12,6	4,5	17,1	14,8	7,8	22,6

Μία εβδομάδα αργότερα το Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΝΤ πήρε απόφαση σχετικά με την καταβολή της πρώτης δόσης του δανείου. Δύο ημέρες αργότερα - στις 22 Ιουλίου η πρώτη- 4,8 δις. δολάρια μπήκε στο λογαριασμό της Κεντρικής Τράπεζας. Το τι και πώς συνέβαιναν το καλοκαίρι του 1998, δείχνουν μερικές καταστάσεις.

Πρώτον, το συνολικό ποσό των δανείων που χορηγήθηκαν στη Ρωσία με τη νέα συμφωνία στις 13 Ιουλίου 1998 (17.1 δις. δολάρια), σχεδόν συμπίπτει με το αρνητικό ισοζύγιο για τις συναλλαγές του ρωσικού τραπεζικού συστήματος με ξένους στα τέλη Ιουνίου του 1998. Είναι επίσης κοντά με το ποσό των 19 δις. δολαρίων συναλλαγματικών αποθεμάτων, που ξόδεψε η Κεντρική Τράπεζα το 1997, ως αποτέλεσμα της έκδοσης των μη διασφαλισμένων υποχρεώσεων με συναλλαγματικά αποθέματα σε ρούβλι. Επίσης συμπίπτει σχεδόν με το ισοδύναμο σε δολάρια καλοκαιρινό φορολογικό πακέτο της ρωσικής κυβέρνησης που εγκρίθηκε εν μέρει με τη μορφή νόμων, εν μέρει με τη μορφή διαταγμάτων του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας (βλ. Πίνακα 15).

Πίνακας 15

Φορολογικό πακέτο της ΡΟ τον Ιούνιο του 1998

	Δις. ρούβλια	Δις. δολάρια
Αρχικό πακέτο της κυβέρνησης της ΡΟ	102,2	16,5
Εγκεκριμένο από την Κρατική Δούμα σε μορφή νόμων	37,8	6,1
Εγκεκριμένο από τον Πρόεδρο της ΡΟ σε μορφή νόμων	67,4	10,9
Τελικό επιβεβαιωμένο πακέτο	105,2	17,0

Δεύτερον, ως όρος για την παραλαβή του πακέτου ήταν δύο σημαντικότερες απαιτήσεις του ΔΝΤ: η αύξηση μέρους των εσόδων του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού από 10,7 έως 13,0% του ΑΕΠ και η διατήρηση της ουσιαστικά αμετάβλητης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής.⁴⁵

Και οι δύο απαιτήσεις από οικονομική άποψη, ήταν λάθος. Η εφαρμογή του φορολογικού πακέτου στο ποσό των 105 δισ. ρουβλίων σήμαινε αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης σε επιπλέον 8 ποσοστιαίες μονάδες του πραγματικού νόμιμου ΑΕΠ και αναπόφευκτα οδηγούσε σε βαθιά οικονομική κρίση. Η διατήρηση μη ρεαλιστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του ρουβλίου σήμαινε μια επιπλέον φορολόγηση στα πλαίσια μιας ψευδο-δημοσιονομικής πολιτικής, στον πλέον αποτελεσματικό τομέα της ρωσικής οικονομίας – τις εξαγωγές - και επιδότηση του λιγότερο στην πραγματικότητα αποτελεσματικού, ήδη πτωχευμένου τραπεζικού τομέα.

Το αποτέλεσμα μιας τόσο μεγάλης διατομεακής ανακατανομής των οικονομικών πόρων δεν θα μπορούσε να είναι τίποτα άλλο, παρά η επιδείνωση της οικονομικής κρίσης. Ωστόσο, ήταν ο μόνος τρόπος του μη-οικονομικού προσανατολισμού των τεράστιων χρηματοπιστωτικών πόρων στον πτωχευμένο τραπεζικό τομέα.

Τρίτον, για πρώτη φορά στα 6 χρόνια των σχέσεων μεταξύ ΔΝΤ και Ρωσίας τα αποθέματα του Ταμείου μεταβιβάστηκαν με πρόταση της Τράπεζας της Ρωσίας όχι στους λογαριασμούς του Υπουργείου Οικονομικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας αλλά της Κεντρικής Τράπεζας. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με το νόμο περί προϋπολογισμού, η Κεντρική Τράπεζα δεν είχε κανένα δικαίωμα να δανείζει απευθείας την κυβέρνηση, αυτό σημαίνει ότι το πακέτο της διεθνούς βοήθειας δεν προορίζεται για τη λείανση των προβλημάτων του ρωσικού προϋπολογισμού και την άμβλυση του ζητήματος της εξυπηρέτησης και αναχρηματοδότησης του δημόσιου χρέους, αλλά για να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις από τα λάθη της Κεντρικής Τράπεζας στην χρηματοπιστωτική και συναλλαγματική πολιτική, καθώς επίσης και για την επιδότηση του τραπεζικού συστήματος.

Όπως είναι γνωστό, μέσα σε δύο εβδομάδες μετά την έγκριση του προγράμματος το Υπουργείο Οικονομικών, ζήτησε τη μεταβίβαση ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων (από τα 4,8 δισ. δολάρια της πρώτης δόσης) στους λογαριασμούς του και τη χρήση του για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους.

Κατόπιν συζήτησης και κάποιας αντίστασης από την πλευρά της Κεντρικής Τράπεζας τα χρήματα μεταβιβάστηκαν στο Υπουργείο Οικονομικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Και μόνο αυτό το γεγονός αποδεικνύει για άλλη μια φορά ότι αρχικά ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων από τα πακέτα διεθνούς βοήθειας δεν προοριζόταν για σκοπούς που είχαν σχέση με τον προϋπολογισμό.

⁴⁴ Russian Federation–Use of Fund Resources–Request for Augmentation of Extended Arrangement and Request for Purchase under the Compensatory and Contingency Financing Facility. EBS/98/120. Supplement 1, 1998, July 17, p. 9, 13.

Τέταρτον, η πρακτική δραστηριότητα στην αγορά τουλάχιστον μιας ρωσικής τράπεζας που ανήκει στην Κεντρική Τράπεζα, επιτρέπει να επιβεβαιώσουμε ότι συνέβαλε άμεσα στην όξυνση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ορίστε τί συγκλονιστική εξήγηση δίνει σε λιγότερο από τρεις εβδομάδες μετά το κραχ η έκθεση του ΔΝΤ, "World Economic Outlook": "Επιτέλους, η κρατική Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να μην ανανεώσει το μεγάλο της χαρτοφυλάκιο των ομολόγων του Δημοσίου, η προθεσμία εξόφλησης των οποίων έληγε τις δύο τελευταίες εβδομάδες του Ιουλίου, αναγκάζοντας έτσι την κυβέρνηση να δανείζεται με σχετικά υψηλά επιτόκια για να εξυπηρετήσει το χρέος της υπονομεύοντας τη βεβαιότητα των άλλων επενδυτών ότι η κυβέρνηση θα είναι σε θέση να επεκτείνει το χρέος της στο μέλλον".⁴⁶

Αυτό σημαίνει ότι το Ταμειυτήριο – μεγάλος κάτοχος Β.Κ.Ο που ανήκουν στο κράτος (ή καλύτερα, στην Κεντρική Τράπεζα), - αρνήθηκε να κάνει την παραδοσιακή ανατροπή, στην οποία η ονομαστική αξία των μετοχών προς εξόφληση αποσβένει με τη νέα έκδοση. Με απλά λόγια, το Ταμειυτήριο χρεοκόπησε τη ρωσική κυβέρνηση και την οδήγησε σε κατάρρευση. Μπορούμε να φανταστούμε μόνο μια κατάσταση κατά την οποία το Ταμειυτήριο αρνείται απροσδόκητα μια ακόμα ανατροπή, και ουσιαστικά οδηγεί το κράτος σε πτώχευση. Αυτό είναι δυνατό μόνο εάν υπάρχει άμεση εντολή του ιδιοκτήτη του Ταμειυτηρίου- την Κεντρική Τράπεζα της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ενδιαφέρουσα ερώτηση - τι έκανε το Ταμειυτήριο με εκείνα τα ρούβλια που έλαβε από το Υπουργείο Οικονομικών; Πού μπορεί να τοποθετηθεί η ρευστότητα στη Ρωσία; Η απάντηση είναι αυτονόητη - σε δολάρια. Δεν ήταν άραγε το Ταμειυτήριο εκείνος ο «κερδοσκόπος» που καταπόντησε την κρατική πίστωση και «έβγαλε» τα χρήματα στο εξωτερικό;⁴⁷

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο κύριος, αν όχι μοναδικός σκοπός του πακέτου διεθνούς βοήθειας προς τη Ρωσία το καλοκαίρι του 1998 ήταν η παροχή σημαντικών επιδοτήσεων στην Κεντρική Τράπεζα, στο ρώσικο τραπεζικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένης της μεγαλύτερης εμπορικής τράπεζας του κράτους – το Ταμειυτήριο, χάρη στην αύξηση του εξωτερικού χρέους, του πρόσθετου τρέχοντος ψευδοδημοσιονομικού και της μελλοντικής παραδοσιακής φορολόγησης των άλλων τομέων της ρωσικής οικονομίας και των πολιτών της. Σε γενικές γραμμές, μέσα σε τέσσερις μήνες το 1998 – από Μάιο έως Αύγουστο - η πολιτική αυτή κόστισε στη χώρα 16,5 δις. δολάρια (αύξηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους) και ολοκληρώθηκε με την βαθύτατη χρηματοπιστωτική, οικονομική και πολιτική κρίση.

⁴⁵ World Economic Outlook. A Survey by the Staff of the International Monetary Fund. Washington, D.C. 1998, September, p. 67.

⁴⁶ Economist: Σημειώσεις για την 17^η Αυγούστου (Экономист. Заметки о 17 августа). – <http://www.fe.msk.ru>

3.2. Βασικά στάδια του προγράμματος κατά της κρίσης του 2007-2008

Τα βασικά μέτρα της Ρωσίας κατά της κρίσης συνοψίζονται στα παρακάτω:

- υποτίμηση του ρουβλιού,
- αύξηση του ήδη υψηλού επιτοκίου αναχρηματοδότησης της Τράπεζας της Ρωσίας
- διάθεση δανείων χωρίς υποσχετική από την Τράπεζα της Ρωσίας σε επιλεγμένες τράπεζες - για τον επόμενο διατραπεζικό δανεισμό, δανεισμός προς τον πραγματικό τομέα με στόχο τον αναδανεισμό, την εξόφληση των ληξιπρόθεσμων οφειλών, την ανασύσταση του κεφαλαίου κίνησης (χωρίς να αλλάξουν οι κανονισμοί ελέγχου συναλλάγματος),
- ποσοστό αποζημίωσης των εμπορικών δανείων,
- μείωση φόρου στον τομέα πρώτων υλών,
- μείωση της νομισματοποίησης της ρωσικής οικονομίας,
- μείωση των φόρων.

Μια σειρά μέτρων προβάλλεται δημόσια αλλά στο σύνολό τους βρίσκονται σε ασταθή κατάσταση (θα πραγματοποιηθούν ή δεν θα πραγματοποιηθούν):

- προσανατολισμός στον ελλειμματικό ομοσπονδιακό προϋπολογισμό με την κάλυψη του ελλείμματος από το αποθεματικό ταμείο,
- αμφίβολος προσανατολισμός στην νομισματική-χρηματοπιστωτική πολιτική (στην πραγματικότητα σκλήρυνση και σύμφωνα με δημόσια ρητορική 20% αύξηση του νομισματικού αποθέματος το 2009),
- αποφάσεις για την αντιμετώπιση των συσσωρευμένων χρεών και των αυξανόμενων μη εξοφλήσεων δεν υπάρχουν,
- δεν υπάρχει επιχειρησιακή παρακολούθηση της οικονομικής κατάστασης (ακόμα και εβδομαδιαίως),
- δηλώσεις σχετικά με την κατάσχεση του προϋπολογισμού,
- πρόθεση στήριξης του πραγματικού τομέα σύμφωνα με τη λίστα, 295 εταιρειών με παροχή κρατικών εγγυήσεων για δάνεια, επιδοτήσεις επιτοκίων, συμμετοχή στο κεφάλαιο μέσω αγοράς μετοχών, δημόσιες συμβάσεις, αναδιάρθρωση των φορολογικών οφειλών ή την παροχή «πίστωσης φόρου».

Τα κύρια μέτρα της Ρωσίας κατά της κρίσης δεν λαμβάνονται μέσα στο σύστημα, δεν υπάρχει ενιαία (και δημόσια) στρατηγική κατά της κρίσης, τα μέτρα ουσιαστικά δεν αποσκοπούν στη διάγνωση των αιτιών της ρωσικής οικονομικής κρίσης. Ως αποτέλεσμα, η επίδραση τους στα αίτια είναι ασήμαντη, σε ορισμένες περιπτώσεις δε αντιφατική, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, τα μέτρα επιδεινώνουν την κατάσταση (Πίνακας 16).

Πίνακας 16

Αξιολόγηση των μέτρων κατά τις κρίσεις που υιοθετήθηκαν

№	Διαγνωσμένα αίτια της κρίσης στη Ρωσία	Ενέργειες κατά της κρίσης στοχευμένες ανά αιτία	Αποτέλεσμα	Αξιολόγηση των μέτρων κατά της κρίσης
1	Απονομισματοποίηση της οικονομίας	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	Η νομισματοποίηση επιδεινώνεται	Δεν υπάρχει δράση
2	Δυσανάλογη πολιτική έκδοσης της ΚΤ	Το «currency board» συνεχίζει να λειτουργεί	Η νομισματοποίηση και η ρευστοποίηση των τραπεζών πέφτει	Δεν υπάρχει δράση
3	Δυσανάλογη πολιτική και ρυθμός αναχρηματοδότησης των τραπεζών	Ρυθμός αναχρηματοδότησης όπως και πριν ανώμαλος και αυξημένος	Η νομισματοποίηση επιδεινώνεται, η ρευστοποίηση των τραπεζών πέφτει	Δυσανάλογη για διάφορους λόγους
4	Δυσανάλογο μοντέλο εξαγωγών-πρώτων υλών της οικονομίας	Προτίμηση στον τομέα πρώτων υλών	Αντίθετος ως προς τη ζήτηση	Δυσανάλογη για διάφορους λόγους
5	Δυσανάλογος βαθμός ανοίγματος της οικονομίας	Οι δασμοί στις εισαγωγές αυξάνονται, στις εξαγωγές μειώνονται	αντιφάσεις	αντιφατικά
6	Μειωμένο επίπεδο κρατικών εξόδων στο ΑΕΠ	Μειωμένοι φόροι, δημεύεται ο προϋπολογισμός	Αντιφάσεις στις απαιτήσεις	Δυσανάλογη για διάφορους λόγους
7	Μειωμένος όγκος αμοιβών στο ΑΕΠ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	Η κατάσταση επιδεινώνεται	Δεν υπάρχουν δράσεις
8	Μείωση της χρηματοπιστωτικής αυτονομίας της χώρας	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	Δεν υπάρχουν δράσεις
9	Έλλειψη	Η Κεντρική Τράπεζα	Δεν εκφράζεται	Δεν επαρκούν

χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου κίνησης	πιστώνει την οικονομία	λόγω ελλειπτικού χαρακτήρα	
-------------------------------------	------------------------	----------------------------	--

Ο κύριος λόγος και η φύση της οικονομικής κρίσης έγκειται στην απονομισματοποίηση της ρωσικής οικονομίας. Η απόλυτη σημασία που δημιουργήθηκε σε όλα αυτά τα χρόνια της μονεταριστικής νομισματικής-χρηματοπιστωτικής πολιτικής του νομισματικού ελλείματος αποτελεί ο όγκος που υπερβαίνει κατά 13-25 φορές τον συνολικό όγκο στα πλαίσια των μέτρων κατά της κρίσης που λαμβάνει η Ρωσία (Πίνακας 17).⁴⁸

Πίνακας 17

Αξιολόγηση της επάρκειας του όγκου των μέτρων κατά της κρίσης

	Δις. ρούβλια	%ΑΕΠ
Ενέργειες της φορολογικής πολιτικής –προϋπολογισμού συνολικά:	2045,3-2145,3	5,2-5,24
Συμπεριλ. Ενέργειες της φορολογικής πολιτικής	900-1000	2,3-2,5
Συμπεριλ. Ενέργειες της πολιτικής του προϋπολογισμού	1145,3	2,9
Εύρος της απονομισματοποίησης της οικονομίας της Ρωσίας	43-80 τρις. ρουβ	70-130

Με αυτόν τον τρόπο, ο όγκος των μέτρων κατά της κρίσης είναι αισθητά ανεπαρκής. Σημαντικά αποτελέσματα αποζημίωσης και εξυγίανσης των οικονομικών και της οικονομίας από άποψη λειτουργικού αποτελέσματος διαχείρισης κρίσεων, καθώς και μείωση του βαθμού τρωτότητας της ρωσικής οικονομικής κρίσης και του οικονομικού συστήματος σε σχέση με τις επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος είναι σχεδόν απίθανα. Κατά συνέπεια, ο βαθμός της ασφάλισης της χώρας από μια επόμενη κρίση δεν αυξάνεται.

⁴⁷ Γιακούνιν Β.Ι. Χρηματοπιστωτική-οικονομική κρίση (πηγές, ανάπτυξη, πρόγνωση) (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (источники, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования. – М.: Научный эксперт, 2009)

3.3. Προτάσεις για πιθανές πρόσθετες δράσεις διαχείρισης της Ρωσίας

Προφανείς συνέπειες της κρίσης είναι: η υποτίμηση σημαντικού μέρους του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, η υποτίμηση του δολαρίου και απώλεια της θέσης του ως μοναδικό παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, ο περιφερειακός κατακερματισμός του παγκόσμιου νομισματικού - χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Από κάθε άποψη η κρίση εκτός από αρνητικά έχει και θετικά στοιχεία. Εάν, από τη μία πλευρά, η ίδια η ανεργία θα συμπαρασύρει σε μείωση παραγωγής, μείωση των φορολογικών εσόδων, έξοδα για βοήθεια σε εκείνους που βρέθηκαν χωρίς δουλειά, πτώση των δεξιοτήτων και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων, τότε, από την άλλη πλευρά, η κρίση δημιουργεί μια εργασιακή εφεδρεία για την αναδιάρθρωση της οικονομίας, δίνει ώθηση στην ανάπτυξη της εντατικότητας και της παραγωγικότητας, ενώ η αυξημένη ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εργαζομένων τους αναγκάζει να βελτιώσουν τα προσόντα τους, να αποκτήσουν νέες δεξιότητες, ικανότητες και γνώσεις.

Τα μέτρα για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης θα πρέπει να προσανατολίζονται στη διαμόρφωση του επενδυτικού συστήματος και να είναι σύμφωνα με την πολιτική της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης που βασίζεται στην Ιδέα της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης της Ρωσίας μέχρι το 2020. Τα χρήματα που εκδίδονται από το κράτος για την αναχρηματοδότηση των τραπεζών θα πρέπει να αποσκοπούν πρωτίστως στη χρηματοδότηση των εκτός προϋπολογισμού κρατικών προγραμμάτων και των στρατηγικών σε πιστωτικές εταιρείες, που κατέχουν μια εν δυνάμει παραγωγή νέων τεχνολογικών δομών.

Μπορούμε να προτείνουμε τους παρακάτω τρόπους εξόδου από την οικονομική κρίση:

1. Βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, μείωση των διοικητικών λειτουργιών του κρατικού μηχανισμού, μείωση των εξόδων και του κόστους συντήρησης του. Οι κυριότεροι δείκτες του κρατικού μηχανισμού πρέπει να γίνουν η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η αύξηση της παραγωγής, η αύξηση των φορολογικών εσόδων, η εισαγωγή καινοτόμων τεχνολογιών, η μείωση του μεριδίου των εισαγωγών στον καταναλωτικό τομέα.

2. Το κράτος θα πρέπει να επανεξετάσει την εξωτερική πολιτική, πάνω απ' όλα, να ενθαρρυνθεί τη μεταφορά στη Ρωσία τελικών παραγωγών από το εξωτερικό, να συγχρηματοδοτήσει την εισαγωγή ξένων τεχνολογιών, καθώς και να πιστώνει την εξαγωγή των ρωσικών τελικών προϊόντων.

3. Διασφάλιση της σταθερότητας του ρουβλίου.

4. Να ξεπεραστεί η κρίση του προϋπολογισμού και τα μέσα διαβίωσης με τον καθορισμό ορίων εγγυημένων θερμο-ηλεκτρικών μονάδων παραγωγής ενέργειας των εταιρειών με την αποπληρωμή τους σύμφωνα με τις κρατικές ανάγκες με αντίστοιχη διαμόρφωση των απαιτήσεων πληρωμών και των υποχρεώσεων του κράτους, την ενίσχυση

του κρατικού ελέγχου επί των δραστηριοτήτων της "Gazprom", RAO "UES Russia" και άλλων φυσικών μονοπωλίων, την επέκταση του συστήματος κρατικών προμηθειών, με σκοπό τη φυσική διασφάλιση των αντίστοιχων κατευθύνσεων των δημοσιονομικών δαπανών.

5. Εθνικοποίηση των αφερέγγυων εταιρειών και τραπεζών.⁴⁹

Σύμφωνα με τα διαγνωσμένα βασικά αίτια της ρωσικής χρηματοπιστωτικής κρίσης μπορούμε να προτείνουμε στο σύστημα επιπλέον αλληλένδετα μέτρα κρατικού ελέγχου (Πίνακας 18).

Οι λεπτομερείς μηχανισμοί των προτεινόμενων μέτρων επεξεργάζονται από την επιστημονική και εξειδικευμένη κοινότητα. Μερικά σε επίπεδο τελικών πακέτων των κρατικό - διοικητικών μετοχών.

Μπορούμε να προτείνουμε επίσης τα παρακάτω πρόσθετα μέτρα:

- για την αποφυγή λανθασμένων χειρισμών (μετατροπή σε συνάλλαγμα), με τα δάνεια της Τράπεζας της Ρωσίας να διατίθενται σε επιλεγμένες τράπεζες και μετά τις διατραπεζικές συναλλαγές στα πλαίσια του δανεισμού του πραγματικού τομέα, να εισαχθεί νομισματικός έλεγχος των νομισματικών τραπεζικών συναλλαγών (συμπεριλαμβανομένων των διασυνοριακών), τον έλεγχο της νομισματικής τραπεζικής θέσης,

Πίνακας 18

Επιπλέον πιθανά μέτρα για τη διαχείριση κρίσεων

№	Βασικά αίτια της κρίσης στη Ρωσία	Προτεινόμενα βασικές δράσεις εξυγίανσης κατά της κρίσης	Διαθεσιμότητα προτάσεων για προγραμματισμό/ανάπτυξη
1	Απονομισματοποίηση της οικονομίας	Ίδρυση χρηματοπιστωτικού Ινστιτούτου για την επαναφορά της νομισματοποίησης	υπάρχουν
2	Δυσανάλογη πολιτική έκδοσης της Κεντρικής Τράπεζας	Αλλαγές στην πολιτική έκδοσης, διορθώσεις στον νόμο περί Κεντρικής Τράπεζας	υπάρχουν
3	Δυσανάλογη πολιτική αναχρηματοδότησης των τραπεζών και ποσοστού	Μείωση του ποσοστού αναχρηματοδότησης, αύξηση του εύρους αναχρηματοδότησης	υπάρχουν

⁴⁸ Σίποβιτς Λ.Ι. Η σημασία των αιτιών και των επιπτώσεων της εμφάνισης καταστάσεων κρίσης στη Ρωσία (Шипович Л.Ю. Сущность, причины и последствия возникновения кризисных ситуаций в России. // Вестник Челябинского государственного университета), 2010. - № 6. - σελ. 16–19.

	αναχρηματοδότησης		
4	Δυσανάλογο οικονομικό μοντέλο εξαγωγών-πρώτων υλών	Εισαγωγή επενδυτικών και ενιαίων μέτρων διαφοροποίησης της οικονομίας	υπάρχουν
5	Δυσανάλογο επίπεδο ανοίγματος της οικονομίας	Μείωση του όγκου εξαγωγών και εισαγωγών	υπάρχουν
6	Μειωμένο επίπεδο κρατικών εξόδων στο ΑΕΠ	Αύξηση μέρους κρατικών εξόδων στο ΑΕΠ	υπάρχουν
7	Μειωμένος όγκος αμοιβών ΑΕΠ	Αύξηση μέρους μισθών στο ΑΕΠ, να καθιερωθεί νόμος «Περί μισθοδοσίας»	υπάρχουν

- Για να αποφευχθεί η υπερβολική και ανεξέλεγκτη απόσυρση των κεφαλαίων στο εξωτερικό να εισαχθεί υποχρεωτική πώληση των εξαγωγών προς το κράτος
- για διατήρηση των αποθεμάτων σε χρυσό-συνάλλαγμα της χώρας, με στόχο μια πιο ορθολογική χρήση τους από ότι η χρηματοδοτική παρέμβαση, να ακυρωθεί το καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και να εισαχθεί διοικητικά ελεγχόμενη ισοτιμία υπολογίζοντας την από το ισοζύγιο των αναγκών για τόνωση τομέων εξαγωγών και εισαγωγών της ρωσικής οικονομίας,
- απόσυρση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας σε λογαριασμούς εθνικών τραπεζών,
- μετατροπή των συναλλαγματικών αποθεμάτων σε αποθέματα νομισματικού χρυσού,
- μετάβαση σε τιμολόγηση με ρούβλι στο εξωτερικό εμπόριο, ώστε να δοθεί στο ρούβλι όσο το δυνατόν περισσότερη πραγματική εμπορική ισχύ και να προσεγγίσει το περιφερειακό νόμισμα,
- να αναπτυχθεί αποδοτική στρατηγική κατά της κρίσης, που να περιλαμβάνει απόρριψη δέσμευσης του προϋπολογισμού, ανακοίνωση κανόνων αποπληρωμής των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, αποστροφή από μια ανεπαρκή νομισματική-χρηματοπιστωτική πολιτική της Τράπεζας της Ρωσίας, μέτρα για τη διαφοροποίηση της οικονομίας, δημιουργία θέσεων εργασίας, υπολογισμός των χρεών και της μη καταβολής τους,
- να πετύχουμε συμφωνημένες θέσεις και δημόσια ρητορική των διοικητικών προσώπων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εξαλείφοντας τις αντιδράσεις πανικού του πληθυσμού και των επιχειρήσεων,

- παρακολούθηση της οικονομίας σε πραγματικό χρόνο (εβδομαδιαία και ακόμη εικοσιτετράωρη),
- να δημιουργηθεί από τα ηγετικά μέλη της επιστημονικής κοινότητας και των εμπειρογνομώνων, διάφορων οργανισμών της χώρας, σε μια διεπιστημονική βάση ένα συμβουλευτικό – αναλυτικό Κέντρο Σχεδιασμού, δημιουργώντας προτάσεις διαχείρισης στην κρατική διοίκηση τόσο από άποψη της ταχείας αντίδρασης σε περίπτωση κρίσης, όσο και σε συνεχή βάση,
- να επανεξετάσουμε ολόκληρο το πολιτικό παρελθόν της μετατροπής του ρωσικού οικονομικού μοντέλου σε προσάρτημα της οικονομίας του δολαρίου, ως μη υπεύθυνου για το εθνικό συμφέρον, και να αναπτύξουμε ένα νέο οικονομικό μοντέλο, βασισμένο στα εθνικά συμφέροντα.

Είναι σημαντικό συνειδητά και με συνέπεια να απομακρυνθούμε από το ξεπερασμένο μοντέλο της ρωσικής οικονομίας που βασίζεται στο φιλελεύθερο-μονεταριστικό αξίωμα και υπονομεύει την εθνική ασφάλεια της χώρας.

Είναι εξίσου απαραίτητο να αλλάξει η κρατική-πολιτική λογική της αντιμετώπισης της κρίσης και να περάσουμε από την «αντιμετώπιση των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης» στην «εξάλειψη των αιτίων της ρωσικής οικονομικής κρίσης».

Επίλογος

Η σύγχρονη χρηματοπιστωτική κρίση έχει ξαφνικά παρεισφρήσει στην καθημερινή ζωή και άρχισε να καθορίζει όχι μόνο την οικονομία αλλά και την κοινωνικο-πολιτισμική και πολιτική δομή ολόκληρου του πολιτισμού. Στην οικονομία, υπό την επίδραση της πτώσης της παραγωγής και της ζήτησης, της έκρηξης συσσωρευμένων αντιθέσεων, της παραβίασης των υφιστάμενων αναλογιών, φάνηκε μια τάση προς αλλαγή κατεύθυνσης της πορείας. Στο κοινωνικο-πολιτιστικό τομέα, η κρίση άνοιξε το δρόμο για αναδιοργάνωση του τρόπου ζωής, για μεταμόρφωση της συνείδησης και της συμπεριφοράς των ανθρώπων. Στην πολιτική άλλαξε η προσέγγιση στην αγορά και στις κρατικές ρυθμίσεις, σημειώθηκαν κινήσεις στην οικονομική και πολιτική δομή της κοινωνίας. Σε διεθνές επίπεδο, η κρίση οδήγησε στο συντονισμό των δράσεων κατά της κρίσης. Στην ιστορία της οικονομίας - καθόρισε τη μετάβαση σε μια νέα φάση ανάπτυξης (ωστόσο η πλήρης εκτίμηση της είναι δυνατή μόνο μέσα από απλή ανασκόπηση, όπως και θα είναι η μοίρα των μελλοντικών γενεών).

Κατά τη διάρκεια της κρίσης, ο κόσμος εισήλθε σε μια φάση όπου το τετριμμένο αντικαθίσταται από κάτι νέο, συμβαίνει μια αναδιοργάνωση της κοινωνικής τάξης. Η μεταφορά των εθνικών χρηματοπιστωτικών συμφερόντων σε παγκόσμιο επίπεδο, η εισαγωγή της πίστωσης μέσα στην καθημερινότητα και η εξάπλωση της στο κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον θέτει μια σειρά από ζητήματα, μεταξύ των οποίων τα κυριότερα είναι τα ακόλουθα: πόσες παγκόσμιες μεταβάσεις και επίπεδα έχει ο χρηματοπιστωτικός τομέας; Με ποιόν τρόπο και πότε αποκολλάται από τον υλικό κόσμο; Ποια είναι η θέση και ο ρόλος της πίστωσης στην οικονομική ανάπτυξη; Όπως συμβαίνει συχνά, οι ποσοτικοί δείκτες ανάπτυξης της πίστωσης και των χρεογράφων αποκρύπτουν το ποιοτικό άλμα τους, τη μετάβαση σε μια νέα κατάσταση. Η συνήθης, παραδοσιακή τοπική χρηματοπιστωτική αγορά εξελίχθηκε σε μια παγκόσμια, ενιαία και καθολική αγορά. Ως εκ τούτου διατηρήθηκαν οι κρατικές ρυθμιστικές αρχές και οι κανόνες της αυτο-οργάνωσης, σχετικοί με την προηγούμενη κατάσταση ανάπτυξης.

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση δεν μπορεί να σχετίζεται με οποιονδήποτε τομέα ή χώρα. Έγινε κληρονομιά, αν και αρνητική, όλης της ανθρωπότητας, μαρτυρία και άμεσο αποτέλεσμα παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και των συνεπειών της δυσλειτουργίας στις γενικές αντιλήψεις του κινδύνου και της εμπιστοσύνης. Αρκετά δημοφιλείς είναι οι θέσεις, σύμφωνα με τις οποίες η κρίση φέρει μια εκκαθαριστική φόρτιση, και τότε παρουσιάζεται συχνά ως όφελος. Ωστόσο, για τη συντριπτική πλειοψηφία που έρχεται αντιμέτωπη μαζί της, η κρίση είναι τραγωδία. Η απόλυτη μειοψηφία του πλανήτη κερδοσκοπεί μες στην κρίση. Σε γενικές γραμμές, δεν είναι τόσο οικονομικό όσο πολιτικο-οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και ηθικό φαινόμενο της ανθρωπότητας. Για την κατανόησή του είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν φιλοσοφικό- οικονομικές μέθοδοι.

Στη βάση της κρίσης του 1998, υπάρχουν αντιφάσεις ανάμεσα στη νομισματική-χρηματοπιστωτική πολιτική που έχει ως στόχο τη σταθεροποίηση της οικονομικής και της ελλειμματικής δημοσιονομικής πολιτικής. Οι αντιθέσεις άρχισαν να εκδηλώνονται στα τέλη του 1996. Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι προϋποθέσεις για τη χρηματοπιστωτική κρίση διαμορφώθηκαν στις αρχές του 1997. Η εισροή ξένων κεφαλαίων στις αρχές του 1997 έσβησε την ένταση στην αγορά συναλλάγματος και αύξησε τη ρευστότητα των τίτλων κρατικών χρεογράφων. Αυτό επέτρεψε στην κυβέρνηση να αναβάλει την απόφαση σχετικά με τα προβλήματα του προϋπολογισμού για λίγο. Μία από τα προϋποθέσεις εξόδου από τη χρηματοπιστωτική κρίση σχετίζεται με την αλλαγή στη δομή των χρηματοπιστωτικών ροών. Τα πλέον σημαντικά προβλήματα είναι η μη πληρωμή στην κυβέρνηση και η διαφυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό. Στην περίπτωση εκροής ξένων κεφαλαίων η κυβέρνηση είναι αναγκασμένη να επιλέξει ανάμεσα στην υποτίμηση και την πτώχευση. Ανάλογα με το τι θεωρεί η κυβέρνηση ως μικρότερο κακό πρέπει να μεταβεί είτε σε καθεστώς πληθωρισμού (αν υπάρχει περίπτωση να αποφευχθεί η πτώχευση), είτε σε μια σφιχτή χρηματοπιστωτική πολιτική (αν ο στόχος είναι η σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας). Η προσπάθεια να συνδυαστούν οι δύο στρατηγικές κατά το πρώτο εξάμηνο του 1998 είχε ως αποτέλεσμα και την πτώχευση και την υποτίμηση.

Η οικονομική κρίση κατά τα έτη 1997-1998 μετατόπισε σημαντικά τις μετοχές σε ανακατανομή της ιδιοκτησίας (ελέγχου). Ένας αριθμός επενδυτών ενδέχεται να έλκεται από την εξαιρετικά απότομη υποτίμηση των εταιρικών τίτλων.

Αντίθετα, ορισμένοι κάτοχοι πακέτων, συμπεριλαμβανομένων των εκδοτών προσπάθησαν να βελτιώσουν την οικονομική τους θέση μέσω πώλησης μετοχών. Πολλές εμπορικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί όμιλοι, που βρέθηκαν στα πρόθυρα ή σε διαδικασία πτώχευσης, εξέταζαν τη δυνατότητα διακανονισμού των υποχρεώσεων τους μέσω μεταβίβασης των πακέτων μετοχών τους στον πραγματικό τομέα ή μέσω προσπάθειας εκχώρησης μη ρευστοποιημένων πακέτων. Στα πλαίσια των ιδιωτικοποιημένων πωλήσεων οι κάτοχοι των πακέτων προσπάθησαν να εδραιώσουν τα διαθέσιμα πακέτα προς όφελος του ελέγχου με τις ελάχιστες προσπάθειες.

Την ίδια στιγμή, η κρίση ενέτεινε τη χρήση πρόσθετων εκδόσεων μετοχών και παράγωγων χρεογράφων, συστημάτων χρέους (διασφάλιση των χρεών), εργαλείων πτώχευσης αναδιοργάνωσης εταιρειών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες έγιναν πιο εμφανείς και επιτυχείς οι προσπάθειες των περιφερειακών ελίτ να αναλάβουν τον έλεγχο των βασικών επιχειρήσεων των περιοχών τους. Σε ομοσπονδιακό επίπεδο, αναζωπυρώθηκε η ιδέα της ιδιοκτησίας από ομάδες εργασίας και μεγάλες κρατικές εταιρείες χόλντινγκ ως βασική δομική μονάδα της ρωσικής οικονομίας.

Αυτές οι τάσεις διατηρούνται και κατά την περίοδο 1999-2000, γεγονός που θα μπορούσε να αυξήσει την αστάθεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και να απαιτεί αυστηρότερη πολιτική για την προστασία των συμφερόντων των επενδυτών (μετόχων). Η πρακτική του

1998-1999, επιτρέπει να ξεχωρίσουμε τις ακόλουθες, ενίοτε αντικρουόμενες, κατευθύνσεις που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά της κρίσιμης φάσης της ανακατανομής της ιδιοκτησίας στη Ρωσία.

Όσον αφορά την κρίση του 2008-2009 η παγκόσμια παραγωγή μειώθηκε κατά 4%, το παγκόσμιο εμπόριο και οι διεθνείς μεταφορές – σχεδόν στο 5%, το χρηματοπιστωτικό σύστημα των 20 ηγετικών χωρών (G20) διέγραψε περισσότερα από 3 τρις δολάρια χρέη, για τα οικονομικά κίνητρα δαπανήθηκαν 2,2 τρις. δολάρια, η κεφαλαιοποίηση των επιχειρήσεων μειώθηκε κατά 40 τρις. δολάρια (Μάρτιος 2009 - το χαμηλότερο σημείο των χρηματιστηριακών δραστηριοτήτων), οι τιμές των χρηματιστηρίων μειώθηκαν κατά 40-70% (Μάρτιος 2009), στις ΗΠΑ οι αξίες των ακινήτων μειώθηκαν κατά το ένα τέταρτο, η τιμή του πετρελαίου μειώθηκε σχεδόν κατά 4 φορές (από 154 δολάρια ανά βαρέλι ελαφρού αργού πετρελαίου το καλοκαίρι του 2008 σε 37 δολάρια τον Μάρτιο του 2009), το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ ανήλθε στο 10%, ενώ στις περισσότερες υπόλοιπες χώρες υπερέβη το 5%.

Παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία που καταδεικνύουν τα αρνητικά αποτελέσματα και μερικές από τις συνέπειες της κρίσης και της αύξησης προβλημάτων, η λύση των οποίων μεταφέρεται στις επόμενες γενεές. Όμως κανένας αριθμός δεικτών δεν μπορεί να μεταδώσει το πλήρες νόημα της κρίσης στη ζωή μας. Ο άνευ προηγουμένου χαρακτήρας της μπορεί να συγκριθεί ίσως με ιδιότυπο παγκόσμιο πόλεμο που μαίνεται στην οικονομία, στη συνείδηση, στις ανθρώπινες σχέσεις, στην πορεία του οποίου καταστρέφονταν οι συνήθειες οικονομικές δομές, οι κυβερνητικοί κανονισμοί και η καθημερινότητα. Ως αποτέλεσμα παραβιάστηκαν αντιλήψεις και απόψεις, συνέβη μια απότομη αλλαγή στη συμπεριφορά, αναπροσανατολίστηκαν τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα όλων των ανθρώπων, καθώς και των τραπεζών, των εταιρειών και των κρατών. Με αυτόν τον τρόπο τίθεται σε κίνηση ολόκληρα κοινωνικά στρώματα, επαναξιολογούνται οι παραδοσιακές ιδέες και ο τρόπος ζωής. Η κρίση έχει επηρεάσει, πάνω απ' όλα, τους ανθρώπους, άλλαξε τη συμπεριφορά και τη συνείδησή τους. Δεν άφησε στην άκρη και τις οικονομικές και υλικές διαδικασίες.

Η τρέχουσα κρίση επέφερε ποικίλο σύνολο μετασχηματισμών: αρχική φάση της παγκοσμιοποίησης, σχηματισμός μια ενιαίας παγκόσμιας αγοράς, εδραιώθηκε η κυριαρχία του διακρατικού τραπεζικού κεφαλαίου, ενισχύθηκε η προτεραιότητα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου έναντι της βιομηχανίας. Την ίδια στιγμή έλυσε τις αντιφάσεις που ενεργούν ως περιορισμοί στις μεταρρυθμίσεις και προσέφερε ευκαιρίες για ανάπτυξη των τάσεων που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της παγκοσμιοποίησης, της αναδιαμόρφωσης της αγοράς και της διακρατικής συνεργασίας.

Η κρίση προετοίμασε τις προϋποθέσεις για μια σειρά αναδιαμορφώσεων, τόσο βραχυπρόθεσμου όσο και μακροπρόθεσμου σχεδίου – σε τομείς και σε όλη την οικονομία, σε περιφερειακές μελέτες, στην περιφερειακή και παγκόσμια οικονομία, σε οικονομικές και οικονομο-πολιτιστικές, καθώς και στον τομέα πληροφοριών και τεχνολογίας.

Το κύριο χτύπημα το δέχτηκε ο οικονομικός τομέας και ειδικά σε αυτόν παρατηρήθηκαν οι σημαντικότερες αλλαγές:

- μεταρρυθμίσεις στον οικονομικό τομέα προς την κατεύθυνση μελλοντικής καθολίκευσης, παγκοσμιοποίησης, αλλαγής των δομών και των οργανωτικών μορφών,
- μετάβαση σε καθολικά ελεγχόμενα και χρηματοπιστωτικά πρότυπα. Το 2009 σε 20 από τα 27 κράτη, που σχεδίαζαν μετάβαση σε νέα πρότυπα, έγιναν οι απαραίτητες αλλαγές, μέχρι το 2012, ακόμα 2 χώρες μετέβησαν στα νέα πρότυπα. Η μετάβαση αυτή θα ενισχύσει την αξιοπιστία των χρηματοπιστωτικών πληροφοριών, θα επιτρέψει να γίνεται συγκριτική ανάλυση και παρακολούθησή τους, καθώς επίσης να μεταβούν από την παραπάνω παρακολούθηση στο σύστημα εντοπισμού και πρόληψης των τάσεων κρίσης,
- αναπροσανατολισμός των συμφερόντων των κεντρικών τραπεζών. Προβλέπεται μετάβαση από επίλυση καθαρά νομισματικών ζητημάτων - διατήρηση του πληθωρισμού εντός ορισμένων ορίων (στόχευσης (target) πληθωρισμού) σε γενικά ζητήματα οικονομίας - εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος και της οικονομίας. Σε αντίθεση με τη σταθερότητα των τιμών (προτεραιότητα από το προηγούμενο στάδιο), η οποία είναι αρκετά εύκολο να μετρηθεί, οι νέες προκλήσεις - χρηματοπιστωτική σταθερότητα και βιωσιμότητα - είναι δύσκολο να εκτιμηθούν,
- αλλαγές στη ρύθμιση της επενδυτικής-μετοχικής δραστηριότητας. Υπήρξε μια κίνηση όσον αφορά τη μεταφορά της δραστηριότητας αυτής από εξειδικευμένους οργανισμούς σε ενιαία κρατικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα,
- μετάβαση στη ρύθμιση της αγοράς των παραγώγων και διασφαλισμένων μη διαπραγματεύσιμων χρεών (IOU) και χαμηλής ρευστότητας ενεργητικά (κυρίως συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), παράγωγα και εξειδικευμένα ομόλογα),
- ρύθμιση της ενυπόθηκης πίστωσης, δημιουργία ενός συστήματος υποστήριξης για την κρίση των ενυπόθηκων δανείων και βελτίωσης της ποιότητάς τους.

Στη διάρκεια της κρίσης, ξεχώρισαν οι κεντρικοί σύνδεσμοι των απαραίτητων αλλαγών που απαιτούνται για το άλμα από το χρηματοπιστωτικό χάος στην χρηματοπιστωτική τάξη. Πολλοί από αυτούς εξωτερικά φαίνονται καθαρά γραφειοκρατικοί και διαδικασίες ρουτίνας. Συγκεκριμένα, η μετάβαση σε διεθνή συντονισμό της δράσης των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, η καθιέρωση τυποποιημένων προτύπων χρηματοπιστωτικής λογιστικής και απολογισμού (σε αυτό το πλαίσιο, πραγματοποιείται περαιτέρω αύξηση της σημασίας της δραστηριότητας της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών και της επιτροπής του Basel (Basel Committee)), η δημιουργία μόνιμων διεθνών εποπτικών οργάνων (αυξημένη σημασία των ενεργών: Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών), συγκέντρωση των εποπτικών δραστηριοτήτων σε ένα ενιαίο όργανο (πρώην διασπορά μεταξύ των κεντρικών τραπεζών, των επιτροπών επί χρεογράφων, εμπορευματικών και μη προθεσμιακών αγορών, επιχειρήσεων για ασφάλιση καταθέσεων,

κ.λπ.), μετάβαση σε πιο σκληρή ρύθμιση των εξωχρηματοπιστηριακών δραστηριοτήτων και του τζίρου των χρηματοπιστωτικών μέσων.

Υπήρξαν και νέοι περιφερειακοί σύνδεσμοι - τον Ιούνιο του 2010 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility (EFSF), με μέγεθος 440 δις ευρώ ώστε να βοηθήσει χώρες -μέλη της ευρωζώνης. Στις αρχές του 2012 αυξήθηκε σχεδόν κατά δύο φορές.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Βιβλιογραφία

- Γκούμπιν Β.Α. Δοκίμιο για την κρίση: κρυφή κρίση // Έλεγχος και οικονομική ανάλυση, 2008. - №3. - σελ. 37–42, στο ίδιο: οξεία κρίση που υπερνικάται // Έλεγχος και οικονομική ανάλυση, 2008. - №3. - σελ.370-372, στο ίδιο: διαδικασίες κατά της κρίσης στη διοίκηση επιχειρήσεων // Δελτίο ΙΝΖΗΚΟΝ, 2008 — έκδοση 2 (21). - σελ.146–15
- Γκούμπιν Β.Α, Γκούμπιν Γ.Β. Περί εννοιολογικών προσεγγίσεων για τη διαχείριση των κρίσεων από τους σύγχρονους επιχειρηματικούς παράγοντες / Ρώσικη Επιχειρηματικότητα, 2008. - №4. - σελ. 74–77.
- Γκούμπιν Β.Α. Για τη διαγνωστική της κατάστασης κρίσης // Ζητήματα της σύγχρονης οικονομίας, 2008 . - № 2. - С.125–127.
- Γκούμπιν Β.Α. Για τη διαδικασία προσέγγισης της διοίκησης επιχειρήσεων κατά της κρίσης // Δελτίου του Πανεπιστημίου της περιοχής του Ταμπόφ: σειρά οικονομικά, - № 6. - σελ.60–62).
- Γκούμπιν Β.Α. Για τη δόμηση των καταστάσεων κρίσης του οικονομικού συστήματος σύμφωνα με τη λογική των οικονομικών του συμφερόντων. // Επιτημονικό περιοδικό ΚυβΓΑУ, 2012. - № 76).
- Ακάεβ Α.Α, Πάντιν Β.Ι.,Αϊβάζοφ Α.Ε. Ανάλυση της δυναμικής κίνησης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης βάση της θεωρίας των κύκλων. - Ομιλία στο Πρώτο οικονομικό Συνέδριο της Ρωσίας, Κρατικό Πανεπιστήμιο Μόσχας, 10 Δεκεμβρίου 2009
- Ακάεβ Α.Α.,Σαντόβτσιν Β.Α., Κοροτάεφ Α.В. Για τις δυνατότητες πρόβλεψης της παρούσας παγκόσμιας κρίσης και του δεύτερου κύματός της // Οικονομική πολιτική, 2010 - № 6. - σελ. 39–46.
- Πάντιν Β.Ι. Οι κύκλοι της πολιτικής ανάπτυξης και η πρόγνωση της δυναμικής για την περίοδο 2010-2025: πολιτικά ρίσκα και εναλλακτικές λύσεις / από τη συλλογή: «Κύκλοι της πολιτικής ανάπτυξης: δυνατότητες πρόγνωσης» — Μ: ΙΜΕΜΟ ΡΑΝ, 2010.
- Рубини: новый кризис будет в 2013 году. - <http://economics.lb.ua> (Rubini: θα υπάρξει νέα κρίση. - <http://economics.lb.ua>)
- [Кризис по Кругману](http://lib.stepenko.com) - <http://lib.stepenko.com> (Krugman P.: Η κρίση ανά κύκλους - <http://lib.stepenko.com>)
- Kindleberger С. Και Aliber R. Παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις. Μανίες, πανικοί και κραχ - μεταφρ. από τα αγγλικά, Αγ. Π, 2010 — σελ 472
- Пригкóзин Ι., Στίγγκερς Ι. Η τάξη από το χάους: νέος διάλογος με τη φύση — Μ: ΚομΚνίγκα,1986
- Ακάεβ Α. Παγκόσμια κυβέρνηση: διαδικασία κρυστάλλωσης // Мир перемен, 2009. - № 4. – σελ.136–148
- Βινοκούροφ Γ.Ι., Κόβαλιεφ Β.Ι., Μαλινέτσκι Γ.Γ.,Μάλκοφ Σ.Ι.,Ποντοκορίτοφ Ι.Α. Η Ρωσία ως μέρος της παγκόσμιας γεωπολιτικής δυναμικής: ποσοτικοποίηση της ιστορικής προοπτικής

της παρούσας κατάστασης και προοπτικές ανάπτυξης / Στο βιβλίο «Προοπτικές και μελλοντικά ρίσκα». - Μ: ΚΡΑΣΑΝΤ, 2011. - σελ. 89–105.

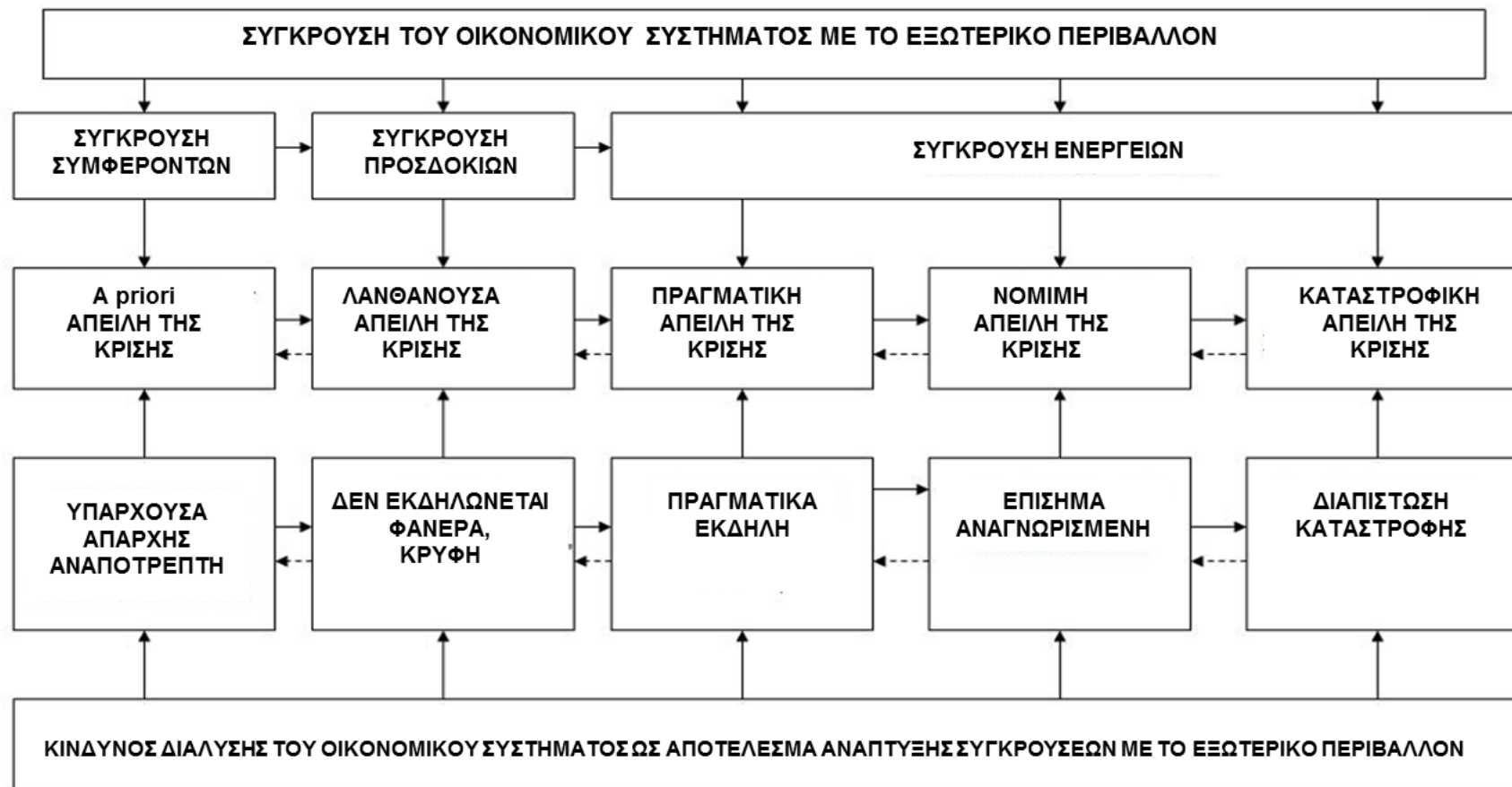
- Ακάεβ Α.Α. Παγκόσμιες οικονομικό-χρηματοπιστωτικές κρίσεις της λανθάνουσας διακυβέρνησης του κόσμου [κύριες τάσεις της σύγχρονης παγκόσμιας ανάπτυξης] // Παγκόσμια οικονομικό-χρηματοπιστωτικές κρίσεις και η παγκόσμια λανθάνουσα διακυβέρνηση του κόσμου. Υλικό από το μόνιμο ενεργό εκπαιδευτικό σεμινάριο. – Μ.: Ναούτσνι Εξππερτ, 2011.
- Davis E.P. Market liquidity risk, European Monetary Institute, 1992
- Στρουτσενέβσκι Α.Α. Εμπειρική ανάλυση των χρηματοπιστωτικών κρίσεων στη Ρωσία // Οικονομικό Περιοδικό Ανώτατης Σχολής Οικονομικών, 2, № 2, 1998. σελ. 197
- Στρουτσενέβσκι Α.Α. Μακροοικονομικό υπόβαθρο της οικονομικής κρίσης του 1998 // Οικονομικό Περιοδικό Ανώτατης Σχολής Οικονομικών 1999- № 1.–σελ. 82
- Αγκανμπεγκιάν Α.Γ. Για τις ιδιαιτερότητες της σύγχρονης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και των επιπτώσεών της στη Ρωσία // Χρήματα και Πίστωση
- Γιακούιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009
- Γκούσεβ Μ.Σ., Σιρόβ Α.Α. Δύο κρίσεις: Συγκριτική ανάλυση των γεγονότων του 1998 και 2008-2009 // Προβλήματα στην πρόγνωση (Гусев М.С., Широу А.А. Два кризиса: сравнительный анализ событий 1998 и 2008-2009гг. // Проблемы прогнозирования), 2009. - № 5. – σελ. 3-20.
- Ραντίγκιν Α. Η Χρηματοπιστωτική κρίση του 1997-1998 και ο σύγχρονος ιδιαίτερος χαρακτήρας της ανακατανομής των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας // Ινστιτούτο οικονομικής μεταβατικής περιόδου (Радыгин А. Финансовый кризис 1 997-1 998 гг. и современная специфика перераспределения прав собственности. // Институт экономики переходного периода) (Μόσχα). – σελ. 10.
- Γιακούιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (истоки, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). – Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009.
- Γιακούιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад Финансово-экономический кризис (истоки, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). – Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009

- Οικονομική κρίση στη Ρωσία: άποψη ειδικού. Υπό τη γενική έκδοση της διεύθυνσης του Ινστιτούτου σύγχρονης ανάπτυξης Iouguens. Συγγραφική ομάδα: Α.Γ. Μπέλοβα. Α.Α Μπλοχίν, Ε.Σ. Γκοντμάχερ, Λ.Μ. Γκριγκόριεβ, Ν.Μ. Μασλένικοβ, Ο.Ε. Περτσόβσκιι, Σ.Μ. Πλάκσιν. (Α. Γ. Белова, А. А. Блохин, Е. Ш. Гонтмахер, Л. М. Григорьев, Н. И. Масленников, О. Е. Перцовский, С. М. Плаксин). Μ.: Econ-Inform, 2009. // Ζητήματα οικονομίας, 2009. - № 4
- Γιακούνιν Β.Ι. Διατριβή Ειδίκευσης. Χρηματοπιστωτική – οικονομική κρίση (Αίτια-Εξέλιξη – Πρόγνωση) // Κέντρο ανάλυσης προβλήματος και κρατικός – διοικητικός σχεδιασμός (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (истoki, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования). – Μ.: Διατριβή Ειδίκευσης, 2009.
- Μήνυμα του Προέδρου της Ρωσίας Β.Β Πούτιν στο Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ρωσικής Ομοσπονδίας της 16ης Μαΐου 2000. archive.kremlin.ru. Η έννοια της μακροπρόθεσμης κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης της Ρωσικής Ομοσπονδίας από τις 31 Οκτωβρίου 2007 www.economy.gov.ru).
- Οι κύριες κατευθύνσεις της δράσης της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας την περίοδο έως το 2012: Απόφαση της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 1663-р από 17.11.2008. Σχετικά με την έννοια της μακροπρόθεσμης κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την περίοδο έως το 2020: Απόφαση της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας № 1662-р από 17.11.2008.
- IMF (ΔΝΤ) - <http://www.imf.org>
- Κεντρική Τράπεζα Ρωσικής Ομοσπονδίας. - <http://www.cbr.ru/>
- Ομοσπονδιακό Θησαυροφυλάκειο. - <http://www.roskazna.ru/>
- «Ο διοικητής της Ειδικής Επιτροπής της Ρωσικής Ομοσπονδίας Αρκάντι Ντβόρκοβιτς πιστεύει ότι το ποσοστό του ΦΠΑ μπορεί να κυμανθεί από το 18% στο 12-13%» (βλ.: Ντβόρκοβιτς: το ποσοστό ΦΠΑ μπορεί να μειωθεί στο 12—13% // NEWSru.com. 2008. 8 Φεβρουαρίου);
- Α. Ντβόρκοβιτς: Η μείωση του ΦΠΑ πρέπει να εξεταστεί ως επενδυτικό πλάνο // Κομσομόλσκαγια Πράβντα: Λευκορωσία. 2008. 3 Ιουλίου
- Κονοντσούκ Β. Πετρελαϊκή Αστάθεια στη Ρωσία (Κονονчук В. Нефтяная нестабильность России.) - <http://inosmi.ru>
- Ζίμιν Α.Α. Σχεδιασμός διαδικασιών «ης χρηματοπιστωτικής μόλυνσης» σύμφωνα με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2009 (Зимин А.А. Моделирование процессов «финансового заражения» на примере мирового экономического кризиса 2007-2009 гг. – Автореф. дисс. к.э.н.)– Μ., 2011.
- Σφάλμα μη μόνιμου κατοίκου. – Δελτίο για τα προβλήματα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, 1998, 29 Ιουλίου, σελ. 6.

- Αλεξσασένκο Σ. Μάχη για το ρούβλι – Βρέμια ΜΝ (Алексащенко С. Борьба за рубль. – Время МН), 1998, 26 Οκτωβρίου
- Russian Federation–Use of Fund Resources–Request for Augmentation of Extended Arrangement and Request for Purchase under the Compensatory and Contingency Financing Facility. EBS/98/120. Supplement 1, 1998, July 17, p. 9, 13.
- World Economic Outlook. A Survey by the Staff of the International Monetary Fund. Washington, D.C. 1998, September, p. 67.
- Economist: Σημειώσεις για την 17^η Αυγούστου (Экономист. Заметки о 17 августа). – <http://www.fe.msk.ru>
- Γιακούνιν Β.Ι. Χρηματοπιστωτική-οικονομική κρίση (πηγές, ανάπτυξη, πρόγνωση) (Якунин В.И. Экспертный доклад. Финансово-экономический кризис (истoki, развитие, прогноз). // Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования. – М.: Научный эксперт, 2009)
- Σίποβιτς Λ.Ι. Η σημασία των αιτιών και των επιπτώσεων της εμφάνισης καταστάσεων κρίσης στη Ρωσία (Шипович Л.Ю. Сущность, причины и последствия возникновения кризисных ситуаций в России. // Вестник Челябинского государственного университета), 2010. - № 6. - σελ. 16–19.
- Sachs J., Tornell A., Velasco A. Financial Crises in Emerging Markets: The Lessons from 1995, Economic Activity, v. 1, 1996, p. 147
- Росстат. (Στατιστική Υπηρεσία της Ρωσίας) - <http://www.gks.ru>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

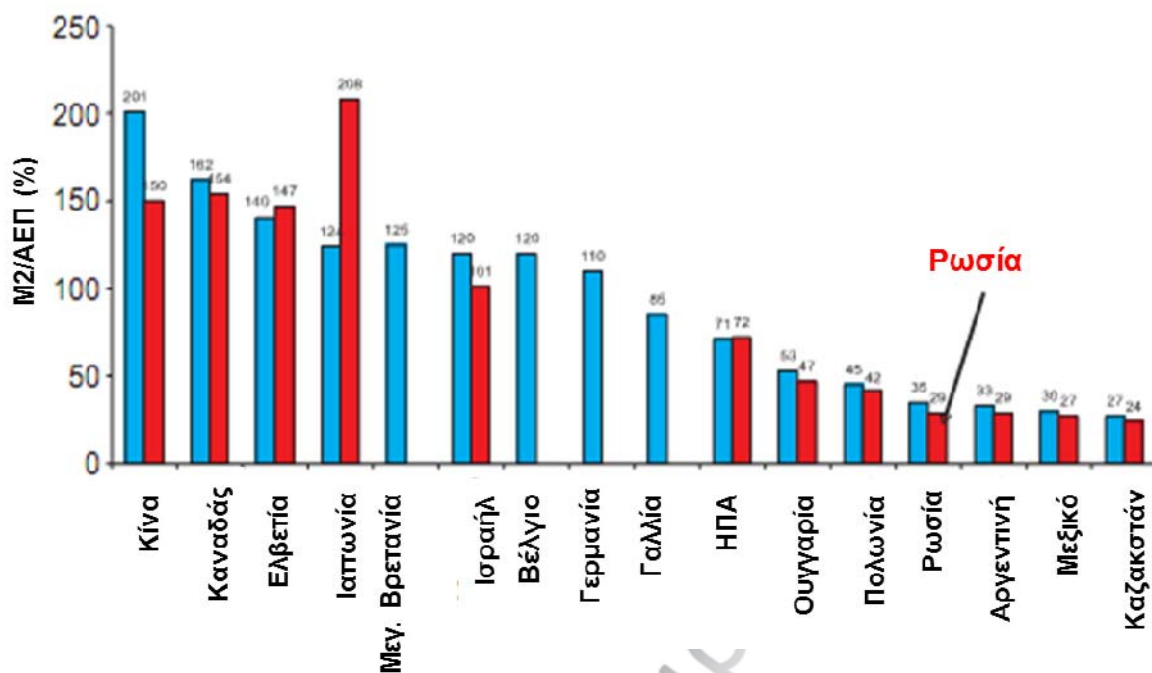

Εικ. 1. –Κυκλικότητα της απειλής της κρίσης στο οικονομικό σύστημα

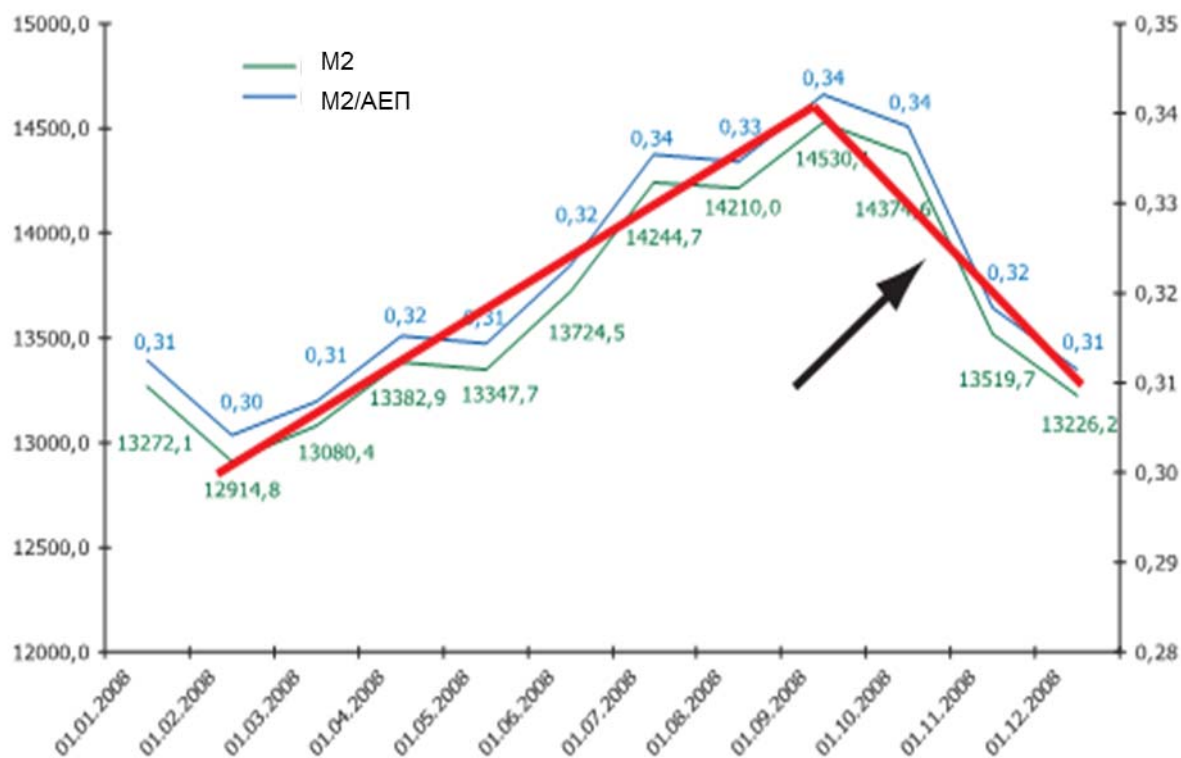
Παράρτημα 2

Υπαρξη απειλής της κρίσης στα στάδια του κύκλου ζωής του ανθρώπου και του οικονομικού συστήματος

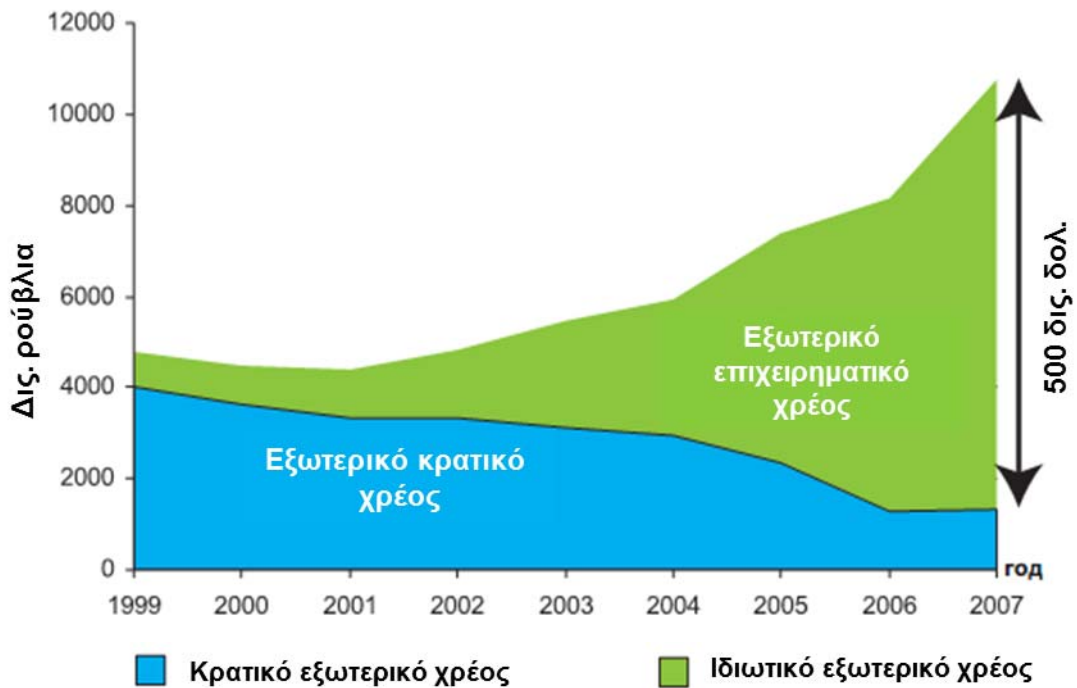
№ π/π	Βαθμός απειλής της κρίσης	Διαδοχικότητα της παρουσίας απειλής της κρίσης στα στάδια του κύκλου της ζωής			
		Του ανθρώπου		Του οικονομικού συστήματος	
		Αρχική στιγμή της κρίσης	Τελική στιγμή της κρίσης	Αρχική στιγμή της κρίσης	Τελική στιγμή της κρίσης
1	a priori απειλής της κρίσης	σύλληψη	Εμφάνιση πρώτων σημαδιών ασθένειας	Σύλληψη επιχειρηματικής ιδέας	Συσσωρευτική επιδείνωση των βασικών δεικτών δράσης
2	Λανθάνουσα απειλής της κρίσης	Εμφάνιση πρώτων σημαδιών ασθένειας (ύπαρξη φυσικής δυσφορίας)	Αδυναμία πλήρους εφαρμογής ζωτικών λειτουργιών	Επιδείνωση των βασικών δεικτών δράσης	Ανεπαρκείς χρηματικοί πόροι για την εξόφληση των τρέχουσων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών αναγκών
3	Πραγματική απειλής της κρίσης	Αδυναμία πλήρους εφαρμογής ζωτικών λειτουργιών	Απώλεια εργατικότητας	Πιστωτικές οφειλές που δεν έχουν εξοφληθεί	Υποβολή δήλωσης στο διαιτητικό δικαστήριο για την αναγνώριση του οφειλέτη ως αφερέγγυου
4	Νόμιμη απειλής της κρίσης	Ιατρική γνωμάτευση Εφαρμογή διαγνωστικής Εφαρμογή θεραπευτικής αγωγής	Απώλεια Θετικών αποτελεσμάτων κατά την αποκατάσταση με θεραπευτικές μεθόδους	Θίγεται το ζήτημα της αφερεγγυότητας	Ο οφειλέτης κυρήσσεται αφερέγγυος
5	Καταστροφική απειλής της κρίσης	Χειρουργική επέμβαση, ανάρρωση	θάνατος	Ο οφειλέτης παραδέχεται την αφερεγγυότητα του	Ρευστοποίηση του συστήματος

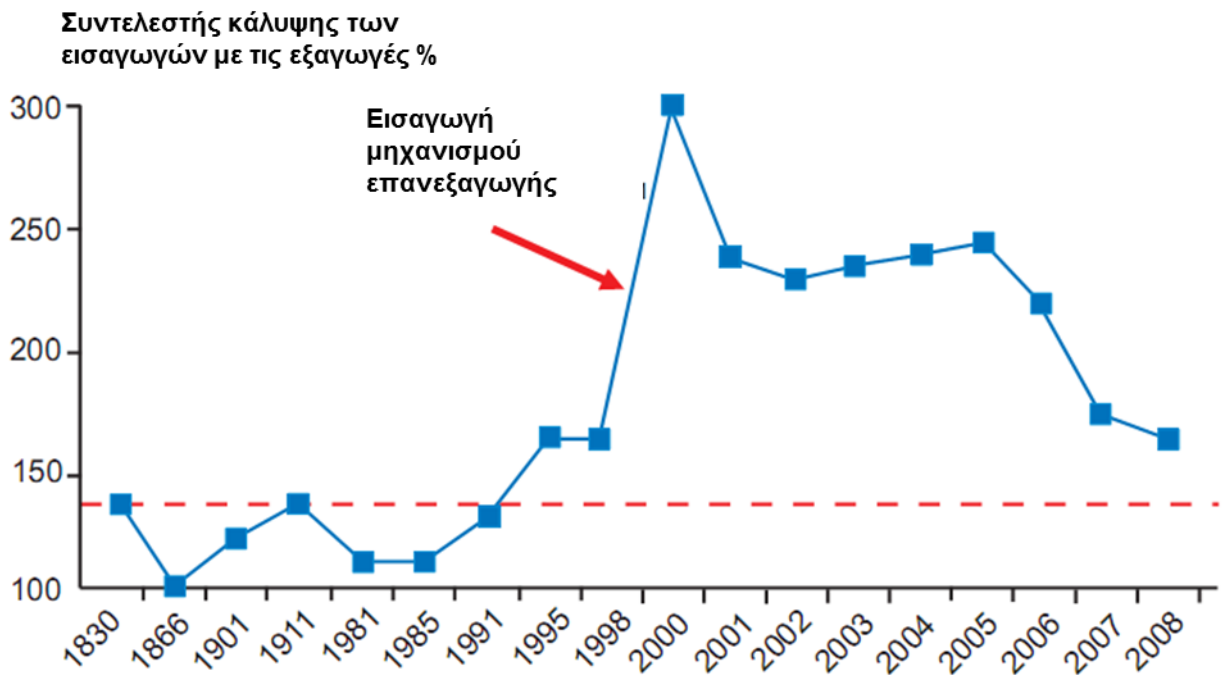
Εικ 1. – Μειωμένο επίπεδο νομισματοποίησης της ρωσικής οικονομίας

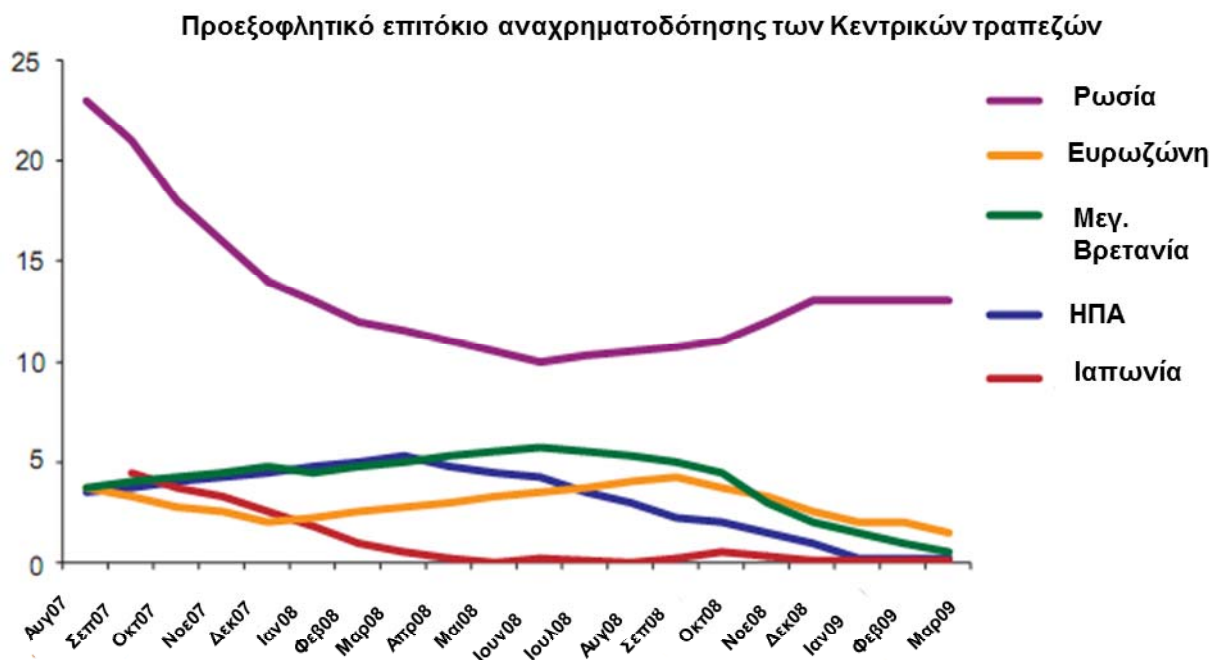
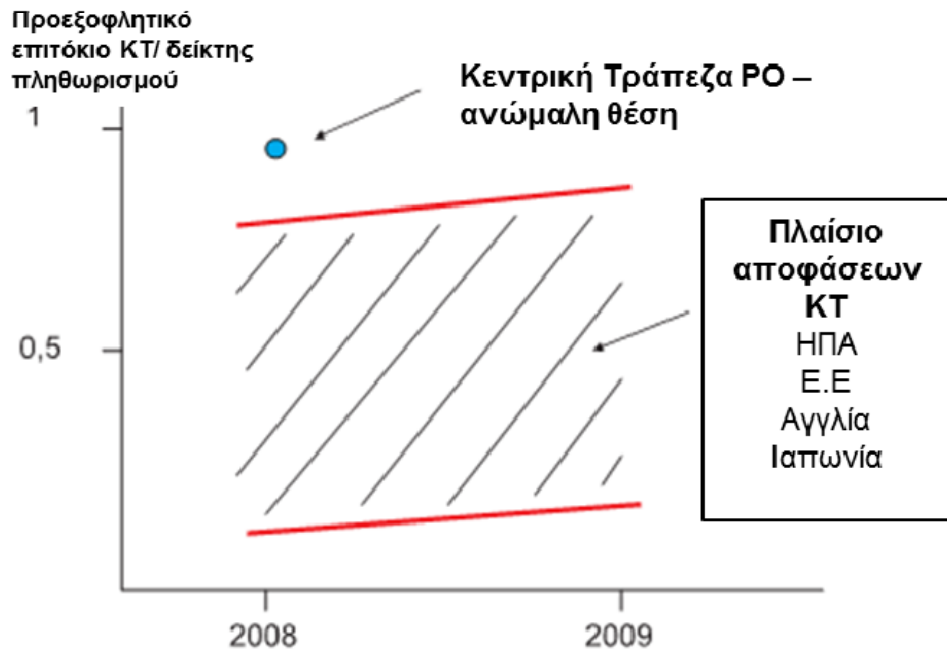
Εικ 2. – Το χαμηλό επίπεδο νομισματοποίησης της ρωσικής οικονομίας μειώνεται περαιτέρω στα πλαίσια της χρηματοπιστωτικής κρίσης

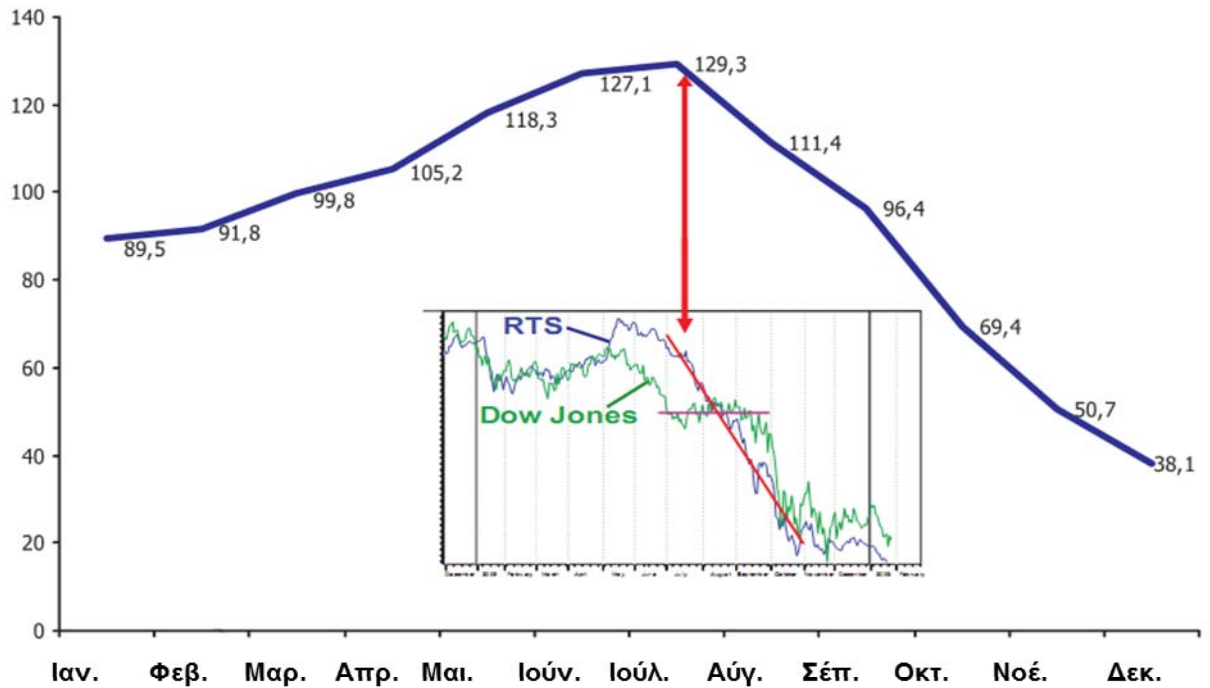
Εικ. 3. – Έλλειμμα κυρίαρχου τζίρου στη ρωσική οικονομία υποκαθιστώμενο από τον εξωτερικά ελεγχόμενο ξένο δανεισμό

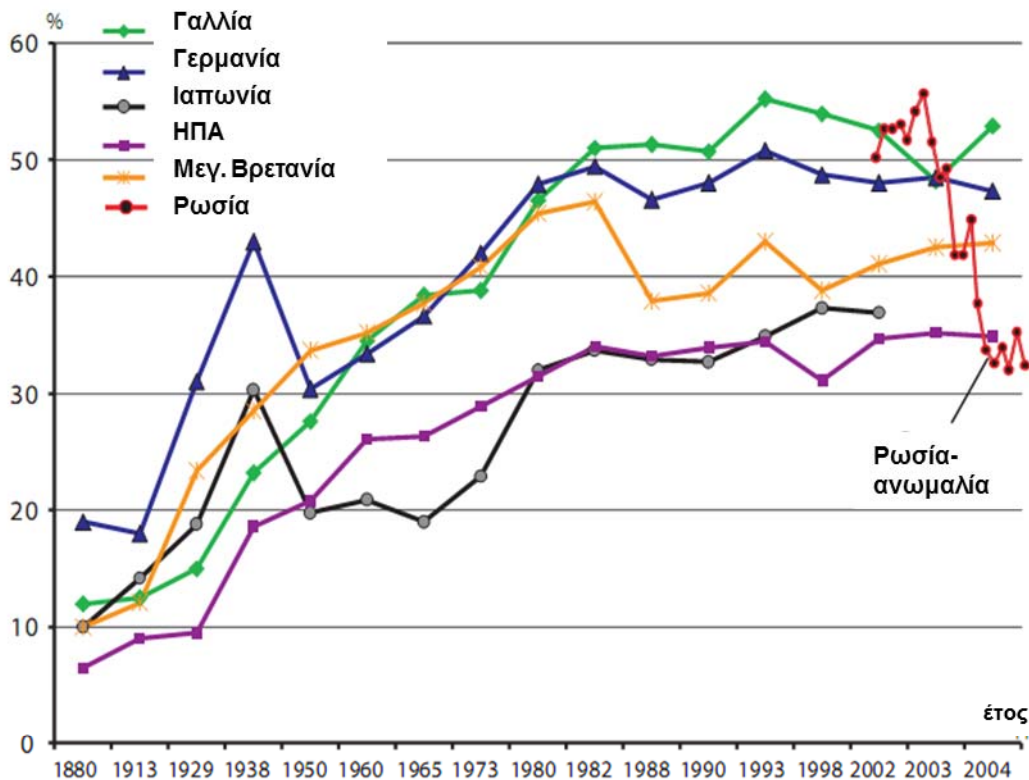
Εικ. 4. – Βαθμός ανοίγματος της ρωσικής οικονομίας – ιστορική ανωμαλία, που οξύνθηκε ραγδαία στο μεταίχμιο του 21ου αι. ως μηχανισμός διασφάλισης των πρώτων υλών των δυτικών χωρών.

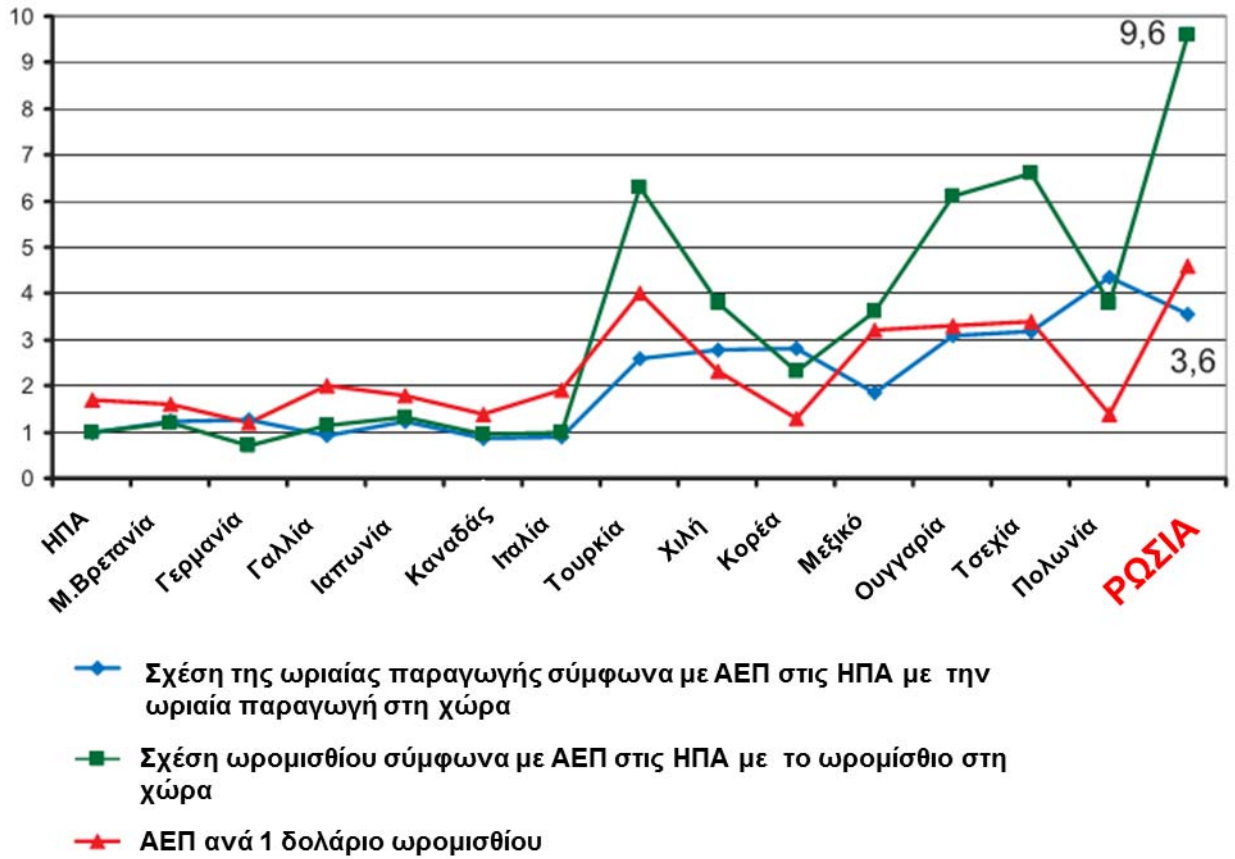
Εικ 5. – Το προεξοφλητικό επιτόκιο αναχρηματοδότησης της Τράπεζας της Ρωσίας είναι ανώμαλο συγκριτικά με την απόφαση των κεντρικών τραπεζών ανάλογων χωρών και σε μέγεθος και σε χρονική δυναμική όσον αφορά την ανάπτυξη της κρίσης

Εικ. 6. – Η χρηματοπιστωτική κρίση στη Ρωσία ξεκίνησε με την επίδραση στην εξαρτημένη από τον εξωτερικό παράγοντα ρωσική οικονομία με αρχή την ελεγχόμενη πτώση στις τιμές του πετρελαίου (Urals, δολ./βαρέλι)

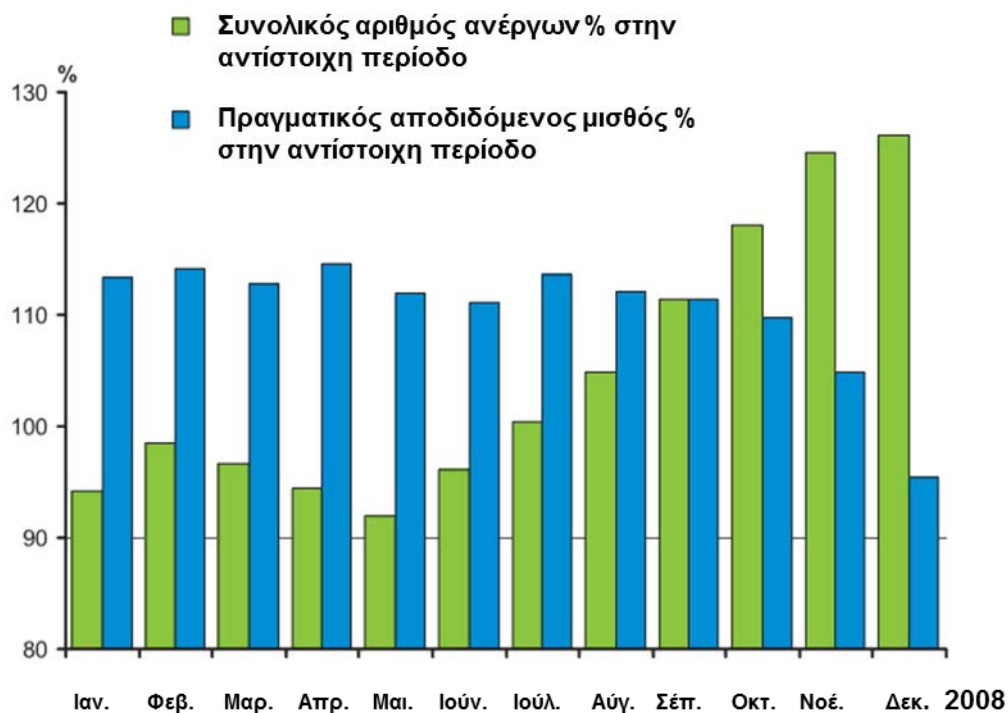

Εικ. 7. – Δυσανάλογη μείωση στη Ρωσία μεριδίου των κρατικών εξόδων στο ΑΕΠ. Η τάση σε άλλες χώρες του κόσμου είναι αντίθετη.

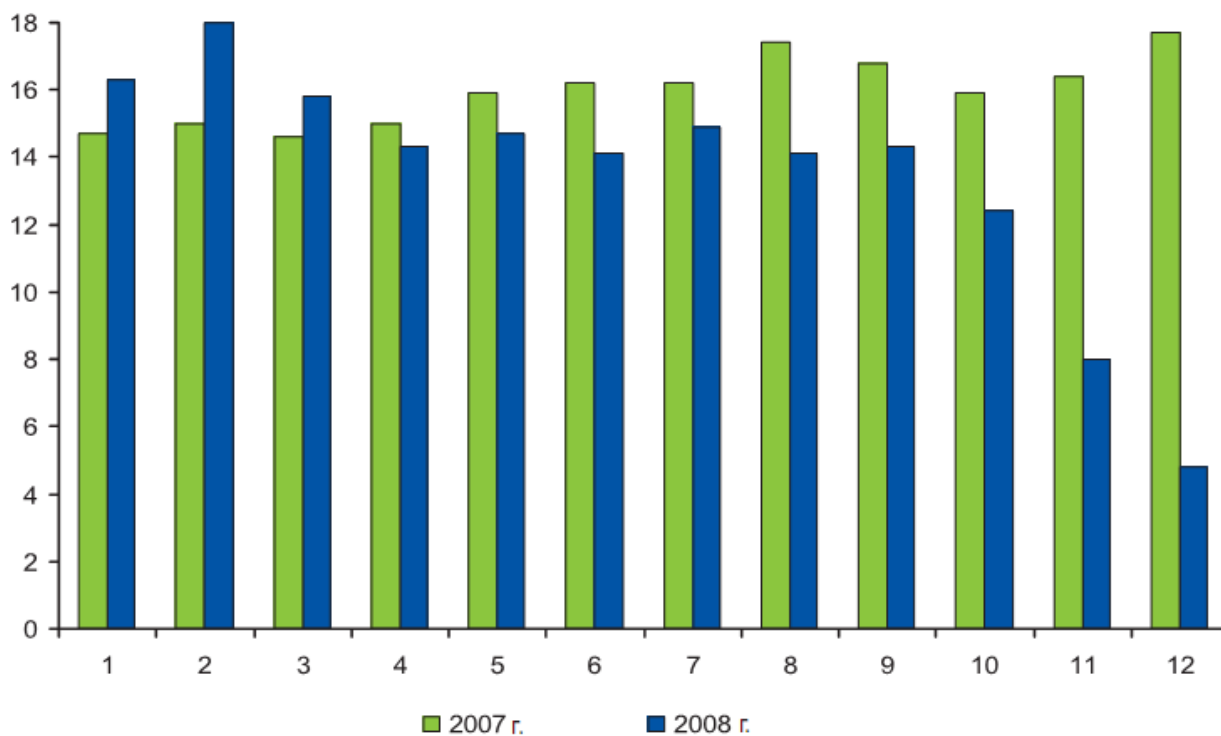

Εικ. 8. – Δυσανάλογη μείωση του μεριδίου των μισθών στο ΑΕΠ στη Ρωσία. Ψαλίδα στην παραγωγικότητα σε σχέση με τις ΗΠΑ 3,6 φορές, στους μισθούς – 9,6 φορές.

Πανεπιστήμιο

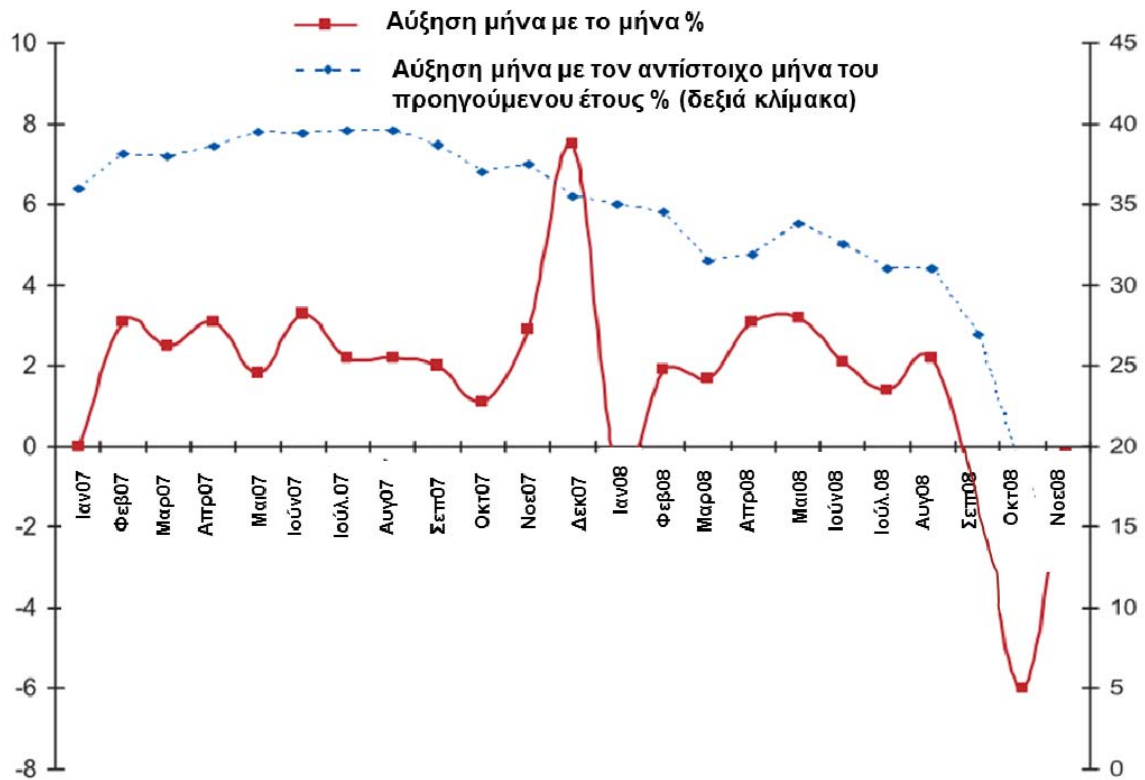

Εικ. 1. – Ρυθμός ανεργίας, πτώση πραγματικού αποδιδόμενου μισθού

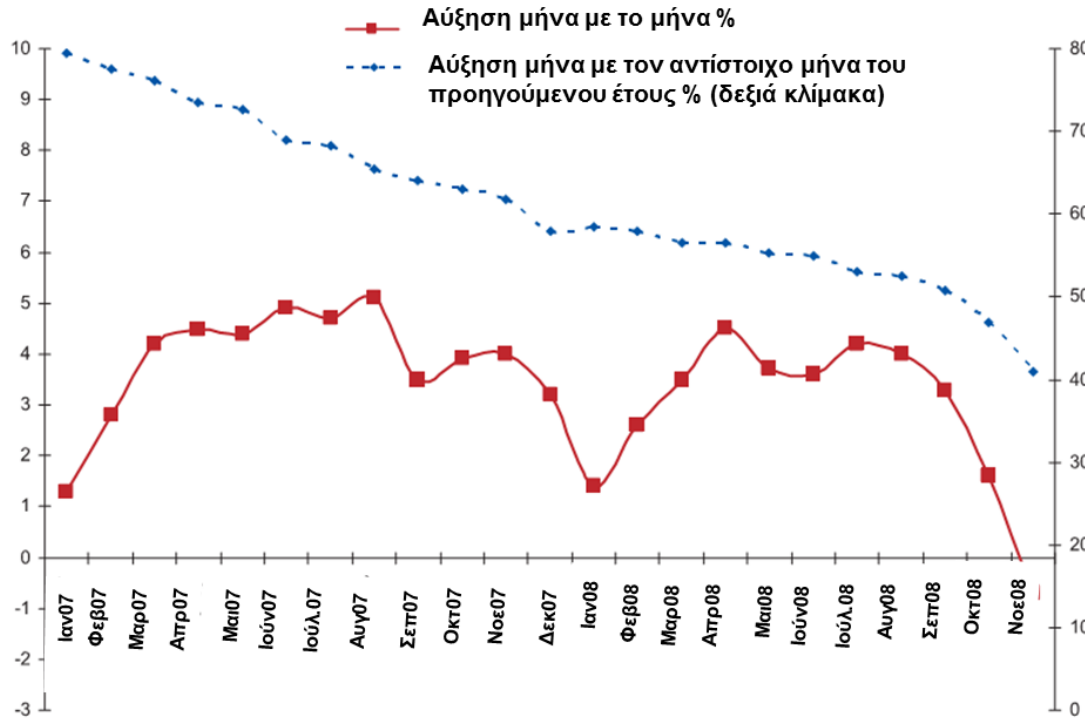

Εικ. 2. – Τζίρος από τη λιανική πώληση ως δείκτης ζήτησης του πληθυσμού

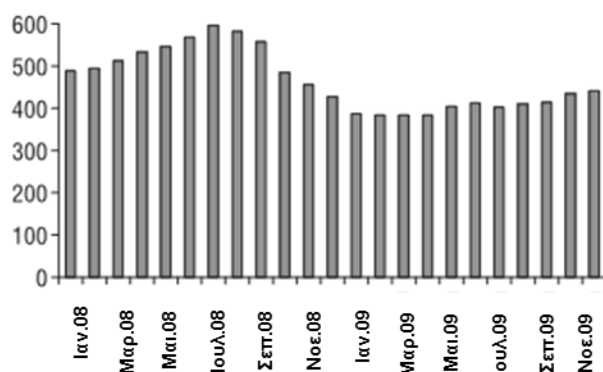
Συνέχεια του Παραρτήματος 4

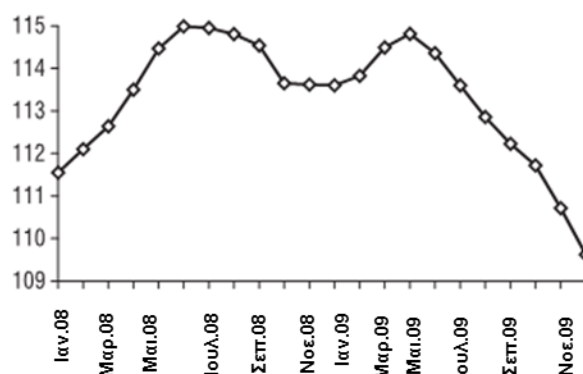
Εικ. 3. – Τραπεζικές καταθέσεις του πληθυσμού

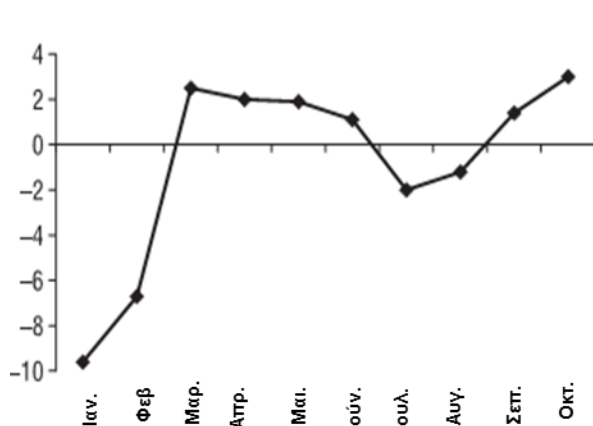
Εικ. 4. - Τραπεζικά χρέη του πληθυσμού

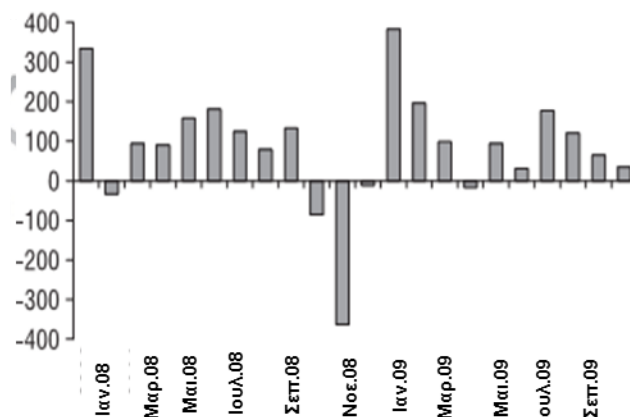
Εικ.1 Παγκόσμια αποθέματα ΡΟ Ιανουάριος 2008-Νοέμβριος 2009 (δισ. δολ.)

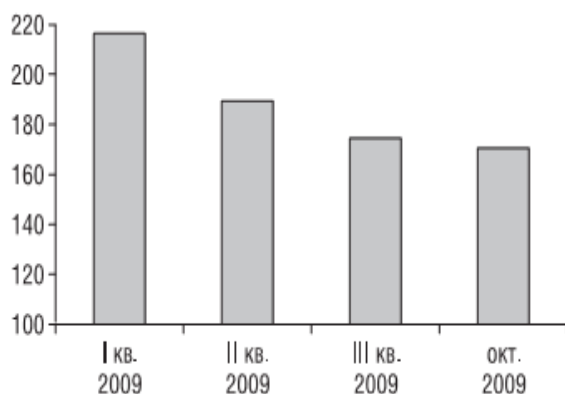
Εικ.2 Ρυθμοί πληθωρισμού ΡΟ Ιανουάριος 2008-Οκτώβριος 2009 (% στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

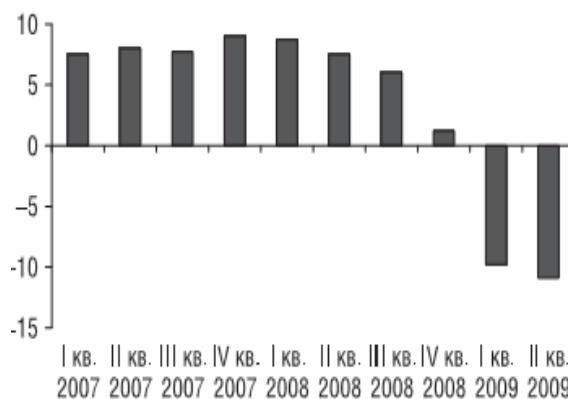
Εικ.3 Δείκτης ονομαστικής αποτελεσματικής ισοτιμίας του ρουβλίου προς ξένα νομίσματα τον Ιανουάριο – Οκτώβριο 2009 (% αύξηση επί του προηγούμενου έτους)

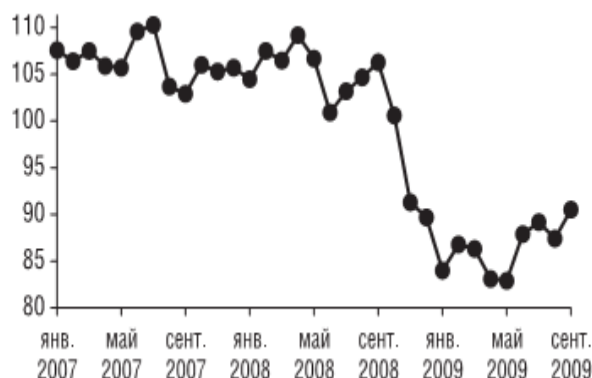
Εικ.4 Αύξηση καταθέσεων του πληθωρισμού της ΡΟ στις τράπεζες, Ιανουάριος 2008 – Οκτώβριος 2009 (δισ. δολ. προς την πρώτη του κάθε μήνα).

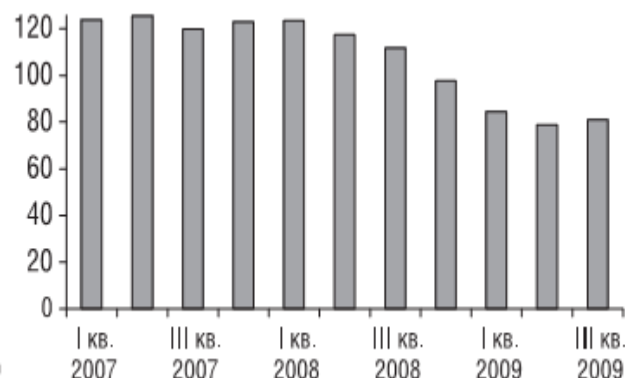
Εικ.1 Επικρατούσα τιμή του Αποθεματικού Ταμείου και του Ταμείου Εθνικών Πόρων της ΡΟ, 1^ο τετράμηνο 2009 – Οκτώβριος 2009 (δισ.δολ. στο τέλος της περιόδου)

Εικ.2 Ρυθμοί αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ της ΡΟ, 1^ο τετράμηνο 2007 – 2^ο τετράμηνο 2009 (% της αντίστοιχης περιόδου του προηγούμενου έτους).

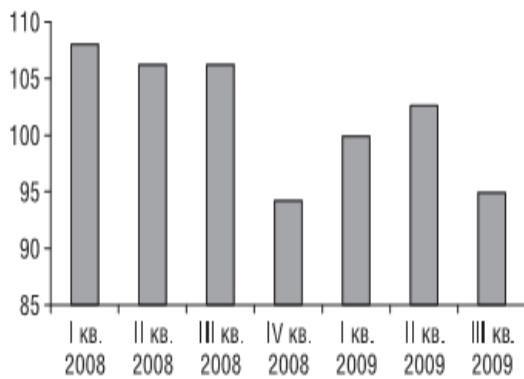

Εικ.3 Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής του ΡΟ, Ιανουάριος 2007-Σεπτέμβριος 2009 (% στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους).

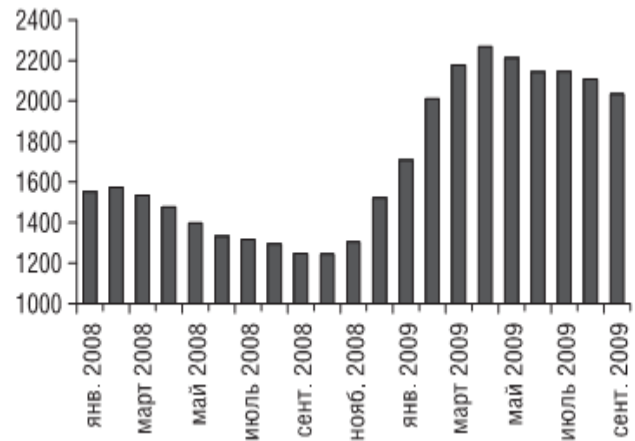

Εικ.4 Επενδύσεις στο βασικό κεφάλαιο στην ΡΟ, 1^ο τετράμηνο 2007-3^ο τετράμηνο 2009 (% στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους).

Συνέχεια του Παραρτήματος 6

Εικ. 5. Πραγματικά εκτιμώμενα έξοδα του πληθυσμού της ΡΟ, 1^ο τετράμηνο 2008 – 3^ο τετράμηνο 2009 (% στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Εικ. 6. Ο αριθμός των επίσημα εγγεγραμμένων ανέργων στη ΡΟ, Ιανουάριος 2008 – Σεπτέμβριος 2009 (χιλ. άτομα στο τέλος του μήνα)

Πανεπιστήμιο Πειραιώς